

A
COETUS THEOLOGORUM
Református Theologusok Munkaközösségének
KIADVÁNYSOROZATA
2.

EKKLÉZIASZTIKA

Az egyház élete és szolgálata

Írta :

DR. IMRE LAJOS

a kolozsvári református theologiai fakultás
ny. r. tanára

BUDAPEST, 1941

BETHLEN GÁBOR IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA

KÉT DÉDAPÁM

IMRE JÓZSEF (1779—1838)

kötegyáni, kismarjai, hegyközujlaki, hegyközpályi
végül bojti,

és

FAZAKAS JÓZSEF (1792—1873)

szilágybagosi református prédikátorok emlékezetének

ELŐSZÓ

Ez a könyv tulajdonképpen kísérlet, amelyet eredetileg egy gyakorlati szükség váltott ki. A kolozsvári theologiai fakultás egyik módszeres értekezletén merült fel az a gondolat, hogy a theologiai hallgatók számára szükséges lenne gondoskodni arról, hogy theologiai tanulmányaik és az egyház jelen élete kérdései között a kapcsolat világosabban álljon előttük, hogy azok, akik a theologiai tanulmányok folyamán megismerkednek az Ige szolgálatának alapvető követelményeivel, lássák azt is, hogy ez a szolgálat milyen feladatokat állít eléjük abban az egyházban, ahol szolgálnak, annak mindennapi életében, a világban elfoglalt helyzetében s azokban a gyűkezetekben, ahol az Igét hirdetniük kell.

Ez a meggondolás volt az alapja a theologiai tanulmányozás öt évre való kiterjesztése tervének, amely évfolyamra az elkészített tanterv épen ilyen, a munka jelen követeléseit magában foglaló anyagot akar felvenni. Ebben az anyagban szerepelt a Ravasz László által nálunk először felvetett Ekkleziasztika is, azaz a célkitűzéssel, hogy a gyakorlati theologiai tanulmányokban megállapított elveket az egyházi munka mai követelményeiben mutassa be. Ez a könyv azt akarja összefoglalni, ami így az ötödik theologiai évfolyamnak az egyház munkájára vonatkozó anyagát tartalmazza.

Mint kísérlet, természetesen sok hiányosságot is mutat fel. Nem vállalhatta, hogy az egyház életének összes mai kérdéseit alaposan és részletesen ismertesse és tárgyalja, erre a terjedelem sem adhatott volna módot. Inkább arra igyekszik, hogy azokat bizonyos rendszerbe állítsa, kijelölje, a reá vonatkozó, főleg elvi felfogást ismertesse, de le kellett mondania arról is, hogy az e kérdésekre vonatkozó, olyan gazdag irodalmat felsorolja, s csak azokra a művekre és cikkekre kellett szorítkoznia, amelyek az illető kérdésben épen a mai helyzetre s annak megítélésére nézve adnak útmutatást.

Mindezekből látszik, hogy ez a munka nem végleges feleletet és lezárt tanácsokat ad, hanem inkább indításokat, gondolkozásra, a kérdések tanulmányozására akar indítani, kedvet akar ébreszteni arra, hogy keressük a kérdések mögött azok alapját, a

feleletek és megoldások mögött az egyetlen feleletet. Ebben a vonatkozásban viszont nem csak theologusokhoz szól, hanem mindenkihez, aki egyházunk szolgálatának nagy és a jelenben is emésztő kérdései iránt érdeklődik, aki azokat nem múltó és időleges jelszavakkal, hanem Isten Igéje mellett tudja és akarja nézni és megoldani. Haszna akkor lesz, ha minél hiányosabbnak látja az olvasó, ha fejtegetései nyomán újabb kérdések vetődnek fel és mélyebb szempontok lépnek a szemé elé. Ha belőle az egyházunk jelen helyzetében reánk váró felelősség és feladat sokoldalúsága és nagysága, és ezzel együtt, a szolgálat szépsége és Krisztus ügye diadalának bizonyossága kitűnik és újabb, komolyabb, hívőbb munkára indít, akkor betöltötte a könyv hivatását.

Kolozsvár, 1941. október hó.

IMRE LAJOS.

B E V E Z E T É S

1. Az Ekkleziastika, mint gyakorlati theologiai disciplina

a) *Az Ekkleziastika neve és fogalma.* Ez a tudomány, bár csak az újabb időben szerepel a gyakorlati theologiai disciplinák között, tulajdonképen a maga kérdéseiben állandó anyagát képezte mindig az egyes gyakorlati theologiai disciplinák fejtegetéseinek. Neve az ekklesia = egyház szóból származik és egyházi tudományt jelent, vagyis azt a tudományt, amely az Ige szolgálatát az egyházban folyó munkák egységében és pedig az egyház jelen helyzetében és munkája jelen feladataiban tárgyalja. Tárgya tehát nem az egyház mint történeti tényező, nem is mint jogi vagy szociális alakulat, nem is mint a szentek közössége, a maga elvontságában, hanem tárgya az egyháznak az Igét hirdető és hallgató, annak szolgáló munkája, amint ez a munka az egyház jelen helyzetében folyik.

Azokat a kérdéseket, amelyek a gyakorlati theologióban az egyházra vonatkoznak, *Nitzsch* „ecclesiologia” néven foglalta össze.¹ Ez a név azonban nem megfelelő arra, amit mi ekkleziasztika néven nevezünk, mert „ecclesiologia” az egyházzal szemben a tudományt jelent, tehát magában foglalja mindazokat a kérdéseket, amelyek az egyházra vonatkozó keresztyén tant képezik és így külön, önálló theologiai tudományágat, vagy az egyházzal szemben nem theologiai elméletek rendszerét jelenti. Ecclesiológiának lehetne nevezni azt a tudományt, amelynek tárgya az egyház, akár theologiai, sociológiai, történeti, lélektani megvilágításban, akár pedig mindezek vizsgálatának eredményeit összefoglaló rendszerben, amit maga a szóösszetétel is bizonyít, mert az ezen elnevezésben összetett két szó az egyházzal szemben beszédtudományt jelent.

Az „Ekkleziasztika” szó, mint a többi hasonló képzésű szavak is, tulajdonképen jelző, amelyhez egy főnév (scientia, τέχνη) tartozik, s mint jelző *egyházi tudományt, az egyház életéről, munkájáról szóló tudományt* fejez ki. Tárgya tehát nem az egyház, hanem *az egyházi élet*, az az élet és munka, ami az egyházban folyik, mint ahogy ennek az életnek alanya is nem az egyház, amely magától és önmagában folytatná ezt az életet, hanem Isten Szentlelke, aki az Igének az egyházban folyó szolgálata által munkálkodik.

b) *Az Ekkleziasztika története.* A gyakorlati theologia mindig foglalkozott az egyház kérdésével. A legelső ilyen munka

¹ *Ravasz L.*: Bevezetés a Gyakorlati theológiába. Kolozsvár, 17. 1. Ugyanezt a nevet használja ugyanilyen értelemben *Novák Lajos* u. o. 36. 1.

Chrysostomus: „*Peri hierosünész*” című munkája, az egyházi szolgálat alapkérdéseivel foglalkozik s így tulajdonképen ez tekinthető az első Ekkleziasztikának.² Mégis *Schleiermacher* volt az, aki erre a kérdésre különösen ráterelte a figyelmet. Ő érvényesítette először azt a gondolatot tudományosan, hogy a gyakorlati theologia tulajdonképen az egyház vezetésére vonatkozó elvek foglalata s felvet olyan kérdéseket, amelyek az egyház életének és lényegének alapvető kérdései.³ Ez időtől fogva a gyakorlati theologusok mind szükségesnek tartották az egyház kérdéseivel való foglalkozást. Az egyik leghatalmasabb, tudományos rendszerű gyakorlati theologiai munka írója: *Nitzsch*, az egyház valósága kérdéséből indul ki s tárgyalás alá veszi mindazon kérdéseket, amelyek az egyház lényegére, jelen formájára, más közösségekkel való viszonyára, tevékenységeire stb. vonatkoznak. Az ő munkájában is az egyházzól szóló tan megelőzi a gyakorlati theologia fejtegetéseit, bár utal arra, hogy az egyház képében egységben találjuk meg azokat a kérdéseket, amelyeket a gyakorlati theologia egyes disciplinái feltárnak.⁴

Ezek után a többi gyakorlati theologiai író mind foglalkozik az egyház kérdésével, legtöbbször munkájuk első főrészében, mint olyan alapvető kérdésekkel, amelyek a gyakorlati theologiai tevékenységek megismeréséhez szükségesek. Az ezek által tárgyalt kérdések három csoportba oszthatók.

Az első csoportba tartoznak azok, amelyek az *egyház lényegére* vonatkoznak. Itt foglalkoznak azzal, mi az egyház fogalma, a látható és láthatatlan egyház viszonya, az egyház bibliai és hitvallási alapja, mi annak történeti formája, viszonya más közösségekhez, hogyan jelenik meg a világban stb. A második csoportba azok a fejtegetések tartoznak, amelyek az *egyház szervezésére*, alkotmányára, tisztségeire, az egyházi tisztség eredetére, arra való alkalmasságra vonatkoznak. Végül a harmadik kérdéscsoportba olyan kérdések tartoznak, amelyek az *egyház mai helyzetét* akarják felderíteni. Ilyen utalásokat már *Nitzsch*-nél találunk, aki szintén fölvetette az egyház jelen helyzete megismerésének kérdését,⁵ de különösen előtérbe léptek ezek a legújabb kor szociológiai és lélektani kutatásai nyomán.

Ezeknek a kérdéseknek külön, önálló disciplinába való osztására sokáig nem gondoltak, hanem vagy a gyakorlati theologia tárgyalásainak bevezetése, vagy a gyakorlati theologia első, alapvető része gyanánt állították be. Az első, aki e kérdéseket egy önálló disciplinába akarta befoglalni, *Ravasz László*, aki „Bevezetés a gyakorlati theológiába” című munkájában Ekkleziasz-

² *Chrysostom S. John*: On the Priesthood. Trl. B. Harris Cowper. London 1866.

³ *Schleiermacher Fr.*: Praktische Theologie.

⁴ *Nitzsch Carl Imanuel*: Praktische Theologie. Bonn, 1847. I. könyv. 129—506. II.

⁵ I. m. I. könyv, II. fejezetében.

tika alatt azt a disciplinát érti, amely az egyház tevékenységeit végző szervek kialakulásáról, a presbiteri hivatalról, az egyházalkotmány elveiről szól.⁶ Nála az Ekkleziasztika így az első, általános része annak a gyakorlati theológiának, amelynek különös részét az egyes tevékenységekről szóló tan képezi. Mint ilyen a gyakorlati theologia fejtegetéseinek bevezető disciplináját alkotja. Ugyanilyen értelemben *László Dezső*, az egyház valóságának és életének kérdéseivel foglalkozó tudományt, az egyház lényegéről, annak a történelemben foglalt helyzetéről, munkáiról szóló kérdéseket, külön, Ekkleziasztika néven nevezett disciplina gyanánt, az egész gyakorlati theologia bevezetésébe óhajtja beosztani.⁷

A gyakorlati theologiai rendszereknek az egyházzal szembeni viszonyait megvizsgálva, látjuk, hogy a három kérdéscsoport között, amelyekkel foglalkoznak, az első, az egyház lényegére vonatkozó, tulajdonképpen *nem tartozik* a gyakorlati theológiába, mert a szisztematika és exegetika-theologia feladata tisztázni az egyház fogalmát, lényegét, a történeti theológiáé felmutatni annak a világban való jelentkezését. A második kérdéscsoport, az egyház szervezetére és alkotmányára vonatkozó, beletartozik ugyan a gyakorlati theológiába, mert ez foglalkozik az egyház munkájával s az egyház szervezetének, alkotmányának, tisztaságának kérdése az egyháznak az Ige szolgálatára vonatkozó tevékenységével szorosan összefügg. sőt annak szolgálatában áll, de egy *külön* gyakorlati theologiai *disciplina* tárgyát képezi, az *egyházjogét*. A harmadik kérdéscsoport az egyház mai helyzetére, az egyháznak a jelen világban való munkájára s azokra a feladatokra vonatkozik, amelyeket az egyháznak az Ige szolgálatában most kell elvégezni. Ezek a kérdések viszont nem oszthatók be semmi más disciplinába. A gyakorlati theologiai disciplinák ugyanis az egyes tevékenységi körök általános szabályozásával foglalkoznak s nem vehetik tekintetbe azt az aktuális helyzetet, amelyben az egyház van, s amely állandóan ki van téve változásoknak. Azért szükséges, hogy az egyház jelen helyzetét, e helyzetben felmerülő feladatait, az Ige szolgálatának jelen módjait, akadályait és lehetőségeit egy külön disciplina feladatává tegyük, amely ezeket a kérdéseket egy alapvető szempont alatt és olyan módon tárgyalja, hogy azokban a többi disciplinák eredményeit egységesen foglalja össze. Az alapvető szempont az, hogy keresi azt a helyzetet, amelyben Isten Igéje az egyházta találja, tehát azt, hogyan kell hirdetnie ma az egyháznak az Igét s egyességben mutatja fel az egyház életét. Mivel pedig ebben a munkában a többi gyakorlati theologiai disciplinákra támaszkodik, csak az összes disciplinák után, mint a gyakorlati theologiai tudományok lezáró része fogható fel s nem mint bevezetés.

⁶ *Ravasz L.*: Bevezetés a gyakorlati theológiába. Kolozsvár. 88—89. ll.

⁷ *László Dezső*: Az anyaszentegyház élete és szolgálata. Kolozsvár. 1938. 182. l.

c) *Az Ekkleziasztika irodalma.* Mint említettük, az egyház kérdéseivel Schleiermacher óta minden gyakorlati theologiai kézikönyv és rendszer foglalkozik. Különösen meg kell említeni itt *Nitzsch* nagy művét, aki a műve I. főrészében foglalkozik az egyház kérdéseivel.⁸ A történelmi irány legkiválóbb képviselője *Achelis*, a mű első része gyanánt állítja be az egyházzal szemben a rész, ahol az egyház felfogásáról és az egyház tisztségeiről beszél.⁹ *Schian*, a modern theologia képviselője, szintén külön részeket szentel az egyházzal szemben tanak s beépíti azt a gyakorlati theologia rendszerébe és ebben kiterjed a figyelme arra is, hogy az egyháznak a világban elfoglalt helyzetéről és annak kérdéseiről beszéljen.¹⁰ A *Pfennigsdorf* rendszerében az egyházzal szemben tan szintén önálló részt képez, alapvető rész gyanánt s ebben a részben az egyház evangéliumi felfogásával és tisztségeivel foglalkozik, de foglalkozik ezek mellett az egyház emirikus valóságával, jelen korbeli helyzetével, azokkal az eszközökkel, amelyekkel az egyház a maga feladatát végzi.¹¹

Az egyház ezen, lényegére és valóságára vonatkozó kérdései mellett az egyház *aktuális helyzete* kérdéseivel foglalkoztak sokan a gyakorlati theologia művelői közül, különösen a modern theologia indítására, amely az empirikus egyház kérdései iránt különös érdeklődést mutatott. *Niebergall* vetette fel először a kérdést, hogyan kell az igehirdetésnek a modern emberhez alkalmazkodnia,¹² s mellette többen kezdték vizsgálni az egyház egyes vonásait. Különösen jelentős ezen a téren a *Drews* munkája, aki *Kirchenkunde* című gyűjteményes kiadványaival már szinte önálló disciplinát alkotott meg.¹³ Az egyes vidékek egyházi életének vizsgálata mellett sociológiai és néplélektani kutatások igyekeztek azon, hogyan próbálják az Ige hirdetését a való emberhez közelhozni, annak körülményei szerinti meghatározottságait tekintetbe véve.¹⁴ Hasonlóképpen az *egyházi tisztség*, s különösen a lelkipásztori tisztség kérdésével, a lelkipásztor személyiségével,

⁸ *Nitzsch* C. J.: *Praktische Theologie*. Bonn. 1847.

⁹ *Achelis* E.: *Lehrbuch der Prakt. Theologie*. Lpz. 1898.

¹⁰ *Schian* M.: *Grundriss der Prakt. Theologie*, Giessen, 1922.

¹¹ *Pfennigsdorf* E.: *Praktische Theologie*. Gütersloh. 1929.

¹² *Niebergall* Fr.: *Wie predigen wir den modernen Menschen*. Tübingen, 1917. 1920.

¹³ *Drews* P.: *Kirchenkunde*. Tübingen. 1902. s köv. évek.

¹⁴ Többek között említhető: *Bechtolsheimer*: *Seelsorge in der Industriegemeinde*, Göttingen 1937. *Schian* M.: *Die evang. Kirchengemeinde*, Giesen 1907. *Rohden* G.: *Probleme der Gefangenenseelsorge und Entlassenen Fürsorge*, Giesen 1908. *L'Honet*: *Psychologie des Bauerntums* 1935. *Koch* Geo.: *Die bäuerliche Seele*, Berlin 1935. *Piechowszky* E.: *Der proletarische Glaube*, Berlin. *Illyés* E.: *A magyar ref. földművelő nép lelki élete*, Szeged, 1931. *Ua*. *A magyar református földművelő ifjúság lelkigondozásának története*, Debrecen 1936. stb.

munkájával, életével sokat foglalkoztak és pedig nemcsak annak egyházjogi vagy pásztori oldalával, hanem annak a kérdésével is, milyen felkészültséggel kell rendelkeznie a lelkipásztornak s más egyházi tisztviselőnek és milyen követelmények állanak előttük.¹⁵

Az egyház életének jelen kérdéseire különösen kiterjed a figyelem a *Makkai Sándor* munkájában, az egyház tevékenységei alapvető kérdéseinek tárgyalása során.¹⁶ Külön gyakorlati teológiai disciplina gyanánt említi az ekkleziasztyikát *Ravasz László*, aki ezt, mint a többi disciplinát megelőző, úgyszólván bevezető tudománynak fogja fel,¹⁷ hasonlóképen *László Dezső*, aki művében az ekkleziasztyika kérdéseit felöleli, hangsúlyozva egyrészt annak bevezető tudomány jellegét, de hangsúlyozva azt is, hogy ebben az egyház életének aktuális kérdéseivel kell foglalkozni.¹⁸

Azzal a kérdéssel, hogy *mi az egyház aktuális helyzete*, hogyan lehet az Ige szolgálata aktuális, két oldalon próbáltak foglalkozni. A modern theologia az aktualitást az egyháznak és gyülekezetnek, mint szociális közösségnek a helyzete és kérdései vizsgálata során akarta megragadni, nézte tehát az egyházat, mint a jelen életben és világban meglevő és munkálkodó közösséget. Így keletkeztek a már fentebb említett művek. A modern theologia — nevéhez képest, mellyel az egyháznak a mai életben kifejtett munkáját igyekezett megerősíteni — a kérdés felvetésével csakugyan nagy szolgálatot tett, mert az egyház munkáját elevené tette, a jelen élet kérdéseivel kapcsolatba hozta. Viszont tévedett abban, mikor az egyház valóságát és az emberi élet adott helyzetét, a külső körülmények, szociális viszonyok, vagy lélektanilag megérthető állapotok rajzában akarta megismerni s ezzel az egyház szolgálatának alapvető vonásában, az Ige hirdetésében, emberi viszonyoknak tulajdonított döntő jelentőséget. Ezzel az Igét magát is háttérbe szorította a körülményekkel szemben és emberi mondanivalóvá süllyesztette.

A reformátori theologia szolgálata az volt, hogy míg egyrészt az Ige feltétlenségét és minden emberi beszéddel azonosíthatatlan voltát kiemelte, másrészt figyelmeztetett arra, hogy Isten Igéje az egyházban mindig abban a helyzetben szól, amelyben az egyház és az a lélek van, az „itt és most” szóló Igét kell tehát az egyháznak hirdetnie. Ezzel rámutatott arra, hogy amellett, hogy az Ige szolgálatának különböző módjait és szabályait a theológiának tanulmányoznia kell, szükséges vizsgálni azt is, mi az a hely-

¹⁵ *Paludan—Müller J.*: Der ev. Pfarrer und sein Ans. Kiel, 1874. — *Kutter H.*: Der Pfarrer. — *Niebergall Fr.*: Pfarrerspiegel. — *Imre L.*: A magyar ref. lelkipásztor eszménye. Kolozsvár, 1922.

¹⁶ *Makkai S.*: Az egyház missziói munkája. Bp. 1938. 59—130. l.

¹⁷ *Ravasz L.*: Bevezetés a gyakorlati teológiába. Kolozsvár, 89. l.

¹⁸ *László Dezső*: Az anyaszentegyház élete és szolgálata. Kolozsvár 1938. 182. l.

zet, amelyben, amikor és ahol az Ige az egyházat és az egyént találja s hogy ennek a helyzetnek tanulmányozásához nem elég a külső körülmények, vagy lélektanilag megérthető adatok ismerete. A reformátori theologia ezen kérdését *Gogarten* és *Brunner* vetették fel először kifejezetten, az anthropologia kérdésével, azaz a problémával foglalkozva, milyen helyzetben találja az embert Isten Igéje.¹⁹ Az egyén kérdésével foglalkozik, az antropologia más felfogásával *Schlink*,²⁰ majd mások, többen azzal, hogy maga az Ige szolgálata aktualitása alatt mit kell érteni, vagy hogy az egyház munkája egyes ágait hogyan kell a jelen helyzetben végezni. A reformátori theologia ezen munkálatai rátereltek a figyelmet az Ige és az aktuális helyzet kérdéseire, amely az Ekkleziasztikának alapkérdése és kiinduló pontja.

2. Az Ekkleziasztika problémaköre

a) *Az egyház mint az Ekkleziasztika problémája.* Láttuk, hogy az Ekkleziasztika az egyház élete kérdéseivel foglalkozik. Láttuk azt is, hogy a theologiának egyetlen szaktudománya sem nélkülözheti az egyház kérdését. Mikor az exegézis az Ige magyarázatát végzi, ezt a magyarázatot abban a tudatban végzi, hogy az *egy egyházi közösség* számára szól és egy egyházi közösségben szól, mert az is, aki magyarázza, az is, akihez az intézve van, egy egyházi közösség tagja. Az egyháztörténelem szintén úgy foglalkozik az egyház múltban lefolyt élete tanulmányozásával, mint amely egyház közel áll ahhoz, aki erről beszél, hiszen egyike azoknak, akik az egyházat alkotják. A dogmatika és ethika kérdéseit alapjában határozza meg, hogy abból az Igéből indulnak ki és annak magyarázatáról és rendszeréről beszélnek, amely Igéről az egyház az igehirdetésben bizonyosságot tett. A gyakorlati theologia, amely az Ige hirdetésének módját és eljárásait tárgyalja, csak úgy beszélhet ezekről, ha számba-veszi, hogy ez az igehirdetés az egyház kebelében történik. Mindegyik tehát az egyházban keresi a maga kérdései tárgyalását, ugyanazt az egyházat: Istennek a Krisztusban választott gyermekei közösségét tartva szem előtt.

Mégis, bár ugyanarra az egyházra néz mindegyik theologiai szaktudomány, mindegyik más és más szempontból néz az egyházra. Ezek között a gyakorlati theologia az egyházra úgy néz, mint arra a helyre, ahol Isten Igéjének hirdetése folyik, arra a közösségre, amely által Isten a maga Igéjét hirdeti. Az igehirdetés, az Igének való engedelmesség ezen munkája folyik a gyü-

¹⁹ *Gogarten* Fr.: Das Problem der theol. Anthropologie. Zwischen den Zeiten. VIII. 493. sköv. I. — *Brunner* E.: Die Frage nach dem „Anknüpfungspunkt“ als Problem der Theologie. U. o. X. 505. sköv. I.

²⁰ *Schlink* E.: Der Mensch in der Verkündigung der Kirche. München. 1936.

lekezeti kultuszban, folyik a nevelés munkájában, az egyházi pásztoráció tevékenységeiben, de folyik az egyház külső szervezett életében, kormányzásában és igazgatásában, mint amely azon külső formákat és lehetőségeket igyekszik biztosítani, amelyek az Ige szolgálata számára szükségesek. Ezek mind az egyházra néznek, az Igét szolgáló egyházra s keresik azokat a szabályozásokat, amelyek az egyház munkája előtt minden esetben ott állanak.

Nem foglalkoznak azonban ezek a tudományok azzal a kérdéssel, hogy éppen az adott egyházban, az egyház *egy bizonyos helyzetében* és viszonyai között, milyen módon kell az Ige szolgálatának folynia. Már pedig az Ige szolgálatának mindig egy adott helyzetben, az egyház, az emberi lélek egy megílévő állapotában kell folynia. Isten Igéje nem általános életbölcsest, hanem egyetemes parancsot ad, amely ugyan tartalmában mindenütt és mindig ugyanaz, de ahogyan megjelenik, ahhoz a helyzethez, állapothoz, azokhoz az adottságokhoz különféleképpen szól. Isten Igéje minden léleknek ugyanazt mondja, s mindenkihez egy követeléssel fordul, s ez a követelés ez: „térjetelek meg”, de ahogyan ez a parancs szól a vitézeknek, más, mint ahogyan a vámszedőknek és ahogy a tömegeknek beszél. (Luk. 3:10—14.) Isten Igéje mindegyik gyülekezethez, egyházhoz ugyanazt mondja: „szentek legyetek, mert én szent vagyok”, de a korintusi gyülekezetben ez a szentség a botrányt okozó bűnös kirekesztését, s az istentiszteleti élet szentségének megtartását, a filippi-iben a szeretetben való növekedést, a galatáknál a törvény szolgálatától való óvakodást jelenti. A parancs mindenütt ugyanaz, a szentség, amit követel egy, de más az, ahogyan a parancs szól és ahogyan annak épen abban az egyházban, azon helyzetben engedelmeskedni kell.

Ezért az Ekkleziasztikának épen az a feladata, hogy keresse azokat a módokat, *ahogyan ma, az egyház jelen helyzetében* kell az Igét szolgálni. Nem más egyház tehát az, amivel az Ekkleziasztika foglalkozik, nem is az egyháznak másik oldala, vagy más vonásai, hanem az egyház a maga adott helyzetében, s az egyház tagjai és gyülekezetei ebben az adott, aktuális helyzetben, amelyben ma vannak és az Ige szolgálatára várnak.

b) *Az egyház kérdése az Ekkleziasztikában.* Ha az egyház valóságos helyzetével s ebben az Ige szolgálatának jelen formáival és módjaival akarunk foglalkozni, abban számba kell vennünk, hogy az Ige szolgálata az *egyházban* történik, az egyház az Igéért és az Ige alapján van, tehát az egyházat csak az Ige alapján lehet nézni és megérteni. Minden tevékenység, amely itt folyik, az egyházban, mint olyan közösségben folyik, amelyet Isten Fia Szentlelke és Igéje által gyűjt magának. Az egyház képezi a *gyülekezet* alapját, mert előbb van a választottak serege, s az által azok helyi csoportosulása, az egyház képezi az *egyed* lélekben folyó munka alapját is, mert az egyes meg-

szólítása is a választottak közösségében történik, végül az egyház léte képezi az egyház *munkásai* létének alapját, mert Istennek az egyházban hirdetett Igéje választja ki őket a munkára. Az egyháznak az Ige alapja helyett más alapon való tekintése, az egyház valóságának meg nem értését, csak szociális közösségül való felfogását eredményezi.

Az egyház valóságát tehát nem történeti vagy szociológiai, hanem *bibliai és hitvallási* alapon tudjuk meghatározni. Ez a bibliai alap pedig a Krisztusban lett váltság. Mivel van váltság, azért van egyház, vannak, akik a váltságba öröktől elválasztatva beiktattattak s a kegyelemben részesültek. Tiltakozunk tehát az ellen, hogy az egyház létét bármilyen emberi ösztönből, ideából, szervezetből magyarázni lehessen. A megváltottak e földön élnek, s bár a kegyelem részesei, hordozzák a bűn alatt levő világ terhét, ítéletét. Az egyház életét e földön szintén meghatározza ez a tény. Bár örök életre választottak serege, földi létében külső formák, e világi körülmények, gyarlóságok és ellenmondások között él s ezekben reménykedve küzd élete beteljesüléséért. Ez a két vonása az egyháznak nem hagyható figyelmen kívül, mindig tudni kell, hogy egyház alatt nem egy kész dolgot, nem tökéletes társaságát, de nem is egy földi, gyarlóságra ítélt közösséget, hanem Isten gyermekeinek a bűn és kegyelem alatt egyszerre álló seregét értjük.

Mutatja ezt a tényt az egyház azon három elnevezése is, amely a bibliában és a hitvallásokban található. Mikor az egyházzal azt mondjuk, hogy az *coetus electorum*, a választottak közössége, ez arra utal, hogy az egyházhoz való tartozásban nem emberi kezdeményezés, hanem Isten elválasztó tette dönt, egyház tehát azért van, mert van Isten elválasztása. Ezen választás következményét fejezi ki az egyház másik meghatározása: *communio sanctorum*, vagyis azok, akik kiválasztottak, szentek és szentségre kötelezettek, ezt a szentséget ígéretben bírják, s ez rájuk egy életminőség kötelezését helyezi, s ezt a kötelezettséget egy közösségben (*communio*) szolgálják. A harmadik meghatározás: *corpus Christi*, két dologra utal: az egyház egységére Krisztusban, ezt az egységet e világban mutatja az egyház, de az örökkévalóságban éri el s ez az egység organikus, tehát nem külső eszközök, hanem a Krisztus fősége biztosítja (*σῶμα* = test organikus egységben.) Ez a három meghatározás egymást kiegészíti, együtt mutatják az egyház valóságát. Az egyház valósága tehát az egyház mindkét vonását magában foglalja: lelki minőségét és szociális közösségváltát, de mindkettőt a Krisztus fősége alatt. Ezért az egyház egyetlen vonása s egyetlen tevékenysége sem nézhető az egyház valósága nélkül, mint Kálvin is hivatkozik az egyháznak Krisztussal való megszakíthatatlan egységére.²¹

²¹ Kálvin J.: A keresztyén vallás rendszere. (ford. Czeglédy S.) IV., 1 : 10, 17 : 9.

c) *Az Ekkleziasztika viszonya a többi gyakorlati theologiai disciplínákhoz.* Láttuk, hogy a gyakorlati theologia azzal a kérdéssel foglalkozik, hogyan történik az Ige szolgálata az egyházban? Az egyházat tehát annak a közösségnek tekinti, amelyet Isten az ő Igéje szolgálatára tart fent a világban, s amelyben Isten maga küzd kiválasztottai seregében azért, hogy Igéjének világossága gyermekei életén át világoskodjék a világban addig is, míg országa teljesen megvalósul.

Az egyháznak az Ige szolgálatára irányuló tevékenysége tehát áll először az Ige hirdetésében. Az igehirdetés a kultuszi gyülekezetben történik elsősorban, amelynek szabályaival, hogy az csakugyan az Ige hirdetése legyen, a *homiletika* és a *liturgika* foglalkozik. Az Ekkleziasztikának, az egyház jelen helyzetét felmutatva, itt az a feladata, hogy keresse, mi a gyülekezeti igehirdetés jelen feladata az egyházban. Melyek azon akadályok és nehézségek, amelyek most gátolják, melyek azon lehetőségek, amelyek elősegítik az igehirdetés munkáját az egyházban egyetemesen, a gyülekezetek meghatározottságaiban és az egyes lélek mai viszonyai között. Az Ige hirdetésének egy másik köre az, amelyet az egyház a gyermekek és ifjúság között végez, a keresztyén nevelés és tanítás módjai által vizsgálva azt, hogyan lehet a kiskorú nemzedéket Isten Igéje üzenetével megismertetni, milyennek kell az Ige szolgálatának lenni a családban, a keresztyén iskolában, a vallásitanításban, a konfirmációi előkészítésben, amint azt a *katechetika* feltárja. Az Ekkleziasztika ennek a tudománynak a megállapításai alapján fel akarja tárni azt, hogy a keresztyén nevelésnek ma milyen sajátos kérdései és feladatai vannak, számba veszi az egyházi és világi nevelés mai viszonyát a nevelés különböző formáiban és szerveiben, az ifjúság jelen kérdéseit s keresi azokat a módokat, amelyek ma szükségesek az Isten Igéjének az ifjúság számára való hirdetésére. Az Ige hirdetésének az egyes lélekben, a gyülekezet nem kultuszi formájában és az anyaszentegyház más tevékenységeiben folyó módjait a *poimenika* szabja meg, amely előírja azt, hogyan kell Istennek az egyes lélek különböző viszonyaihoz és kérdéseihez, a gyülekezet egészéhez és az anyaszentegyházhoz szóló üzenetét hirdetni. Az Ekkleziasztika itt azt vizsgálja, hogy az egyes lélek ma milyen változásokat mutat, mi teszi nehezzé a gyülekezet és egyház életében ma az Ige szolgálatát, milyen eszközök nyílnak meg ma ez előtt, milyen kérdések között áll a lélek és az egyház s hogyan lehet ezekben az Ige üzenetét átadni, azt az egyház tevékenységeiben érvényesíteni.

Az Ige szolgálatának másik tevékenysége, az egyházban az Ige szerinti rend fenntartása, ezzel az *egyházjog és egyházigazgatás* foglalkozik. Itt tárgyalja a gyakorlati theologia azt a kérdést, hogy Isten Igéje s ennek a hitvallásban formulázott értelme szerint, milyen legyen az egyház szervezete, tisztségei, kormányzása és igazgatása, a világi hatalommal való viszonya, belső rendje és törvénykezése. Az Ekkleziasztika itt az egyházjog tu-

dományosan megállapított elvei alapján arról tájékoztat, hogy az egyház jelen helyzetében a világban milyen helyet kell az egyháznak elfoglalnia, hogyan lehet az egyház ma az Isten üzenete, hirdetője és képviselője, az egyház, mint szociális közösség milyen viszonyban van a társadalmi élet egyéb szerveivel, a közösségi élet más formáival és milyen viszonyban kell lennie, hogy hivatását a jelen világban betölthesse, tehát, hogyan lehet az egyház vezetésében Isten akaratát szolgálnia.

Az Ekkleziasztika tehát, bár tárgyában, problémájában önállóságot mutat, mert kérdése az egyházban folyó igehirdetésre jelen helyzetben váró feladatok feltárása, a gyakorlati theologiai tudomány *többi diszciplinái alapvetésein* épül fel. Önállósága abban rejlik, hogy az egyházban folyó munkát, az egyház adott helyzetére vonatkoztatja s így a többi diszciplinák által megadott alaphoz Istennek a jelenben elhangzó követelése hirdetése módiát keresi. Ezért épenúgy függ össze a többi diszciplinákkal, mint ahogy azok egymással egybefüggenek és összekapcsolódnak, mert a gyakorlati theologianak egyetlen tudományága sem — mivel az Ige szolgálatának egyetlen területe és formája sem — állhat függetlenül a többitől.

Ezért az Ekkleziasztika a gyakorlati theologiai tudományok munkáját *betetőzi*, mert képessé teszi a theologia tanulmányozóit arra, hogy az Ige szolgálata egyes kérdéseit magára a való életre, a jelen helyzetre nézve tekintse és az Ige szolgálata munkájában az egyház jelen életével mindig szoros kapcsolatban maradjon. Így a többi gyakorlati theologiai tudományágak sorainak végén helyezkedik el.

Az Ekkleziasztika ezen feladatából következik, hogy van egy *sajátos alapkérdése*, amelyben való állásfoglalástól egész további tárgyalása és tárgyának egész felfogása függ és ez a kérdés ez: *mit értünk az egyház valóságos helyzete alatt?* Ha az Ekkleziasztika arra törekszik, hogy az Igének az aktuális helyzetben való hirdetésére és szolgálatára adjon útmutatást, *mit értünk az aktuális helyzet alatt és milyen viszonyban van ez az aktuális helyzet az Igével.*

A fentiek szerint az Ekkleziasztikában beszélni kell először az egyházzal, aztán a gyülekezetről, az egyénről és végül az egyház munkásairól.

3. Az Ige és az aktuális helyzet

a) Láttuk, hogy az Ekkleziasztika azzal a kérdéssel foglalkozik, hogyan szól Isten Igéje és hogyan kell azt hirdetni az egyház, a gyülekezet, az egyén jelen, adott helyzetében. Ez a kérdés két oldalon merül fel. Felmerül akkor, mikor az igehirdetés és az *Ige magyarázatának* munkájára gondolunk, ahol azt találjuk,

hogy az Ige magyarázatánál mindig tekintetbe kell vennünk először is azt a helyzetet, amelyben az az Ige a Bibliában előfordul, azon a helyen, annak az adott személynek életében, hogy meglásuk, mit mond most már az Ige nekünk. Másik oldalon előfordul akkor, mikor az *igehirdetés jelen munkáját* nézzük s tapasztaljuk azt, hogy az igehirdetéssel szemben az a panasz merül fel sokszor, hogy az nem a mai időknek szól, nem a mai emberhez kapcsolódik, elvesztette vonatkozását a mai ember életével. Ez a kérdés az egyház igehirdető munkájának legnagyobb kérdése, vele szembe kell nézni, kérdeznünk kell tehát: mi kapcsolata van az Igének a helyzettel, amelyben szól, mi teszi az Ige szolgálatát az egyház, a gyülekezet, az egyén jelen helyzetében döntővé. Sokan azt gondolják, hogy Isten Igéje vesztette el kapcsolatát a való élettel, vált az élettől idegenné, s ezért igyekeznek ezt az Igét emberi gondolatokkal pótolni, vagy felhigítani, vagy megmásítani. Ha azonban Isten Igéje Istennek örök és minden időkre szóló bizonyágtétele a váitságról, akkor ez az Ige nem veszíthette el a valósággal és való élettel a kapcsolatot, hanem *elveszthette maga az igehirdetés*, tehát ennek az izenetnek a tolmácsolása.

Az egyháznak tehát, amely Isten Igéjét köteles szolgálni, egyik legnagyobb, életbevágó kérdése az: hogyan kell a reá bízott izenetet *épen azok előtt szólnia, akik ma élnek ebben a világban*, hogy a maga részéről — amennyiben ezt ő megteheti — az Ige hatékonyá válják a lelkekben s „Isten hatalma lehessen minden hívőnek üdvösségére”. Bizonyos, hogy az egyház maga nem teheti hatékonyá Isten szavát a lelkek előtt, de megteheti az ellenkezőjét: gátolhatja és akadályozhatja az Igének a lelkekhez való eljutását azzal, ha nem úgy hirdeti azt, amint kell. Ezért ez a kérdés az Ekkleziasztikának alapkérdése, az amelyen minden más nyugszik, amely megmutatja, hogyan kell nézni az Ige és az igehirdetés szempontjából azt a helyzetet, amelyben ma vagyunk. Ez adja meg tehát a helyes látását az Ekkleziasztika által megállapítandó feladatoknak.

Ahhoz tehát, hogy az Ige szolgálatát az egyház végezhesse, szükséges *ismerni azt a helyzetet*, amelyben a mai ember, az egyházban, a gyülekezetben, és egyénileg van, azt a helyzetet, amit rendszeren „aktuális helyzetnek” szoktak nevezni. Ezt a feladatot az a meggondolás teszi különösen fontossá, hogy Isten a maga Igéjében nem egy elvont, általános, minden korban azonos emberhez szól, nem „az” emberhez csak, hanem, mint ezt a Bibliában látjuk, szól a valóságos, egy bizonyos adottságban levő, bizonyos körülmények között élő emberhez, annak tényleges életében, azon kategóriák között, amelyek ezt az embert a tér és idő meghatározottságában, „itt és most”, azaz: az ítélet alatt álló világban mutatják fel. Mikor tehát azt mondjuk, hogy az igehirdetés az „aktuális helyzetben” szól, ezzel azt fejezzük ki, hogy ahoz az emberhez és ahhoz a világhoz szól, aki éppen ma él, a mai idők által meghatározott helyzetben.

Erre a kérdésre tulajdonképpen a *reformátori theologia* hívta fel a figyelmet a kérdés egész mélységében. Az orthodoxia, amelllett, hogy az Igét azonosította egy egyházi tannal, elhanyagolta a való helyzet ismeretét s így igehirdetése általánossá és a valóságtól elszakadttá vált. A liberális theologiai irány fontosnak tartotta ugyan az ember ismeretét, de erre a kulcsot csak az ember külső helyzetében és vonásai megismerésében kereste, vagy azoknak a lelki jelenségeknek ismeretében, amelyek a vallásos étellel vannak összefüggésben, ennek következtében az Igétől szakadt el s az Ige valóságát hagyta figyelmen kívül. A reformátori theologia figyelmeztetett arra, hogy az Igét semmiféle emberi gondolattal nem szabad azonosítani, hanem meg kell őrizni annak felségét és egyedüliségét, sőt látni kell, hogy az Ige nemcsak különbözik, hanem ellenkezik minden, emberi eredetű dologgal. Az Ige és az ember tehát nem úgy állanak egymással szemben, mint két, *sui generis*, önálló és összemérhető dolog, hanem úgy, hogy Isten a maga Igéje által megszólítja az *embert abban a helyzetben, amelyben van* és ez a megszólítás, a Szentlélek munkája által döntőleg állítja azt a lelket Isten elé, Isten mellé, vagy Isten ellen.

Az Igének tehát az a felfogása, amely azt vallja, hogy az az emberi lélekben való munkájában teljesen figyelmen kívül hagyja az ember helyzetét, az Igének valami *mechanikus hatást* tulajdonít s azt tárgyasítja, valami általános emberi életbölcseességnek, tanuságnak, minden helyzetre alkalmas „igazságnak” tartja. Ilyen értelemben szoktak beszélni az evangélium „igazságairól”, a keresztyénség „tanításáról”. Ez a felfogás az Ige bibliai és reformátori felfogásával teljesen ellenkezik. De ellenkezik ez az ember igazi felfogásával is, mert Isten az embert nem mint érzéketlen, szenvedőleges, magatehetetlen tárgyat akarja megragadni, hanem mint lelket, akinek akartát, érzéseit, gondolkozását, ítéletét akarja Isten hatalma alá állítani, tehát az *egész embert, belső és külső viszonyaiban*, egész valóságában.²² Mind az Igének, mind az ember valóságának teljes féltreismerése tehát az, ha azt valljuk, hogy Isten Igéje valami gépies, külső, az ember valóságát és helyzetét tekintetbe nem vevő módon hat az emberre. Hogy ez a tekintetbe vétel milyen, azt később fogjuk megvizsgálni.

Ha Istennek azt a munkáját nézzük, ahogyan ő a maga Igéjével az emberi lélekhez szól, magában a Bibliában azt látjuk, hogy Istennek a parancsa minden esetben *tartalmában ugyanaz*. Ez a parancs, amit Isten mindenkihez egyazonos felszólítással intéz, ez: „térj meg!” Ez a parancs nem általános, mindenkire nézve azonos tartalmú szabályokat állít fel. Ábrahámnak Isten parancsa így hangzik: „vedd a te fiadat, a te egyetlenedet, és áldozd fel nekem a Moria hegyén”, a gazdag ifjúhoz így: „add el minden vagyonodat és oszd ki a szegények között”, Péterhez,

²² Kálvin J.: A keresztyén vallás rendszere. II. 4:7, 5:15.

Jánoshoz, Pálhoz így: „hagyd el a házadnépét és hirdesd az evangéliumot”, a gadarai ördögöshöz így: „eredj haza a tiedhez és jeleítsd meg nekik, mely nagy dolgot cselekedett veled az Ur”, Keresztelő János a maga felszólítását: „térjelenek meg”, — megmagyarázza az őt efelől kérdezőknek, katonáknak, vámszedőknek, közembereknek, aszerint, ahogyan azoktól Isten a megtérésre felhívó parancs teljesítését kívánja. Isten követelése tehát *nem általános, hanem egyetemes parancs*: mindenkihez szól, de nem mint „igazság”, amely egyformán hangzik mindenkor, nem mint életbölcseesség, amely minden körülmények között ugyanazt jelent, hanem mint *egyetemes követelés*, amely mindig és mindenütt az *egész emberre* tart igényt, de ugyanakkor *abban a helyzetben*, amelyben az illető egyén, egyház, vagy gyülekezet van. Ugyanennek a parancsnak másképen kell engedelmeskednie Pálnak, mint a gazdag ifjúnak, Saulnak, mint Ábrahámnak, de mégis ugyanazon parancsnak engedelmeskedik. Csak ha ezt látjuk, akkor értjük meg, mennyire meghamisítja Isten Igéjét minden általánosítás s mennyire fontos éppen az igehirdetés számára az, hogy megismerje azt a helyzetet, amelyben az Ige annak, akinek hirdetjük, szól.

Ebből az következik, hogy az igehirdetésnek, bár tartalmában nem szabad mást mondania, mint ugyanazt az egyetlen Igét, *formájában másképen* kell szólania azt minden esetben. Erre a gondolatra a liberális theologia már utalt, de azon az alapon vallotta ezt, hogy a gyülekezet és az egyén lélektanának ismerete alapján feltárt helyzet határozza meg az Ige tartalmát. Ez a felfogás tehát magát az Igét veti alá a helyzetekhez való alkalmazkodásnak, tartalmában, és nem formájában az igehirdetést, és ebben súlyos tévedésnek esik áldozatul. Az igehirdetésnek a valóságos helyzethez való alkalmazkodása követeli meg, hogy *ugyanazt az Igét másképen kell hirdetnünk a gyermekeknek, ifjúságnak, mint a felnőtteknek*, hogy ugyanaz a tanítás a vallásórán más feladatokat ír elé más körülmények között élő gyermekeknek, hogy a bibliaórán az egyes lelkek helyzete szerint szól hozzájuk Isten parancsa stb. Ha ezt nem vesszük figyelembe, nemesak eláltalánosítjuk az Igét, hanem meg is hamisítjuk. Megállapítható tehát az, hogy az egyháznak fennáll az a kötelessége, hogy az igehirdetés munkájában tekintszen arra az aktuális helyzetre, amelyben az Ige hallgatói vannak.

b) A kérdés most az, *mit kell értenünk „aktuális” és „helyzet” alatt?* Mindazok, akik ezt a követelményt hangoztatják, mást és mást értenek e kifejezéseken, mégis ezeket a következő csoportokba oszthatjuk.

Vannak, akik szerint az igehirdetés akkor aktuális, mikor *alkalmazkodik mondanivalójában* azokhoz, akikhez beszél. Ez az alkalmazkodás történhetik az igehirdetés *tárgyában*. Sokan azt követelik, hogy azt kell hirdetni, ami az embereket *érdeklí*, tehát az emberi érdeklődés szabja meg az igehirdetés tárgyát, azért

sikertelen az igehirdetés, mert olyanokat beszélnek az embereknek, ami őket nem érdekli, ami tőlük, érdeklődési körüktől idegen. Ez a gondolkozás látható a racionalista felfogásban. Mások szerint az igehirdetés tárgyának a hallgatók *értelméhez* kell alkalmazkodnia, az igehirdetés hatástalansága abban van, hogy nem értik, amit nekik mondanak, érthetetlen dogmákat prédikálnak, beszélnek a predestinációról, Szentháromságról stb., ami tőlük távol áll. E felfogás szerint, amely szintén racionalista eredetű, a megértés az Ige és az igehirdetés mértéke. Egy harmadik felfogás azt hangoztatja, hogy azt kell mondani, amire az embereknek *szükségük van*, szükség van megnyugtatóra, erkölcsi magatartás tekintetében való tájékoztatásra, morális utasításokra, Isten gondviselésének hirdetésére. Mások megint az ú. n. „élet” *követelményeit* állítják az igehirdetés tárgyául, arról kell beszélni, ami a keresztyénség feladata az életben, „szociális evangéliumot” kell hirdetni stb.

A másik csoportba esnek azok a felfogások, amelyek az igehirdetés *módszerében* kívánnak alkalmazkodást, a mai élethez, felfogáshoz, az emberek igényeihez kell simulnia az igehirdetésnek, nem kell visszariadni a modern módszerektől. Különösen az amerikai egyházakban foglalkoznak ezzel, de nálunk is előfordul, mikor az evangélium hirdetését szórakoztató összejövetelek, bálok, tombolák, sorsolások, vagy akár kulturális, gazdasági, társadalmi megmozdulások és eszközök mögé akarják rejteni, hogy azt a lelkek észrevétlenül fogadják el.

Bár mindezek és az el nem sorolt különféle felfogások mind figyelmeztetnek arra, hogy Isten Igéjének a jelen helyzetben való hirdetése fontos, ezeket vissza kell utasítanunk, azon az alapon, hogy használatuk és elfogadásuk egyrészt az *Ige relativizálására*, meghamisítására vezetne, másrészt azért, mert mindezek *nem merítik ki*, sőt meg sem közelítik az „aktuális” azon fogalmát, amelyre az igehirdetésnél építhetünk. El kell utasítanunk az „*érdekesség*” követelését azért, mert Isten Igéje nem vonható emberi érdeklődés alá. Isten Igéje sohasem „érdekes”, nem szórakoztató, nem olyan, amely az embereknek kedveskedik és hízeleg, sőt ellenkezőleg, mint azt a Mikeás próféta Ákháb királlyal való esetében is látjuk, épen minden emberi érdeket, kívánságot megtör és megsemmisít. Az igehirdetésnek mindig kell éreznie, hogy olyan dologról beszél, ami túl van az emberi érdeklődésen s aminek megragadására ennél több: Isten által adott hit szükséges. Épen így nem vonható Isten Igéje az *érthetőség* mértéke alá sem. Az Ige, amely emberi szemmel nézve „bolondságról” Isten testté lételéről és váltságáról beszél, felfoghatatlan az emberi ész számára. Ezzel a ténnyel küzd sokszor, sőt mindig a vallásitanító, a lelkipásztor, mikor látja, hogy a gyermek számára emberileg megértett külső formája az Igének, az értelmileg elfogadott parancs, még milyen messze van attól, hogy azt ne értelmileg, hanem engedelmis hittel tegye a lélek magáévá. „Közérthető evangélium”

nincsen, amit így árulnak, az nem evangélium, hanem valami zavaros kitalálás. A „*praktikus szükség*” gondolatát sem fogadhatjuk el az igehirdetés mértékéül. Az, amit az ember „szükségesnek” lát, nem a valódi szükség, a valódit, a bűn szükségét és nyomorúságát nem akarja ismerni, s azt sem, hogy tulajdonképpen ez az egyetlen „szükség” van a világon. Erre utal már a Jézus szava Márhához, aki sokféle dolgot látott szükségesnek, mikor arra figyelmezteti: „egy a szükséges dolog”. Az ember pedig nemcsak nem akarja elfogadni és megismerni ezt az ő, alapjában való, végső és döntő szükségét, hanem épen az idői és földi szükségek hangoztatásával akarja azokat kitolni a lelkéből és mással helyettesíteni, hogy ne kelljen látnia halálos veszedelmét. Az „*élet követelményei*”-vel, amelyek ennek az életnek feltétlen jelentőségét hangoztatják, Isten Igéje az örökélet követelményét állítja szembe. Tagadja, hogy ennek a földi életnek minden áron való megtartására kellene törekedni, hirdeti önmagunk megtagadását, hirdeti azt, hogy Isten parancsa tulajdonképpen mindig halálos parancs, mert meg kell halnunk a bűn számára a Krisztusban, hogy benne új életre kelhessünk.

A *módszer* kérdésében való alkalmazkodásnál valljuk azt, hogy a módszer az Ige feltétele alatt áll, azt el nem homályosíthatja, attól távolosó. Amíg a mindennapi kérdések módszere emberi eszközök alá van rendelve s azok kiválóságaiban és eredményességében bízunk, az igehirdetés egyedül Isten kegyelmében bízhat, s ezt a kegyelmet semmiféle módszerrel nem hívhatja ki és nem használhatja fel. Minden olyan esetben, amikor az igehirdetés módszerében világi módszerek alkalmazását hangoztatják, azt kell látnunk, hogy az emberi, külső, tárgyi dolgokat fölébe helyezik az Igének és ki akarják emberileg kényszeríteni annak hatását.

Mindezekben egy dolgot lehet megfigyelni, azt, hogy amikor az igehirdetés aktualitása alatt az emberi érdeklődéshez, értelemhez, az élet mindennapi kérdéseire, a gyakorlati szükséghez, vagy emberileg megállapított módszerekhez való alkalmazkodást értik, tulajdonképpen *ki akarják venni az embert* abból a kapcsolatból, amelyben az Ige nézi, vagyis *Istennel való kapcsolatából*, holott *az ember valóságára* nézve nem a világ dolgaival való viszonya, hanem *Istenhez való viszonya az egyedül döntő*. Ez az a valósága az embernek, amelyben az Ige meg akarja ragadni, mert külső és belső életének minden vonását ez határozza meg úgy, hogy nemcsak idői, mulékony, hanem állandó és végleges kapcsolatot létesít számára azzal a világgal, amelyben él, mint Isten gyermeke. Az embernek azonban természetes törekvése, ami ezen felfogásokban is tükröződik az, hogy ebből, az Istennel való viszonyból, az elől a kérdés elől, amit Isten tesz fel eléje, s amely épen ezért élet-halál kérdése számára, meneküljön, s úgy igyekszik menekülni, hogy idői kérdésekhez fordul, úgy tesz, mintha azok lennének neki fontosak, azokat állítja az egyetlen kérdés elé,

hogy ezt a gyötrő kérdést ne lássa. Az ember, önmagában véve Istentől menekülő és önmagát önmagában kereső ember, aki épen ezért a maga életének valóságát nem is láthatja meg. Ez a menekülés határozza meg az ember életét, azt a helyzetet, amelyben van. Ha tehát valósággal akarjuk megismerni az ember életének aktualitását, helyzetét, akkor azt kell keresnünk, *hogyan határozza meg az embernek ez a menekülési törekvése s ezzel szemben Istennek az ember megtalálására folytatott munkája az embert a maga életében.*

c) A helyzet, amelyben az egyház, a gyülekezet, az egyéni lélek van, Isten Igéje szerint mindig *lelki helyzet, amelynek a külső vonások csak következményei, vagy járuléklai.* Ézsaurói a Biblia azt mondja: „nem találta meg a megbánás (helyesen: megtérés) helyét, noha könnyhullatással kereste azt (t. i. a megtérést)„²³ Az a „hely”, amelyet Ézsau keresett s amelyet a Biblia a megbánás, megtérés helyének nevez, mint ahogyan más hasonló szóhasználatból is látszik, nem térbeli meghatározás, hanem az a helyzet, amelyben Ézsauval, a parázna és istentelen, de a bűnt csak felületes könnyhullatással bánó, Isten végzése által elvetett embernél, ha Isten ezt neki megadja, bekövetkezhetett volna a megtérés. Ugyanezt látjuk a τῶπος szó több hasonló értelmű használatából az újszövetségben, amikor jelent olyan alkalmat, amelyben Pál vagy általában a vádlott magát védheti (Csel. 25:16); jelenti azt az alkalmat, helyzetet, amikor Istennek a bűn feletti ítélő haragjára utal a hívő ember a saját magának való igazságszolgáltatás és bosszúállás helyett (Róm. 12:19), vagy „helyet ad az ördögnek”, tehát alkalmat ad arra, hogy az ördög támadása eredményes legyen (Eféz. 4:27); jelenti az alkalmat, amit Pál kap az evangélium szolgálatára, tehát azt a lelki helyzetet, amelyben az Ige meghallására Isten késszé teszi a lelkeket (Róm. 15:23). Mindezekben a helyeken világosan látszik, hogy azon a „helyzeten” kívül, amelyben az ember a maga külső világi életében van, *van egy olyan lelki helyzet, amelyet Isten a maga Igéje hirdetésére felhasználhat, vagy amelyben az ember ezt az Igét, az ördögnek való engedelmesség által elutasíthatja. Ez a lelki helyzet nem független az ember külső, e világi állapótól, helyzetétől, de nem is azonos azzal, a külső állapot ezt az igazi, lelki helyzetet mintegy keret foglalja össze. Nem az ember szabja meg, határozza meg ezt a helyzetet, hanem Isten akarata, aki Ézsauval nem találhatja meg azt, másokat előkészít arra, hogy ebben őt megtalálják.*

Ebből a szempontból nézve aktuális helyzet alatt olyan lelki helyzetet kell értenünk — a mindennapi értelemtől eltérőleg — amelyben *egy „actio” folyik, egy „actus” történik.* Ez az „actus” és „actio” nem az ember tette, tehát nem olyan helyzet ez, amely-

²³ Zsid. 12:17.

ben az ember maga a tette alkalmas helyzetet ismer fel, hanem olyan, vagy helyesebben „az”, amelyben *Isten akar cselekedni*. Isten a maga Igéjében akar cselekedni és pedig úgy, hogy *azt a lelket döntés elé állítja*, előtte az ő igényét feltárja, *váltásigéretét neki megjelenti, s ebből abban a lélekben megtérést, új életet támaszt*. Az Ige hirdetése tehát akkor válik aktuálissá egy egyház, egy gyülekezet, egy lélek számára, mikor eljön ez az Isten által rendelt, az ő tetteire kijelölt pillanat.

Még egy gondolat van, ami ezt éppen a Bibliában megvilágítja s ez az *idő, pillanat, alkalom* kifejezéshez fűződik, amelyet a *καιρός* szó mutat fel. Ez a szó, amelyet néha időnek, néha alkalomnak fordítanak, tulajdonképpen egy kijelölt és előre megszabott pillanatot jelent, egy olyant, amikor egy bizonyos dolognak be kell következnie, ellentétben a *χρόνος* szóval, amely az időt a maga metafizikai valóságában, mint időfolyamatot jelenti, amelyben az ember benne él. Így használtatik ez a kifejezés az efézusi levélben, s másutt is. Isten eszerint az időnek állandó folyásában rendelt olyan *alkalmat, pillanatot*, amikor *az ő tettének azon lélek számára be kell következnie*, amikor az a lélek meg kell, hogy hallja az ő szavát, ez a pillanat az a „*ma*”, amikor Isten szól s amikor óvakodni kell, hogy megkeményítse szívét az, akihez ez a szó intézve van.

Ha most azt látjuk, hogy Isten Igéje minden lélekhez Isten által meghatározott helyzetben, pillanatban, alkalomban szól, amikor Isten cselekedni akar azzal a lélekkel, s az igehirdetésnek el kell készülnie lennie erre, akkor az a kérdés: ez, az emberi megismerési kategóriákkal nem egyező, de mégis azokban elhelyezkedő „*hely*”, „*időpont*” és az ezekben lefolyó *cselekedet, milyen viszonyban van a külső helyzettel*. Ez a kérdés azért fontos, mert ha ettől a külső helyzettől teljesen független, akkor az igehirdetésnek a külső helyzetet semmi figyelemben sem kell részesítenie, ha pedig — aminek azonban már a valótlanágáról meggyőződöttünk — a külső helyzet jelentené Isten ezen tette az alkalmat, akkor csak külső helyzet határozná meg az igehirdetést. Már utaltunk arra, hogy Isten a maga munkáját az emberi lélekben, bár a külső viszonyoktól *teljesen függetlenül, de mégis azokat tekintetbe véve* akarja elvégezni. Mutatja ezt az is, ha vizsgáljuk ezt a kérdést a Bibliában. Ismerünk a bibliai elbeszélésben olyan eseteket, amikor a külső helyzet, akár a szociális, akár politikai, akár lélektani, teljesen alkalmasnak és időszerűnek látszott arra, hogy az Ige hatásosan és eredményesen hirdettessék. A Pál athéni beszédénél, Heródes Agrippával való találkozásánál minden emberileg elképzelhető feltétel megvolt arra, hogy az Ige célbataláljon, ugyanezt látjuk a gazdag ifjúnál, aki gyermekségétől fogva kegyes és törvénytartó lélek volt, vagy Judásnál, aki az Ur környezetében megkapta mindazt a külső és belső lelki hatást, ami a többi tanítványok, mégis az Ige ezeknél és ezekben az esetekben teljesen hatás nélkül pattant le a lelkekről. Heródes Agrippa „majdnem” keresztyénné lesz, ami azt mutatja, hogy lélek-

tanilag maga a beszéd és a külső körülmények nagy hatást tettek rá, de ebből a „majdnem”-ből sohasem lett az az „egészen”, amit Pál óhajtott. Azt láthatjuk tehát, hogy egy emberileg teljesen előkészített, megfelelőnek vélt helyzet, vagy alkalom sem elég arra, hogy az igehirdetés hatékony legyen, ami arra mutat, hogy ahhoz ezeken a *külső feltételeken túl* Istennek cselekvő akarata szükséges. Amikor ő nem akarja, akkor az igehirdetés szólhat ugyan, de az a lélek nem fogja megtalálni a megtérés helyét, mert nincs meg az a lelki helyzet, amely Isten tettét jellemzi.

Viszont látunk a bibliai események között olyanokat, ahol emberileg minden körülmény *épen az ellen szólt*, hogy az igehirdetés eredményes lehessen. Ilyen pl. a samáriai asszonnal, Nikodémussal való beszélgetés, ilyen a szerezsen komornyik esete, ilyen a Lévié, akit a hívás rúf foglalkozása kellős közepén ér s akik mind meghallották az Igét. Itt viszont nyilvánvaló, hogy Isten akarata ezen, külsőleg és lélektanilag alkalmatlan és kedvezőtlen helyzetekben is teremtett egy „*lelki helyzetet*”, amelyben az illető lélek a megtérésre hívó szót meghallotta. Ezek tehát az Igének és az Ige hatásának a külső helyzettől való teljes függetlenségét bizonyítják.

Ha most azt nézzük, hogy a meglévő *külső helyzetet hogyan használta fel* Isten az Ige hirdetésében, itt is érdekes példákat látunk a bibliai történetekből. Különösen láthatjuk ezt azokban az esetekben, amikor a Bibliában Pál beszédeiről van szó. Pál apostol, leveleiben és beszédeiben mindenütt tekintetbe veszi azokat, akiknek beszél; nemcsak az athéni beszédben látszik ez, de látszik a jeruzsálemis is (Csel. 22.), ahol a beszédben a saját megtérése története elmondása épen olyanokhoz van intézve, akik tudhatták méltányolni és meg tudták érteni a Gamálielel-tanítványnak „az atyák törvényének pontossága szerint” való taníttatását, a Heródes Agrippához intézettben, ahol a beszéd épen ahhoz az emberhez szól, aki ismeri a prófétákat, a jóslatokat és hisz bennük, s érezheti ennek alapján az Ige nyílnak szívéhez való közeledését s döntés elé állító hatalmát. Az István prédikációja, noha ő maga hellénisztikus műveltségű ember volt, zsidókhöz szólt, épen azokhoz, akik a próféták sírjai építésében s díszítésében mutatták meg, Jézus szavai szerint, hogy azonosítják magukat azokkal, akik azokat megölték. De mindenütt másutt is látható, hogy *az Ige mindig tekintetbe veszi azt a lelket*, akihez szól s azt a maga sajátos helyzetében akarja megragadni. A korintusi levél nem szólhatott másnak, mint a korintusiaknak, azoknak, akik között kevesen voltak e világ szerint bölcses, nemesek, hatalmasak test szerint, de akik mégis meggazdagodtak minden beszédben és ismeretben s akiket ez a meggazdagodásuk felfuvalkodottakká tett. Jézus úgy beszél a samáriai asszonnal, mint samáriaival és úgy, mint egy olyan nővel, akinek „öt férje volt és a mostani nem férje”, tehát, mint aki épen annak a bűnnek a nyomorúságában van. Mindezekben Isten Igéje azokhoz az emberekhez és azokban az alkalmakban *ugyanazt az isteni üzenetet* hirdeti, ugyanazzal a felhívással fordul, tekintetbe véve a hely-

zetet, amelyben azok vannak, de a zsidók, Heródes, Félix stb. nem azért nem hallják meg ezt a felhívást, és a korintusiak, és a samáriai asszony nem azért hallják, mert abban a helyzetben vannak, hanem mert az előbbiek nem, az utóbbiak pedig megtalálták a „megtérés helyét”, azt a pontot, ahol Isten szólani és ezt a szót meghallatni akarta.

Az igehirdetés tehát mindig *tekintetbe kell, hogy vegye azt a külső helyzetet, amelyben a lelkek vannak*, mert ebben a külső helyzetben akar Isten a lelkekhez szólani és az ő szavának éppen ott és akkor kell elhangzania. Ugyanakkor azonban magát az Igét, annak üzenetét *sohasem alkalmazhatja* a külső helyzethez és sohasem reménylheti, hogy maga ez a külső helyzet, ha Isten ezt felhasználni nem akarja, döntő lehet az igehirdetés sorsára nézve. A samáriai asszonyhoz úgy kell beszélni, mint ilyenhez, de hinni nem azért fog, vagy nem fog, mert samáriai, hanem azért, mert Isten akarja, vagy nem akarja éppen azt a pillanatot felhasználni, vagyis, mert Isten az időben (χρόνος) a földi időfeletti időt (καιρός) a földi τόπος-ban a térfeletti τόπος-t, a „megtérés helyét” megjelölte.

d) A külső helyzetet, ahová az egyház, a gyülekezet, az egyén szociális, gazdasági, lélektani viszonyait kell számítanunk, az *igehirdetésnek tehát ismernie kell*, mert ebben helyezkedik el Isten akaratából az a pont, amikor ő szólani, tenni akar. Nem lehet tehát semmiféle emberi helyzet *önmagában* alkalmas, vagy alkalmatlan az Ige szolgálatára. Mikor azért azt a figyelmeztetést olvassuk, hogy „hirdesd az Igét, állj elő vele alkalmas és alkalmatlan időben (ἐνκαιρως-ἀκαιρως II. Tim. 4:2), akkor ezt úgy kell tekintenünk, hogy az igehirdetésben nem szabad a saját véleményünk szerint alkalmatlannak nevezni egyetlen időt vagy helyzetet sem, mert nem tudhatjuk, Isten melyiket tartja alkalmasnak, tehát a lelket megindításra kijelölt időpontnak. Külsőleg nagyon alkalmatlannak látszó esetekben, mint Filep és a szerencsen komornyik, a samáriai asszony stb. esetében döntött Isten úgy, hogy ezen kedvezőtlen helyzet *ellenére* is megragadja a lelket, s külsőleg nagyon alkalmasnak látszó esetekben, mint a gazdag ifjú vagy Pilátus találkozása az Urral, vált ez az alkalom nem elősegítőjévé az Ige munkájának, hanem éppen *akadályává* annak. Az igehirdetésnek tehát kötelessége ismerni és a szolgálatban felhasználni ezeket a helyzeteket, fenntartván mindig a feltételt, hogy Isten dönt, ahogyan akar, de Isten az Igét éppen ezekben az alkalmakban akarja hirdettetni.

Mi jelentősége van tehát az egyház, a gyülekezet, a lélek külső helyzete, körülményei, kérdései ismeretének? Olyan *keretek* ezek, amelyekben Isten Igéje találja az embert: néha *lehetőségek*, még a kedvezőtleneknek látszó is, amelyek az Ige hallását elősegítik, így lehet a nyomorúság, a szenvedés alkalom arra, hogy a lélek megismerje Isten üzenetét, máskor *akadályok*, esetleg éppen a kedvezőknek látszó is, az Ige meghallása előtt, mint a világi öröm és jólét sokszor akadály a Ige befogadásának. Mindig azonban olyan *adottságok*, amelyek az egyházat, a gyülekezetet,

a lelket meghatározzák, amelyek hozzátartoznak az illető valóságához, amelyek nélkül annak existenciája nem képzelhető el. Az Ige ebben az existenciában szól, ezekben a keretekben és adottságok között, de lényegében mindig úgy, hogy *e külső földi keretek elnyomó hatása alól kivesz és a földi aktualitás felett Isten felőlünk való döntésének örök és végleges, abban a pillanatban és helyzetben reánk irányuló aktualitása hatása alá helyez.*

Isten parancsa tehát hozzánk egy adott külső helyzetben megjelenő lelki helyzetben szól. Ez a parancs reánk nézve *egyetemleges*, de a saját életünkben és épen *abban a helyzetben követel döntést* tőlünk. Ahoz, hogy ezt a szót meghalljam, az szükséges, hogy a változó külső helyzetről Isten által adott lelki helyzetbe álljak, tehát arra a pontra, ahol a megtérés, a bűnbánat, a kegyelem elfogadása engedelmesen lehetséges. Isten szava tehát az emberi életre vonatkozik egy *konkrét* helyzetben, de *mégsem konkrét és időleges parancsokat* ad. Nem utasítást és szabályt, hogy egyik vagy másik kérdésben mit tegyek, hogyan gondolkozzam, hanem a *megváltás izenetét*, amelynek alapján magamnak kell küzdeni azért, hogy megtudjam, mit jelent ez az izenet épen arra a kérdésre nézve. Ha az Ige konkrét és kész szabályokat adna, akkor Isten Igéje egy kódex lenne, amelyből adott esetekre kikereshetem az utasítást. Mivel azonban nem ez, azért az Igének az adott helyzetben való parancsa világos látásáért, a saját, bűnből fakadó gyarlóságom, lelki szemeim homályossága ellen és akaratom romlottsága miatti tétovázása sőt a rossz felé hajlása ellen küzdenem kell. Ugyanez az eset nemcsak az Igének való engedelmeskedésben, hanem az *Ige hirdetésében* is. Az igehirdetés nem adhat konkrét tanácsokat, még legszemélyesebb formájában, a pásztorációban sem, hanem csak hirdetheti Istennek megváltásról szóló izenetét, úgy hirdeti, hogy ismeri és tekintetbe veszi az egyház, a gyülekezet, az egyéni lélek külső helyzetét és kérdéseit, de ebben az igehirdetésben mindig küzd azért, hogy az Igét se el ne általánosítsa, se pedig időleges, mindennapi esetek megoldására szóló tanácsokká ne változtassa. Küzd az ellen, hogy az, akinek hirdeti, ilyeneket keressen az Igében, s hogy annak egyetlenegy, döntő és az életet igénvbevevő parancsát nem tudja és nem akarja megérteni és elfogadni.

Ezért az igehirdetés, az Ige szolgálatának minden formájában, *küzdelem*, ugyanaz a küzdelem, amely a bűn világában levő de a kegyelemre elhívott ember harca azért, hogy a külső helyzetben a kegyelemre hívó szót, ebben a világban a „megtérés helyét”, megtalálhassa.

Irodalom: Schlögl E.: Der Mensch in der Verkündigung der Kirche. München, 1936. — Barth K.: Gottes Wille und unsere Wünsche. München 1934. — Gönczy Lajos: Az igehirdetés aktualitása. (Előadás ism. Ref. Szemle XXII. évf.) — Ravasz László: Szónoklás és igehirdetés. Legyen világosság! Bp. 1938. III. kötet 137. l.

I. RÉSZ. A Z E G Y H Á Z

I. A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ

A) Helyzete

4. Egyházunk jelen képe

Mikor a magyarországi református egyház jelen feladatait akarjuk megvizsgálni, az első feladatunk általánosságban megállapítani azt, hogy milyen ennek az egyháznak a képe, azokban a legkülső vonásaiban, amint előttünk áll, ezután térhetünk rá arra, hogy az egyház életét, majd, hogy munkáját vegyük vizsgálat alá. Mikor az egyház jelen képét megrajzoljuk, ezt a munkát itt csak nagy vonásokban és általánosságban végezhetjük el, s itt is, mint fejtegetéseink többi részében, utalnunk kell a részletes megismerés végett azokra a szakmunkákra, amelyek ezeket az adatokat aprólékosan és kidolgozva tárják elő. Be kell mutatnunk azért itt egységes képben az egyház külső helyzetének, belső állapotának képét s azután azokat a sajátos vonásokat, amelyek az egyház egyes részeit jellemzik.

a) *Külső helyzet.* A magyarországi református egyház öt egyházkerületbe, ezek egyházmegyei és egyházközségi szervezeteibe tagozódik, az egyházkerületek pedig egy egyetemes zsinat-presbiteri rendszerben élnek és munkálkodnak. Az egyetemes egyházi szervezet legfőbb szerve a zsinat, mint törvényhozó és intézkedő testület, legfőbb hatósága az Egyetemes Konvent, mint az egyházkerületekkel érintkező, azok közös ügyeit irányító, a zsinat határozatait végrehajtó testület, iskolai és missziói ügyekben hatóság. Az egyházkerületek a maguk életét a zsinat által hozott törvények és rendelkezések keretein belül önállóan folytatják, saját egyházkerületi, egyházmegyei és egyházközségi szerveik által kormányozzák és igazgatják önmagukat.

Az öt egyházkerület közül a tiszántúliban 14 egyházmegye van, a dunántúliban 9, a dunamellékiben 8, a tiszáninneniben 8, az erdélyiben 14, összesen 51 egyházmegye, összesen 1657 anyaegyházközségben 2,322.113 lélekkel. Ezek között azonban vannak lélekszámban nagyon nagy és igen kicsiny egyházközségek, úgy, hogy kevés az olyan egyházközség, amelyben az arányos, 1300 lélek esnék egy gyülekezetbe. Vannak egyházmegyék, sőt kerületek, mint pl. az erdélyi, ahol egészen kis gyülekezeteket találunk, 50—100 lélekszámmal, viszont a tiszántúli egyházkerületben sok-ezerlelkes gyülekezetek vannak. E azt mutatja, hogy egyházunk-

ban az egyházi munkások eloszlása nem megfelelő, nagy gyülekezetek aránytalanul kevesebb munkással (lelkész, tanító, stb.) rendelkeznek, mint a kisebbek. Ez pedig különösen az ú. n. törpegyülekezetek sorsában okoz nehézséget, mert a kis gyülekezetek nem képesek önállóan fenntartani magukat, míg a nagy, népes és gazdag gyülekezetek nyugodtan élvezik azt a kényelmet, amit kevesebb számú, tehát kisebb áldozatot kívánó munkásaik eltartása nekik okoz. A törpe gyülekezetek olyan irányú segítése kellett, hogy egy szegény és kis lélekszámú gyülekezetnek ne kelljen egymagában lelkészt és tanítót is tartani, hanem ugyanaz végezze el mindkét munkát, az igazi segítség az lenne, ha a nagy és gazdag gyülekezetek ráébrednének a kisebbek iránti felelősségükre.

Egyházunk tagjai közül, az erre vonatkozó *statisztikai kutatások* szerint a legnagyobb százalékot a földművesek teszik ki²⁴ (61.6% a keleti visszatért területek nélkül); egyházunk műveltség tekintetében a többi felekezetek között a második helyen áll²⁵ (írni olvasni tud 85.9%, a trianoni Magyarország adatai szerint, első helyen 91.6%-al az evangélikus egyház); a birtokmegosztás tekintetében az egészen apró, a megélhetést nem biztosító birtoknagyság tulajdonosai ritkábban fordulnak elő a reformátusok között, inkább a középbirtokosok és nagyobb parasztbirtokosok a reformátusok;²⁶ a közegészségügy tekintetében, különösen a kedvezőtlen lakásviszonyok miatt, hátrányban van a többi felekezetekkel szemben;²⁷ a bűnözés, illetőleg közerkölcsiség szempontjából vizsgálva a harmadik helyen van, a zsidók és evangélikusok után.²⁸

A külső képhez tartozik a *népmozgalmi adatok* rövid vázolója is. A református lakosság számaránya az egész ország lakosságának több, mint 20%-át teszi ki. A születések száma a református lakosságnál folytonosan csökken, 1921—28 között 31.6‰-ról 26.6‰-re esett, az erdélyi egyházkerületben megáiban 1927—1937-ig 27-ről 19 ezrelékre csökkent le. A gazdasági helyzet sanyarúságai, a házasságkötések számának csökkenése, főleg pedig az egyke s a születéskorlátozás okozta ezt a súlyos helyzetet, amely az egyházat népmozgalmilag katasztrófális helyzetbe hozhatja. A halálozási arányszám adatai viszont javulnak, 1921 és 1928 között 22.1-ről 18.1-re esvén,²⁹ az erdélyi egyházkerületben 1927—37 között 18—13.6-ra történt a csökkenés. Hogy a gyer-

²⁴ Makkai S.: A magyarországi reformátusság egyházi élete. Debrecen, 1940. 23. l.

²⁵ Schneller K.: A magyarországi protestáns népesség demológiai sajátosságai. Miskolc, 1930. 69. l.

²⁶ U. o. 47—48 l.

²⁷ Makkai S.: i. m. 38. l.

²⁸ U. o. 38—39. l.

²⁹ U. o. 19. l.

mekhalandóság itt milyen szerepet játszik, erre nézve pontos adatok nem állanak rendelkezésre, de valószínű, hogy a szegényebb és szórványban s tanyákon élő lakosság között ez is súlyos veszteségeket okoz. Ennél fogva a református lakosság természetes szaporulata szintén rosszabb képet mutat. 1921—28 között ez a szám 9.5-ről 8.5-re esett le, noha, az 1891-től számított adatok egybevetéséből látszik, hogy tulajdonképen csak egy évben (1925-ben) emelkedett 10 ezrelék fölé, a legalacsonyabb (5.4 ezrelék) 1924-ben volt, máskor átlag mindig 9.5 és 8.2 között állott.³⁰ Mégis ezek is mutatják, hogy az egész ország lakosságával s különösen más felekezetek szaporodási arányszámával szemben a református lakosságé nagy hátrányban van. A házasságkötések-nél a református lakosság nem mutat nagyon rossz képet, 1921—25 között 10.1 ezrelékes számot tüntet fel, míg ugyanezen arányban a római katolikusoké 9.9, az országos átlag 10. Sokkal súlyosabb a helyzet a vegyes házasságok tekintetében. Vegyes házasságban éltek száma 1891—1928-ig a református lakoságnál 23.7%-ról 48.8%-ra emelkedett az összes házasságkötések arányszámát számítva, holott ugyanekkor az egész országban kötött házasságoknak 8.6—20.4%-a volt a vegyes házasság. Különösen ijesztően emelkedett ez a szám az erdélyi egyházkerületben a román uralom alatt, ahol 1927-ben volt a legnagyobb, aztán csökkent, majd 1932 óta ismét emelkedett s némely egyházmegyében 63, sőt 75%-át érte el az összes házasságkötéseknek, sőt a székely egyházmegyékben is felül volt 40%-on. A vegyes házasságokat, mint amelyek két, különböző hitfelfogású és keresztyén életgyakorlatú lélek kapcsolatai, alapjában károsaknak kell tekintenünk hitvallási és lelki szempontból is, még inkább annak, ha látjuk, hogy ez az út az, amelyen egyházunk a legtöbb lelket, nemcsak számbelileg, de ezen felül sokkal többet érületileg is, elveszt. Az áttérések és kitérések adatainál az a helyzet, hogy 1919—28-ig a református egyházból kitérők száma 866-ról 1953-ra emelkedett, a református egyházba térőké 2672-ről 1865-re csökkent, az előbbi állandóan csökkenő irányzatot mutatott, az utóbbinál a legalacsonyabb szám 1928-ban volt 1078.³¹ Az erdélyi egyházkerület itt is a román uralom alatt súlyos veszteségeket szenvedett, itt 1934-ben volt a legmagasabb a kitérők száma (2139), az erőszakos térítések következtében, 1937-ben 1036, ez évben az áttérők és kitérők számának különbözete gyanánt az egyházkerületnek 688 lélek vesztesége volt.

Az egyház külső helyzetének vázlatában említést kell tenni röviden az egyház *intézményeiről*. Az egyház intézményeihez számíthatók először az *iskolák*, és pedig főiskolák (theológiai akadémia, jogakadémia), középfokú iskolák és népiskolák. Az anya-

³⁰ Karner K.: A felekezetek Magyarországon. Theol. Szemle VI. évf. 632. l.

³¹ U. o. 662—65. l.

országban 1935—36-ban a református lakosság 16.7%-a főiskolát, 12.2%-a középiskolát, 23.3%-a elemi iskolát végzett, ugyanekkor a fenntartott iskolák számánál a kiseddévók 0.9%, elemi iskolák 15.7%, középiskolák 6.6%-a volt református. A református tanulók a kiseddévókban 22%, elemi iskolákban 20.7%, tanonciskolákban 17.6%, középiskolákban 16.5%, szakiskolákban 18.4%-os arányban jártak. Ebből először látható, hogy a református iskolák, különösen elemi iskolák száma nem megfelelő, sőt még azóta is súlyos anyagi nehézségek miatt folytonosan apadt; hogy a református lakosságnak ennél fogva az ifjabb rétege nem éri el az iskolázottságnak azt a fokát, mint más, pl. a római katolikus egyház ifjúsága; hogy a reformátusok, anyagi helyzetük és híveik szegénysége miatt aránylag kevésbé vehetnek részt a kulturális munkában és részesülhetnek a kultúra áldásaiban, mint más egyházak tagjai.³²

Az egyházi intézmények másik csoportja a *szeretetintézmények*, amelyek, diakonus- és diakonisszaképző intézetek és anyaházak (5 anyaház kb. 400 diakonisszával és 10—15 diakonussal), árvaházak, szociális misszióra képező s evangélizáló munkára nevelő intézetek, a Szeretetszövetség intézményei, valamint a kórházak, vagy önálló református intézmény gyanánt, vagy mint olyanok, amelyek nem református egyházi vezetés alatt ugyan, de diakonissza-ápolóknak adnak munkát. E sok intézménynél egyik nehézség az, hogy még mindig nem elég a számuk arra, hogy a szükségnek megfeleljenek, különösen a szociális segítség oldalán, a másik, hogy az egyház és a gyülekezetek köztudatába nem ment be eléggé támogatásuk és fenntartásuk szükségességének meglátása.

Végül az egyház *anyagi helyzetéről* kell megemlékeznünk. A magyarországi egyházi kézen levő birtokok 5.22%-a van a református egyház birtokában. Ez a birtok az egyházközségek, intézmények tulajdona, maguk az egyházkerületek és az egyetemes egyház jelentéktelen vagyonnal rendelkezik.³³ Az állami segítségre való támaszkodás s ennek következtében az egyház belső önfenntartó erejének megcsökkenése, elerőtlenedése, olyan jelenség, amely kétségtelenül az egyház hitének szilárdságával van kapcsolatban s orvoslása is a hit és áldozatkézség erősítésében kereshető.

b) Az egyház *belső életét* nézve, először is azt kell megállapítanunk, hogy egyházunkban a gyülekezeti *istentiszteletek* és kultikus jellegű tevékenységek azok, amelyek a hívőket legjobban összegyűjtik. Ebben kétségtelenül része van annak is, hogy a vasárnapi istentisztelet látogatásával kielégítettne klátja azt az igényt, amit Isten iránta támaszt, a hétköznapokat megtartja

³² Schneller K.: I. m. 70—75. l.

³³ Makkai S.: I. m. 62. l.

magának és saját foglalkozásának.³⁴ Ez a csak vasárnapi vallássság súlyos jelenség az egyházban. Még ebben is látunk azonban nemcsak hiányosságot, hanem csökkenést is. A hétköznapi rületben, bár nagyon kis százalékban növekedő tendenciát mutat (1933—1939-ig 1.60—1.63%), különösen ott, ahol a bűnbánati istentisztelet látogatásának arányszáma az erdélyi egyházke-istentiszteleteket rendszeren megtartják és egy napon bibliamagyarázatot is tartanak. Különösen a bűnbánati héten tartott istentisztelet tesz ki a hétköznapiak legnagyobb részét, viszont ezek csekély látogatottsága kapcsolatban van az úrvacsorára való nevelés elhanyagoltságával.

A vasárnapi istentisztelet főideje délelőtt van, sok helyen délutánról már el is marad az igehirdetés, néhol az egész istentisztelet. A látogatás arányszáma az egész magyarországi egyházban 9—40%.³⁵ Az erdélyi egyházkerületben az átlagos számban itt is lassú növekedést látunk (1933—1939-ig évenként: 14.3-tól 15.5%-ig, a legmagasabb 24, a legkisebb 9.09%. A nagyvárosok természetesen kevesebb számot mutatnak, viszont a kis gyülekezetek, sokszor a szórványok, igen nagyot. Ennek nemcsak az egyes egyházkerületekben és egyházmegyékben, hanem az egyházközségekben való állandó ellenőrzése és figyelemmel kísérése mellett, szükséges az okok felderítése és orvoslása, amelyekben az istentiszteletlátogatás csökkenését keresni kell, de szükséges az állandó nevelés is erre a gyülekezet tagjai között.

Az úrvacsorával az anyaországon a konfirmált egyháztagok 24.6—50%-a él.³⁶ Az erdélyi egyházkerületben, amelyre nézve részletesebb adatokkal rendelkezünk, itt csökkenő irányzatot állapíthatunk meg, 1933—1939-ig 10.44—9.27%-ig szállott le ez a szám, de ez nemcsak a konfirmáltakat foglalja magában, így, a konfirmált egyháztagok számításával valójában eléri az előbbit. Szükséges lenne mindenütt figyelembe részesíteni azt az arányt, amely az úrvacsoravétel és az istentiszteletlátogatás között fennáll, ahol a két szám egymástól való távolesése, illetőleg különbségének nagysága is, de csekélysege is az illető egyházközségben levő súlyos bajokat árulhatja el. Itt is a városi gyülekezetek arányszáma természetesen sokkal kisebb a többiekénél. Az úri szent vacsorával való élés hiánya, egyéb nehézségeken kívül ezek alapján a bűnbánat, a bűn valósága, a kegyelem szükségé és a kegyelemre való vágyakozás hiányát mutatja, tehát az úrvacsorára való nevelésben ennek a felébresztése a fontos.

Az *adakozás* tekintetében tulajdonképpen nem a nagy, különleges alkalmakkor, rendkívüli és ünnepélyességgel egybekötött célokra, külön méltatásban részesülő adakozás adja az áldozatkészség igazi mértékét, hanem a templomi perselypénz, ahol a hívő, minden ellenszolgáltatás (aranykönyv, márványtábla, újság-

³⁴ Makkai S.: I. m. 50. l.

³⁵ U. o. 68. l.

³⁶ U. o. 68. l.

ban való dícséret stb.) nélkül egyedül Isten színe előtt tesz a perselybe. Természetesen ennek mérlegelésénél nincs objektív mértékünk, mert függ ez a hívők anyagi helyzetétől, bár az is bizonyos, hogy ezzel arányban nem mindig áll, sokszor szegények adakoznak többet, mint a gazdagok. Az egyházkerületek között átlag 0.15—40 P esett egy lélekre az adakozásban,³⁷ az erdélyi egyházkerületben az egyházkerületi átlag 1933—1939-ig folytonosan emelkedő irányzatot mutatva 2.20 leiről 3.00 leire (10 fillérre) emelkedett. Ennél az adatnál viszont a városi gyülekezetek mutatnak fel, szintén természetesen, jobb eredményt, mint a falusiak. Az adakozásra való nevelés, különösen a sáfárság gondolatának meggyökereztetése s az áldozatkészség lelkének felébrésztése az egész egyházi munkának ma egyik legfontosabb feladata.

Hogyha azt nézzük, milyen munkát végez az egyház a *missziói*, szabad evangéliumi tevékenység mezején, azt láthatjuk, hogy — az egyház hivatalosan folytatott munkáján kívül azt is beleszámítva, amit más, református szellemű egyesületek végeznek — a gyermekek és különösen az ifjúság közötti munka mutatja a legkedvezőbb képet. A gyermekpásztoráció különböző formái: a gyermekistentisztelet és vasárnapi iskola az egyház gyermektagjainak nagy számát, az anyaországban 1940-ben a tankötelesek 44,³⁸ az erdélyi egyházkerületben 1939-ben 35%-át foglalja magában, nem irányul azonban a kellő élességgel a református nevelés szempontjából kevésbé ellátott, állami és más felekezeti iskolába járó, gyermekek felkarolására. Az ifjúsági munka a négy anyaországi egyházkerületben, különböző ágazataiban elevenen folyik, hátránya a széttagolódottság, viszont élelenségben és frissességben példaadó.³⁹ Nehézsége az, hogy sok gyülekezetben még nem jöttek rá ennek a munkának, vagyis az ifjúságért való felelősségnek fontosságára s ezért épen olyan helyeken kell ezt a munkát nélkülözni, ahol pedig legnagyobb szükség volna rá. A létszám emelkedése nem mindig mutatja a munka mélységét, viszont ennek a munkának alapjában van az a feszültség, amely, az egészért való felelősség mellett a személyesség gondolatát kell, hogy kidomborítsa.

A felnőttek közötti munkáknál a nőegyesületek (az erdélyi egyházkerületben a nőszövetségek központilag megalkotott szervezete), közöttük a lelkésznék lelkigondozásával foglalkozó egyesület is, a férfiak gondozására a félfiszövetség, az Ev. Munkásmozgalom említendő. Ezeknek úgy kerületi, mint helyi tagozatai munkáját tulajdonképpen statisztikailag nem is lehet felmérni,

³⁷ *Makkai S.*: I. m. 62—3. l.

³⁸ *Ecsedy Aladár*: A vasárnapi iskola Isten országa szolgálatában. Az Ut, XXIII. évf. 164. l. — *Makkai S.*: I. m. 80. l.

³⁹ *Kiss Sándor*: A magyar ev. ifj. mozgalmak, Az Ut, XXIII. évf. 42. sköv. l. — U. a.: Ifj. munka a magyar ref. egyházban. Budapest 1941.

mellett még inkább abban a lelki nevelésben rejlik, amelyet tagjaiknak adnak, de amely mindenütt a helyi vezető, lelkészek és mások, munkájának öntudatosságától és buzgóságától függ.

Az *iratterjesztésre* vonatkozólag egyházunkban sok kezde-jelentőségük és hatásuk, a külső és számbavehető eredmények ményezés — köztük értékes és jelentős, de egyik sem jutott eléggé egyetemességre, szolgálja ezt az ügyet. Meg kell állapítani, hogy egyházunk még a sajtó és iratterjesztés igazi jelentőségét nem ismerte fel, még kevésbbé ismerték fel a gyülekezetek vezetői azt a szolgálatot, amit nekik e munkájukban, az Ige szolgálatában nyújthat s még kevésbbé vették komolyan és találták meg az iratterjesztés valódi eszközeit és útjait. Ebben a tekintetben, mivel az igények nem emelkednek, még mindig azzal küzd az egyház, hogy inkább az egyház iránti jótéteménynek tekintsi, aki egyházi lapot olvas, s ezért az iratterjesztés is állandóan kénytelen küzdeni a kellő forgalom hiányából származó nehézségekkel.

A *külmisszió* munkájában egyházunk több oldalon is részvesz, egyrészt úgy, hogy az egyház által is támogatott külmissziói szövetség tagjai között egyházunk tagjai adományokkal és a munka iránti felelősség hordozásával munkálkodnak, másrészt úgy is, hogy az erdélyi egyházkerületnek, illetőleg a volt romániai református egyháznak tagjai közül azok, akik ezt a munkát támogatják, a Külmissziói Barátai Szövetségében tömörültek s rendszeresen támogatják az egyháznak Mandzsuriában dolgozó s eddig a Skót Egyházzal együtt fenntartott misszionáriusa munkáját. A külmisszió iránti felelősség egyházunkban fokozódóban van s lassanként az egyház mindjobban felismeri azt a kötelezettséget, amit reá ebben a munkában Isten Igéje ró. Az utóbbi évtizedben külön munkaág gyanánt jelentkezett a szórványmisszió munkája, mint a *tanyák és szórványok* református lakossága gondozásának, már eddig is fennálló, de most nagyobb követelés gyanánt előlépő, feladata. Ha tudjuk azt, hogy a magyarországi református egyházban szórványban több, mint 150.000, tanyákon több, mint 200.000 lélek él,⁴⁰ akik közül sokan csak havonta, negyedévenként, vagy évente néhányszor jutnak istentisztelet hallgatásához, ezalatt ki vannak téve mindenféle idegen hatásoknak, akkor látjuk, hogy ez a munka ma különösen milyen fontos, s mennyire szükséges ennek egységes, határozott és az egyház szellemében való végzése. Végül az egyháznak kötelessége a *külföldön* élő reformátusok gondozásában is megtenni mindent, ami tehetségében áll. Ahol ezek szervezett egyházi formában, akár más egyházzal együtt, akár függetlenül élnek (Északamerikai Egyesült Államok, Kanada, Brazília területén stb.) ott, mint Egyházi Törvényeink is kimondják, meg kell tartani azt a lelki

⁴⁰ Makkai S.: I. m. 79. l. (Kiegészítve a visszacsatolt területek adataival.)

egységet, amelybe minden magyar reformátust a hitvallás, a történeti mult és Isten által a magyar reformátusság elé tűzött hivatás kapcsol, s amelyet az egyház az Egyetemes Konvent útján tart is. A meg nem szervezeten, szétszórtságban élő magyar reformátusok összetartása és gondozása sokkal nehezebb feladat. Itt csak az segítne, ha minden református lélek megérezné azt a felelősséget, amelyet Isten előtt a másikért, akárhol és akármilyen körülmények között hordozni köteles.

c) Az egyház ezen állapotáról és munkájáról szóló képét, amelyet itt csak rövid vázlatban lehetett adni s amelyet részletesen tanulmányozni és ismerni, sőt ismertetni az egyház minden vezetőjének és tagjának kötelessége, kiegészítik most azok a vonások, amelyek az egyház egyes részeinek belső sajátosságait mutatják. A magyarországi református egyház kerületei tulajdonképpen önálló alakulások, egyetemes egyházzól csak a XVIII. század végén beszélhetünk, sőt az erdélyi egyházkerület csak 1881-ben csatlakozott, addig önálló egyház volt. Ebből az önálló sajátos alakulásból, a történelmi helyzetből, az egyes egyházkerületek népességének egyéniségéből tájegységek szerint, következik, hogy minden egyházkerületnek sajátos jellege, közszelleme, esetleg ott a református lakosságnak hitében és keresztyén életgyakorlatában különböző és különféle szokásai vannak, szöval egyéni arculata van. Azok között a vonások között, amelyek az egyes egyházkerületeket meghatározzák, s amelyekből azok sajátos vonásait össze lehet állítani, vannak a külső, lélekszámra, népességmegoszlásra stb. vonatkozóak, amint a dunántúli egyházkerületet és az erdélyit a szórványban lakók, a tiszántúlit a tanyai lakosság nagy száma jellemzi, vannak történeti tradíciók, amint egyikben is, másikban is élnek régi emlékei a református egyház történetének még a nép tudatában, vannak olyanok, amelyek a népjellem különbözőségéből, mint amilyen van az erdélyi és anyaországi, a dunántúli és alföldi stb. között, származnak, vannak olyanok, amelyek már legbelől, a hit és keresztyén életgyakorlata terén helyezkednek el, idegen hatások, vagy azok elleni védekezés útján erősödtek meg stb. Szükséges, hogy mindegyik egyházkerületet igyekezzünk úgy megismerni, hogy ezeket a vonásokat megkeressük, egységbe állítsuk s így az egész kerület általános képét megismerjük. Sajnos ezek részletes kidolgozása még csak a kezdet kezdetén van, bár értékes kezdeményezések már történtek.⁴¹

De az egyházkerületeken belül az *egyházmegyéknek* is megvan a maguk sajátos szelleme, megvannak vonásai. Az egyházmegyék között is vannak olyanok, amelyek régi alakulások, s mint ilyenek, magukban hordják ennek a történeti multnak megőrzött értékeit, vagy pedig egy tájegységben helyezkedtek el s szelle-

⁴¹ Az alföldi lakosságra nézve l. *Illyés* Endre: A magyar ref. földművelő nép lelki élete. Szeged. 1931.

mükben és életükben meghatározzák őket az ezt jellemző vonások. Így alkot egészen sajátos, szellemében egyéni vonásokkal rendelkező egységet az erdélyi egyházkerületben a szilágysági, vagy a három háromszéki egyházmegye. A történeti alakuláson kívül — amelynek hiánya, a tradícióhiány is meglátszik egy újonnan alakított egyházmegye szellemén és munkáján — és a tájegységek által meghatározott vonásokon kívül, ott vannak azok, amelyek abból származnak, hogy maga az egyházi élet is egyes egyházmegyékben különbözőképpen befolyásolta az egyházközségek életét s így más és más szellemet alakított ki az egyházmegyében is. Ugyanazon multtal, tradícióval rendelkező, ugyanazon tájegységhez tartozó, ugyanazon jellemű nép között is más az egyik egyházmegye szelleme, mint a másiké, mert különböző volt a vezetés, különbözött a vezetők iránya, szelleme, munkája. Mikor tehát az egyházmegyéket meg akarjuk ismerni, ügykezni kell ezeket a vonásokat is felkeresni.

Végül, az *egyházközségeknél* is vannak olyan sajátosságok, amelyeket egyéni sajátosságoknak nevezhetünk s amelyek szintén a fejsorolt okokból és körülmények révén állottak elő. Azokon a különbségeken kívül, amelyek feltűnőek, mint a gyülekezet elhelyezkedésére nézve a városi vagy falusi, tagjaira nézve a foglalkozási, stb. alapon fennállóak, vannak sokkal finomabbak, amelyeket már nem lehet ilyen általánosságban felkeresni s ismertetni, sőt gyakran azokat az okokat sem, amelyek e különbségeket adják. Egy gyülekezetre sokszor rányomja a maga munkája bélyegét és szellemét egy kiváló, komoly, munkás, vagy ellenkezőleg egy rendetlen, tunya, hanyag vezető, sokszor ad egy gyülekezetnek öntudatot és jól megérezett biztonságot ha anyagilag erős, máskor ugyanez lehet kísértés számára, míg szegénysége is teheti gyámoltalanná, vagy indíthatja annál bensőbb és erőteljesebb munkára.

Mindezekben, az egyház képét nézve, a legkülsőbb vonásától a legbelsőbbig, azt kell látnunk, hogy tulajdonképpen nem sok különböző, egymástól független vonásról van szó, hanem egy egységes képről, amelyben mindegyik rész összefüggésben van a többivel. A lélekszám változásai és a lelki élet különböző jelentkezései, a gazdasági helyzet és az istentiszteletlátogatás, a tradíció és az egyéni vallásos élet legszemélyesebb megnyilvánulása nem függetlenek egymástól, hanem egy gyökérre vezethetők vissza: hogyan áll az egyház, a gyülekezet, az egyén Isten Igéjével, milyen akadályok vannak benne az Ige szava meghallgatása előtt, vagy milyen segítségeket nyújt az Ige szolgálata számára a helyzet, amelyben van. Mikor tehát egyházunk helyzetéről beszélünk, nézzük ezt az egyházat, mint Isten gyermekei közösségét, mint Krisztus testét a maga földi, véges, gyarlóságokkal teljes alakjában, de úgy, mint amely által mégis Isten ezen a földön a maga akaratát hirdetni s amelyben az ennek való engedelmesség útját megmutatni akarja.

Azoknak, akik az egyházban az Ige szolgálatát végzik, így kell nézniök az egyházat s ilyennek kell megismertetniök azokkal is, akik közt az a szolgálat folyik. Akkor azt látjuk, hogy a legkisebb és legjelentéktelenebb vonás is fontossá és jelentőssé válik, ha e szolgálat feltétele alá, ennek sodrába állítjuk be és így akarjuk megismerni.

Irodalom: Schneller K.: A magyarországi prot. népesség demologiai sajátosságai, Miskolc, 1930. — Makkai S.: A magyar reformátusság egyházi élete, Debrecen, 1940. — Karner K.: A felekezetek Magyarországon a statisztika megvilágításában, Theol. Szemle, VI. évf. 616—707. és VII. évf. 3—36. l. — Ényedy A.: Belmissziói Utmutató, Budapest, 1940. — Kiss Sándor: A magyar ev. ifj. mozgalmak, Az Ut. XXIII. évf. 42—48. l. — Ecsedy A.: A vasárnapi iskola Isten országa szolgálatában, Az Ut. XXIII. évf. 159—164. l. — A világ magyar reformátusságának létkérdései, Debrecen, 1938. — Magyar Statisztikai Zsebkönyv, 1940. — Illyés Endre: A magyar ref. földművelő nép lelki élete, Szeged, 1931.

B) Élete

5. Egyházunk viszonya az államhoz

a) Az egyház és állam viszonya kérdését itt nem egyházjogi vagy pöiménikai, hanem ekkliáziasztikai szempontból kell tárgyalnunk. Az *egyházjogi* szempont azt vizsgálja, hogy elvileg milyen viszonyban állhat és áll egymással az egyház és az állam és hogy jelenlegi törvényhozásunkban hogyan van a két közösség egymáshoz való viszonya szabályozva, milyen rendelkezések vannak érvényben ezek egymással való kapcsolatában; a *pöiménika* a helyi egyháznak az állami szervekkel való kapcsolatát tárgyalja, azokat az érintkezési pontokat, ahol a gyülekezet az állam életében részt kell hogy vegyen, s általában azt, hogy az egyház az államban, az állam életében pásztorilag milyen munkát fejthet ki, hogy tagjait, akik egy állam kötelékébe tartoznak, az állam iránti kötelességeikben erősítve, s az állam életében az Ige szolgálatát végezhesse. Az *Ekkliáziasztika* mivel az egész egyház helyzetével foglalkozik, s azzal a kérdéssel, hogyan végezhető az egyház szolgálata abban a helyzetben, amelyben az egyház most van, az államra nézve azt kérdezi, milyen a helyzete az egyháznak az államban a maga munkájára nézve, minő lehetőségek és akadályok állanak fenn előtte ezen a téren, és hogyan kell az egyháznak az állam életében a maga szolgálatát végezni munkái által. Itt az *Ekkliáziasztika* tehát az egyház egész életét veszi tekintetbe, az egyház életének három nagy megülvánulása, vagyis az Ige szolgálatának három nagy körében: az Ige tulajdonképeni hirdetésében, az egyház igazgatásában és kormányzásában, s végül az egyháznak, mint társadalmi közösségnek munkájában.

b) Az egyház *helyzetére* nézve mindig tekintetbe kell venni, hogy az egyház és az állam külön síkban élnek. Az állam feladata

a polgárai életének, a polgárok közötti rendnek fenntartása, s előmozdítása annak, hogy a polgárok élete és munkája anyagi és szellemi téren biztosítva legyen. Az állam földi célú intézmény, benne az emberi, e világi élet fenntartásának szempontjai uralkodnak. Az egyház Isten országára néz s azt keresi, hogyan hirdetheti e földön Isten megváltó akaratát. Ezért az állam és egyház céljai között *mindig fennáll egy különbség*, amely, ha eltörlődik, vagy az következik be, hogy az állam elveszti e világra való tekintését és célkitűzését, vagy az egyház szekularizálja magát, s lemond a maga céljáról és szolgálatáról.

A modern *államfelfogás* két irányú államrendszert különböztet meg: a demokratikus-liberális és tekintély-államrendszert. Az előbbit jellemzi, hogy az állam inkább gazdasági és kulturális célokat lát maga előtt, céljai szolgálatában polgárai véleményéhez igazodik s az állam életét a polgárok irányítják a megszabott módokon való beleszólással az állam ügyeibe; a tekintély-kormányzatnak jellemzője, hogy az állam a maga céljai védelmében és érvényesítésében, nem a polgárok nagy tömegére, hanem bizonyos vezetőrétegre támaszkodik, s ezen vezető réteg által megszabott irányvonal érvényesítésébe beszervezi a polgárok tömegét. Az állam totális állam, tehát az egész életet, annak minden megnyilvánulásával a maga irányítása alá veszi. Nincs egyéni és közösségi élet az államon kívül, vagy az állam nélkül, sem gazdasági, sem kulturális, sem politikai, sem vallási élet nincs, csak az állam útján.

Az egyház élete és munkája *nem függ* tulajdonképen egyes kormányzati rendszerektől, mert az egyház más síkon mozog, mint az állam, s a legerősebben érvényesülő egyeduralkodó rendszerekben éppúgy kifejtetheti munkáját (pl. az öskeresztvétség idejében) mint veszélyben lehet az a demokratikus kormányzat esetén is (pl. a francia „demokrácia” alatt). Az egyház és állam viszonyát *két veszedelem* ronthatja meg alapjában: az egyik veszély az: ha az állam *önmagát akarja az egyház helyébe tenni*, akár úgy, hogy pótolni akarja az egyházat (bolsevizmus), akár hogy absorbeálni akarja azt s a saját immánens földi létét és céljait akarja abszolutizálni; a másik veszély, ha az *egyház akar az állam helyébe lépni*, vagyis az egyház emel igényt arra, hogy mint földi szervezet, az állampolgárok életének minden vonatkozásában döntő hatalom legyen. Az állam keresztyénsége, azaz, hogy az állam magát keresztyén államnak nevezi, abban kell hogy álljon, hogy az állam magát az Isten Igéje alá helyezi, nem abban, hogy a maga céljait Isten akaratával azonosítja. Mivel minden államban több egyház van, az állam sokszor egy egyházat ismer el a magáénak (államegyház), vagy egy külön egyházat alkot magának (német keresztyénség, cseh testvéregyház), amely az államot a földi céljai abszolutizálásában támogatja, s így az egyház számára kísértést jelent az Ige emberi felfogással való azonosítására.

Az egyháznak az államtól való *különállását szigorúan meg kell óvni*. A mi egyházunk jelen helyzetében ez könnyű. Az egyház számára sokszor nagyobb kísértés az, hogy az állam absorbeálja, mintha vele ellenkező magatartást tanúsít, mert az ellenkezés, üldözés, háttérbe szorítás az egyházat öntudatosabbá teszi, hitvallásának tisztázására jobban kényszeríti. Az egyház hitvalló közösség, addig él, amíg a hitét vallja s azt érvényesíti. Az államtól való különbségét *az egyház csak az Ige magyarázatához való ragaszkodással és a maga hite és hitvallása erősítésével tudja fenntartani*. Ez az állam szempontjából is fontos, mert így az egyház jobban teljesítheti kötelességét: Isten Igéjének az állam számára való hirdetését. Mivel minden földi közösség s így az állam is, csak Isten törvényének engedelmeskedve állhat fenn, ha ezt a törvényt megrontja, pusztulás vár rá, az igazi állam belátja, hogy — a legjobb értelemben véve a kifejezést — igazán „jól felfogott” létevé, hogy neki és benne Isten törvénye hirdetések és polgárai e törvény szerint éljenek, vagyis érdeke, hogy az egyház a maga munkáját szabadon és erőteljesen végezhesse. Ma az egyházak közül sokban az állammal való azonosítás tényleges kísértés, így az anglikán, német ker., ortodox és a római egyház számára. A református egyháznak itt is és mindenütt az a feladata, hogy az Igére való folytonos rámutatással az állam élete számára is hirdesse Isten Igéjét: hogy a váltság és a szabadulás emberi eszközök helyett Isten kegyelmében van. Azért *az állammal való azonosításba azon egyházak hajlandók a legjobban beleesni, amelyek a Krisztusban lett váltság abszolút érvényét és emberi közreműködéstől való függetlenségét tagadják*. Mihelyt ugyanis az államot úgy tekintik, mint amely képes és hivatott az emberi életet tökéletességre vinni, s mihelyt emberi törekvéseknek isteni jogokat és jelentőséget tulajdonítanak, azonnal szembe kerülnek azzal az igazsággal, hogy az ember nyomorúságának oka a bűn, amelyet csak a váltság tud eltörölni.

Az egyház és állam viszonyában a *nehézség ott áll elő, hogy az egyház és az állam tevékenysége körét nem lehet teljes életséggel elhatárolni*, s amíg az állam könnyen tekintheti a saját körébe tartozónak az egyház valamely kérdésben tanúsított állásfoglalását, az egyház igehirdetése szükségképen ki kell terjedjen tagjainak, mint állampolgárok életének az Ige szerinti szabályozására is. Mivel az egyház Isten abszolút Igéjét hirdeti, ez könnyen ellentétbe kerül az abszolút igényt emelő állammal. Elvetlen egyház sem vallhatja, hogy elkülönítheti magát teljesen az államtól, hogy ott kapcsolat vagy ellentét fenn ne álljon, mert ez Isten uralmának az emberi élet teljességére nézve való feladását jelenti. A református felfogás tehát egyrészt az egyház teljes önállóságát és szabadságát követeli az államtól lelki ügyekben, hogy hívatását betölthesse és az igehirdetés munkáját végezhesse, másrészt azonban az egyházat kötelezi az állam életében való részvételre, annak, mint szociális közösségnek való engedelmisségre s arra,

hogy a maga üzenetét az állam életében teljes hatalommal és erővel hirdesse.

c) Harmadik kérdésünk: milyen *magatartást* tanúsítson az állami életben az egyház a maga életnyilvánulásai körében? Alapjában véve ez a magatartás az egyháznak az *Ige iránti engedelmesség szolgálatában* nyilvánul. Minél inkább szolgálja az egyház Isten Igéjét, imádkozik Isten országáért és diadaláért és neveli tagjait Istennek való engedelmességre, annál inkább szolgálja Isten akaratát az állam életében, még akkor is, ha bizonyos kérdésekben az állammal, annak felfogásával ellentétbe kerülne. Az egyház még szenvedése és kereszthordozása által is, lehet Isten kezében eszköz a maga diadala biztosítására és ezt a kereszthordozást és szenvedést vállalnia kell az egyháznak, de mindig tudva, hogy annak idejét és alkalmát nem ő, hanem Isten választja meg, s e szenvedés nem emberi véleményekért, hanem Isten ügyéért történjék. Minél inkább nem saját magát, hanem Isten ügyét szolgálja, annál jobban látja a különbséget saját maga és feladatai, és az állam és feladatai között, s annál jobban igyekszik magát függetlenül és teljesen Isten szolgálatára adni, más célokat kizárni és önmagát önmaga által tartani fenn. Az egyháznak nevelnie kell magát arra, hogy *lelki* függetlenségbe kerüljön az államtól, vagyis mindig lássa üzenetének és munkájának sajátos, semmi mással nem azonosítható nívóval, s ezt a lelki függetlenséget kövesse — mert csak ezt követheti — az *anyagi* függetlenség, azaz: munkáját ne gondolja megfizethetőnek, s anyagi fennmaradását ne az államtól, hanem hitvalló tagjai engedelmes szolgálatától várja.

Az egyház munkaköreinél az *igehirdető munka* feladata Isten Igéjét felmutatni a lelkek előtt, úgy a szóban történő igehirdetés, mint a szeretetszolgálat által. Ez az igény a váltságban gyökerezik, s arra mutat, hogy a földi élet az ítélet és a kegyelem alatt áll. Az állami élettel való kapcsolatban itt óvakodni kell az Igének emberi érdekekkel, egyéni célokkal való azonosításától, vagy annak felcserélésétől. Az igehirdetés ezért sohasem lehet semmiféle politikai propaganda, semmiféle politikai állásfoglalás mellett, vagy ellen. Ez nem azt jelenti, hogy az igehirdetésnek nagy általánosságban kell mozognia, mert az Ige mindig konkrét helyzetben szól, s következménye mindig az adott helyzetben való engedelmeskedés. Az engedelmeskedés Isten parancsának hirdetése, mely parancs adott helyzetekben való engedelmeskedést követel, de amely engedelmességre minden léleknek saját-magának kell eljutnia. A református igehirdetés nem *utasításokat* ad, hanem *indít* arra, hogy mindenki a saját kérdései között keresse az Ige feleletét. Itt is azonban az igehirdetésnek arra kell törekednie, hogy az illető lélek ne érezze magát a felelősség alól felmentve. Az igehirdetésnek tehát nem feladata, hogy az egyház tagjainak, mint állampolgároknak utasításokat adjon, a saját egyéni állásfoglalásukra egyes esetekben, hanem hogy hir-

desse nekik Isten azon parancsát, amelynek való engedelmességet a saját helyzetükben keressék. Sokkal szélesebb körű az a munka, ami az Ige szolgálatának *szeretetmunkában* való végzése által kapcsolja az egyházat az állam életébe. Az egyház ebben a Krisztus váltsága által kijelentett szeretetét hirdeti Istennek, amely munka találkozik az állami és társadalmi életben folyó hasonló munkával is. Az egyház szolgálata itt az, hogy a diakonia igazi evangéliumi szellemét igyekszik érvényesíteni: a személyválogatás nélküli szeretetet. Ezzel, még abban az esetben is, ha az állam különbséget tenne az állampolgárok között, az egyház ezen a téren harcolhat a különbségtétel ellen.

A *kormányzás és igazgatás* terén már sokkal több pont lehet, ahol az egyház az állam területeivel kapcsolatban áll. Az egyház életének és munkaköreinek szervezete és szervezése az állam rendelkezéseinek tekintetbevételével történik. Az állami szervek rendelkezéseit itt tekintetbe kell venni, a törvényeket ismerni, s azokhoz alkalmazkodni kell, hogy az egyház érintkezése az állami szervekkel ne akadályozza, hanem előmozdítsa az egyház munkáját. Ezen a téren nemcsak óvakodni kell minden ellentétől, versengéstől, tekintély-hajhásztól, hanem tudva azt, hogy az egyházkormányzás és igazgatás az Ige szolgálatában áll, igyekezzünk biztosítani a külső hatóságok megértését és támogatását. A Pál fogsága még előmenetelére lett az evangéliumnak és sokszor lehet a külső gát belső erővé és segítséggé a munka elmélyítésére, ha az állami szervek esetleges korlátozásait mint Isten akaratát fogadjuk el. *Az evangélium nem függ a külső szervezettől*, ezek csak eszközök az Ige szolgálatára és sokszor éppen azért válhatnak az Igére utaló s az Ige abszolutságára mutató eszközökké. A korlátok és akadályok nem szükségképen azt bizonyítják, hogy az emberi hatalom ellene állhat az Ige munkájának, a hittel és engedelmességgel elfogadott és Isten kegyelméhez felebbezett *korlátozások bizonyosságai lehetnek az Ige korlátokat legyőző, akadályokon áttörő diadalmas útjának is*. Az állami életben való részvétel éppen a gyülekezet és az egyház *belső lelki megerősítését* teszi szükségessé, s az egyház, ha külső életnyilvánulásában gátolva van, annál inkább kell, hogy belső erői kifejtéséhez forduljon. Ez is rámutat arra, hogy az egyház igazi erejét Isten a *szolgálat belső megvalósításában* akarja megadni. Különösen fontos az egyház *anyagi megerősítése* és ennek *lelki* alapjai, hogy minél kevésbé függjön az Ige szolgálata a külső hatóság és világi hatalom anyagi erejének igénybevételétől. Minél erősebbek az egyház tagjai a hit megvallásában és a szolgálatban, annál inkább lesz az egyház maga is lelki céljai szolgálatában szabadabb és függetlenebb.

Az egyháznak vannak olyan *külső életnyilvánulásai*, amelyekben szintén szükséges az egyháznak szolgálnia s ahol szintén kapcsolatba és viszonyba kerülhet az állam életével. Az állam feladata, hogy polgárai gazdasági, kulturális és szociális éle-

tét szintén szabályozza. A modern állam ezt is a saját megvalósítása eszközeül használja fel s hatalma alá vonja a polgárok egész életét. Ebben a tevékenységben sokszor számít az egyház támogatására és igénybe is veszi azt. Gazdasági reformtervek, egészségügyi újítások, kulturális és szociális intézmények létesítésénél számít az egyháznak, mint segítőtársnak munkájára. Az egyház ebből a munkából nem vonhatja ki magát. Nem befolyása növelésére, vagy világi célok szolgálatára teszi ezt, hanem abból a meggyőződésből, hogy *Istennek az emberi életre kiterjedő igényét kell itt is hirdetnie* s eszközüül kell oda állítania magát, hogy rajta keresztül Isten munkálkodjon a világban. Két dolgot kell azonban világosan látnia. Először azt, hogy ezek a szervek és szervezések *nem Isten országa megvalósítása eszközei*, tehát nem téveszthetők össze és nem azonosíthatók az evangélium hirdetésével. Az egyház nem láthatja úgy, hogy ezek létesítésével az ő célja elérhető, sőt tudni kell, hogy ezek emberi próbálkozások, amelyek felett Isten Igéje ítélete áll. De ugyanakkor azt is látnia kell, hogy bár nem megoldások, ezeket neki támogatnia kell, mert *eszközök arra, hogy általuk Isten ügyét szolgálhassa* és az emberi élet egyes kérdéseiben az evangéliumot eljuttassa az emberhez. Sőt igyekezni kell arra, hogy ezekbe való bekapcsolódással újabb és újabb teret és lehetőséget nyerjen az Ige hirdetésére, megmutassa, hogy Isten a bűnös emberi törekvéseket is fel tudja használni, ha azokat hittel neki felajánlják.

*

Irodalom: Gogarten Fr.: Staat und Kirche, Zwischen d. Zeiten X. — Asmussen H.: Konfessionalität und politische Haltung. — U. o. XI. — U. az: Wider steht geschrieben. München, 1931. — Thorneysen E.: Kirche und Staat, München, 1927. (Das Wort Gottes und die Kirche, 122. l.) — Merz G.: Kirche und Staat in Gegenwart. Pastoraltheologie, 1933. — Ravasz László: A helyes egyházpolitika. (Isten rostájában, Budapest, 1941. II. 428. l.) — Török István: Egyház és politika, Pápa, 1935. — Dávid Gyula: A református theologia tanítása az államról. Az Ut. XIX. — Zólyomi I.: A lelkipásztori hivatás politikai vonatkozásai. Az Ut. XXI. — Dávid Gyula: A keresztyén ember az államban. Az Ut. XIX. — Ravasz László: Evangélium és politika. (Isten rostájában, Budapest, 1941. III. 53. l.) — Vásárhelyi János: A keresztyénség és a politikai aktivitás. (Református Élet, Kolozsvár, 1931.) 28. l.

6. Egyházunk viszonya más egyházakhoz és vallásos egyesületekhez

a) Általában megállapítjuk, hogy ma az egész világon az egyházak egyik oldalon közelebb jutottak egymáshoz, de másik oldalon sokkal élesebben állanak egymással szemben, mint eddig.

A közeljutás ténye abban nyilvánul, hogy bizonyos nagy nemzetközi mozgalmak, a keresztyén szellem és a keresztyénség mozgalmái közös tevékenységet váltottak ki. A világ gazdasági helyzetének sajátos változásai, a keresztyén munka egyes nagy

felekezeti mozgalmai, világnézetek és világhatalmak uralkodásra jutása, az egyházakat kényszerítette is arra, hogy közösen védekezzenek és közös munkában vegyenek részt. A másik, ami közelebb hozta az egyházakat az *oecumenikus mozgalmak* voltak, amelyek nyomán közös tárgyalásba kezdtek és közös megértést kerestek olyan egyházak, amelyek eddig nem is tudtak egymásról; megismerni törekedtek egymást s bizonyos mértékben megéreztek, hogy mindnyájan a keresztyénség testéhez tartoznak. A harmadik, legfontosabb ebben a tekintetben a *theológiai elmélyedés* volt s az egyházaknak a saját hitvallásukhoz s ez útján az Igéhez való visszatérése, mert ez az a közös alap, amelyekből eltérésük dacára is kiindulnak. A theológiai elmélyülés, s az evangélium hirdetésének komolyan vétele, minden egyházat kényszerít arra, hogy a másikat jobban megértse, és az egy közös anyaszentegyházhoz való tartozását megérezze.

Ezen közeljutás mellett azonban ugyanakkor annál élesebben kiemelődnek az *ellentétek* az egyház munkájában. Ez ellentétek a hatalmi súly megszerzésében, a tevékenység nagyobb agresszivitásában, a külső eszközök erőteljes megragadásában, a társadalmi befolyás és a ielekszámarány előnyös befolyásolásából származnak és ebben fejeződnek ki. A szembenállást az okozza, hogy az egyházak maguknak világi súlvt akarnak szerezni, s sok egyház éppen abban látja a maga célját, hogy taglétszáma növekedésével és az állami és társadalmi életben való érvényesüléssel emelkedjék a többiek fölé. Ennek következtében az egyházak sokszor azonosítják magukat olyan felfogásokkal, amelyek társadalmi és hatalmi tényező-mivoltukat kiemelik. Ez a verseny, amely a világi súly megszerzésére irányul az egyházak között, természetesen nemcsak egymással állítja szembe azokat, hanem és éppen ez a forrása a szembekerülésnek, lelkeségüket, Isten Igéjével való kapcsolatukat, az Ige igazi szolgálatára való alkalmasságukat rontja meg.

Az egyházak közül a *római egyház* az, amely az Actio Catholica c. mozgalom révén különösen erőteljesen előretört az egész világon, amely mozgalom ezen egyháznak részben az idők jelen követelményeihez való alkalmazkodását, részben erőteljes mozgékonytását biztosítja csodálatos alkalmazkodó képessége által, hol egy nacionalista mozgalom élére áll, hol internacionális vonásait emeli ki, hol szembekerül világias mozgalmakkal, hol meg a legügyesebben felhasználja éppen a világias irányú eszközöket és módszereket. Az *orthodox* egyház szinte mindenütt a megújulás és elmélyülés jeleit mutatta, bár ezek a mozgalmak nem az egyház hivatalos köreiből indultak ki, sőt sokszor azokkal szembe kerültek. (a görögországi „Zoé”, romániai „Oastea Domnului” mozgalom). Felújuló és elmélyülő hittudata és teológiája közelebb akar jutni az evangélium tartalmához, új munkamódszereket és eljárásokat vezet be, és igyekszik elmélyíteni egész életét. Az *unitarizmus* a dogmaellenes vallási liberálismusra

való hivatkozással, az egységes és kötelező hitvallás elutasításával tulajdonkép már keresztyén mivoltának gyökérszálaikat vagdossa, theologiai és lelki alapjait kulturális és gazdasági reformtörekvések felkarolásából igyekszik kiépíteni, terjeszkedésére kedvezők azok az ellentétek, amelyek az egyházak, főleg a mi egyházunk egyes gyülekezetei körében felmerülnek. Az *evangéliumi egyházak* az utóbbi évtizedben mindenütt a mélyebb hittudat, komolyabb theologiai alapvetés és szélesebb körű missziói felelősség megérzésének jeleit mutatják. Ez egyrészt belső hatásaikat növelte, de másrészt szembe is állította más egyházakkal s alkalmatlanabbá tette a külső politikai és társadalmi súly megszerzésére.

b) A mi egyházunk területén a más egyházakkal való viszonyt külsőleg az állam törvényei szabályozzák, de belsőleg annál változatosabb ez a viszony. Az itt élő egyházak *külső erőviszonyai szerint a mi egyházunk nem foglalja el azt a helyet, amit elfoglalhatna*. Különösen háttárben van a római egyházzal szemben, amely taglétszáma növekedésében, külső munkájában is erősebb és elevenebb. Ma is a római egyházba térnek ki a legtöbben tőlünk, s sokan vesznek részt a római egyház munkájában tagjaink közül. Fokozza ezt a nehézséget a római egyház azon igénye, amellyel, mint többségi egyház, másokkal szemben fellép, s amely közjogi téren is okoz sokszor ellentéteket. Ennek kísértése, hogy ez a magatartás egyházunkat a negatív tiltakozások, társadalmi surlódások, terméketlen viták, vagy — másik oldalon — egy hamis békességre irányuló megalkuvás útvesztőjébe sodorhatja s így a tulajdonképeni feladatáról figyelmét elfordíthatja. De háttérben van az *unitárius* egyházzal szemben is, amely sokszor a mi egyházunk munkamódszere elsajátításával küzd egyházunk ellen. Veszedelme különösen egyházunk öntudatlan, a hit kérdéseiben nem tájékozott, az egyházat csak külső szervezethek vagy társadalmi munkaközösségnek tekintő tagjaira gyakorolt hatásában van, vagy ott, ahol némelyek a gyülekezetben fellobbanó ellentéteket — sokszor az igazi keresztyén magatartás kötelező erejének félretételével — lelkiismeretlen agitáció útján felhasználják. A *szekták* közül különösen az üldözött szekták azok, amelyek a legtöbb hódítást tesznek, a velük való küzdelmet megnehezíti, hogy semmi érintkezésben egyházunk velük nincs, de könnyíti, hogy a hatósági tilalom működésüket bizonyos mértékig korlátozza. Általában azt mondhatjuk, hogy a többi egyházakkal sok külső kapcsolatunk van, társadalmi és szociális téren, ez azonban nem teszi lehetővé a *belső együttműködést*, vagy éppen közös tevékenységeket, amelyek egyébként lehetségesek volnának. Mindegyik egyház bizonyos elzárkozottságban él, a közös keresztyén szellem és munka az egyházak között lehetetlennek látszik. Különösen fájdalmasan élezi itt ki az egyházak közötti helyzetet a *házassági reverzálisok* terén folyó harc, amelyben a római egyház minden erőt felvonultat tagjai létszámának gyarapitá-

sára. Egyházunk épen azon megbízásnál fogva, amelyet Isten tiszta evangéliuma hirdetésére kapott, nemcsak saját tagjai számára, de a reábízott ügynek védelmében köteles itt védekezni. Ebben természetes hátránya, hogy sok olyan eszköztől kénytelen lemondani, amit másik oldalon felhasználnak, de hátránya az is, hogy lelki hatása hiveire nem elég mély és nem elég erős. A védekezés sikere attól függ, *milyen mértékben látja meg az egyház, hogy itt nem saját magát, hanem Istennek tiszta evangéliumát védi*, milyen arányban tudja tagjait nemcsak külsőleg, de *lélekben is odakapcsolni* magához és öntudatos hitvalló lelkekké tenni, s végül tud-e *positív*, tevékeny, nemcsak szenvedőleges módon *bizonyságot tenni az evangélium békességszerző, újjáalkotó és életadó hatalmáról*.

Egyházunk *magatartását* a többi egyházakkal és szektákkal szemben, a mi hitvallásunk alapján az a törekvés határozza meg, amely az evangélium hirdetését teszi kötelességünké. A református egyház az erejét nem a taglétszáma minden áron való növelésében, — de amellet természetesen a tagjai úgy számban, mint erőben való megtartásában, — hanem az *Ige uralma hirdetésében* és az Ige szolgálata előmozdításában látja. A többi egyházak közjogi helyzetével kapcsolatban a saját helyzetét igyekszik megtartani, hogy *méltatlanul azok alá ne kerüljön* s felhasznál minden alkalmat arra, hogy társadalmi súlyát ne kockáztassa és veszélyeztesse. Itt különösen az egész egyház vezetői mellett sok függ a *helyi gyülekezetek* lelkipásztoraitól, akiknek más egyházak vezetőivel való komoly és evangéliumi viszonya nagyban biztosíthatja a református egyház súlyát. A református lelkipásztornak *óvakodnia kell attól*, hogy egy alacsony és felszínes versengés szellemétől indítatva *külsőségekben és feltűnésben akarjon más egyházakkal versenyre kelni*, de méltósággal és tisztességgel kell hordoznia tisztségét, s ezt a méltóságot az Ige hatalmából és erejéből merítse. Az egyházak és szekták *munkájával* kapcsolatban az egyháznak igyekezni kell elsősorban a maga hitvallásának erőteljes kidomborítására és érvényesítésére, mert látjuk, hogy ma a hitvallás és az Ige hirdetése az, mire minden egyház munkája épül. Az egyház munkájában törekedni kell arra, hogy az egyház tagjai *lelkileg minél öntudatosabbak legyenek* s minél jobban elmélyüljenek az Igének való engedelmisségben, viszont másrészt az egyház tagjai *külső magatartását* igyekezni kell az Ige hatalma alá vonni, hogy ne történjék meg az, hogy az egyház tagjai a magatartásukban elárulják az Isten ügyét. Az egyháznak érvényesítenie kell azt, hogy ő nem önmagáért, hanem Isten ügye szolgálatáért van és ezt az ügyet akarja szolgálni. Így alkalma lesz nemcsak külső odatartozásra nevelni a tagjait, de azokat az egyház Fejének való engedelmisségre is ránevelni. A református egyház más egyházak és más vallásos közösségekre a maga szellemével, az Ige szolgálata tisztaságával *hathat*, amint már többször látható volt, hogy ilyen hatást tud gyakorolni. Je-

lentősége Isten világában nem abban áll, hogy milyen külső súlyt képvisel, vagy mekkora tagjai létszáma — bár természetesen ez sem mellékes —, hanem abban, hogyan tudja a tiszta evangélium hirdetésével feladatát betölteni. *A református anyaszentegyházat Isten azért állította be ebbe a világba, hogy legyen élő lelkiismeret és figyelmeztető parancs minden egyház számára, amely példát ad Isten felségének és kegyelmes akaratának megvallásáról.* Ebben a munkájában öntudatlanul és titokzatosan lehet eszközévé Istennek, hogy a többi egyházak is az Ige igaz hirdetésére törekedjenek, lehet valóban só és világosság, azok között is terjesztve Isten üzenetét, akik őt, mint szervezett egyházat háttérbe igyekeznek szorítani.

Ezért módszereiben az egyháznak *változatosan* kell dolgoznia, de megtartván mindig a *szelleméhez való ragaszkodást*. A többi egyházak sajátos eljárásai és módszerei átvétele helytelen, mert minden eljárásnak egy sajátos szellem felel meg, hanem magának kell az egyháznak kitermelnie a módszereit. Téves és az egyház szellemével ellenkező tehát, ha — mint sokszor halljuk — más egyházak eljárásainak utánzásával akarnánk a munkának újabb lendületet adni. *Nem eljárások és módszerek utánzása, hanem a szükségek, Isten által felvetett kérdések és feladatok meg látása és ezekre az Ige feleletének megértése és hirdetése az igazi református munka.* A református egyház *hajlandó kell hogy legyen a többi egyházakkal való minden olyan együttműködésre, amely az Igével nem ellenkezik.* Minden közös akcióban, munkában azonban, csakis a saját hitvallása, felfogása, szelleme szerint vesz részt. A közös munkában mindig vigyázni kell arra, hogy más, a társadalmi súly megszerzésében járatosabb egyházak, ki ne használják egyházunk együttműködését arra, hogy saját tagjainkat félrevezessék s tőlünk elidegenítsék. Olyan közös munkákban, ahol a sajátos szellem nem érvényesíthető, ahol tőlünk azt kívánják, hogy egyházunk hitvallásával ellenkező szellemű munkában segédkezzünk, vagy ahol saját tagjainkat idegen hatásoknak tesszük ki, más kultusz vagy igehirdetés őket hitükben megingathatja és bizonytalanná teheti, vagy ahol a mi bizonyosságtételünk nem érvényesülhet szabadon, mondanivalóinkat idegen szempontok megkötik vagy meghatározzák: *nem vehetünk részt.* Nem szabad feledni, hogy tájékozatlan magatartásunkat ellenünk fordíthatják.

*

Irodalom: Ravasz L.: Egység vagy barátság. Isten rostájában, Budapest, 1941. II. 434. l. — U. o. A reverzális. (Isten rostájában, Budapest, 1941. III. 24. l.) — *Makkai S.:* Öntudatos kálvinizmus. Kolozsvár, 1926. 21. l. — *Vásárhelyi János:* Az egyházak közötti együttműködés. (Református Élet. Kolozsvár, 1931. 39. l.) — U. a.: Katholikus és református magyarok. — U. o. 158. l. — *Illyés Endre:* A felekezeti tanítóképzés felekezeti jellege. Debrecen, 1939.

7. Egyházunk viszonya társadalmi mozgalmakhoz és egyesületekhez

a) A társadalmi síkba esnek mindazok a törekvések, amelyek szervezett formában, mozgalmak, vagy egyesületek formájában, jóléti, gazdasági, kulturális, művészeti stb. irányú tevékenységet fejtenek ki az állam felügyelete, sőt esetleg irányítása alatt, de önkéntes és szabad megnyilatkozás alakjában. Az utóbbi évtizedekben ez a társadalmi szervezkedés minden államban hatalmas méreteket öltött, bennük a társadalomnak — az állami közvetlen életterületen kívüli — önálló munkássága és életnyilvánulásai nyerne kifejezést. Ez a társadalmi élet és munka hol bekapcsolta az egyházat, mint hasonló célúnak tartott közösséget, hol tőle külön, vagy éppen vele szemben indult és folyik. A múlt század tudott egy „polgári keresztyénségről” vagy „keresztyén társadalomról”, amely az egyház vezetésével, vagy anélkül a társadalmi kérdéseket keresztyén jelszavak vagy színezet által akarta megoldani, valójában azonban liberális-humanisztikus irányú volt, s a keresztyén színezetet sokszor használta azoknak a bűnöknek eltakarására, amelyek a társadalmi életben fennállottak. Ez a korszak ma már lezárult. Még mindig fennáll azonban az a kísértés, hogy a keresztyénség, sőt maga az evangélium is, a társadalmi mozgalmak kezében gyakran válik nemcsak mellékkérdéssé — mint *Barth* megállapítja, — vagy helytelen értelemben vett „pozitívummá”, de válik olyan álarccá is, amelyből annak igazi lényege hiányzik. Ezek a mozgalmak gyakran a keresztyén álarc alá rejtik világiasságukat és önzésüket.

Általánosságban szükséges látni azt, hogy az egyház és a különböző társadalmi csoportosulások egészen különböző síkban élnek és mozognak. Az egyháznak, amely az Ige szolgálatára van szentelve, nem szabad magát azonosítania egyetlen és semmiféle társadalmi alakulással sem. Ha az egyház nem az Ige szolgálatában áll, könnyen azonosul társadalmi alakulásokkal, kezdeményezésekkel, üzenete és mondanivalója gyakran válik társadalmi jelszóvá, vagy társadalmi jelszavak lépnek az Ige mondanivalója helyére. Ezekben a szervezetekben meg van a hajlam, hogy az egyházat egyszerűen egyik társadalmi jótékony alakulatnak nézzék s az egyházban sokszor van ennek talaja. Vannak egyházak, amelyek a belső ürességüket, vagy korok, amikor az egyház a maga belső ürességét azzal pótolja és leplezi, hogy társadalmi célokat tűz ki maga elé. Sokszor nem is lehet ezt az azonosítást megakadályozni, mert nem az egyház oldaláról lép fel, hanem világi egyesületek és mozgalmak használják fel az egyház — vagy a keresztyénség — nevét olyan cégrül, amely alá magasabb, vagy alacsonyabb értékű árukat betolják. Sokszor történik ez nyilvánvaló félrevezetés céljával, de talán még többször tájékozatlanságból, az egyház lényegének félreértéséből, vagy félremagyarázásából. Minél nemesebb célú emberbaráti alakulatok ezek,

annál veszélyesebbé válhat ez az azonosulás, mert annál több embert félrevezethet, míg a nyilvánvalóan egoista jellegű közösségeknél a különbség könnyen felismerhető. Az ilyen azonosítás az egyház számára veszedelmes, mert eltéríti céljától, olyan helyeken és téren kényszeríti versenyre, ahol alulmarad, mert nem a saját területén áll, megalkuvásra kényszeríti emberi célokkal, eszközeiben, munkájában, alapjához hűtelenné teszi. Maga az egész társadalmi élet, a maga ezerféle hatásával és szövedékével elválaszthatatlan az egyháztól, s hol az egyház veszi igénybe ennek erejét, hogy munkája sikerét biztosítsa, hol a társadalmi élet számít az egyháznak, mint közösségnek súlyára a saját céljai érdekében. *Az egyház elvilágiasodásának egyik oka az egyház eltársadalmiasítása.*

Viszont a másik oldalon nem lehet tagadni, hogy az egyház a maga külső formájában tényleg társadalmi alakulat és kérdés, kivonhatja-e magát a társadalmi alakulatok hatása és törvényszerűségei alól? E társadalmi alakulások és csoportok többfélék lehetnek: jótékonycéluak, tudományosak, szórakoztatóak, gazdaságiak stb. Nem kívánatos-e, hogy ezekben az egyház a maga súlyát érvényesítse? Sokszor maguk a társadalmi alakulások kapnak az egyházon, mert úgy érzik, hogy munkájukat az egyház jelenléte megszenteli, akár csak úgy, hogy mások előtt hitelesíti, akár, hogy ténylegesen helyes irányba is vezet. Sokszor ezek az alakulások és csoportok tagjaikat az egyház tagjaiból kapják és így nagyon fenyeget, hogy ezek a tagok *kettős életet élnek*, az egyházban kapott és élt izenettől egészen független életet kint a világban, vagy egyenesen, hogy az egyháztól elidegenednek és elfordulnak. Sokok ha az egyház, mint szervezet ki is vonhatja magát ebből a munkából, nem vonhatják ki az egyház tagjai és így az egyház tiltakozása és ellenzése légüres térben marad, egy elvi tiltakozás, amellyel tagjai naponta kerülnek szembe. A római egyház ezt a kérdést úgy oldotta meg, hogy a társadalmi élet egész vonalát vezetése alá akarja venni, ezért vannak hathatós iparosegyletek, gazdasági szervezetek, kaszinók stb. Ezen felfogás szerint azzal a ténnyel, hogy ezeknek katolikus jelzőjük van és egyházi vezetés alatt állanak, biztosítva van a keresztyén jellegük is; az *unitárius* felfogás viszont magát a társadalmi életet természetétől fogva szentnek tartja, s ezt tágítja ki egyházzá. *Az előbbi supranaturalizálja a társadalmat, utóbbi naturalizálja az egyházat*, mind a kettő eltörli az ellentétet az evangélium és az emberi törekvések között. A református felfogás *nem az egyház, hanem Isten uralmát és igényét akarja* a társadalmi élet felett is biztosítani, ezért egy ilyen elnevezéssel nem elégedhetik meg.

Bizonyos, hogy az egyház, mint láttuk, nemcsak az állami élet köréből nem vonhatja ki magát, és pedig nem kényszerűségeiből, hanem lényege és hivatása szerint, hanem a társadalmi élet és munka köréből sem. A társadalom, amely az egyház mellett

fennáll, az egyház tagjaiból csoportosul, annak életéből az egyház tagjai nem szakadhatnak ki, sem el nem szigetelődhetnek, a társadalmi élet kérdéseit, vitáit, feladatait beviszik az egyházba, s az egyházban hallottakat kiviszik a társadalomba. Itt ismét *egy olyan feszültséget* szemlélünk, aminővel tele van az egyház élete és ami az egyháztól, mint a világban élő, de a világ feletti alapon álló és célokkal rendelkező közösségtől elválaszthatatlan. Egyrészt világosan kell látnia az egyháznak, hogy üzenete semmiféle társadalmi jelszóval nem azonosítható, hogy Istennek az egyház által hirdetett Igéje a világtól teljesen különböző s felette áll minden emberi igénynek és célkitűzésnek. Ennek meglátásához, de még inkább nyílt bevallásához és érvényesítéséhez az egyháznak *bátorságra* van szüksége, mert *ezért fogják életellességgel, úbrándozással*, a valóság meg nem értésével vádolni. Ugyanakkor látnia kell azonban azt is, hogy tagjai a *társadalmi életben élő emberek*, akiknek számára itt kell az üzenetet hirdetnie, s akiknek mindennapi életét kell irányítania. Az egyház *sohase szűnjék meg a társadalmi élet kérdéseiben sem egyház*, vagyis Isten Igéje szolgálja lenni és maradni, de ezt az Igét a napi élet kérdéseiben hirdeti. Mikor tagjai a különböző ilyen mozgalmakban résztvesznek, arra igyekeznek, hogy ott úgy vegyenek részt, mint Isten gyermekei és ott is Istent szolgálják. De ugyanakkor szükséges, hogy az egyház hirdesse Istennek az egész emberi életre kiterjedő hatalmát és erejét. Ezekben épül fel az egyház és a társadalmi alakulatok viszonya részleteiben.

b) *Hogyan áll most az egyház és a társadalmi mozgalmak helyzete a mi egyházunkra nézve? Itt különbséget kell tennünk az egyháznak mint egyháznak és a reformátusságnak a társadalmi életben és mozgalmakban való részvétele között. Az egész magyar reformátusságról meg lehet állapítani, hogy társadalmi súlya és hatása sokkal nagyobb volt, mint magának az egyháznak. A református emberekben mindig meg volt az a vonás, amely bár öntudatlanul, épen a kálvinizmus szelleméből következett, hogy szívesen vettek részt a társadalmi élet megmozdulásaiban, sőt azt lehet mondani, aránylag többen, mint más egyházak tagjai, és ma is minden társadalmi mozgalomban nagy számmal vannak reformátusok, olyan munkákban és mozgalmakban is, amelyek távol állanak az egyházi jellegtől. Különösen jelentős ez a működés azért, mert a reformátusságnak ez a részvétele nem törekedett soha arra, hogy a mozgalmakat önállóságuktól, eredeti célkitűzésüktől megfossza s a szervezett egyház gyámsága alá igyekezzék vonni. Ha számbavennők a közélet különböző terein munkálkodókat, mindenütt megtalálhatnánk ott a református lelkipásztori, tanári, tanítói családok leszármazottait, jeléül annak, hogy a református egyház arra nevelte gyermekeit, hogy szelleméhez híven Istennek a világban szükséges szolgálatát végezzék. Különösen áll ez Erdélyre, amelynek nemcsak a társadalmi volt mindig zártabb és egységesebb, hanem amelynek re-*

formátus egyháza, más egyházakkal együtt, nagyobb szerepet vitt a közéletben. Az egyházak vezetői közül kerültek itt ki a társadalmi élet vezérei, nevük ott szerepel olyan mozgalmak vagy egyesületek alapítói között is, amelyek a legkülönbözőbb (gazdasági, kulturális, művészeti stb.) célokat tűzték maguk elé, s ezek a vezetőférfiak ezekben az egyesületekben is megtartották egyházi vezető jellegüket. Különösen a liberális korszak volt ebben jelentős, amikor az egyháznak és a református felfogásnak főleg a szociális oldalát és feladatait domborították ki. Fokozta ezt az a tény, hogy az erdélyi társadalmi élet egységesebb volta következtében a felekezeti ellentétek sem voltak úgy kiélesedve, viszont a társadalmi mozgalmak és kezdeményezések nem aprózódtak fel, nem burjánzottak el s így áttekinthetőbbek s a vezetésre alkalmasabbak voltak. Az erdélyi élet e sajátossága segítette ezeket a mozgalmakat abban, hogy jobban elmélyüljenek, nagyobb felelősséggel és szélesebb körben dolgozzanak, az egyházak tagjai munkája pedig meggátolta az egyház- és vallásellenes mozgalmak meggyökerezését.

Van azonban ennek a helyzetnek ma is érezhető káros következménye. Ez pedig az, hogy a reformátusság az egyház célját ilyen társadalmi feladatok végzésében látta, az egyház izenétét egy kulturális, gazdasági, társadalmi megújulás előkészítésében és végrehajtásában kereste és sokszor az egyházat magát egy, csak kulturális egyesület színvonalára akarta süllyeszteni. A liberális korszakában ez érthető és természetes volt, súlyosabbá vált azonban ma, mikor ettől a felfogástól még mindig nehezen tud a reformátusság megszabadulni.

Az egyház maga nem mindig követte a maga tagjait a közéletben való ilyen részvétel terén, maga sokszor visszahúzódott ezektől a mozgalmaktól, ezzel elvesztette mozgékonyt magát s a lehetőséget, hogy más — különösen az ilyen dolgokban nagyon mozgékony — egyházakkal lépést tarthasson. Ha ez a tartózkodás abból a forrásból fakad, hogy látja a maga feledatának sajátosságát és magasabbrendű voltát, akkor még ennek erőteljes hirdetésével tudja tájékoztatni tagjait a követendő magatartás felől, de mivel nem ebből származott, az lett a következménye, hogy az egyház tagjai ezen a téren kiestek az egyház irányítása alól, sőt tévedésbe jutottak a református hitvallásnak s Isten Igéjének e kérdésekről szóló tanítása tekintetében.

Ma már az egyház a társadalmi élet kérdéseinek irányítása tárgyában fennálló kötelezettségét jobban látja, az egyháznak az utóbbi évtizedekben folytatott munkája pedig az egyház tagjait hozta közelebb az egyházhoz, úgy, hogy ma már ez a különbségtétel az egyház munkája és a reformátusság munkája között kisebb téren érvényesíthető. A különbség mindig meglesz, mert a református felfogás nem ismer olyan egyházi rendszert, amely tagjainak minden tevékenységét az egyház parancsa alá akarná helyezni, de megszüntethető az az ellentét, amely az egyház és

a reformátusság munkája, felfogása, tevékenységei között fennáll, ha az egyház Isten Igéjének hatalmát és igényét tagjai számára komolyan hirdeti. Ma tehát egyrészt az egyháznak látnia kell azt, hogy a társadalmi élet kérdései megítélése és megmozdulásaiban való részvétel alól *nem szabad kivonnia magát*, sőt kötelessége ezekre nézve is hirdetni Isten akaratát, másrészt *tagjainak ilyen irányú munkásságát felhasználni*, irányítani, lehetővé tenni köteles. Ezt a feladatát az egyházunk ma mind világosabban látja s az egyháznak e téren való hatása attól függ, mennyire tudja ezekben a maga sajátos üzenetét képviselni.

c) A harmadik kérdés az: *milyen magatartást kell tanúsítania* ezen a téren az egyháznak? Először is érvényesíteni kell azt a tanítást, hogy a társadalmi életre irányuló munkák nem tartoznak az egyház közvetlen feladatai közé. A kulturális, gazdasági, társadalmi, tudományos, művészeti élet szabályozása stb. *nem azonosítható* az egyház ige hirdető, az Ige szolgálatát végző munkájával, sőt éreznie kell az egyháznak mindig azt, hogy ezen a téren nem sajátos ige hirdető munkát végez. Református felfogás szerint *nem az egyház van hivatva* arra, hogy a gazdasági életet szabályozza, hogy tudományos egyesületeket alkosson, hogy a sportéletet megteremtse, hogy szórakozásról gondoskodjék tagjai, vagy mások számára. Minden ilyen munkában tehát vigyázni kell arra, hogy ezek az Ige sajátos szolgálatát soha el ne homályosítsák és annak pótlásául vagy kiegészítéséül fel ne tűnjenek.

Másodszor látni kell, hogy a két területnek különböző síkban állása mellett is ennek a kettőnek *van köze egymáshoz*. A társadalmi élet és annak kérdései, feladatai, munkái s így az abban fennálló mozgalmak és egyesületek is, az emberi élet e világban folyó, reális valóságához tartoznak, ezektől elvonulni, ezeket megvetni annyit tenne, mint kiszolgáltatni őket a Sátánnak, mint tagadni azt, hogy Istennek van üzenete és parancsa a világ számára, mint tagadni a váltságot és a kegyelem tényét. A bűn a társadalmi életben is itt van, ennél fogva ennek a bűnnek számára is kell hirdetni az ítéletet s ebből is kell hirdetni a megváltást. Ezek azonban *emberi kezdeményezések* s mint ilyenek a bűn alatt vannak, képtelenek arra, hogy a bűnt legyőzzék s annak erejét megtörjék. Semmiféle világi tudomány nem vezet el Istenhez, semmi szórakozás nem ad igazi örömet, semmiféle emberi jótékonyság nem törli el a nyomort, a betegséget és halált, semmiféle reform nem teremt új embereket. *Atársadalmi törekvések kísértése az*, hogy magukat ilyeneknek tüntetik fel s *Isten megváltó kegyelme helyett emberi szabadulást akarnak hirdetni, a kereszt helyére emberi jótettet tolnak be*. Ezért mindegyik ítélet alatt van, mint bűnös munka és semmiféle egyházi tett vagy megszentelés nem képes ezt róluk levenni. Ugyanakkor azonban hirdetni kell rájuk nézve is azt, hogy ha ezt a bűnt elismerik s ha magukat Isten — és nem az egyház — hatalmának alávetik, ha

az egyedüli kegyelem feltétele alatt hittel a munkájukat Istennek felajánlják, akkor Isten *ingyen kegyelemből elfogadhatja* ezeket és felhasználhatja őket arra, hogy ezek is rámutassanak az egyedüli szabadulásra. Ezt az üzenetet hirdetni s a társadalmi munkában érvényesíteni, az egyház feladata.

Harmadszor, az egyház ezt *nemcsak szóval hirdeti, hanem ezekben a munkákban résztvesz* és pedig kétféleképen. Egyik oldalon úgy, mint szervezett közösség, *mint egyház*, mint amelynek feladata, hogy tagjai életének minden vonatkozásában gyakorolja is a keresztyén szeretet munkáját, s ezért támogat minden olyan társadalmi törekvést, amely Isten törvénye alapján állva az emberi életet javítani törekszik. Tudja, hogy ez csak javítás s ahoz, hogy az emberi élet igazán Isten gyermekeihez méltó élet legyen nem javítás, hanem megtérés szükséges, de felelősséget érez az iránt, hogy kivége a részét és pedig irányítólag vegye ki a gazdasági, kulturális, társadalmi stb. élet kezdeményezéseiben. Másik oldalon úgy vesz részt, hogy *tagjait az egymás iránti felelősségre* igyekszik nevelni. A református keresztyén ember a társadalmi életben és munkákban nem mint egyén, nem mint egy jóakarató és nemesszívű emberbarát, vagy érdeklődő kapcsolódik bele, hanem mint annak az egyháznak a tagja, amely a megváltás üzenetét hirdeti s mint aki a munkájával, szavaival, állásfoglalásával erről az üzenetről tesz maga is bizonyosságot. Munkájában *nem egyedül van, körülte áll egyháza* őt támogató, Isten Igéjével tápláló, vele munkálkodó őt és az ügyet imádságában hordozó közössége és nagyon fontos, hogy az egyház ezt a támogatást, táplálást, imádságban hordozást ne vonja meg attól, aki tagjai közül a közélet munkájában résztvesz⁴² Így a református ember *sohasem láthat az ilyen munkában „pozíciót”, egyéni emelkedésre való alkalmat* és sohasem tévedhet Isten Igéjével ellenkező útra, mert körülte az egyháznak vele együtt küzdő és Isten akaratát kutató közössége áll. Az egyház arra törekszik, hogy tagjai a közéletben való részvétel és szolgálat által is Isten dicsőségét és országát diadalát hirdessék. Így az egyházra is áll az, amit *Barth* ebben a vonatkozásban az egyénről mond: mit tehet a keresztyén ember a társadalmi életben mást, mint hogy engedelmesen követi azt, amit Isten tett a váltságban az emberért.⁴³

*

Irodalom: Barth K.: Der Christ in der Gesellschaft. (Das Wort Gottes und die Theologie, München, 1925.) — Visser 't Hooft és Oldham: The Church and its function in Society, London, 1937. — Barth K.: Das Evangelium in der Gegenwart, München, 1934. — Vásárhelyi János: Jézus a társadalomban. (Református Élet, Kolozsvár, 1931. 146. l.)

⁴² Visser 't Hooft és Oldham: The Church and its function in Society. London, 1937. 192. l.

⁴³ Barth K.: Die Theologie und die Kirche, München, 69. l.

C) Munkája

8. Az igehirdetés

Most a mi egyházunk sajátos munkája köreit nézve, beszélni kell az igehirdetés munkájáról, azon kérdés alapján: mi az Ige hirdetésének helyzete az egyházban, hogyan használhatja fel az egyház ennek egyes formáit, milyen alkalmak állanak itt rendelkezésére s milyen új alkalmakat találhat az egyház az Ige hirdetésére.

a) A *gyülekezeti igehirdetés* kérdésénél a következő problémák merülnek fel: először az a kérdés: milyen helye van az igehirdetésnek az egyház egész közfelfogásában; másodsor: milyen akadályai vannak, hogy az igehirdetés a reá váró hatást kifejtse; harmadszor: mit lehet tenni ennek érdekében? Az első kérdésre: az *igehirdetés helye* az egyház közvéleményében, azt felelhetjük, hogy az igehirdetés nem foglalja el az őt megillető helyet. A gyülekezeti igehirdetés, ahol az Ige egyetemesen szóló üzenete magyaráztatik, az egyház tagjainak életében központi helyet kellene elfoglaljon. Nem abban az értelemben, hogy az egyháztagok életének egyes kérdéseit, vagy véleményeit irányítsa, vagy a közszájon forgó felfogásokat megcáfolja, hanem abban, hogy az egyház tagjainak megadja azt az alapot, ahogyan Isten Igéje alapján saját kérdéseiket és a világ élete kérdéseit megíthetik. Volt idő, mikor a templomi igehirdetést döntő jelentőségűnek érezték az egyház tagjai. Akár azért, mert az igehirdetés tárgyát képező kérdések maguk, napi kérdései voltak mindenkinek (hitviták), vagy mert az igehirdetés olyanokról szólt, amelyek mindennapi kérdések voltak (nagy fordulatok és válságok). De nem ez az igehirdetés igazi ereje. Az igazi hatást az igehirdetés nem külső, hanem belső irányítás útján gyakorolja. Ma az igehirdetés az egyházban a legtöbb ember előtt vagy egy aktuális alkalom esetére szóló üzenet (szimbolikus istentisztelet), vagy, ha nem ez, akkor csak érdekesség, szónoki teljesítmény, érzelmi hatások szerint ítélik meg. A templomba a legtöbb ember azért megy, mert megszokta, vagy mert egy homályos és bizonytalan szükségérzet vonja s a hatást rendesen vagy egy pár, a prédikációból kiragadott gondolat, vagy maga a templomi hangulat békessége és csendje képviseli. Az a felfogás, hogy a lelkipásztor beszédje kötelességből, vagy éppen csak a fizetésért hangzik el, már tűnőben van, inkább úgy nézik, mint aki tiszteletreméltó lelkesedésből beszél a való élettől távoleső dolgokról s beszédét inkább értelmi, vagy esztétikai mint lelki épülés mértéke alatt nézik. Sokszor lehet mégis látni, hogy a prédikáció visszhangra talál egy tapasztalat egybehangzásában, egy-egy, az Ige hatalma alatt született elhatározásban, esetleg felmerül a lelkipásztornak elmondott kérdésben, vagy éppen ellentétben és kifogásban. Látszik ez abból is, hogy a prédikációról ritkán szoktak beszélni az embe-

rek, akkor is méltánylólag, nem az Igéről, hanem az elhangzott igazságról vagy érzelmi hatásról.

A másik kérdés: *mi az oka*, hogy az igehirdetésnek nincs az a súlya, amilyennek lennie kellene? Péter prédikációjára 3000 lélek tért meg és ismerünk ma is eseteket, ahol sok ezren hallgatják az Igét, míg egyházunkban a vasárnapi istentiszteleti látogatások arányszáma alig haladja meg a 15%-ot. Bizonyos, hogy van ebben olyan momentum is, ami *nem tőlünk* függ. Isten szabadon rendelkezik a lelkekkel, ő adja vagy vonja meg az eredményt s tőle függ, hogy minek nézik az emberek az igehirdetést. De van az okok között olyan is, ami *tőlünk* függ s amit magunkban találhatunk. Ilyen elsősorban az emberek *megoszlott érdeklődése*, a mai világ hajszoltsága és zaklatottsága, ami miatt még a templomban sem tudja az ember odaadni magát teljesen a gondoktól mentes figyelemnek. Ezzel együtt jár, hogy az Isten Igéje, *mint abszolút mérték* és parancs, kiesett a lelkekből, az Igét valami, az élettől távoleső, a napi kérdésekkel össze nem függő, magasabb, de idegen dolognak tartják. Azért keresnek benne életbölcességet, érzelmi hatásokat, mert csak ezeket látják az igehirdetésben a maguk életéhez közelesőnek. Így Isten Igéjét alapjában véve a saját akaratok és bölcességük mértékének vetik alá s aszerint ítélnék felőle. Az igehirdető maga is lehet ebben hibás, mert maga is azt látja, hogy a napi élethez nincs elég köze s mert az Igét emberi megállapításokkal azonosítja, amivel szembe másokat lehet helyezni, vagy érzelmi hatásokat akar elérni, amelyek alól hamar ki lehet bújni, vagy olyan kegyes tanácsokat osztogat, amelyeket idegeneknek érez magától az ember. Végül az egész *egyházi élet* is oka ennek a súlytalanságnak, ha táplálja azt a gondolatot, hogy az egyház az embernek csak a lelkével foglalkozik s így a testi és lelki, a világnak és Istennek szentelt életet elválasztja egymástól s az emberek úgy érzik, lelki életüket eléggé gondolzza ugyan az egyház, de emésztő napi kérdéseikre csak általános, azok mélyébe nem hatoló feleleteket tud adni.

A harmadik kérdésre: *mit lehet tenni* azért, hogy az igehirdetés a megfelelő súlyal bírjon az egyházi életben, a felelet két szemponton épül fel. Az egyik az, hogy az egyház sohasem titkolhatja, hogy a lelki élet kérdései s a világi élet kérdései tényleg *két különböző síkban* mozognak. A „mit együnk” és „mit igyunk” kérdése sohasem azonos az Isten országa keresése kérdésével. Ezért az igehirdetés sohasem foglalkozhatik úgy a napi élet kérdéseivel, hogy azok elsőrendű fontosságát vallhatná. Az ember alapkérdése nem ez. Ebből következik, hogy a prédikációnak nem feladata konkrétan kitérni a napi élet kérdéseire, azokban tanácsot, utasítást adni. Olyan súlya tehát az igehirdetésnek, vagy helyesebben az a fajta súlya, mint egy emberi életprogramnak, gazdasági tervnek, sohasem lesz s ahol súlya volt így, vagy nem volt igehirdetés, vagy nem azért volt súlya. A másik szem-

pont az, hogy bár két különböző síken mozognak, az igehirdetésnek *van felelete* a keresztyén ember minden kérdésére. Ez a felelet ez: „Keressétek először Isten országát”. Isten országa pedig az embernek Isten akarata előtt való meghajlása a maga élete minden vonatkozásában. Krisztus azt mondja egy embernek: „Ki tett engem osztóvá, vagy bíróvá köztetek?” De rámutat a baj okára: a telhetetlenségre, s az orvosságra: az ember életét ne az általa bírt dolgok sokaságában keresse. Az igehirdetés igazi súlyát akkor éri el, ha nem általános feleleteket ad, hanem a bűn azon formájára mutat rá, ami abban a kérdésben rejtőzik s arra a feleletre, amit Isten Igéje azon kérdésben ad. Így az igehirdetés az élet való kérdéseivel, de az Ige alapján lép kapcsolatba.

b) *A vallástanítás és nevelés munkája* hogyan áll az egyházban? Itt a következő két kérdéssel kell foglalkozni: 1. Milyen szerepet tölt be egyházunkban ma a vallástanítás (konfirmációi előkészítés stb.) és 2. Hogy lehet azt az egyház ügyévé s — emberileg szólva — eredményessé tenni?

Az első kérdés: a *vallástanítás és nevelés szerepe* az egyházban. Itt először a *családban* való helyzetről azt mondhatjuk, hogy a családi nevelés keresztyén jellege ma megcsökkent. Sok oka van ennek, részben a szülőket és gyermekeket nagyon igénybevevő életgondok és életkérdések, részben a szülők és gyermekek közötti felfogás és gondolkozásbeli különbség, részben a gyermekek irányítását nagyobb mértékben igénylő s a gyermek életét jobban megkötő iskola, közélet, utca, irodalom, mozi, stb., részben, hogy a szülők már maguk is olyan nevelésben részesültek, amely a keresztyén nevelés módját öntudatosan nem végezte, idegen szellem hatása alatt nőttek fel. Az egyháznak súlyos nehézségekkel kell még küzdenie, hogy a vallásos nevelést a családban helyreállítsa. Az *iskola*, elsősorban a *felekezeti* iskola, az újabb időben kezd a keresztyén neveléssel többet törődni. Viszont a modern iskola egyrészt a tananyag-elsajátításra van beállítva, másrészt, amennyiben nevel, inkább független erkölcsi nevelést ad. A szülők támogatására nem számíthat, így egyedül kell küzdenie. A *nem református* iskolának vagy nem is hivatása kimondottan keresztyén vallásos nevelést adni, vagy ezt természetszerűen idegen felfogás szerint adja. A modern iskolában a vallásos nevelés sokszor csak eszköz más célok, nevelői feladatok elérésére s nem a nevelés igazi célja. Itt a vallásos nevelés nem tudja megadni azt a lelki alapot, amire szükség van. A *konfirmációi* előkészítés tudna leginkább a nevelés szolgálatába állani, részben, mert a gyülekezetek közvéleménye nagy súlyt helyez rá, részben mert ez időben teljesen rendelkezünk a gyermekkel. A nehézség itt az, hogy újabbban itt is sok hanyagság van, különösen városban, de a falusi gyülekezeteknél is, és hogy szabadabb formájánál fogva az egyház nem használja ki eléggé, sokszor megalégcsik csak a káté betanításával, pásztori és nevelői szempontból elvész. A városi gyülekezetben különösen helyi nehézségek is hozzájárulnak ehhez, a gyer-

mekek további gondozása sem történik kellőleg. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a vallásos nevelés kérdésével az egyház nem törődik eléggé, tankönyvek és egyes utasítások adásán kívül nem biztosítja a helyi gyülekezetben való erőteljes végzését s így a vallásos nevelés súlya az egyház ígéhirdetésének munkájában nincs eléggé biztosítva.

A második kérdés: hogyan lehet a vallásos nevelés és vallástanítás *súlyát emelni* az egyházban és annak intézményeiben? A *gyülekezetben* folyó munka erősítése erre az egyik mód. Minél komolyabb és öntudatosabb ez a munka a gyülekezetben, annál erősebb lesz az egész egyházban. A szülőket a nevelés munkája kérdéseivel megismertetni, az iskolát a gyülekezet életébe bekapcsolni, a konfirmációi előkészítést komolyan venni, ezek a módok, ahogyan a munka hatása az egész egyházra kiterjed. Ezenkívül azonban az *egész egyház területén* is vannak e téren tennivalók. Ilyen a vallástanítás és nevelés *kérdéseinek állandó* ébrentartása, a kérdések sajtóban, konferenciákon, tanári és tanítói értekezleteken való megvitatása, hogy a vallástanítás módjait és eljárásait alaposabbakká, kidolgozottabbakká tegye az egyház. Azután a vezető és nevelő személyzet megfelelő *továbbképzése*, megfelelő *támogatással* ellátása a sajtó és irodalom terén, úgy saját maguk részére, mint arra, hogy a rendszeres és módszeres nevelésen és tanításon túl, az ifjúság a maga olvasmányjaiból is szemlélhesse a vallástanítás és nevelés alapgondolatait s ezekkel Isten ízenete jelentőségét. Gondoskodni róla, hogy a vallástanítás, konfirmációi előkészítés *egységes rendszere* kialakulhasson, hogy az az egyéni kezdeményezések alól felszabaduljon.

c) *A pásztori munka* az egyházban háttérbe szorult, az egyéni lelkigondozás munkája, az egyes lelkek kérdéseire adott feleletek és irányítás eljelentéktelenedtek az egyházban. Pedig a mai időben különösen igénylik az emberek azt, hogy a lelkipásztor személyesen is foglalkozzék velük. Egyik oka az eljelentéktelenedésnek az, hogy az egyház és lelkipásztor *munkájában ez háttérbe szorult*, hogy a lelkipásztor inkább csak liturgus, vagy miszsiói munkák szervező és beindító eszköze lett, de ezekben a munkákban nem gondolt az egyéni lelkek kérdéseire. A másik oka a *lelkekben magukban* volt, amelyek bizalmatlanságot éreztek a lelkipásztor iránt, inkább szerették saját maguk hordani a terheket, vagy elfelejteni inkább őket, mint szembeállani velük. A pásztori gondolat súlya így az egyházban elveszett, legalább is nagy részben. Hozzájárult ehhez az a felfogás is, hogy az Ige felelete együttes keresése helyett, a lelkipásztor igényelte magának, hogy teljes és végleges választ tud adni. Ma a lelkeknek a pásztori gondviselésre vonatkozó igénye ismét megnövekedett, de már nem a lelkipásztor egyéni véleményét kérdezik, hanem az Ige feleletét.

Ebben a dologban a gyülekezeti munkán kívül, az egész egyháznak is van teendője. Itt fontos az egyház pásztori, lelkekre vigyázó és lelkeket számontartó *tevékenységének kiemelése*. Szük-

séges azon *kérdéseknek*, helyzeteknek tanulmányozása és megismerése, amelyekben ma az egyházban a lelkek élnek s amelyekre az egyháznak felelnie kell. A következő szükség az, hogy az egyház az *Ige feleletét* ezekre a kérdésekre saját maga is tanulmányozza és ismertesse. Foglalkozni az egyházi sajtóban a fennálló kérdésekre való igazi feleletekkel, megmutatni, hogy állanak ezen kérdések az Ige alatt, nemcsak általános, hanem speciális kérdésekkel is. Szükséges az *igehirdetés minden formájánál* a pásztori vonás kiemelése, *meghúzni azokat a vonalakat*, amelyek a gyülekezeti igehirdetéstől, a vallástanítástól, a belmissziói munkától a pásztori munkáig vezetnek és viszont. Az egyház *pásztori*, a lelkekkel törődő *jellege kiemelése*, a kérdések pásztori kezelése, minden téren, még az egyház igazgatása és kormányzása terén is, hogy a lelkek ott is meglássák az egyház pásztori munkáját, hogy ezek a kérdések elveszítsék az élüket, a személyes és érdekellentéteiket s pásztori vezetés folytán az egyház minden kérdése az Ige világitásában jusson közel a lelkekhez.

d) A *missziói munkaágak* súlya az egyház közfelfogásában az utolsó években csökkent. Itt két nehézség merülhet fel. Az egyik az, mikor a missziói munkaágakat önmagukért valónak nézik, valami varázsszernek tekintik, a másik, mikor feleslegesnek és mellékesnek. Ebből származik, hogy divat szerint emelkedik, vagy csökken a munka valutája a közvéleményben. A missziói munkának alapja és gyökere a *gyülekezetben* van, az egész egyház hiába erőszakolja, ha a gyülekezetben nem folyik és ha nem a gyülekezet munkája az egész. Viszont az is bizonyos, hogy a gyülekezetben túl *egyetemes egyházi* jelentősége van és területe az egész egyház, ezt nem szabad elfelejteni. Egy másik kérdés, hogy a missziói munka az egyház *egész munkáját* kell, hogy áthassa, vagyis az egyháznak a missziói jellegét és feladatát éreztessük meg és domborítsuk ki. Tehát nem divat, vagy külső érdeklődés szerint az egyiket kiemeli, a másikat visszaszorítja, mert annak a jele, hogy a misszió kérdését mellékesnek és feleslegesnek látjuk, vagyis az egyház lényegével nem vagyunk tisztában, s az egyház élete ötletszerűleg, nem Isten parancsa, hanem az emberek érdeklődése szerint mozog és halad. Végül még egy követelmény az, hogy mivel a missziói munkában egy mozgékony, a felmerülő kérdések és esetek szerinti igehirdetésről van szó, ennek a munkának *elevennek* kell lennie, folyton számon tartani a szükségeket, a helyzeteket és újabb eszközöket, megfelelőbbeket keresni a munka végzésére. Ebben a munkaágban a lelkipásztor könnyen válhat túlhaladottá, a kítaposott utak és megszokott módok unalmasakká válnak és megerőtlenülnek s így az egész munka megakad.

Az egyház teendői itt a következők: 1. *Kapcsolat* és pedig helyes kapcsolat a helyi és az egész egyházi munka között. A helyi gyülekezetben folyó munka az alap, de a munka központi irányítású kell, hogy legyen, hogy el ne tokozódjék és el ne se-

kélyesedjék. A központi irányítás csak irányítás lehet, tehát nem lehet mindent attól várni; ezt a kapcsolatot megalapozza a gyülekezetben folyó munka. 2. A missziói munka nem az egyház, nem a lelkész munkája csak, hanem elsősorban a *gyülekezet* munkája. A gyülekezetben kell érdeklődést és felelősséget ébreszteni iránta, nem mint külső munka, egyéni vállalkozás, hanem mint az Ige szolgálata iránt. A gyülekezet felelős azért, hogy az Ige hirdetések, mert ez a gyülekezet élenének alapja és lényege. Nem szabad, hogy a lelkészen álljon vagy essék ez a munka. Ahol ez történik, ott a munka nem gyülekezeti gyökerű. A gyülekezetbe való beépítés módjáról a gyülekezet kérdéseinél beszélünk. A nem gyülekezeti kezdeményezésű egyetemes munkákat is (árva-ház, külmiszió) bele kell építeni a gyülekezet köztudatába és felelősségébe. Ez egyik módja annak, ahogyan a gyülekezet az egész egyházzal való közösséget meglátja és megtalálja. 3. A missziói munka az *egyház egész munkájával* kapcsolatban van. Tehát gondoskodni kell arról, hogy a missziói munka ezen kapcsolata az egyház egyetemes és egész munkájával létesüljön. Az igehirdetés, a pásztori munka, a vallásos nevelés nem elsőrendű s a missziói másodrendű munka, hanem ezek kapcsolatban kell, hogy legyenek egymással, mert egymást elősegítik és irányítják. Ezt a kapcsolatot szükséges megmutatni az egész gyülekezetben. (Miben áll a kapcsolat pld. a szeretetmunka és igehirdetés, az ifjúság gondozása és az egyházigazgatás között?) 4. A *vezetők* megfelelő kiképzése, laikus vezetők képzése, beállítása. Az egyháznak sokkal több munkásra van szüksége, ezekkel a felelősség-érzet nő és erősödik.

*

Irodalom: Makkai S.: Az igehirdetés válsága.. Aratás. Losonc, 1926. 29. l. — Mátyás Ernő: Az igehirdetés, Sárospatak, 1934. — Inre L.: Igehirdetésünk átalakulása. Az Ut, VIII. évf. Makkai S.: Az igehirdetés válsága. Az Ut, VIII. évf. — László Dezső: Az egyház munkáinak egysége. — Inre L.: A ref. lelkipásztor kézikönyve, Kolozsvár, 1937. 258. l. — Barth K.: Not und Verhaltung der christl. Verkündigung. (Das Wort Gottes u. die Theologie. München, 1929. 99. l.)

9. A szeretetmunka

a) *A szeretetmunka lényege.* A szeretetmunka az egyház lényegéből és valóságából folyik. Mivel az egyház a Krisztus teste, ahol a tagok a Krisztus tagjai, azaz az Ő testéhez, az Anyaszent-egyházhoz tartoznak, a Krisztus fősége alatt, a tagok egymással való kapcsolata, egymás terhének hordozása ennek természetes következménye. Az egyház tehát a Krisztushoz kapcsolódó hit gyümölcse gyanánt végzi a szeretetmunkát. Az egyház az egyetlen szeretetet hirdeti: Isten szeretetét Krisztusban, az egyház szeretetmunkája ennek a szeretetnek a hirdetése egymás között. Nem lehet tehát a hitet és szeretetet, mint két külön munkát különvá-

lasztani, az egyház a szeretetmunka által is vallást tesz a Krisztus szerelméről. Ezért a szeretetmunka az egyháznak nem egyik elhanyagolható, vagy magánkezdeményezésből indított munkája, hanem lényeges és nélkülözhetetlen módja az Ige szolgálatának az egyházban. Az Igét az egyház csak úgy szolgálja, ha ezt a munkát is végzi, vagyis az Ige szolgálata hiányos ezen szolgálat nélkül.

Ebből következik a *szeretetmunka tartalma* is. A szeretetmunka alapjában véve a Krisztus megváltó szeretetéről szóló bizonyoságtétele az egyháznak, a tagjai egymással való segítő viszonyában. Ez azt jelenti, hogy a munka mindig az *egyház* munkája.⁴⁴ Nem egyének vállalkozása, nem az egyházban, vagy egyházon kívül álló egyesületek önkéntes szolgálata, hanem az egyházé. Azok a tagok, még ha egyesületekben élnek is, akik a munka által akarnak bizonyoságot tenni a Krisztus megváltó szerelméről, nem másképp teszik ezt, mint úgy, hogy ezt a bizonyoságot saját maguk is hallották s ezt csak az egyházban hallhatták s mikor erről bizonyoságot tesznek, mint az egyház tagjai, a Krisztus közösségében élők teszik. Vele a munka kiinduló pontjában: az egyház által kapott üzenetet hirdetik s a munka tárgyában: azok közt végzik ezt a munkát, akik az egyház tagjai, vagyis akikhez Isten szólni akar. Még a pogányok közt végzett ilyen munka is annak bizonyosága, hogy Isten az egyház által ilyen módon akarja szólni nekik a maga akaratát. (Illés és a sareptai özvegy stb. a Jézus megvilágításában: megismerték Isten hatalmát.)

Ez a munka a *Krisztus megváltó szerelméről* tesz bizonyoságot, tehát nem valami egyéb üzenetről, nem a keresztyének szeretetéről, az egyház erejéről stb. A Krisztus üzenete az, hogy a bűn ítéletét Krisztus elszenvedte, tehát a világon levő bűn nem uralkodik véglegesen. A bűn és harag alatt levő világban, ennek a haragnak különböző megnyilvánulásai között, az egyház hirdeti annak ideiglenességét s az alól való biztos, örök és végleges szabadulást a Krisztusban. A szükség, ami a munka indító oka külsőleg (a betegség, nyomor, árvaság stb.), az egyetlen szükségre utal: a bűnre s a segítség az egyetlen segítségre: a Krisztus váltáságra.

b) A szeretetmunka formái egyházunkban. A szeretetmunka tulajdonképpen *egységes*, nem részletezhető, nem osztható fontosabb és kevésbé fontos ágakra, mint ahogy egységes és egyszerűre támad a bűn, amelynek következménye a szükség. Mégis *két szempont* áll itt előttünk. Az egyik az, hogy Isten *bizonyos szükségeket* világosabban állít az egyház elé, mint másokat, felhív és kötelez, bizonyos kérdésekre irányítja a figyelmünket s azokat mintegy világosan reánk bízta. Ezen látás, ha az egyház hűségesen felel, nem kevesbedik, hanem nő. Az egyház mindig több és több segítséget lát meg, több irányban érzi meg a bizonyoságtétel kényszerét, amint világosabban látja a bűn hatalmát és a kegyelem növekedését. Minél kevesebb a hite, annál kevesebbet

⁴⁴ Makkai S.: Az egyház missziói munkája. Budapest 1938. 246. l.

lát meg. A másik szempont: hogy Isten megláttatja az egyházzal a *szükség egyetemeségét* és saját erőtlenségét vele szemben, hogy annál világosabban meglássa a kegyelem nagyságát és diadalát (Róm. 5: a bűn minél nagyobb, annál nagyobb a kegyelem). A munka egyes formáiban is tehát az egyház az egyetemes nyomorúságot s a kegyelem mindent kielégítő voltát kell hogy lássa, amit nem ő maga, hanem Krisztus ad és biztosít.

Egyházunkban a szeretetszolgálat *eddig végzett formái* az árvák gondja felvétele, a betegápolás munkája és az egyes gyűlekezetekben a szegények segítése. Ez utóbbit különben az E. T. minden egyházi szerv kötelességei közé utalja, jellelül annak, hogy nem szabad soha az egyháznak elhanyagolnia. Ennek két formája van: egyéni és intézményes, az egyéniről a poimenika beszél, az intézményesről is, amennyiben az a gyülekezet kebelében áll fenn. Hasonlóképpen van az egyházban munka az elaggottak gondozására (aggmenházak) és a gyermekek gondozására (napközi otthonok). Ezeket az egyház úgy vette fel, mint amelyekre konkrét szükségét látott meg s amelyek vitelére eszközöket is adott Isten neki. Ami a szeretetmunka *formáinak* kérdését illeti, azt mondhatjuk, hogy a munka formáit a szükség határozza meg, tehát ahoz kell alkalmazkodnia az egyháznak, amely szükségek benne felmerülnek. A nyomorúság különböző fajait fel kell ismernie s azokkal kapcsolatban kell a szolgálatot vállalnia. A *módszere* minden szeretetmunkának külön veendő tekintetbe, amint azzal a poimenika foglalkozik, de a módszer alapelve az, hogy az a munka valóban az egyház bizonyoságtétele legyen a Krisztus kegyelméről és nem valami világi célú tevékenység. A szeretetmunka kérdése, mivel ez a munka az Ige szolgálatának egyik ága, épenúgy az Ige szolgálata kérdései közé tartozik s megfelelő theologiai alapozással kell fejtegetni. A szeretetmunka irodalma ezen a téren egyházunkban hiányos.

Nem lehet mondani, hogy ezekkel az ágakkal, amelyek ma fennállanak, az egyház szeretetszolgálatára *ki van merítve*. Hogy új formák nem létesülnek, az a szükség meg látása hiányából származik, vagy abból, hogy nincsen az egyház lelkileg úgy felkészülve, hogy azok anyagi biztosítását vállalhatná. Ilyen szükség áll fenn a beteggondozás munkája kiterjesztésére, a munkanélküliek gondja felvételére, a nyomorék gyermekek gondozására, stb. Mivel szeretetintézményt csak úgy létesíthet az egyház, ha a szolgálat parancsát az egyház tagjai egyetemesen, vagy egy nagyobb körben már megértették, ezt viszont az Ige hirdetésével lehet elérni, a szeretetmunka iránti felelősség növelése az Ige minden oldalú és formájú hirdetése útján történhetik s ide kapcsolódik be a gyülekezettel való viszony kérdése.

c) *A szeretetmunka gyülekezeti és egyetemes egyházi vonatkozásai*. Két kérdésről kell itt beszélni. Az egyik: mi a szeretetmunka gyülekezeti és egyházi vonatkozása között a kapcsolat, a másik: hogyan kell azt fenntartani. .

Az egyház minden munkája a gyülekezetben folyik le. Még az egyetemes egyházi vonatkozású munkánál is az alap a gyülekezet, illetve egyházközség. Az igazgatási szervek is akár közvetve, akár közvetlenül, a gyülekezet egyházközségi formáján épülnek fel. Bár az egyetemes egyháznak is vannak tevékenységei, amelyek onnan indulnak ki formailag, mégis ezek is a gyülekezet életéből merítik igazi érvényüket s akkor életteljesek, ha abban gyökereznek. Viszont minden egyházi munka tovább kell, hogy haladjon a gyülekezetnél és egyetemessé kell, hogy legyen, mert az egyház közösségéhez így érhet el. Nagy veszedelem, ha az Ige szolgálata csak az egyetemes egyház ügyévé válik, mert akkor megszűnik a gyülekezetek munkája lenni, de az is, ha csak a gyülekezetek érdeklődési tárgya és nem válik egyetemessé, az egyház köztudatának és közös munkájának tárgyává. A szeretetmunka, intézményes formáiban, ha azokat az egyetemes egyház tartja is fenn, nem nélkülözheti a gyülekezetek érdeklődését és támogatását. Az egyház munkája az egész egyház munkája, nem a hivatalos egyházé, vagy bizonyos szerveké, tehát az egész egyház hitéből kell származzék s az egyház életébe legyen beépítve. Minél jobban tudja az egyház ezeket a munkákat a gyülekezet felelőssége alá helyezni, annál erősebbek lesznek. Viszont szükséges, hogy az egyes gyülekezetek által létesített ilyen munkák is, az egyetemes egyház tudatába és érdeklődésébe bevitessenek.

Ma sokszor *akadály* áll fenn mindkettőben. Az egyetemes egyház által fenntartott szeretetmunka sokszor csak kevés gyülekezet érdeklődésére támaszkodhatik. A legközismertebb és legkedveltebb az árvagondozás munkája, mert ahhoz a legtöbb érzelmi kapcsolat fűződik s mert ahhoz a gyülekezetek anyagi támogatása is igénybe van véve. A diakonissza képzés és a kórház iránt, már a gyülekezetek sokkal kevesebb felelőséget éreznek, dacára az ismertetésnek, mert az elsőt nem értik, a második fogalmához pedig a szeretetmunka fogalma kevésbé járul hozzá.

A másik kérdés: *mit kell tenni*, hogy a szeretetmunka a gyülekezet felelősgé tudatában helyet foglaljon és hogy ez a kapcsolat az egyetemes egyház és gyülekezet között e kérdésben létrejöhön. Az első feladat az *ismertetés* feladata. Ismertetni kell elsősorban a szükségét, amely ezeket létrehozta, mert a szükség ismerete nélkül nem láthatja a gyülekezet ezek fontosságát. Ismertetni azokat a módokat, ahogyan a szeretetmunka a szükséggel harcol, Isten parancsa alapján. A keresztyén szeretet támogató ereje nem az intézmény szükségén nyugszik, hanem azon a tényen, hogy emberi szükség van, amely engem is érint s amelyben nekem is szolgálnom kell. Ismertetni kell a munka eredményeit, hogy a gyülekezet lássa, mit tudott végezni Isten kegyelméből. A második feladat: *igénybevenni a gyülekezet támogatását*. Az a felfogás, amely szerint a támogatás igénybevétele vagy kérése elriasztja az embereket, téves, sőt ellenkezőleg, éppen felébreszti felelősségérzetüket, ha csak világosan látják a szüksége-

ket. A harmadik: a gyülekezet *lelki közösségébe* beiktatni, igehirdetés, érte való imádkozás stb. által, megéreztetni, hogy a szükség egyetemes és a gyülekezet tagjai tulajdonkép ugyanazon ítélet alatt állanak.

*

Irodalom: Joó Sándor: Református diakonátus. Budapest, 1939. — Makkai S.: Az egyház missziói munkája. Budapest, 1938. III. r. — Makkai S.: Öntudatos kálvinizmus. Kolozsvár, 1926. — Imre L.: Az egyház harca a betegséggel. Az Ut, XIV. évf. — Borbáth D.: A diakonia missziói oldala. Az Ut, XIX. évf.

10. A fegyelem és fegyelmezés

a) *A fegyelem és fegyelmezés mint az egész egyház ügye.* Hitvallásaink a fegyelem kérdését elsősorban a *gyülekezet körébe* utalják. A gyülekezetnek a joga és kötelessége a fegyelmezés munkáját végezni és a fegyelmet fenntartani. Ez abból is következik, mert a gyülekezet az igehirdetés és igehaligtatás legközvetlenebb közössége, amely tagjai felett örököndni köteles. Minden, az egész egyházra kiterjedő s az egyház által megállapított elv, vagy eljárás a fegyelem kérdésében akkor igazán érvényes, ha az a gyülekezet életéből fakadt s azt a gyülekezet állja. Csak fegyelmezett gyülekezetek és egyháztagok által lesz fegyelmezett maga az egyház is, viszont ha a gyülekezeti fegyelem laza, minden egyházi rendelkezés és egyetemes parancs hiábavaló és erőtelen. Sőt a fegyelmezetlen gyülekezetektől ez a baj áttérjed az egész egyházra és aláássa annak életét. Amint a gyülekezetben a fegyelem olyan erős és öntudatos, mint annak egyes tagjaiban, ha a tagokban nincs meg a fegyelmezettség, akkor a gyülekezet vezetői hiába próbálják azt külső eszközökkel létesíteni, épen úgy az egész egyházban a fegyelem olyan erős és öntudatos, mint az egyes gyülekezetekben.

Nem lehet ebből azonban azt következtetni, hogy az *egyetemes egyházra* nézve felesleges a fegyelem kérdése s az azzal való foglalkozás. Mert bár a fegyelem fenntartása a gyülekezet feladata és joga, ennek a fegyelemnek az egész egyházban épen úgy fenn kell maradnia, mint a gyülekezetben s a fegyelem fenntartásáért az egyetemes egyház is felelős. A fegyelmezés munkája is, bár gyülekezeti aktus, az egész egyházban kell érvényesülni azoknak az elveknek, amelyek ezt vezetik. Az egyház és gyülekezet viszonyából következik, hogy a fegyelem és fegyelmezés kérdésében is a gyülekezet állapota az egyetemes egyház életére is meghatározza a teendőket. Mivel az egyház igehirdető és igehalgtató közösség s a fegyelmezést a Szentlélek végzi az Ige által, ezért az igehirdetés tisztaságától s az egyháznak a téren való komolyságától függ a fegyelem fenntartása sikere is.

b) *Mi a jelen helyzet az egyházban a fegyelem és fegyelmezés terén?* Az egyházkerületek alkottak ugyan szabályrendeletet

a fegyelmezésről, a fegyelem fenntartását azonban maga a gyülekezet kell, hogy végezze, arra nem lehet szabályrendeletet alkotni. Az *első jelenség*, amit itt látunk az, hogy az egész egyházban általánosságban a fegyelem gondolata elhalványult, bár lehet megállapítani bizonyos javulást is e tekintetben. A hitvallási, úgynevezett *tanfegyelem* általában erősebb és kötöttebb, mint a régebbi időkben volt. Az igehirdetésben jobban ragaszkodnak az egyház hitvallásához és kezdett köztudomásúvá válni, hogy az igehirdető nem mondhat akármit, hanem köti a Ebiblia és a hitvallások. A református tan iránti érzék jobban begyökereszt a köztudatba. Itt azonban attól kell óvakodni, hogy a keresztyén tanfegyelmet jogi szempontból ítéljük meg, s a hitvallást jogilag kikényszeríthető dolognak tartjuk. A hitvallás kényszere a Lélek munkája, azért az egyháznak tanítania és imádkoznia kell, nem pedig ezt jogilag akarni kikényszeríteni. A hit Isten ajándéka.

Viszont a tanfegyelem erősödése mellett, az *erkölcsi* fegyelem annál kevésbé mutat haladást. Ennek sok oka van: az általános erkölcsi lezüllöttség, a háború nyomán, a gyülekezetek belső rendjének megbomlása (választási kérdések), általában az erkölcsi érzék elhomályosodása, stb. Itt egy kétfős vallásosság nyoma látszik, a hit és élet elválasztása. Hozzájárul ehhez, hogy a gyülekezet elszokott a fegyelemtől, hogy ezt erőszakos úton akarják biztosítani és nem pásztorilag, hogy a bírói eljárással összetévesztették, divatos bűnök harapóziak el a nép között. Az egyházkerületi szabályrendeleteket csak kevés helyen mérték életbe léptetni, s így az egyház egy meghozott intézkedése írott malaszt maradt, amely az életbe nem jutott be. Ebből a bűn elnézése, a bűn elleni ítélet hirdetésének vagy meglazulása, vagy egyenes elhanyagolása lett, vagy ahol ez hirdettetett, ott ez a hirdetés általános és senkit sem érintő frázisokban merült ki. A fegyelmezettség hiánya egyházunkban közmondásos és állandó panasz tárgya.

A fegyelemnek van az egyházban egy jelentkezése, amely abban áll, hogy az egyháznak, mint hitvalló közösségnek tagjai a *világban* és a világgal, az ott felmerülő kérdésekkel szemben, az egyház által hirdetett Ige szerint járnak el s annak engedelmessékednek. Ez nem a szorosabb értelemben vett tanfegyelem, mert az a hitvallás elfogadására irányul, ez pedig amiről most beszélünk arra a feladatra, hogy az egyház tagjai a külső kérdésekkel szemben és azokban is igyekeznek érvényesíteni az Isten Igéje tanítását. Ebben a vonatkozásban igazi fegyelemről egyházunkban alig beszélhetünk, mert hiányzik egyháztagjainkban az a tájékozottság is, ami az egyes felmerülő kérdéseket az Ige alapján tudná megítélni, de másrészt állandóan kísért az a gondolat, hogy az egyház tanítása csak az úgynevezett vallásos kérdésekre vonatkozik, s a világi élet kérdései nem tartoznak az egyház és az Ige ítélete alá. Ebből következik a bizonytalanság az egyház tag-

jai felfogásában, tájékozatlanság egyes kérdések megítélésében s az, hogy egyházunk tagjai nem speciális egyházi és hitvallási kérdésekben hitükkel és az Igével ellentétes álláspontot vallanak. Ez is mutatja, hogy az egyházfegyelem fenntartása nem azonosítható bizonyos fegyelmezési eljárásokkal, hanem azokon messze túlmenő feladat.

Végül a jelen helyzet felmérésénél az *egyházi tisztviselők közti fegyelem* kérdéséről kell emlékezni. Röviden erre nézve annyit mondhatunk, hogy ma itt semmi egységes eljárásról nem lehet szó. Az egyház munkásai nemcsak elsősorban önmagukat, hanem egymást is meg kell, hogy tartsák a fegyelemben, ez azonban úgy lehetséges, ha közöttük Isten Igéje uralkodik, s ennek következménye gyanánt a testvéri szeretet. Az egyházi tisztviselők közötti sok marakodás, egymásnak és egymás terhének nem hordozása, egymásnak a bűnben való otthagynása, vagy egyenesen, ha nem is készakarva, betaszítása, mutatja, hogy a tisztviselők közötti fegyelem nem tartatik fenn eléggé. Az egyház vezetőinek önmagukkal és egymással szemben elől kell járni nemcsak a fegyelmezésben, de a fegyelem fenntartásában is.

c) A következő kérdés ez: *milyen viszonyban áll a fegyelem az egyház többi munkájával*. Általánosságban azt kell mondani, hogy az egyház munkája egységes, tehát nincs olyan munkája az egyháznak, amely önmagában állhatna, a többitől elkülönülten. Így a fegyelem és fegyelmezés is szoros kapcsolatban van az egyház egész életével.

Elsősorban az *igehirdetés* minden módja és formája az, ahol ez a kapcsolat világos. Az Ige és a Szentlélek végzi a fegyelem fenntartását és a fegyelmezést, s így az igehirdetés tulajdonképpen a fegyelem egyik formája. Minél komolyabban és tisztábban szól tehát az egyházban Isten Igéje hirdetése, annál erősebb és komolyabb lesz a fegyelem is. Fontos, először tehát, hogy Isten Igéje *tisztán hangozzék* mint ítélet és kegyelem, tehát mint Isten ítélete a bűn felett és az ő megszabadító kegyelméről szóló bizonyosságtétel. Az egyházban egyetemesen, valamint minden gyülekezetben így hangzó igehirdetés nem hagyja a lelkeket tévedésben Isten törvénye felől. Nagy baj, ha ez az igehirdetés nem elég tisztán hangzik és nem egyetemesen hangzik, mert akkor az egyház egyes gyülekezetei tudatlanságban maradnak. Fontos másodsorban, hogy ez az igehirdetés *minden módon és körben hangozzék*, mert a fegyelem, Isten törvényének való engedelmség kérdése személyi lelki kérdés, amellyel sok mellékkérdés van kapcsolatban, az egyes lelkek különböző esetei, körülményei, és a kérdéseket csak a templomi igehirdetés alapján nem mindig tudják megoldani. Azért a missziói igehirdetés és a személyes pásztori munka nagyon fontos. Ugyanígy a *vallástanításban* és nevelésben, úgy az anyagban, mint a módszerben és eljárásokban, érvényesülnie kell Isten törvénye, a fegyelem és fegyelmezés munkáját biztosító, hirdetésének. Az igehirdetés egyéb módjai: a *sajtó*

által végzett igehirdetés, a külmisziói szolgálat, a szeretetmunka, szintén módok arra, hogy az egyházi fegyelmet vele fenntartsuk az egész egyházban.

Az egyház *külső* munkakörében: az egyház *igazgatásában és vezetésében*, anyagi és szellemi ügyei irányításában szintén eleven kapcsolatot látunk a fegyelem gondolatával. Már maga az, hogy az egyháznak egy rendje és szervezete van, ahol külön felelősséggel és jogkörrel rendelkeznek az egyének, szoktatja fegyelemre az egyház vezetőit és tagjait. Kálvin jogosan hivatkozik rá, hogy egy világi szervezet sem állhat meg rend és fegyelem nélkül és Jézus szavai szerint: amely ház vagy ország önmagában meghasonlik, elpusztul. A pontosság megkövetelése, a szabályok és egyházi törvények szigorú és részrehajlatlan megtartása, már egy, igaz, hogy alacsonyabb, foka a fegyelemnek. Az egyház tagjai tudatába szükséges bevinni a törvénytiszteletet, a felsőbbség iránti megbecsülést, a kötelességek pontos teljesítése tudatát, amit elsősorban a lekipásztor maga, a maga munkájával és példájával érhet el. Ezen túl azonban szükség van arra, megmutatni, hogy ez a külső rend egy belső rend kedvéért és céljából van, hogy az igazgatás és kormányzás munkája csak Isten Igéjének való engedelmeségünk egy formája, s az igazi igazságosság Isten akaratának való engedelmeskedés. Az egyház vezetése a fegyelem fenntartó eszközévé akkor válik, ha az nem akar önmagában igaz lenni, hanem Isten Igéjéhez kapcsolódik.

Abban a munkában, amit az egyház a *világban* végez, szintén szoros kapcsolatot látunk a fegyelem és fegyelmezés kérdésével. Az egész egyház Isten gyülekezete, a világban úgy kell megjelennie, mint szentek közösségének, amelynek minden világi hatalom és törvény felett egy isteni törvény uralma határozza meg az életét. Az egyháznak, a szenteknek kell megítélniök a világot (I. Kor. 6:2), tehát saíát maguk között is képesek kell, hogy legyenek az ítéletre. Az egyház bár a világban él, egy zárt közösség, amelynek világfeletti, sajátos törvényei vannak, s e szerint kell élniök és ezt az isteni törvényt és életformát hirdetni kell a világnak. Az egyház világban való élete bizonyágtétel Isten komoly törvénye felől s arról, hogy fegyelmezett életet követel Isten tőle.

d) Teendők. Azokat a teendőket, amelyek ezen a téren a gyülekezetben s a gyülekezetre nézve várnak ránk, majd a megfelelő helyen elsoroljuk. Itt arról van szó, mit kell az *egész egyházban* tenni a fegyelem és fegyelmezés szempontjából, vagy mit kell a gyülekezetben tenni az egyházra vonatkozólag.

A *gyülekezetben* végzett munka mint láttuk, döntő az egész egyház szempontjából is. Minél öntudatosabb és tisztább tehát egy gyülekezet fegyelme, annál jobb hatással van az egész egyházra. Mikor tehát a gyülekezeti fegyelem és fegyelmezés munkáját az Ige szerint végezzük, tulajdonképen az egyház élete emeléséhez és tisztításához járulunk hozzá. Itt sokszor előfordul az

a nehézség, hogy a gyülekezet a szomszéd gyülekezeteket veszi példának és a munkát az akadályozza saját gyülekezetünkben, hogy a szomszédos gyülekezetek rossz példáját látják. Itt meg kell mutatni világosan először, hogy Isten törvénye hozzánk szól és nem azt kívánja, hogy másokat megítéljünk vele, hanem hogy saját magunkat vessük alá. Ki kell fejleszteni egy öntudatos gyülekezeti tudatot. Másodszor törekedni kell arra, hogy a többi gyülekezetek lelkipásztorait és tagjait is meggyőzzük a fegyelem fontosságáról. Nagy baj, hogy sokszor sok lelkipásztor engedményeket tesz a gyülekezet közvéleményének. Ezt a meggyőzést az egyes egyházközségek presbiterei, tagjai találkozáskor, konferencián stb., próbáljuk érvényesíteni. Végül az Ige tiszta hirdetésére és minden módon való hirdetésére való komoly törekvést mindenütt igyekszün előmozdítani.

Az egyházban a fegyelem fenntartására és a fegyelmezés munkájára nézve az első teendő az Ige minden módon és minél szélesebb körben való hirdetése, amelyet az egyháznak kötelessége végezni, s amely által Isten törvényét és kegyelmi üzenetét hirdetheti az egyház. A másik teendője az egyháznak, az egyház helyes igazgatását és kormányzását szabályozó, valamint a bíráskodást előíró törvények és szabályok olyan megalkotása, hogy azok Isten törvényének megfeleljenek, s e törvények szigorú betartása, úgy az egyház vezetőivel, mint tagjaival szemben való érvényesítése, hogy a törvények tiszteletére az egyház a maga tagjait ránevelje. Különösen fontos épen azon szabályok szigorú kerestülvitele, amelyek célja az egyházban a visszaéléseket meggátolni. Harmadszor kötelessége az egyháznak tagjai nevelését a legszélesebb körben végezni, azokat az Isten Igéjének az élet minden vonatkozásában érvényes utasításaira s hitvalló életre nevelni és vezetni.

*

Irodalom: Kálvin: Institutio IV. 12. — Imre L.: Az Ige és a fegyelem. Kolozsvár, 1934. — Illyés Endre: Egyházfegyelem a magyar ref. egyházban. Debrecen, 1941. — Illyés Géza: Az egyházi fegyelemről. Az Ut XII. évf. — Nagy Zoltán: Tekintély és fegyelem a ker. nevelésben. Az Ut. XXI. évf.

11. Az egyházkormányzás és egyházigazgatás munkája

a) Milyen különbség van az egyházközség és az egész egyház kormányzása és igazgatása között? A lelkipásztornak elsősorban természetesen a saját egyházközsége kormányzását és igazgatását kell végeznie és irányítania. Erről a gyülekezettel kapcsolatban szólnunk. Az egyházközség helyes vezetése kihat az egész egyházra is és nem lehet helyesen vezetni az egész egyház életét, ha az azt alkotó egyházközségekben zavar, rendtelenség uralkodik. Ugy lehet legjobban előmozdítani és szolgálni az egész egyház vezetését, ha a saját egyházközségünk rendjét biztosítjuk. Az egyházközség tagjainak a rendre, törvénytiszteletre való

ránévelése, vezetői megbecsülése, alapja az egész egyház vezetése lehetőségének. Másrészt azonban az egyházköztség *nem él* elszigetelt, independens életet. A lelkipásztornak is, az egyházköztségnek is tudnia kell, hogy egy szervezetben él, amelynek tagja s amelynek szervei vannak. Ezért szükséges, hogy a lelkipásztor és gyülekezet a maga életét és munkáját alkalmazza azokhoz az elvekhez és szabályozásokhoz, amelyeket a felsőbb szervek létrehoznak és érvényesíteni akarnak. Az egyházköztség élete ietletienne, mert egyedülvalóvá válik, ha nincs az a szerv, ami őt a többiekkel összekapcsolja s a munka lehetőségeit, módjait, eszközeit neki biztosítsa.

Ezért *különbség* van az egyházköztség és az egész egyház vezetése között. A különbség *először* abban nyilvánul, hogy az egész egyház vezetése *egyetemesebb* szempontok szerint igazodik. Nem alkalmazkodhatik a helyi körülményekhez, nem veheti azokat annyira tekintetbe, az összes egyházközségek egységes érdekeit és munkájuk egységes menetét kell védenie és szabályoznia. Ebből fakadnak nehézségek is, de az egyházközségnek éppen ezeket kell igyekezni kiküszöbölnie úgy, hogy egyrészt a saját helyzetében alkalmazkodik az egyetemes szabályozáshoz, másrészt az egyetemes egyház figyelmét felhívja azokra a helyben mutatkozó kérdésekre, amelyek egyetemes rendezése szükséges. Az egyetemes egyház igazgatásában és kormányzásában *sokféle*, az egyes egyházközségeket nem egyformán érintő kérdés merül fel. Itt a feladat az egyetemes egyház részéről az, hogy az egyházközségek helyi viszonyain, egyéni feladatain túl is, az egyetemes érdekeket s az egész egyházra fontos megoldásokat keresse, Isten Igéje alapján. Az egyetemes egyháznak akkor is, ha az egyes egyházközségek nem helyes álláspontot foglalnak el, kötelessége kitarítani azon megoldás mellett, amelyet komoly vizsgálat útján helyesnek tart. Hitvallási, kormányzati kérdésekben nem lenne helyes az egyes egyházközségek véleményének egyszerű, szavazásszerű véleményét venni tekintetbe. Másrészt az egyházközségnek látnia kell, hogy itt magasabb, esetleg másirányú érdekek is vannak, mint amiket ő láthat s amiknek meg kell hajolnia, ha az egyház egységéből kiesni nem akar. Harmadszor a különbség az, hogy az egyetemes egyház vezetésének nagyobb a *kitekintése*, természetesen, mint az egyházközségnek. Az egyetemes vezetés ezt a kitekintést, mivel több egyházközséget ismer, az egyes helyzetek alapos ismeretével kell, hogy megalkossa, mert különben egy képzelt képet kap, az egyházköztség pedig egyetemes egyházi kérdések megismerésével, mert különben eltököződik s elszűkül.

b) *Az egyházkormányzás és igazgatás lényege.* Az egyház kormányzása és igazgatása magának az egyháznak lényegéből következik, és az egyház alapját képező *Igén alapszik*. Nemcsak az teszi szükségessé, hogy az egyház sem, mint egyetlen szerv sem lehet meg rend és vezetés nélkül, hanem az, hogy az egyház

külső formájában is érvényesülnie kell a Krisztus, mint az egyház Feje akaratanak. Az egyházkormányzás tehát a református egyházban nem szociális elveken, nem demokratikus igényeken, hanem Isten Igéjén alapul. Az egyház kormányzása és igazgatása nem más, mint *Isten igéjének* való engedelmesség az egyház élete mindennapi ügyeiben is, tehát az Ige szolgálatának egyik része. Az egyház vezetése és az Ige hirdetése ezért szoros kapcsolatban állanak. Csak az Ige tiszta hirdetése által lehet igazi egyházvezetés, mert az Ige adja a parancsot az egyháznak. Az igehirdetés útján az egyház — melyhez az Ige szól — megismeri Isten akaratát, hogy annak a saját élete minden vonatkozásában, tehát az élete külső formáiban is, engedelmeskedjék. Ha az Ige hirdetése megszűnt, vagy elhomályosult, akkor mindenféle visszaélések csúsznak be az egyházba, amelyek két csoportra oszthatók; mind a kettő lényegileg abban áll, hogy emberi hatalmat állítanak Krisztus uraima helyébe, vagy úgy hogy a nép önkényének szolgáltatók ki azt, ez a *demokratizmus* kísértése, vagy úgy, hogy az egyházi tisztséget önmagától valónak vallják, ez a *hierarchizmus* kísértése. Ahol nem Krisztus uralkodik, ott ember uralkodik, s ott az egyház megszűnik egyház lenni.

Krisztus uralma biztosítása az Igehirdetés által a *tisztségben* történik. A tisztséget az Ige hirdetésének szüksége hozza létre, bármely módon az egyházban. Az egyház vezetését a tisztséget viselőknak kell végezniük. Ezt azonban nem a személyük miatt végzik, nem is azért, mintha a tisztség maga önmagában képesítene valamire (mint a római egyház felfogásában a character indelebilis gondolata), hanem azért, mert ők különösképen választottak erre az Ige által. Így az egyházi tisztség viselői Isten különös ítélete alatt állanak s vigyázniuk kell arra, hogy az Igének magukat egészen alávéssék. Isten Igéje azonban nagyobb, mintsem azt az egyházi tisztséget viselő magának lefoglalhassa, kisajátíthassa, ezért köteles az Ige parancsát azokkal együtt tanulmányozni és keresni, akik között dolgozik, tudva, hogy az Ige nem egyesekhez, hanem az egész egyház közösségéhez szól. Az Ige megítél minden lelkipásztori önkényeskedést és egyeduralmat, hanem az egyház alkotmánya szerint a lelkipásztort a presbitériummal együttesen az Isten parancsa keresésére utalja.

Az egyházban megkülönböztetünk *kormányzást és igazgatást*. A fontosabb és áttekintőbb ezek közül az egyház kormányzása, ami nem más, mint az egyház külső, szervezett életének a hitvallások által értelmezett Ige parancsa szerinti vezetése általános elvekben. Az igazgatás ezen elvek egyes esetben való végrehajtása és érvényesítése. A kormányzásban is, igazgatásban is nélkülözhetetlen, hogy mindig az Ige szerint járjunk el, tudva először azt, hogy nem emberek vezetik az egyházat, hanem Krisztus, s ezért bízva benne és könyörögve hozzá, másodsor, hogy az Isten egyháza vezetéséhez alázatos s az Ige előtt megnyílt szív

kell, harmadszor, hogy ez a vezetés többek tanácsa s nem emberi önkény útján kell, hogy megvalósuljon.

c) *Hogyan kell alakulnia az egyház vezetésének a fokozatos hatóságokban?* Először fontos dolog itt az, hogy az *egyházközségek tudatában legyenek* annak, hogy egy magasabb egységhez tartoznak. Az a tény, hogy az egyházi rend szerint az egyházközségek *nem teljesen autonomok*, azért jelentős, mert ezzel alakalom nyílik az egyetemes egyházi érdekeket is megvédeni és szolgálni olyan esetben, amikor az egyházközségek csak a saját érdekeiket néznék s csak aszerint járnának el, tehát általános elveket és életnyilvánulásokat érvényesíteni és fenntartani. Az egyházközségeket arra kell nevelni, hogy a magukénál magasabb feladatokat és érdekeket is lássanak meg, s mint Krisztus testének tagjai, más egyházközségek szükségletei iránt is legyen érzékük s az egyetemes célok iránt is. (Egyházkerület, intézmények, egyetemes közalap gondolata, anya- és leányegyházközségek és szórványok közötti viszony.) Másfelől a református egyházalkotmány az egyházközségek *autonom jogait* fenntartja, amiben a felelőség, a saját ügyei intézése gondolata nyer kifejezést. Az autonómiával való visszaélést nem külső korlátozással, hanem neveléssel lehet megoldani, mint a szabadságra való nevelés nélkülözhetetlen a keresztyén nevelésben. A református szellemhez hozzátartozik az önállóságra és felelősségre való nevelés. Nem lenne helyes kormányzat tehát az, amely az egyházközségek önállóságát elnyomni akarná.

Másodsor az *egyházmegyei* szerveknek jelenlegi egyházalkotmányunk a legnagyobb hatáskört biztosítja aránylag. Az egyházmegye közszellemétől, vezetőségétől függ sokszor az egyes egyházközségek szelleme is. Ha ez az egyházmegyei szellem nem jó, megromlik az egyházközségek szelleme is. Az egyházmegyei szervek feladata első fokon ügyelni arra, hogy az egyház igazán az egyház Fejének hatalma alatt éljen és működjék. Nagy kísértés itt a bürokratizmus, az egyház életének csak külső formáiban való érvényesítése, amit támogat az, hogy a szervezett kormányzás és igazgatás itt a legerősebb. Gondoskodni kell arról, hogy az egyházmegyében kialakuljon egy megfelelő közszellem a lelkészek között is és a gyülekezetek között is. Minden egyházmegyének van egy bizonyos szelleme, amelyet az ottani lelkipásztorok gondolkozása, képzettsége, hite s főleg a vezetőség felfogása alakít ki, emellett az illető nép lelkilete, tradíciói, sajátosságai. Ezt a közszellemet az egyházmegye vezetőinek ismerni, javítani, mélyíteni kell, a lelkipásztorok, gyülekezetek közötti kapcsolat fenntartása és alakítása által.

Az *egyházkerület* szerveire vár az egész egyházkerület mint egység kormányzása és igazgatása. Itt ismét fontos tekintetbe venni az egyes egyházmegyék szellemét, azt fejleszteni és javítani, de egyúttal azokat az adottságokat is, amelyek ezekben érvényesülnek, mert ezek az adottságok az egyház munkájának

egy-egy vidékenként különböző lehetőségeit hordozzák magukban. Az egyház közszükségei szellemi és anyagi téren egyaránt a különböző egyházmegyéekben tükröződnek, s az egyházkerület vezetése feladata ezeket megfelelően ellátni és irányítani. Az egyházkerület mint önálló egység, lelki és anyagi s szervezeti ügyekben egységes vezetést kell, hogy adjon a hozzája tartozó egyházközségeknek. Ezért fontos az egyházközségeknek erre való nevelése s a közösség megérettetése.

Az *egyetemes egyház* az egyházkerületek felett a törvényhozás és legfőbb intézkedés feladatát végzi. Itt is fontos, hogy az egyes egyházkerületek önálló léte érvényesüljön, viszont az egész egyházban az egyetemes egyházi célok és szellem érvényesüljön.

*

Irodalom: Asmussen: Theologie und Kirchenleitung, München, 1935. — Maklai S.: Az egyház missziói munkája.. Debrecen, 1938. 59. sköv. 1.

12. Az egyházi vagyon és kezelése.

a) *Az egyházi vagyon eredete és megszerzése.* A református egyház anyagi javainak *eredetében* különbséget látunk a római egyháztól. A római egyház természeténél fogva vagyonát és anyagi ellátását — az egyháznak az állammal és a kegyurakkal való kapcsolata következtében — inkább állami és kegyúri adományokból és alapítványokból nyerte, s alap gondolata az volt, hogy az egyház egyetemes szervét illeti a vagyon s az egyetemes egyházat kell erősíteni, amely majd az egyes egyházközségek anyagi szükségleteit ellátja vagy segíti. Így keletkeztek a hatalmas egyházi birtokok, alapítványok és alapok, az állam és egyes kegyurak adományaiból. A református egyházban is megtörtént, hogy egyes egyházközségek javait, vagy azok tekintélyes részét pátrónusok adták, de a legtöbb esetben az egyházközségek jelen vagyon állagát már — esetleg néhol az adományozott vagyon alapján vagy felhasználásával, — maguk az egyházközségek szerezték. A református egyház gyakorlata szerint az egyetemes egyház nem is igen rendelkezik anyagi javakkal, az egyetemes egyházi szervek — legtöbb helyen külföldön is — az egyházközségek által adott járulékokból tartják fenn magukat. A legmagasabb egyházi szerv, amelynek önálló vagyona és anyagi javai vannak, az egyházkerület, ami abból a történeti helyzetből is következik, hogy az egyházkerületek voltak azok a legmagasabb önálló testületek, amelyek az egyház igazgatását és kormányzását végezték. Az egyetemes egyház rendelkezésére csak újabb időben állottak bizonyos alapok (közalap, adócsökkentési stb. alapok), de ezek is főleg az egyházközségek, vagy azok tagjai adománya gyanánt. Az egyházkerületek saját maguk szintén csak az újabb időben rendelkeznek intézményekkel (szeretetházak, árvaházak, diakonisszaképzők), önálló alapokkal és jövedelemmel

most is csak csekély mértékben, az intézmények (iskolák) ma is, az anyagi autonomia bizonyos formáját élvezik, vagyis saját alapjaikból látják el magukat. Az egyházmegyék ma is csak az egyházközségek járulékaiból szerzik anyagi javaikat és önálló intézményekkel (gyámintézet-jellegűeket kivéve) nem rendelkeznek s vagyonnal nem bírnak.

Ennek a ténynek az egész református egyházra nézve nagy *jelentősége* van, és pedig azért, mert ez a római egyházzal éppen ellentétes gondolkozásra mutat. A református felfogás szerint nem a központi szerveket kell anyagilag erőssé tenni, hogy azok majd a helyieket ellássák pénzzel s szükségüket fedezzék, hanem a helyi szerveket, az egyházközségeket kell anyagilag függetlenebbé tenni, mert nem a felső szervek tartják az alsókat, hanem fordítva. Minél erősebbek az egyházközségek (ezt látjuk lelki oldalon is), annál erősebb a központi szerv s így nevelődnek a helyi egyházközségek — a felelőség és Istennek való számotadás evangéliumi elveinél fogva — az egyházi vagyon megbecsülésére és gyarapítására s használatára helyes módjára — természetesen a megfelelő felügyelet mellett. Azonkívül az egyház vagyonát, így az egyházközségi kezelésben, sokkal jobban lehet megtartani és védelmezni. Ennek a következménye volt, hogy pl. a román uralom alatt Erdélyben az agrárreform során a római egyház 290.000 katasztrális hold földjéből 13.000-et, a református egyház (mindkét egyházkerület) 64.000 katasztrális holdból 36.000-et tarthatott meg. A református egyház vagyonából Erdélyben a túlnyomó rész az egyházközségeké és iskoláké, csak kevés az egyházkerület vagyona.

Az egyház anyagi javainak *megszerzése* tekintetében a református hitfelfogásból következik az, hogy az egyház vagyont és anyagi javakat csak Isten törvényének megfelelő módon szerezhethet, s óvakodnia kell minden olyan eljárástól, amely által a maga lényegével ellentétbe jöhetne. Mellőzni kell olyan eljárásokat is, amelyek világi szempontból nem esnek ugyan kifogás alá, de az egyház lényegével ellenkeznek. Nem szerezhethet az egyház vagyont uzsoráskodás, tagjai, vagy mások gazdasági nyomora kihasználása, szerencsejáték, táncmulatságok, stb. útján. Az egyházhoz legillőbb módja a vagyon megszerzésének tagjai *adományozása*, a helyes és Isten törvénye szerint való *gazdálkodás*, az egyháztagok által végzett *közmunka* útján való gyűjtés, a meglévő javakkal való gondos és előrelátó élés.

b) *Az egyházi vagyon Isten Igéje tanítása szerint.* Az egyháznak szüksége van anyagi javakra, s Isten Igéje seholsem tiltja azt, hogy az egyház földi vagyont szerezzen. Az űskeresztyén egyházban a diakonusokat azért választották, hogy a szegényeknek az adományokat kiosszák. Az első keresztyének javaikat az apostoloknak adták át, akik azokból a szegényeket segélyezték. (Csel. 4:32.) Az első idők után az egyháznak gondoskodnia kellett az Ige szolgálata fenntartásáról, mindig első helyen maradván a tag-

jai segítése. Az egyház javai szükségéről a II. Helvét Hitvallás ír: az egyháznak szüksége van vagyonra, s volt is eleitől vagyona.⁴⁵— E szükség mellett azonban fontos az egyházi vagyon *célja*. Az egyház vagyona nem önmagáért van, nem a vagyonban való gyönyörüléséért. Lukács 12:15-ben Jézus így szól: „eltávoztassátok a telhetetlenséget, mert nem a vagyonnal való bővelkedésben van az ember élete” — az eredeti szerint az ember élete nem abban van, hogy feleslege legyen abból, amije van („ἐξ τῶν περισσεύοντων”). Az egyház javainak tehát célja van, ezt a célt a II. Helv. Hitv. így szabja meg: az egyházi szükségletek fedezése: „az iskolákban, szent gyülekezetekben, a tanításnak, meg a közönséges istentiszteleteknek és szertartásoknak, nemkülönben a szent épületeknek fenntartása, továbbá a tanítóknak, tanulóknak, szolgálóknak minden szükséges dologgal való ellátása és főképpen a szegényeknek segítése”. *Kálvin* szól arról, hogy kezelték az egyház vagyonát,⁴⁶ s említi, hogy Cyrillus a szükség idején az egyház edényeit adta el, hogy a szegényeken segítsen, hasonlóképp Ambroziusz is. Az egyházi vagyon célja tehát Isten szolgálata, ezért ez a vagyon szent, s nem fordítható másra, mint arra, hogy Isten Igéje hirdettessék, akár szóban, sőt cselekedetben is, a szegényeknek való támogatás által. A Jézus szava: ingyen vettétek, ingyen adjátok, azt jelenti, hogy az egyház ingyen (δωρεάν = ajándékul) kapta a kegyelmet, azért tehát ő sem nyereszkedhetik azon. Azért az egyház javait úgy kell nézni, mint Isten által az egyházra *sáfárságban* bízott javakat, amelyeknek csakis Isten dicsőségét kell szolgálniuk. Ezeket a javakat úgy kell nézni, mint Isten tulajdonait, mint szent javakat, amelyek az oltáron vannak, s amelyet az egyház tagjai Isten szolgálatára adtak. Nem az egyházé abban az értelemben, mintha szabadon rendelkeznék velük, vagy kisajátíthatná, vagy a saját világi céljaira fordíthatná őket. Különbözik tehát az egyház vagyona minden egyéb világi társaság vagyonától, mert az előbbi teljesen Isten rendelkezésére kell hogy álljon s Isten akarata szerint kell használtatnia.

c) *Az egyházi vagyon használata*. Láttuk, hogy az egyház javainak célja van és ez a cél túl van a vagyonon magán, s ez Isten Igéje szolgálata célja. Most az a kérdés, hogy kell ezt a vagyont úgy használni, hogy az Isten akarata szerint legyen. Először is, Isten akarata az, hogy ezek a javak *Isten Igéje* hirdetését szolgálják, ezért elsősorban az egyház ebből köteles gondoskodni az Ige hirdetése megfelelő *helyéről* (templom, iskola állítása, létesítése), ezzel együtt arról, hogy legyen, aki ezekben az Igét hirdeti, tehát az *egyház szolgálóiról*. Arra, hogy az egyháznak az egyház szolgálóiról gondoskodni kell, már a Bibliában találunk figyelmeztetést. (Mt. 10:10. — méltó a munkás az ő táplálékára = τρεφῆ, I. Tim. 5:18, méltó ... a maga bérére = μισθός).

⁴⁵ II. Helvét Hitvallás. XXVIII. fejezet.

⁴⁶ *Kálvin* J.: *Institució* IV. 4.

A II. Helvét Hitvallás a szolgák szükséges dologgal való ellátásáról írja: „nem vétkezik az az egyházi szolga, aki elfogadja a díjazást és mindazt, amire maga és családja számára szüksége van... a gyülekezet jogosan adja és az egyház szolgálói jogosan fogadják el”.⁴⁷ Nem az egyház külső világi méltósága, — mert ez az Ige szolgálainak a tisztességes, nem nyomorgó szegénységet ajánlja, — hanem az Ige szolgálata függetlensége és tisztessége követeli meg, hogy az Ige szolgálói, lelkipásztorok, tanítók, olyan helyzetben legyenek, amely nekik megengedi, hogy teljesen az Ige hirdetésére adhassák magukat. A régi kánonok is, a Biblián és a hitvalláson kívül titlják azonban az Ige szolgálói világias vagyonszerzését. Azután az egyházi vagyont úgy kell használni, hogy abból az Ige szolgálata külső eszközeit biztosítsuk, tehát lehetővé tesszük, hogy minél több lélekhez, minél többször eljusson Isten Igéje. A nagy gyülekezetekben az imaházak fenntartása, az Ige eljuttatása a szétszórtságban lévőkhöz, a gyülekezet különböző tagjaihoz (gyermek, ifjúság, felnőttek), stb., különféle módon való igehirdetés (belmissziói munka, iratterjesztés, sajtó, stb.), annak gyakoribbá tétele és lehetőségei megszerzése szintén szükséges, s ezt az egyháznak és gyülekezetnek be kell látnia. Az Ige szolgálata ilyen módjainál való fösvénykedés, vagy ennek feleslegesnek állítása az egyház részéről a legfőbb cél elhanyagolása, s Isten elveszi azt a vagyont, amit nem erre fordítanak. Az egyház *tagjai támogatása, a szeretetmunka* az, amire az egyház vagyont szintén használni kell. Az öskeresztyén egyháznak ez volt az egyetlen szüksége. Itt egyházközségi és főleg egyházkerületi *intézmények* mellett az egyes egyházközségek *szegényei, betegei, árvái* gondozása szükséges. Az egyházban nem szabad koldusoknak lenni, a templom előtti koldulást a római egyház felfogása szülte és támogatja. Végül használható az egyházi vagyon az egyház *kormányzása és igazgatása költségeire*, amelyek célja az igehirdetés lehetőségei erőteljesebb előmozdítása. Az egyházi vagyon azonban csak a szükséges dolgokra használható, fényűzést és felületes életet azzal Isten Igéje s a vagyon természetével nem enged meg, épígy azt sem, hogy az egyház vagyont bárki is (presbiter, egyháztagok, tisztviselők) a maguk meggazdagolására, nyereszkedő szempontból felhasználják, vagy Isten törvényével ellenkező módon éljenek azzal.

d) *Az egyházi vagyon kezelése.* Az egyház anyagi javai kezelésére nézve, az egyházi törvények a lelkészt teszik az egyházközségben felelőssé, majd a felsőbb hatóságoknál mindenütt megnevezik azokat, akik ebben felelősök. Az egyházi vagyonkezelés abban különbözik a világi vagyon kezelésétől, hogy ez a vagyon Isten tulajdonának számít. A rendes, becsületes világi kezelésen túl itt tehát más követelmény is van, s ez az, hogy úgy kezelendő,

⁴⁷ II. Helvét Hitvallás. XVIII. fejezet.

mint Istennek szentelt vagyon. A II. Helvét Hitvallás rendeli,⁴⁸ hogy „ha az egyház vagyona veszendőbe jutna, kegyes és értelmes férfiak térítsék azt vissza a szent cél javára, mert visszaélést nem szabad megtűrni”. Az egyházi vagyon kezeléséhez tehát először is megfelelő *szakértelem* kell; olyan kezelje az egyház javait, akiben a megfelelő készség és belátás megvan, aki ismeri az anyagi javakkal való élet szabályait és módjait, s azokat megfelelő módon tudja gyümölcsösíteni. Ki kell kerülni tehát, hogy tudatlanság és gyakorlatlanság miatt az egyház vagyona veszendőbe menjen. — Másodsorú szükséges, hogy az egyház javait *kapzsiság* nélkül kezeljék. Nem csak úgy, hogy az egyházi vagyon kezelője saját maga javára az egyházat meg ne károsítsa, sőt mivel az a vagyon Isten tulajdona, a legnagyobb önzetlenséggel, sőt áldozatkészséggel járjon el. De az egyház javára sem szabad kapzsi, nyereszkeskedő, gonosz úton kezelni és gyarapítani az egyház vagyonát, tudva, hogy ez szent célokat szolgál, amelyet csak Istennek tetsző módon szabad forgatni. — Aztán szükséges, hogy a vagyon kezelése *kegyes* emberek kezében legyen, mert ezek ismerhetik azokat a módokat, amiket Isten törvényei előírt, s ezeknek van érzéke az anyagi javak Isten szerinti kezelése iránt. Az egyházi vagyon kezelését az végezheti igazán, aki saját javait is Isten által reábizott s Istennek számba adandó javak gyanánt nézi és Isten dicsőségére akarja felhasználni. A kegyesség, vagyis Isten Igéje szolgálatának minden egyéb érdek elé való helyezése, nélkülözhetetlen az egyházi vagyonkezelésben. — Végül az egyház jórendje kedvéért nélkülözhetetlen az egyházi javak kezelésében az *ellenőrzés*, amelyet a törvényben előírt módon kell teljesíteni s ami szükséges azért is, hogy az egyház tagjai meggyőződjenek arról, hogy az általuk Isten szolgálatára adott javak tényleg erre a célra fordítottak. Ha az idők mostohasága az egyházat gyűjtött vagyonától *megfosztja*, az egyháznak nem szabad kétségbe esnie s a munkáját megszüntetnie, hanem hinnie kell abban, hogy Isten rendelkezésére fogja bocsátani azokat a javakat, amelyek az ő szolgálatára szükségesek.

e) Az egyházi vagyon kezelésénél egy sajátos kérdés az *egyházi adó* kérdése. Tulajdonképen az egyházi adózás nem más, mint rendszeresített és kötelezővé tett formája annak a támogatásnak, amellyel az egyház tagjai az egyház fenntartásához, és pedig elsősorban az egyház igehirdető munkájának fenntartásához hozzájárulnak. Ebből következik, hogy az egyházi adózás egy valamikor önkéntes adományokból, vagy olyan szolgáltatásokból kiépült rendszer volt, amelyeket állami törvények szerint az egyháztagok hordoztak, mint egyházi dézsmát stb. A közterhek folytonos emelkedése következtében ehhez most a kötelező és kényszerrel behajtható tartozás fogalma járult s ez ma az egyházi adót súlyosan befolyásolja a legtöbb gyülekezet előtt. Hozzájárul ehhez az a tény,

⁴⁸ II. Helvét Hitvallás, XVIII. fejezet.

hogy a kikényszeríthető és hatósági eszközökkel is felhajtható tartozások fogalmában rejülő minden ellenszenves vonásban kell az egyházi adónak osztoznia, amelyről az egyház tagjai, különösen, ahol nekik az egyház anyagi helyzetébe való betekintés helytelen felfogásból származó eljárás folytán lehetetlen, nem tudják, hogy milyen célt szolgál s azt vagy a lelkipásztornak, vagy a tanítónak személyes bevételéül tekintik, vagy olyan összegül, amelynek rendeltetését és kezelését nekik nincs módjukban ellenőrizni. Így lett ma az egyházi adó teher az egyház tagjain, súlyos kérdése magának az egyháznak, gyakran ok arra, hogy lelkek elforduljanak, vagy hogy alattomos propaganda induljon az egyház ellen.

Ezen a dolgon csak úgy lehet segíteni, ha megértjük azt, hogy az egyháznak minden anyagi java, tehát az egyházi adó is, nem szolgálhat más célt, mint Isten Igéje szolgálatát. Először ezt maguknak a vezetőknek kell megérteni, hogy megértethessék másokkal. Ezért azt az összeget, ami egyházi adóból is befolyik, éppen úgy kell tekinteni, mint adományt, s hűségesen Isten szolgálatára kell szentelni. Másodszor, szakítani kell azzal a helytelen felfogással, hogy az egyház tagjainak nem kell tudni, milyen helyzetben van anyagiag az egyház, mik a szükségéi, honnan szerzi ezekre a fedezetet, mit vár a tagjaitól, s mire fordítja a befolyt adományokat és adókat. A titkos, leplezett eljárásnak ezen a téren a református egyházban nincs helye, csak akkor, ha valami rendkívül súlyos eset indokolja. Minél többen ismerik az egyház anyagi helyzetét, annál többen veszik fel erre a felelősséget is. Harmadszor, az egyházi adónak igyekezni kell az önkéntességét és a lelki alapjait bevinni az egyház tagjai köztudatába, bevinni azt, hogy ez olyan pénz, amit Isten szolgálatára adunk, tehát olyan módon kell adnunk, ahogyan azt tőlünk Isten megkívánja.

Különösen fontos látni azt, hogy a református felfogással teljesen ellenkezik, hogy az egyház bárki mással tartassa el magát, mint hívei támogatásával, és idegen intézmények segítségére építse a maga életét. Bár az egyház jelen gyarló formájában nem mondhat le pl. az állami támogatásról s vannak okok arra, hogy ezt a támogatást egyenesen igényelje, a lelkeket arra kell indítani és nevelni, hogy Isten ügyének önkéntes és háladatoságból való támogatása szükségét meglássák. Az egyház részéről hitetlenség azt hinni, hogy Isten nem rendeli ki az ő ügyére azt, amit akar, s hogy egyházat anyagilag fenn lehet tartani más szervezetek segítségével, tagjai hitből származó adományain kívül, mert ezek a pénzek és javak, ha a hívő lelkek támogatása kimarad, veszedelemmé és tövissé válnak az egyház számára.

Ezért az egyházi adónak tulajdonképpen olyan adakozásnak kell lennie, amelyet mindenki, tehetsége és lelke indítása szerint végez Isten ügyéért. Különösen fontos énnem azért ez az egyházi adó kezelésére nézve. A begyűlt összegről való elszámolás, annak hova fordításáról szóló jelentés, a szükségek felmutatása már felébreszti a lelki érdeklődést az egyház tagjaiban. Fokozza ezt, ha

előre meg tudjuk mondani, hogy mikor, milyen szükséglet kell az adó és adományok összegéből fedezniünk, tehát ha konkrét célokat állítunk eléjük. Végül, az egyházi adó behajtását sohasem szabad másnak, mint az egyháznak végeznie. Az egyházi adószedő legyen lelki ember, valóságos missziói lélek, aki azt az alkalmat felhasználja arra, hogy a felkeresett lelkeket pásztorolja, az egyház életéről, kérdéseiről felvilágosítsa, legyen izenetvivője az egyháznak, ne publikánus, aki a „fizet-nem fizet” rideg felszólításával menjen hozzájuk. Az ilyen adószedőt fel lehet használni arra, hogy általa az egyháztagnak mindig küldjünk valami üdvözlőt, egy bibliajelezt, egy röpívet, ami megmutassa, hogy nemcsak kér tőlük az egyház, hanem ad is, legyen az ilyen alkalmazott, éppen mert sok emberrel érintkezik, maga is követe a Krisztus békességre hívó üzenetének.

*

Iradtalom: Hoch Walter: Die Kirche und ihr Geld, Berlin, 1936. — *Fiers* Elek: Isten pénzügyei. Kolozsvár, 1928. — *Imre* L.: A sáfárkodó egyház. Kolozsvár, 1930.

13. Az egyház és az iskola.

a) *Az Ige és az iskola.* Az újszövetségben utasítás van arra, hogy a szülők gyermekeiket az Ur intése és tanítása szerint neveljék (Ef. 6:4.). Ezen a bibliai helyen ez a szó: „nevelni” (*μαρτυροῦ*) a táplálással és dajkálással szemben a lélekben való gondozást, táplálást, egy bizonyos célra való működést jelenti. E nevelésnek az Ur intése (*μαρτυροῦ*), vagyis fegyelem, és tanítása (*νομοθεσία*), azaz figyelmeztetés útján kell történnie. Az Ef. 4:11-ben a tanítókat (*μαρτυροῦ*) Isten adta az egyháznak, ezek úszte *Kálvin* szerint nem nélkülözhető, s feladatuk az Irás magyarázata.¹⁰ A Heidelbergi Káté a 103. kérdésben Isten parancsának tartja, hogy az istentisztelet és az iskolák fenntartassanak. Az iskola tehát, mint az ebből kitűnik, az az eszköze az egyháznak, amellyel a gyermeket Isten félelmében tanítja és neveli.

Az iskolai tanítás ebben a munkájában mindazt kell, hogy megadja, ami a gyermekeknek szükséges ahhoz, hogy a saját életét és a világot Isten akarata szerint és Igéje világánál ismerje meg, s Isten szolgálatára alkalmas legyen. Az iskolában tanított *anyag* tehát az egyház szempontjából nem azért fontos, mintha az ismeretek önmagukban érnének valamit, mintha az ismeretek a gyermeket jobbá, vagy tökéletesebbé tennék, hanem azért, hogy adják a gyermeknek azt a tájékozást a világ és a saját élete kérdéseiről, amelyet Isten Igéje szerint nézve a helyes módon látja meg a maga helyzetét és alkalmassá lesz Isten szolgálatára azon helyzetben. Az iskolában a tanításnak az Ur intése és tanítása szerint és annak a feltétele alatt kell folynia. A református felfogás tehát elutasítja a tudomány és ismeret önmagában és ön-

¹⁰ *Kálvin* J.: *Institució* IV. 3:4.

magáért való értéke gondolatát, azt a felfogást, amely az ismeretek mennyiségében keresi az iskolai tanítás és nevelés célját.

Az iskolai nevelés munkájára és módjára nézve Isten Igéje azt tanítja, hogy a *gyermek Istené*, felette sem a szülő, sem a nevelő nem rendelkezik, s az iskola feladata az, hogy a gyermeket Krisztushoz vezesse, azaz a gyermeket Istennek Krisztusban megjelent valóságával megismertesse. A református felfogás elítéli tehát azt a gondolatot, hogy az iskolának bármilyen emberi cél és önkény szolgáltatába lenne joga a gyermeket állítani, s követeli, hogy a gyermeket úgy tekintse, mint Isten tulajdonát, akit vele kell megismertetnie. A tanítói önkényt és a gyermek Isten által adott egyénisége elnyomását éppúgy elítéli, mint a célnélküli s a gyermek egyénisége korlátlan kifejtésén alapuló nevelést.

b) *A református iskola és az egyház.* A református iskola tehát *Isten tiszteletének* s az Ige hirdetésének helye. Ezért nevezték az egyház „veteményes kertjének”, mert benne az Ige magvát vetették a gyermekek lelkébe, akik az egyház jövődjéi. Az iskola tehát az egyházé, nem jogilag, nem igazgatásilag, hanem úgy, hogy az Isten Igéjét szolgáló egyház egyik munkája. Az egyházi törvények szerint az egyház testéhez tartoznak, nemcsak, mint „a vallás szabad gyakorlásának jogával”, hanem mint az Ige hirdetésének kötelezettségével kapcsolatban álló intézmények, vagyis olyanok, ahol az Ige szolgálata folyik. Nem lehet azt mondani, hogy felekezeti iskola nélkül nincs egyház, hiszen sok külföldi egyház van, ahol felekezeti iskola nincs, de a gyermekek rendszeres keresztyén tanítása nélkülözhetetlen az egyházban, s ez olyan helyen is folyik, ahol az egyház iskolát nem tarthat vagy nem tart fenn. De a gyermekek keresztyén tanítása nélkül — az Ef. 6:4. fenti rendelkezése szerint — nem lehet egyház.

Az, hogy az iskola az egyházhoz tartozik, kifejezést kell, hogy nyerjen külsőleg, az iskola igazgatásában, vezetésében és rendjében, belsőleg az iskola munkájában. *Külsőleg* kifejezést nyer abban, hogy az iskolát az egyház s annak szervei *igazgatják*, ebben az igazgatásban az egyház törvényei és rendtartásai megtartandók és érvényesítendők. A modern iskola az állami rendelkezések szerint sok pontban ki van véve az egyház kezéből. A református felfogás szerint az a helyes, ha az állam az utasításokat az egyházon át adja meg, s az egyháznak, mint sajátos keresztyén nevelési céllal bíró szervnek véleményét, a nevelés általános kérdéseire nézve is, kikéri. Ha azonban a külső igazgatás ki is esnék az egyház kezéből, a belső vezetést igyekezni kell az egyháznak megtartania. Az iskola *vezetőire* nézve a református felfogás az, hogy azok az egyház szolgálói, tehát azonos munkát végeznek a lekipásztorokkal és presbiterekkel. Az egyház szolgálói között egységre, testvériességre, közös épülésre és az Igének engedelmes-ségre való törekvés uralkodik. Az iskola *rendje* az egyház rendjével azonos, az iskola gyülekezet, ahol a gyermekek nemcsak ta-

nuláskor, hanem máskor is, az Ige közösségében éljenek. (Préces, ifjúsági istentiszteletek, stb.).

Belsőleg az egyház és iskola kapcsolata abban áll, hogy az iskolában az ge szolgálata folyik. A mai iskola célja a kultúra, vagy a nemzeti eszme szolgálata s ehhez képest vannak a tantárgyak és a módszer megválogatva. A református iskola, mikor erre vonatkozólag az állami rendelkezéseket elfogadja, arra törekszik, hogy ezek fölött megmutassa az Ige izenetét, amely a tananyagban Isten hatalmára, a nemzeti és állami eszménél a kegyelemre, s a tanulók együttélésénél a keresztyén háládatosságból fakadó életre mutat rá.

c) *A nem református iskola és az egyház.* A nem református iskolával az egyház úgy jön kapcsolatba, ha vagy gyermekei ilyen iskolába járnak, vagy ha az egyház tisztviselői vagy tagjai az állami vagy más közösség által fenntartott iskola vezetésében (gondnoksági tagok, tanítók, stb.) vesznek részt. Az egyház mint minden munkájában, itt is Isten Igéje szolgálatában áll s felhasználja az alkalmakat arra, hogy Isten Igéjét hirdesse. *Először* is feladata az, hogy a köznevelés irányát, szellemét az Ige által igyekezzék befolyásolni. Képviselnie kell vezetői és tagjai által a keresztyén nevelés gondolatát és elveit, igyekeznie kell azokat bármely iskolában — elsősorban a saját gyermekei nevelésénél — érvényesíteni, örködni afelett, hogy a más felekezeti iskolák a gyermekeket hitüinktől el ne idegenítsék, védelmezni a maga gyermekeit, saját nevelési szellemét, felhasználva erre az iskolán kívüli gyermekpásztoráció módjait is. *Másodszor* számba kell venni, hogy a nem református iskolák más nevelési szellemet hordozván, a tanítás anyagát másban és más szellemben állapítják meg és kezelik, mint a református iskola. Az egyháznak feladata egyrészt törekedni arra, hogy gyermekei, ahol felekezeti iskola nincs is, a lehető legmagasabb fokú és legteljesebb színvonalú műveltségben részesüljenek, iskolába járjanak, s a legtöbb gyermek lehetőleg a legmagasabb iskolába. Másrészt az ott adott, más szellemű műveltséget a vallástanítás és vallásos nevelés útján az Isten Igéje ítélete alá állítsa, a gyermekeknek a helyes szempontot és világitást megadja, őket a saját maguk képzésére és nevelésére indítsa és vezesse. *Harmadszor* feladata az egyháznak, hogy a megadott törvényes módok és lehetőségek útján felszerelje gyermekeit azzal, hogy a Ige meghallgatását és tanulmányozását számukra lehetővé tegye (írni, olvasni tanulás, a szükséges ismeretek otthoni elsajátítása, stb. által).

*

Irodalom: Tavaszy S.: A nevelés református alapelvei leány- és fiúközépiskoláinkban. Kolozsvár, 1938. — Kovács Lajos: Az iskola a gyülekezetben. Az Ut. XXI. — Imre L.: Az iskola mint gyülekezet. Az Ut. XX.

14. A külmisziói munka

a) Az Ige szolgálatának munkái közé tartozik, amiről külön kell beszélnünk, egyházunk azon munkája is, amellyel az egyház, Krisztus parancsának engedelmeskedve, nemcsak a megkereszelttek között hirdeti Isten akaratát, hanem azok között is, akik a *keresztség sákramentumában nem részesültek*. Általában két oldalt szoktak itt megkülönböztetni: külmiszió néven tulajdonképen csak a pogányok közötti igehirdető munkát illetik, a zsidómisziót, mint külön misziói munkakört sorolják fel. Némelyek még külön szokták venni a mohamedán-misziót is. Bár kétségtelenül van alapja ennek a megkülönböztetésnek annyiban, hogy más és más az a terület, amelyen ez a munka dolgozik, itt mégis, külmiszió néven összefoglaljuk mindkét, a pogányokra és zsidókra terjedő munkát, a harmadik területről, a mohamedánokról külön nem beszélve.

A külmisziói munka az egyház *munkakörébe* vitathatatlanul *beletartozik*, mint annak a parancsnak teljesítése, amelyet Krisztus, az Egyház Feje adott ki. Nem lehet kétség tehát afelől, hogy Isten azt akarja, hogy az ő egyháza hirdesse Isten Igéjét a pogányok között és „Izráel házának elveszett juhai” között is. E parancs felismerése tulajdonképen az egyház önfelismerésének egyik jele, jele annak, hogy az egyház megismerte magát, mint egyházat, az üdvösség evangéliumának hirdetésére s az üdvösségre választottak közösségének megtartására és nevelésére szolgáló intézmény gyanánt. Viszont ezen parancs visszautasítása azt mutatja, hogy az egyház nem meri magát igazán egyháznak tekinteni, hanem még mindig csak valami társadalmi alakulatnak, a vallásos élet ápolására, közjótékonyság gyakorlására vagy más valami világi célra szolgáló társaságnak. Minél jobban ismeri fel az egyház a külső miszióra való indíttatását, mint ahogyan minél jobban ismeri fel azt, hogy az ő feladata ebben a világban a miszió, tehát küldetés a Krisztus királyi felségének hirdetésére és az üdvösség evangéliumáról való bizonyágtételre, annál inkább válik egyházzá, mert annál közelebb jut a hirdetendő Igéhez s annak megvallásához.

Erőtt a *külmiszió munkája az egyház számára a hit próbája*, ebben látszik meg, hogy az egyháznak van-e elég hite ahhoz, hogy a neki adott izenetet másoknak, és pedig olyanoknak is akik nem a tagjai, átadja, vagy megelégszik azzal, ha olyan, amilyen földi „szerepet” tölt be a maga körében. Minél drágább az egyháznak az evangélium, annál erőteljesebben és hívebben akarja szólani azt mindeneknek s annál inkább igyekszik azon, hogy ne legyen a földön egyetlen nép sem, amely azt ne hallotta volna.

Azért azok az *ellenvetések*, amelyek a köztudatban ma a külmiszióval szemben még mindig fennállanak s annak a munkáját akadályozzák, amelyek az egyház tagjai közül sokakat e munka iránt közömbössé vagy éppen ellenségessé tesznek, amelyek azt valami kegyes szórakozásnak, az exotikumok iránti érdeklődés-

nek, felesleges fényűzésnek tekintik, amelyek azzal érvelnek, hogy az egyháznak először itthon kell a maga feladatait elvégeznie, hogy más népek nincsenek reánk bízva, hogy a külmisszióra adott adományok az egyház belső kérdéseitől veszik el a támogatást, stb. éppenúgy a *hit gyöngeségéből* származnak, mint azok a jelenségek, mikor a külmissziót csak az egyház becsületügyének, a többi egyházak példája után minket is, az elmaradottság vádját kikerülni hivatott kötelelességnek, a külmissziói munka nyomában járó lelki fellendülés eszközének stb. tekintik. Ezek az ellenvetések, éppenúgy, mint a munkára vonatkozó helytelen és nem Isten parancsára támaszkodó indokok, az egyház ezen munkáját még jelenben is sok helyen gátolják és nehezítik. Éppen úgy vissza kell utasítanunk azokat a *fel fogásokat*, amelyek a külmisszió munkáját különösen a zsidómissziónál politikai vagy faji szempontból félremagyarázzák, vagy gátolni igyekeznek. Isten parancsa arra is szól, hogy az evangéliumot a zsidó néppel is meg kell ismertetni s a keresztyén egyháznak ebben való mulasztását bűnbánólag elismerni, jelen kötelezettségét vállalni: az Ige iránt való kötelessége. Isten a maga szavának hirdetésében nem ismer faji, nemzetiségi, társadalmi stb. különbséget, egyformán szól az ígért mindazoknak, akiket ő öröktől fogva magának választott s akikhez az ő egyházát küldötte.

b) Ha most azokat a *teendőket* nézzük, amelyek ebben a tekintetben az egyházra várnak, az első feladat itt is *az Ige világos és tiszta hirdetése*. Ha az egyház világosan hirdeti Krisztus parancsát a pogányoknak és zsidóknak hirdetendő evangélium felől, ennek nyomán a hit felébredhet a lelkekben s a felelősség is, e munka jelentőségének meglátására. Óvakodni kell tehát ezt a munkát, mint valami mellékes, a többi munkához pótlólag odahelyezett munkát tüntetni fel, hanem rá kell mutatni arra, hogy ez a munka az *egyház lényegéből fakad* s Isten akaratán alapul. Különösen meg kell mutatni azt, hogy a zsidó nép számára a keresztyén egyház feladata az evangélium hirdetése, s hogy ezt tőle megvonni, bármilyen világi elmélet vagy emberi meggondolás alapján is, hűtlenség a megbízás iránt, amelyet az egyház kapott. De éppen ilyen hűtlenség és hitetlenség a külmisszió munkáját *bármilyen más, az evangéliumon kívüli szempont*, a hatalom, a politika, a gazdasági szempontok alapján *bármely más cél*, a kultúra terjesztése, népi és faji célok, kitűzésével, és *bármilyen más*, az Ige szolgálatának módszerén kívül, az erőszak, a társadalmi hatások, a világi műveltség *módszerének* útján végezni.

A munka *területén* a következő fontos teendő a külmissziói *munka ismertetése*, hogy annak haladásáról, nehézségeiről, kérdéseiről a gyülekezetek tudomást szerezhessenek, hogy bennük a felelősség azokért, akik ott vannak felébredhessen, és megérthessék a parancsot, ami alapján a munka folyik. Egyházunkban a külmissziói felelősséget megérzett egyháztagok a Külmissziói Szövetségben, vagy az erdélyi egyházkerületben a Külmisszió Barátai

Szövetségében vannak tömörülve, amelyek tagjai adományaikkal és imádságukkal támogatják Krisztus ügyét a még őt nem ismerők között.

Végül, ez a munka bele kell, hogy *kapcsolódjék az egyház egész nagy munkaterületébe*, azért minden munkaágban helye kell legyen annak, hogy a külmisziói felelősségről beszéljünk. Az igehirdetésben ki kell emelni Isten akaratát, amellyel minden népek közül akart választani magának megváltottakat, s most is minden népek közül akarja kihívni azokat, akiket kiválasztott; a vallásánításban s annak egyes formáiban alkalmunk nyílik felhívni a figyelmet rá, hogyan kereste meg Isten a mi népünket is, mint pogány népet, hogy magával megismertesse s nekünk hogyan kell másokkal őt megismertetni; a pásztori munkában, ifjúság, gyermekek, felnőttek között ráirányítjuk a figyelmet az egyház ezen feladatára, mint amelynek szolgálata alól egyénenként sem vonhatja ki magát senki; az iratterjesztés munkájában alkalom van rá, hogy megismertessük azokat a füzeteket, amelyek erről a munkáról szólnak.

*

Irodalom: Glover H.: Progress of the world wide Mission. New York, 1931. --- Horváth Jenő: A külmiszió lényege. Debrecen, 1937. Mi a külmiszió? Kolozsvár, 1933. — Er. Podmaniczky P.: A miszió tudományának vázlata. Theol. Szemle. I.

15. A theologia mint az egyház munkája

a) *A theologia jelentősége az egyházra nézve.* Az egyház munkáit végignézve szükséges az egyház azon munkájáról is beszélni, amely az egyház a theologia terén végez. *Az egyház és a theologia összetartoznak*, mert az utóbbi az egyház munkája és sem egyház nem lehet theologia nélkül, sem theologia egyház nélkül. A theologia az egyházak azon munkája, amellyel tudományos formában és eszközökkel igyekszik az Ige hirdetését az által szolgálni, hogy Isten Igéjének alapján az egyház hitét vizsgálja s az Igéhez alkalmazza. Az az egyház, amelynek theológiája nincs, az Ige hirdetésében bizonytalanná válik, mert bizonytalanná és lazává lesz az a viszony, ami az egyház hitvallása és az Ige között van. Az a theologia, amely nem az egyház alapján áll, találatanná válik, mert nem a hitvallásra és az igehirdetésre néz, hanem Isten Igéjét az emberi tudomány formába akarja beszorítani. *Az egyház elszakadhat a theológiától* akkor, ha a theológiát valami felesleges luxusnak nézi, elméletnek, amelynek gyakorlati jelentősége nincs, s akkor az egyház hitében bizonytalan, igehirdetésében rendszertelen, ötletszerű lesz. Ha az igehirdetés általánosságokban mozog csak, megelégszik kegyes frázisokkal, vagy személyes impressziókat, érzelmi kitöréseket ad tovább, mikor az egyház munkáiban a bizonytalanság, tájékozatlanság, a mindennapi élet kérdéseire és követeléseire való alkalmazkodás kap

lára, mikor az elmélettől és tudománytól való iszonyodás válik uralkodóvá: ilyenkor mindig az a baj, hogy az egyház nem becsülte meg a theológiát s elszakadt tőle. *A theologia elszakadhat az egyháztól*, akkor, ha magát az egyháztól független tudománynak tekinti, s Isten Igéjét tudományos megállapításokba és rendszerekbe akarja bezárni, vagy azokkal azonosítani, ha az egyházban és az egyházért való létéről elfelejtkeznek. Ilyenkor a theologia arra törekszik, hogy magát a világi tudományok sorába iktassa be, tudomány jellegét azzal akarja biztosítani, hogy tárgyát és módszerét a világi tudományokhoz alkalmazza, s azok kritériumainak akar megfelelni, akár úgy, hogy maga segédtudományává válik, vagy más tudományok alkalmazott tudományává (valáspsychologia az általános psychologia egyik ága, a gyakorlati theologia a pedagógia egyik ága), vagy pedig, hogy a többi tudományokat akarja a saját segédtudományai gyanánt beállítani (*ancillae theologiae*).

A theologia tehát nélkülözhetetlen az egyházra nézve, s az egyháznak arra kell törekednie, hogy a theologiai tudomány eredményeit, megállapításait, egész munkáját, a maga életébe bekapcsolja, viszont, hogy lehetővé tegye a theologiai gondolkodás érvényesülését az egész egyházban. A theologiai gondolkodás nemcsak úgy érvényesül az egyházban, hogy némelyek művelik a theológiát, mások csak ezt alkalmazzák, vagy hallgatják, hanem, hogy az egyház egésze és különösen a vezetői a theologia művelését végezzék. A theologusok nem képezhetnek kasztot az egyházban.

b) *A theologia szerepe az egyház életében és munkájában.* Általában ezt a szerepet a következő pontokban lehet összefoglalni: 1. A theologia feladata az egyház hitvallását Isten Igéje alapján állandóan vizsgálni és tanulmányozni, annak tartalmát fejtegetni, azt az Ige világossága mellett megmutatni, gondoskodni arról, hogy a hitvallás minden egyes pontjára nézve az Ige parancsa világosan álljon az egyház előtt. 2. Az egyház az *Igét hirdeti*, s az Ige hirdetésére alkalmas eszközöket, berendezkedést, módokat keresi, ebben a theologia feladata az igehirdetés Igeszerűségére, az igehirdetés módjainak és eszközeinek tudományos theologiai alapvetésére felvigyázni, gondoskodni arról, hogy az Ige magyarázatára nézve a szükséges módok az egyházban legyenek, hogy az egyház szolgálata Isten Igéjének és a hitvallásnak megfeleljen. 3. A theologia feladata az egyház igehirdetését végző *egyházi szolgálókat* erre a munkára felkészíteni, őket az Ige és hitvallás ismeretében nevelni és nekik a megfelelő előképzettséget megadni. 4. Végül feladata az *egyház egész életét* állandó figyelemmel és kritikával kísérni, amely kritika azonban szigorúan tudományos theologiai kritika legyen.

A mi egyházunkban a theologiai tudomány szerepe az egyházban nem éri el a szükséges mértéket. Ennek oka egyrészt az a régi *helytelen megkülönböztetés*, amely a theologiai tudomány „elméletét” az egyházi élet „gyakorlati” vonatkozásaival ellen-

tétbe állítja. Ez a megkülönböztetés alaptalan, mert a theologia éppen az egyházi élet valóságából indul ki és arra néz, az egyház élete pedig szintén nem a gyakorlati apró megoldások és feladatok esetleges alkalmazása, hanem Isten Igéje parancsának az egyház életében való engedelmesség. Nem lehet tehát az egyház életében olyan jelentéktelen kérdés, amelynek megítélésében és megoldásában az Isten Igéje alapján a hitvallás és így a theologia ne adna egy határozott utasítást, ha egyes esetekben nehéz is megtalálni azt. Itt tehát a mi egyházunknak az a feladata és szerepe, hogy különösen az egyház mai életének minden kérdését igyekezzék a theologia által érvényesített és magyarázott hitvallás és az Ige alapján nézni, hogy így az esetlegességektől megszabaduljon. Másik oldalon, a theologia szerepét az egyházban gátolja és akadályozza az, hogy az igehirdetők és *egyházi vezetők theologiai érdeklődése* nem elég széleskörű. Ennek következménye a kérdésekben való tájékozatlanság, a kérdések tisztán esetleges, a napi szempontok szerint való és nem az Ige alapján való ítélete, sokszor félig-meddig való megoldása, s az egyházi kérdéseknek másirányú szempontoknak áldozatul esése. Így az egyház tagjai sokszor nem kapják meg azokat a világos szempontokat és utasításokat, ahogy az egyház és a hit kérdéseit nézni kell, félrevezetettnek, vagy saját maguk eltérnek. Harmadszor, ezzel együtt jár a *téves megítélés*, ami az egyház vezetőiben és tagjaiban, a hit és keresztyén élet s az egyház élete kérdéseiben, állásfoglalásban, a világi kérdéseknél való magatartásban gyakran mutatkozik, így ebből áll elő az egyháztagok azon bizonytalan, vagy téves állásfoglalása, amelyről az egyház világban való munkájánál beszéltünk.

c) A harmadik kérdés erre nézve az, hogyan áll *a theologia művelése mint egyházi feladat*? Mindebből látszik, hogy a theológiát művelni az egyház feladata. A theologia ebben semmiféle *megkötöttségnek*, azon kívül, amit Istennek az egyházban szóló s az egyházhoz szóló Igéje reá ró, nem vethető alá, s az egyház tartozik a theologia figyelmeztetéseire, amennyiben azok az Isten Igéjével és a hitvallásokkal megegyezők, hallgatni azokat a maga munkájában figyelembe venni. Viszont a theologia az egyház életére és munkájára nézve köteles mindig hirdetni Isten parancsát. Az egyháznak a theologiai tudomány művelésére *a lehetőséget* meg kell adnia, úgy, hogy azokat, akik az igehirdetés munkájára készülnek, megfelelő és tőle kitelhető módon ellátssa azokkal az eszközökkel, amelyek erre szükségesek, hogy gondoskodjék a theologiai irodalom kiadásáról, lelkészei önképzése lehetővé, sőt kötelezővé tételéről, viszont az egyház vezetői, igehirdetői szükséges, hogy ezeket a módokat és eszközöket felhasználják és magukat az Ige szolgálatára alkalmasabbá tegyék. Végül szükséges, hogy az *egyház tagjai* is, különösen azok, akik az egyházban vagy az Ige szolgálatánál segítenek (laikus munkások), vagy egyenesen azt bizonyos formában végzik (tanárok, tanítók, kántorok), vagy az

egyház életében vezető munkát végeznek (presbiterek, gondnokok, stb.), állandó nevelésben részesüljenek az egyház hitvallásában s a hitvallásnak az egyéni és egyházi életre irányuló kérdéseiben, hogy alkalmasak lehessenek a kérdések helyes megítélésére. Mindenütt, úgy a lelkészeknél, mint az egyház többi tagjainál az Ige értelmére a hitvallások útján vezető munka azt feltételezi és azt követeli, hogy az illetők ne csak betanuljanak bizonyos formulákat és megállapításokat, hanem saját maguk is kutassák Isten Igéjét. E tekintetben, amely szintén a theologiai munkának egyik formája, a lelkipásztorok feladata a gyülekezetek tagjait s a felsőbb egyházi szervek feladata az egyház munkásait megfelelő módokon (megbeszélések, konferenciák, bibliaórák, stb.) képezni és nevelni.

*

Irodalom: Barth K.: Offenbarung, Kirche, Theologie, München, 1934. — Brunner E.: Die andere Aufgabe der Theologie. Zw. d. Zeiten, VII. évf. — Thurneysen E.: Die Aufgabe der Theologie. (Das Wort Gottes und die Kirche.) München, 1927. — Maklai S.: Öntudatos kálvinizmus. Kolozsvár, 1926. 31. l. — Tavasz S.: A theol. tudomány az egyházban. Az Ut. X. — Ravasz L.: Mire való a theologia? (Isten rostájában. Budapest, 1941. III. 550. l.) — László D.: Az anyaszentegyház élete és szolgálata. Kolozsvár 1938. 123. l. — M. Nagy Ottó: A lelkipásztor önképzése. (A ref. lelkipásztor kézikönyve. Kolozsvár, 1937. 251. l.) — Imre L.: Mit követel az egyházi élet a theológiától és mit ad annak? Ref. Szemle, XXVIII.

16. Egyházunk szolgálata a nemzeti életben

a) Az egyház azt a munkát, amelyről különböző formáiban beszéltünk, nem valami légtüres térben, nem a való élettől elvonatkozva, hanem abban az életkeretben fejti ki, amelyben a tagjai élnek. Az egyház tagjai a mi egyházunkban egy *nemzeti közösséghez* tartoznak, néznünk kell tehát, milyen feladatok várnak az egyházra épen annak a nemzetnek életében, amely az egyháznak e világi létét és munkalehetőségét is megszabja. Nem minden egyház van ilyen szoros kapcsolatban a nemzeti élettel, vannak egyházak, amelyeknek tagjai több nemzet tagjaiból sorakoznak egybe, így munkájuk területe is szélesebb és általánosabb. Míg az ilyen, szervezetében *többjéle nemzet* tagjait magában foglaló egyháznak természetes nehézsége az, hogy egy-egy nemzetre irányuló parancsát Istennek nem tudja olyan világosan meglátni, szervezetének és életének általánosabb volta miatt a nemzeti élet sajátos feladatai nem állanak olyan élesen előtte, az egyházat mint szervezetet a nemzeti keretek fölé helyezi, és mindez abból következik, hogy az egyház külső formáját azonosítja annak lelki valóságával, annak az egyháznak, amelynek tagjai *egy nemzethez* tartoznak, kísértése az, hogy a maga izmenetét nemzet feladatokkal, Isten Igéjét nemzeti jelszavakkal cseréli fel vagy azono-

sítja s nem tudja Istennek nemzetek és népek fölött álló s minden néphez egyformán szóló Igéjét egyetemes érvénnyel hirdetni.

Ezt az utóbbi kísértést, amely a mi egyházunkat is, a nemzeti étellel való viszonyában olyan sokszor fenyegette, csak úgy lehet elkerülni, ha világosan látjuk, mi a mi egyházunk helyzete ma a nemzet életviszonyai között, milyen szempontból kell nézni Isten Igéje alapján az egyház és a nemzet, az egyházi munka és a nemzet élete viszonyát és milyen feladatok várnak, mint Istentől reánk bízott köteleességek, ma az egyházra ezen a téren. Minél világosabban látja az egyház a maga feladatát Isten Igéjének való alázatos meghódolásban, annál jobban tud óvakodni, hogy magát, örökkévaló célját és Istentől kapott megbízását ki ne szolgáltassa emberi céloknak és össze ne cserélje emberi célkitűzésekkel.

Ha azt nézzük, *hogyan áll a magyar református egyház* ma a nemzet életében, először meg kell állapítanunk, hogy egyházunk lélekszáma az egész ország lakosságának 21%-át, tehát egy ötödét teszi ki. Az egyház számbeli súlya tehát, csak magát a számarányt nézve, egyházunkra nézve nem kedvező. Egy egyház ereje azonban nem, vagy nemcsak, a számbeli súlyától függ s látunk eseteket, amikor egy számbelileg kisebb csoport nagyobb súllyal tud a nemzet életében fellépni, mint az őt felülhaladó többség. Nálunk is vannak öntudatosabb és tervszerűbben dolgozó egyházak, amelyek kisebb arányszám mellett nagyobb súlyt képviselnek aránylag, mint a református egyház, a történelemben pedig sok példát látunk erre. A számarány kedvezőtlenységét tehát lehet mással pótolni, az egyház erkölcsi erejével, öntudatosságával, tagjai összetartásával stb. Egyházunk *anyagi* erejét nézve azt mondhatjuk, hogy ez még a számaránnyal sincs viszonyban. A magyar református egyház a trianoni Magyarországon 1234 birtoktestben 102.000 holdnyi területtel rendelkezett, míg a római egyház 2600 birtoktestet 862.000 holddal vallhatott a magáénak, vagyis nyolcszor annyit, mint az előbbi.⁵⁰ Ha számítjuk azokat az alapokat, alapítványokat, amelyek a mi egyházunk rendelkezésére állanak, szemben más egyházakéval, szintén ilyen aránytalanságot látunk. Ugyan ez a kép, ha az egyházak *munkaerejét és munkásai létszámát* nézzük, itt is a mi egyházunkat messze felülhaladják más egyházak a maguk nagyszámú papjával, tanítójával, szerzeteseivel és apácáival, világi munkásaival és intézményeikben elhelyezett munkaerejükkel. Ami tehát a számarányt illeti, azt kell mondanunk, hogy egyházunk ebben a tekintetben más egyházak mögött áll.

Ha csak ezek döntetének afelől, hogy milyen helyet foglal el a református egyház a nemzeti életben, akkor ez a hely nagyon

⁵⁰ *Makkai S.*: A magyar reformátusság egyházi élete, Debrecen, 1940. 62. l.

jelentéktelen lenne. Van azonban az egyháznak ezeken az anyagi, külső eszközökön útl olyan birtoka, amely ezeknél többet ér s ezek hiányát pótolni képes. Ez pedig az egyház *szellemi és erkölcsi súlya*, jelentősége, tekintélye. Ennek vizsgálatánál azt találjuk, hogy a nemzet, a maga életének vezetésében, mindenütt, ahol más szempontok ezt nem akadályozzák s ahol az egyéni arravalóság teljes mértékben dönthet, igen nagy mértékben veszi igénybe a mi egyházunk tagjainak szolgálatát s minden ilyen munkaterületén a nemzeti életnek a református egyház tagjai megfelelő módon jutnak szolgálathoz. Igaz, hogy sokszor érvényesülnek olyan törekvések, amelyek a munkásokat nem arravalóságuk, hanem felekezeti hovatartozásuk szerint akarják megválogatni, s ezt a törekvést épen a nemzet érdekében el kell itélnünk és lehetőség szerint korlátoznunk kell. A közélet munkásai megválogatásánál nem párt-, vagy felekezeti szempontnak, hanem az arravalóság szempontjának kell mindig érvényesülni s a református egyháznak ezért küzdeni nemcsak azon okból kifolyólag feladata, hogy saját tagjait ilyenek miatt a munkában akadályozni ne engedje, hanem azért is, mert a református felfogás szerint nem egy bizonyos egyházhoz való tartozás, hanem az adott munkában Isten előtt érzett felelősség és komoly szolgálat az a követelmény, amelyet a köz munkásai elé állítani szükséges.

Ezért azt láthatjuk, hogy a református egyház a maga tagjai által mindig komolyan *kivette a részét a nemzeti élet irányításában* és szolgálatában. Azok között is, akiknek ebben a legtöbb szerep jutott, sokan voltak reformátusok, nemcsak névleg, hanem szellemben is, s a mi egyházunk, ha egyszer számbavenné, dicsekedhetnék azzal, hogy hányan az ország legmagasabb polcain állók közül, kerültek ki református paróchiákon, tanítói és tanári családokban, öntudatos hívő református környezetben, egyházunk iskoláiban felnőtt gyermekek közül s hogyan tudták ezek a nemzetet szolgálni anélkül, hogy református voltak mások megvetésére indította volna őket, sőt épen reformátusságuk miatt önzetlenül, áldozatkészen és Isten akaratának való engedelmes-séggel.

Annak, hogy az egyház létszámához mérten ilyen aránytalanul nagy és sok szolgálatot tudott végezni s ilyen jelentőségre tudott jutni a nemzeti életben, két oka van. Az egyik az, hogy a református egyház a maga tagjait mindig *arra nevelte*, hogy az *élettől és annak feladataitól ne húzódjának félre*, hogy munkáságukat mindig odaszánják a közélet fejlesztésére. Különösen látszott ez az erdélyi egyházkerületben, ahol az egész erdélyi élet vezetésében nagyon sok református embernek volt jelentős szolgálata. A másik az, hogy a református felfogás szerint az *egyház sohasem zárkozhatik el a világtól*, hanem arra törekszik, hogy ezt a világot Isten akaratára szerint alakítsa, ebben Isten parancsát hirdesse. Még akkor is, mikor elmúlt korszakokban a református egyház szelleme nem egyezett a bibliai és hitvallási tanítással,

Isten akaratának ez a világban való szolgálata tudata benne élt az egyházban. Másik oldalon azonban épen az, hogy a mi egyházunk megvetette a külső eszközök és előnyök keresését, visszautasította azokat a módokat, ahogyan ilyenekhez jutni lehetett, mert elsősorban csak lelki eszközökkel akart élni, oka annak, hogy befolyása a nemzeti életben *nem akkora, mint lehetne.*

b) Mi az a *szempont*, ahogyan nekünk a nemzeti életet s ebben reánk váró feladatokat nézni kell? Ezt legelsősorban jellemzi az a tény, hogy a mi egyházunk *magyar református egyház.* Magyar nemcsak azért, mert tagjai kizárólag ennek a nemzetnek a tagjai közül kerülnek ki és mert nincsen egyetlen református ember sem, aki ne magyar lenne, amely tény épen a feladatok szempontjából jelentős; magyar nemcsak azért, mert a mi egyházunk története a nemzeti történettel úgy egybe van forrva, hogy épen a nemzet önmagára eszmélése, életét akadályozó külső hatalmak elleni küzdelem, a legsúlyosabb nehézségek közötti útbatalálás a reformáció egyházainak s közöttük a miénknek szolgálata volt a nemzet életében; hanem magyar azért, mert *a magyarságot a maga lelki mivoltában, tehát lényegében és valóságában a református hit tanítása által lehet megérteni, megvalósítani.* Ezt a tanítást nem befolyásolja sem az, hogy a mi egyházunk uralomra törekednék a nemzeti élet területein és kizárólagos befolyást akarna azokra gyakorolni, sem az, hogy nemzetközi világhatalom akarna lenni s ezért nem rendelkeznek elég érzékkel épen a magyar élet kérdései iránt, sem az, hogy hitét és állásfoglalását idegen államban lévő egyházfő vagy kormányzó testület határozata szabná meg, mint ezek más egyházaknál megtörténhetnek. A mi egyházunk hitvallását az az evangélium dönti el, amely minden nemzeti, mert minden emberi élet fölött áll, amelynek igazságát a Szentlélek vezetése alatt hitvalló őseink ismerték fel, Istennek az az Igéje, amely felől magyar református egyházunk zsinatai és atyái tettek bizonyosságot. Mivel pedig *minden nemzet önmagát, a maga feladatát és hivatását* Isten ítéletet és kegyelmet hirdető *Igéje elé állva* ismerheti fel igazán, ezt az Igét a maga igazi világosságában pedig a mi egyházunk hirdeti, ebben az egyházban a *magyarság valódi, Isten szerinti mivoltát, hivatását és feladatait* lehet felismerni, anélkül, hogy akár Isten akaratát a nemzet kedvéért meghamisítani engednénk, akár lemondanánk arról, hogy ezt az akaratot ebben a nemzetben, ennek élete, sorsa, szenvedései hordozásában szolgáljuk. *A nemzethez való kapcsolat és Isten szolgálata a református felfogásban soha ellentétben nem állhatnak,* mert mireánk Istennek ebben a nemzetben való szolgálata vár s csak úgy tudjuk ezt a szolgálatot igazán végezni, ha ennek vagyunk és maradunk a gyermekei, de ebben a nemzetben Isten szolgálata vár reánk s csak úgy tudunk igazán magyarok lenni, ha Istent szolgáljuk. E kettő egymástól való elválasztása Istennek hamis szolgálatára és hazugságra vagy a nemzet Istentől kapott hivatásának elhanyagolására, tehát le-

aljasítására vezet. Bár sokszor úgy látszik, és a bűn világában úgy is van, hogy ez a két szolgálat szembekerül egymással, a református egyház imádságában hordozza ezt a küzdelmet és tusakodik azért, hogy maradhasson igaz, tehát Isten Igéje szerinti magyar és nemzeti létében Isten gyermekei közössége.

Ha most azt a szempontot nézzük, *ahogyan az egyház a nemzet életében a maga szolgálatát végzi*, ezt csak úgy láthatjuk világosan, ha tudjuk, mit kell értenünk az egyház és mit a nemzeti élet és ennek célkitűzései alatt. Az egyház egyetlen feladata Isten Igéjének szolgálata, vagyis az, hogy Isten megváltó és megtartásról szóló üzenetét hirdesse azoknak, akik reá vannak bízva. Mivel ezt abban a helyzetben kell hirdetni, amelyben tagjai vannak, az egyház számára a nemzeti élet az a keret, amelyben a maga munkáját végzi. Az egyház munkája nem nélkülözheti a nemzeti élet kereteit, mert ezek nélkül hiányoznának szolgálatának külső feltételei, nem szólhatna a maga tagjaihoz épen azokban a vonatkozásokban, amelyek őket nemzeti létükben meghatározzák. Viszont az egyháznak ebben az életben és ennek viszonyai-ban *sem szabad mást, mint Isten Igéjét szólnia*, mert erre van elkötelezve. El kell utasítani tehát azt a felfogást, amely az egyház feladatát a nemzeti élet egészének, vagy egyes kérdéseinek szolgálatában akarja látni, amely a református egyház magyarságát jelszavakban, az Ige tiszta bizonyágtétele helyett emberi elgondolásokban keresi, s amely az egyház igazi feladatát így meghamisítja. Sem politikai, sem gazdasági vagy más jelszó, terv, elgondolás, reform nem képezheti az egyház igehirdetésének tárgyát, csak Isten üzenete a kegyelem és váltság felől.

A nemzet alatt, amelyben az egyháznak e szolgálata folyik, nem biológiai meghatározottságot értünk, nem is csak politikai egységet, hanem olyan közösséget, amelyet az egyik oldalon bizonyos adottságok, a népi jellegben, történelemben, jelen helyzetben rejlő *tények*, a másik oldalon egy ezekben elhelyezkedő és megvalósítandó *hívás* határoz meg, az a hívás, amelyet a nemzet, mint Istennek számára kijelölt megbízását, alázatosan felismer és teljesíteni akar. Amilyen világosan ismeri fel a nemzet ezt a megbízást s amilyen alázatosan vállalja azt, annyiban válik igazabban és mélyebben nemzetté, tudja felhasználni a neki adott értékeket, tölti be azt a helyet, amelyet Isten neki ezen a földön megjelölt, míg megtagadásával saját magát teszi hasznavehetetlenné Isten ügye számára. Ezt a hivatást a nemzet a maga életének *különböző területein* szolgálja, de mindenütt úgy kell szolgálnia, hogy magát *Isten akaratának* engedelmesen aláveti.

Az egyháznak tehát a nemzet életére nézve kettős feladata van. Egyrészt az, hogy *hirdesse* a nemzet életére vonatkozólag *Isten akaratát*, hirdesse azt, hogy a nemzet is csak a bűn feletti ítélet megismerésével és a kegyelemben való reménykedéssel lehet igaz Isten előtt, hogy a nemzetnek semmi önmagában és ön-

magáért való érdeme vagy előnye Isten előtt nincs, sem adottságai, sem eredményei révén, hanem mint bűnös emberi közösség, csak a kegyelem által állhat meg. Másrészt feladata az egyháznak, hogy segítse a nemzetet Isten által adott *hivatása felismerésében*, világos látásában s abban, hogy magát, értékeit és javait Isten szolgálatába igyekezzék állítani.

A nemzeti élet egyes *körei és életnyilvánulásai* közül a *kulturális* élet köre az, amely legtöbb kísértést tartalmaz arra, hogy az egyház a maga sajátos feladatával felcserélje. Sokszor esik az egyház abba a tévedésbe, hogy a maga feladatát a kultúra szolgálatában és terjesztésében keresi. Itt ezen a téren az egyháznak hirdetni kell, hogy a kultúra, mint minden emberi tudomány és bölcsesség Isten előtt a bűn hatalma és ítélete alatt áll, s hogy minél alaposabb az emberi tudomány, annál világosabban utal az emberi ész és gondolkozás tehetetlenségére, utal Istennek minden emberi értelmet feülhaladó bölcsességére, amely az ő Igéjében nyilatkozik meg. Ugyanakkor azonban a műveltség eszköz arra is, hogy Isten üzenetét az emberi ész és gondolkozás segítségével minél jobban megérthesse, s annak jobban engedelmessé váljon. Míg tehát a kultúrát s ennek minden ágát az egyház nem tartja Isten Igéjével egyenrangúnak vagy egyenlő értékűnek, sőt képtelennek tartja arra, hogy az embert Istenhez közelvigye, benne ugyanakkor Isten drága ajándékát látja arra, hogy azzal Istennek ebben a világban megnyilvánuló dicsőségét az Ige világosságában felismerhesse.

A *gazdasági* élet a nemzet külső, anyagi megerősítését és biztosítását célozza. Itt az egyház harcol minden anyagiasság, a gazdasági értékek abszolutizálása és a lelki javak fölé emelése ellen, küzdenie kell, hogy tagjait a meggazdagodásnak a lelki életet megbénító vágya ne kerítse hatalmába. Tanítania kell, hogy az ember élete nem annak a sokaságában van, amivel bír s hogy a vagyon és anyagi javak Istennek az emberi munka útján ugyan, de még így is kegyelemből nyújtott ajándékai, amelyeket az ő szolgálatában kell felhasználni. Hirdeti, hogy úgy az egyesek, mint a nemzetek valódi élete és szolgálata nem az anyagi és gazdasági javak tömegétől függ, hanem attól, hogyan tudják azokat Isten törvénye szerint használni. Ezért arra kell nevelnie tagjait, hogy tisztességes megélhetésükre szükséges és becsületes munka által szerzett javaikat, minden, Isten törvényével ellenkező vagyonszerzési mód megvetésével, úgy tekintsék, mint Isten által nekik sáfárságba, tehát gondviselésre és kezelésre adott kincseket, amelyeket felebarátaik és nemzetük javára kezelve Isten dicsőségére gyümölcsöztessenek és használjanak. A *sáfárság gondolatának nemcsak egyházi, hanem nemzeti szempontból való érvényesítése az egyház igazi hivatása a gazdasági életre nézve.*

A *politikai és társadalmi életben* az egyház Isten Igéje ítéletét hirdeti minden olyan törekvés felett, amely a nemzet ön-

célúságát, más nemzetek megsemmisítését hirdeti, s amely a nemzeti gondolatot alacsony pártpolitikai jelszóvá, egyének vagy pártok magánérdekei szolgálata tárgyává teszi. Hirdeti, hogy a nemzet csak Istennek hozzája szóló akarata, neki adott rendeltetése felismerése és öntudatos szolgálata által lehet igazán nemzetté s hogy ez a felismerés és szolgálat a nemzet önnevelésének állandó folyamata, amelyről nem szabad lemondani. Hirdeti, hogy minden nemzet életkérdése az, hogy felismerje „meglátogatásának idejét”, vagyis életének azokat a nagy fordulatait, amikor Isten különösképen akar hozzája szólni s elfogadja azt bűnbánattal és megtéréssel. Ezért egyetlen más nemzetet, amely a magáéval a neki Isten által adott hazában együttlakik, sem szabad elnyomnia, leigáznia, hanem, ha erre megbízást kapott, uralkodnia kell rajta, azáltal, hogy azokat a nemzeteket is Isten által adott hivatásuk felismerésére vezesse és velük együtt igyekezzék szolgálni azt a megbízást, amelyet Istentől kapott. *A református szellemű politikai magatartás nem ismeri el a zsarnokságot*, mert ezt az Isten által saját magának fenntartott, megváltott, a lelkek felett való uralkodásnak tartja, amire embernek joga nincs, *de elutasítja a forradalmiságot és demagógiát is*, mert ez emberi indulatokat juttat szóhoz Isten szavával szemben.

c) Ezen szempontok alapján lássuk milyen *feladatok* várnak az egyházra a nemzeti élet szolgálatában? Sokat vitatott kérdés, hogy ezt a szolgálatot az egyház úgy tudja-e inkább végezni, ha *külön politikai pártba* tömöríti tagjait, vagy pedig, ha a nemzeti élet egyes területein érvényesíti befolyását? A külön politikai párt gondolata mellett, külföldi református államok példájára való hivatkozáson kívül azt szokták felhozni, hogy egy ilyen csoporttal a református szellemet és hitvallást jobban lehet szolgálni, egy ilyen csoport jobban ki tudja domborítani a református felfogást s tudja képviselni azt egy szervezet útján. Mégis az egyház lényegéből kifolyólag helyesebb, ha az egyház nem vesz részt a politikai harcban sem mint egyház, sem külön párt alakításával. Ha valljuk azt, hogy az egyháznak az Ige szolgálatára irányuló munkája nem azonosítható semmiféle emberi célkitűzéssel, hogy Isten Igéje más síkban áll, mint a világi pártok véleményei és állásfoglalásai, akkor azt kell vallanunk, hogy a református szellem, vagy helyesebben, amit annak szoktak nevezni, tehát Isten Igéje parancsának a mindennapi életben való érvényesítésére irányuló törekvés jobban szolgálhat akkor, ha *nem egy zárt csoportban* fejti ki a tevékenységét, hanem *minden csoportosulást, minden irányt igyekszik áthatni*. A református felfogás tehát, ellentétben a római egyházzal, amely magának politikai súlyt igyekszik biztosítani, a lelkek áthatásával, minden irány és felfogás felett Isten Igéjének hirdetésével akarja a nemzeti élet szolgálatát végezni.

Az egyháznak tehát nem feladata az, hogy saját maga alkosson politikai szervet, vagy maga vegye át a nemzet kulturális

és gazdasági élete vezetését. Lehetnek ugyan *esetek*, amikor ezt az egyháznak végeznie kell, mikor más ezt nem végezheti, mint ahogyan mindig marad olyan munkaterület ezen a téren is, amit a nemzet a maga hivatalos vagy társadalmi szervei útján nem végezhet el. Így az egyház tart iskolát, végez társadalmi segítő munkát, sok helyen kénytelen hívei gazdasági élete irányításában résztvenni, vagy azt végezni. Mikor ezekben a munkákban résztvesz, akkor is arra törekszik, hogy a nemzeti élet megfelelő szerveit erre kiképezze, azokat munkába állítsa, azok munkájában a helyes alapelveket biztosítsa. Az egyházi társadalomsegítés nem meríti ugyan ki ezt a munkát teljességében, de vele az egyház *mintegy példát ad* arra, hogyan kell ezt Isten Igéjének engedelmeskedve végezni. Nem mondhatjuk tehát, hogy az egyháznak kulturális, gazdasági, társadalmi munkája felesleges, bár valljuk, hogy az egyháznak ez nem elsőrangú feladata. De minden ilyen munkával az egyház *jelt mutat a világnak* arra, hogyan kell ezeket a munkákat az evangélium alapján teljesíteni úgy, hogy az keresztyén szellemű munka legyen.

A lényeges, alapvető és sajátos munkája azonban az egyháznak a nemzeti életben is az, hogy *Isten Igéjét hirdesse*. Minél tisztábban végzi ezt, minél világosabban hangzik az Ige, annál inkább lehetnek tisztában a nemzet vezetői Isten rájuk vonatkozó parancsáról, még ha szűk keretek közt folyik is ez az igehirdetés. Nem szabad tehát az egyháznak az igehirdetést úgy tekintenie, mint amely a nemzeti élet szolgálatában mellékes, vagy épen ezt elhanyagolnia. *Nincs értékesebb ajándék, drágább szolgálat, mint ha az egyház Isten megtartó evangéliumát hirdeti a nemzet számára*, mert csak ez tartja meg a nemzetet, ebben van élete és reménysége. Ezért fontos, hogy az Ige hirdetését az egyház minden formában és minden módon végezze s alkalmat adjon mindenkinek annak hallására.

A másik feladata az egyháznak az, hogy *tagjait a nemzeti élet terén is Isten szolgálatára nevelje*, megéreztesse velük azt a felelősséget, amely minden ember vállán nyugszik. Iskoláiban és intézményeiben az ifjúságot, szervezeteiben és munkaágaiban tagjait nevelje arra, hogy az egyház hitvallását, annak a nemzeti életre vonatkozó parancsait ismerjék s kövessék. Használja fel az alkalmakat, amelyeket neki a nemzet nevelési szervei nyújtanak, hogy hívő, engedelmes, Isten szerinti keresztyén magyarokat neveljen belőlük s gátoljon meg minden olyan törekvést, amely ezzel ellenkezik. Már az egyházi életben, iskolában nevelje őket a közösség önzetlen, Isten előtti felelősségen nyugvó szolgálatára.

Harmadszor feladata az egyháznak, hogy ismertesse meg tagjaival *azon értékeket*, amelyeket Isten nekik a nemzeti életben nyújtott s nevelje azok megbecsülésére, tanítsa meg, hogyan kell a nemzeti értékeket, anyagi és szellemi kincseket Isten dicsőségére, az ő szolgálatában felhasználni. Az anyagi javakkal való

helyes élés, az, hogy az egyház minden tagja részesülhessen a műveltség azon legmagasabb fokában, amely számára képességei révén megközelíthető, hogy az egyház éljen azokkal az alkalmakkal, amelyek tagjai kulturális nevelésére előtte megnyílnak, gondoskodják arról, hogy tagjai ott ne csak a műveltség anyagát, külső vonásait, hanem azt a *szempontot* is elsajátítsák, amelyből a kérdéseket az Ige világosságában nézni kell, olyan feladatok, amelyeket épen lényegéből kifolyólag nem utasíthat el magától.

Végül szükséges, hogy az egyház örködjék afelett, hogy a nemzeti élet irányításában *tagjai megfelelő mértékben és súlylyal vehessenek részt*. A református felfogás nem engedi meg, hogy valaki csak azért jusson vezető helyre, mert református, ha egyébként oda alkalmatlan, hanem törekedni kell arra, hogy azok, akik az ilyen munkára alkalmasok, résztvehessenek a munka irányításában. Ezeket arra kell nevelni, hogy munkájukat, helyzetüket *Istentől nekik adott megbízás gyanánt* tekintsék, amelyben hittel és alázatos engedelmességgel kell járniok. Az egyháznak *gondoskodnia kell*, hogy a nemzeti élet egész területén legyenek *alkalmas, önzetlen, hűséges, munkájukat Isten akarata szerint végző olyan tagjai*, akik nemcsak egyháztagságuk, hanem személyes hitük és meggyőződésük alapján legyenek a református hit közösségének képviselői. A református egyház mindig távolfartja magát a felekezetieskedéstől, mert nem az egyházat, hanem Isten ügvét tartja döntőnek, nem az egyház, hanem Isten uralmát akarja szolgálni és biztosítani a nemzet életében, de épen ezért törekszik arra, hogy az evangélium tisztaságát szolgáló református szellem háttérbe ne szoruljon s az egyház azt a súlyt, ami őt illeti, a nemzet életében kifejtthesse.

*

Irodalom: Barth K.: Die Kirche Jesu Christi. Theol. Ex. 5. — Gogarten Fr.: Schöpfung und Volkstum. Zwischen den Zeiten. X. évf. — Kutter H.: Die Stellung der Kirche in der Volksgemeinschaft. Theol. Ex. 30. — Ravasz László: Vallás, egyház, társadalom. (Legyen világosság!) Budapest, 1938. I. 414. l. — U. a. Hit és szeretet. U. o. III. 242. l. U. a. Tudomány és nemzetség. (Isten rostájában) Budapest, 1940. III. 152. l. U. a.: A háromgerezdű magyarság. U. o. 234. l. U. a.: A magyarság. U. o. 240. l. U. a.: Hogyan szól bele a keresztyénség az új magyar nacionalizmus kialakulásába? U. o. 347. U. az: Mire tanít a svájci lélek? U. o. 394. l. — Makkai S.: Magunk revíziója. Kolozsvár, U. a.: Öntudatos kálvinizmus. Kolozsvár, 1926. 74. l. — Nagy Géza: A keresztyén nacionalizmus és internacionalizmus a lekipásztor szolgálatában. Az Ut. XVII. évf. — Tavasz S.: A keresztyén élet és kulturális élet. Az Ut. IX. évf.

17. Az egyház munkája, mint egység

a) Ha most az egyház munkájának minden ágán végigtekintettünk s láttuk, melyek azok a feladatok, amelyeket az egyháznak az igehirdetésben, a szeretetmunka terén, a fegyelem és fegyelmezésben, igazgatásában és kormányzásában, mint szervezetnek, anyagi javai kezelésében, gyermekeinek felekezeti és nem felekezeti iskoláztatásában, a külmisszióban, a theologiai tudomány művelésében, végeznie kell, akkor meg kell állapítanunk, hogy ez a munka a maga sokfélesége és szétágazó mivolta ellenére is, *egy egység* és csak úgy végezhető igazán, ha ezt az egységet benne meglátjuk. Ha ez az egység megbomlik, akkor a munka maga tévútra jut, akkor az egyes munkaágak, amelyek önállóan nem állhatnak meg, szétszakadoznak, egy közülök kiemelkedik s az egyház egész munkája félszeggé és erőtlenné válik. Kell tehát lennie egy olyan *összetartó elvnek*, amely minden munkáját az egyháznak egy közös alapon kapcsolja össze s megadja a módot arra, hogy ezek egymással együttműködjenek.

Ez az összetartó elv az, hogy az *egyház minden munkája, egész élete egy dologért: az Isten szolgálatáért van*. Amint az egyház nem önmagától áll, hanem Isten által felállított gyámolító eszköz arra, hogy Isten gyermekeit az igaz hitben nevelje az evangélium szolgálatát által, minden munkának erre az egy célra kell néznie s ezt kell szem előtt tartania. Nem lehet tehát az egyházban semmi olyan munka, nem lehet egyetlen olyan tisztviselő, vagy egyháztag, akinek más feladata volna, más létjogosultsága az egyházban, mint az, hogy Isten Igéje hirdettesék, a lelkek annak hallgatására és annak való engedelmességre elvezéreltessenek s egymással az egyház közösségében mint testvérek, és a világban, mint Isten gyermekei, a szentek közössége éljenek. Mihelyt erről az alapról bármelyik munka lelép, elvesztette létjogosultságát, az egyházban idegen testté vált, amely káros és veszélyes, mihelyt egyetlen egyháztag vagy egyházi tisztviselő magát másnak, mint az Ige szolgálatában álló munkásnak tekinti s magának mint egyházi tisztviselőnek ezenkívül valami egyéb méltóságot, feladatot, jogkört igényel, tulajdonképpen megszűnt egyháztag, egyházi tisztviselő lenni s egy világi társaság tagjává vagy alkalmazottjává lett.

Az Ige szolgálatát alá tartozik az *igehirdetés*, azokban a formákban, amelyek, akár gyülekezeti, akár vallásos nevelői, akár pásztori, vagy missziói formában, megjelennek. Sem a prédikáció, sem egy ifjúsági egyesület, vagy vasárnapi iskola, nem másért van, mint hogy benne Isten kegyelmes izenetét hirdessék azoknak, akik ott összegyűlnek, tehát a munkát úgy kell végezni, hogy abban Isten Igéje legyen a központ s minden annak kiemelésére szolgáljon. A *szeretetmunkában* annak minden módján ugyanez az üdvözítő izenet szól, amelyről az egyház hitvallást tesz azzal, hogy a Krisztusban megjelent szeretetet mintegy halvány és gyarló példázatban megmutatja azoknak, akik között

dolgozik. A *fegyelem és fegyelmezés* az Ige diadalát akarja elősegíteni a lélekben, hogy az a lélek meglássa a kegyelem nagyságát és életét ennek rendelje alá. Az egyház, mint *szervezet*, a legapróbb dologban is azt akarja munkálni, hogy Isten izenetét jobban meghallhassák az emberek s annak jobban engedelmesskedhessenek, erre való az egyház anyagi javainak használata, erre az, mikor gyermekeit a *világi műveltség* anyagával Isten Igéje világosságánál akarja megismertetni, ezért hirdeti Isten Igéjét a *meg nem kereszteltek* között s ezt az Igét tanulmányozza a *theologiai* munkában.

Ez az egység, amely a munkát összetartja úgy lesz azonban valóság, ha *minden munkában érvényesül s minden munkában ez érvényesül*. Mikor tehát a munkák közül valamelyik elszakad, vagy kapcsolata a többivel meglazul, az egyháznak azonnal igyekeznie kell ezt úgy erősíteni meg, hogy Isten Igéje szolgálata szempontját abban kiemeli, megerősíti, jobban érvényesíti. Igyekezni kell minden téren keresztülvinni azt, hogy *az egyház nem sokfélélt és sokat akar, hanem egyet*, mert ebben az egyben van összefoglalva minden s ebből az egyből vetődik szét minden feladat. Erre is áll, a sokfélélt akaró, sokirányú „akciót” kedeményező, kapkodó, vagy világi célokkal terhelt egyházra, a Jézus szava, amit a szintén sokféle dolgot és szükségét látó Márthának mondott: „szorgalmas vagy és sokra, igyekezel, holott *egy* a szükséges dolog” — ez az egy pedig: hirdetni és elfogadni azt, aki az Élet, Út és Igazság.

b) Hogyan lehet most *ezt az egységet érvényesíteni* az egyház egyes munkáiban? Mi kapcsolja össze ezeket a munkákat úgy, hogy egységben álljanak? Ez a kapcsolat négy dologban áll.

Először az egyház munkáinak egysége az *Igében* van. Minden munkában ugyanaz az Ige hallik, ugyanazt szolgálják, a gyermekeknek is, a felnőtteknek is, az igehirdetésben is és az igazgatás munkájában is. Minél jobban ragaszkodik az egyház a maga munkái különféle formáiban és ágaiban az Igéhez, annál erősebb közöttük az egység, viszont ennek elhanyagolása az egyes munkák önállósulására és szétszakadozottságára vezet. Ha tehát azt látjuk, hogy valahol az egyházi munkában nincs meg az egység, a leggyakoribb oka ennek az, hogy valahol nem az Igét hirdetik, hanem emberi, tehát változó és egymással szembekeverülhető igazságokat.

A másik, amiben az egyházi munka egysége van: azok a *lelkek*, akikhez ez az Ige szól, mert ez úgy szól hozzájuk, mint az egyház tagjaihoz, nem valami világi társasághoz. Ez az a közös pont, amiben megegyezik a gyermek és a felnőtt, hogy az egyház tagjai, üdvösségre választott s Isten szavát hallgatni hivatott és akaró lelkek. Szétbomolhat ez az egység akkor, ha valamelyik munka nem így nézi a lelkeket, hanem vagy csak adófitetőknek: az igazgatás, vagy csak szegényeknek: a szeretetmunka, vagy csak műveltségre vágyóknak: a pásztori misszió.

De minden olyan munka, amelyben Isten gyermekeihez, az egyházon keresztül hirdetett üzenetet akarják szólni, szükségképen kapcsolatba kerül és egységbe olvad a többivel.

Harmadszor létesíti az egységet a terület, amelyen az egyház munkái folynak, mert azok az egyház tagjait a maguk egészében akarják felölelni. Nem egy munkaágat propagálnak, nem egy módszert, egy tervet, hanem egy területen dolgoznak, a gyermekekkel, az ifjúsággal, a felnőttekkel nemcsak töredékükben, hanem azok egész területén. Nem zárhat ki a munka onnan némelyeket, vagy a többséget, azért, mert nem érdeklődnek, nem vesznek részt a munkában, mert felelős az egyház nemcsak azokért a gyermekekért, akik vasárnapi iskolába, gyermekistentiszteletre járnak, nemcsak azokért az ifjakért, akik az ifjúsági munkában résztvesznek, hanem a gyermekek, az ifjúság stb. egészéért. Ahol ezt a területet megszűkítik, ahol az egyház tagjai közül némelyekről leveszik a kezüket, kirekesztik őket, nem törődnek velük, ott ezek a munkák szükségképen távolodnak el egymástól és szakadozik szét részekre, atomizálódik az egyház munkája. Nem református felfogásra vall tehát az, hogy a gyülekezet azon tagjait, akik még nem tudnak résztvenni a munkában, kizárjuk, azokról lemondunk, sőt meg kell érezni a felelősséget s meg kell éreztetni a többiekkel is, azok iránt, akik még távol vannak, mert ez következik az egyház missziói jellegéből.

Végül negyedszer ezt az egységet szolgálja és kifejezi az a módszer, amit az egyház minden munkája követ. Mert bár ezeknek a munkáknak külön-külön sajátos módszereik vannak, mind-egyiknek vannak olyan alapvonásai, amelyek az Ige szolgálatának alapvető vonásait adják. Vannak olyan *alapelvek*, amelyek annak a munkának református jellegét magában a módszerben is megadják, s ezek alapján állanak az egyes munkák sajátos eljárásai. Hogy minden munkában az Ige a fontos, hogy mindegyikben *személyessé* igyekezzünk tenni az Ige parancsát s nem elégszünk meg tömeghatásokkal, hogy mindegyikben az Ige parancsából folyólag az *egymás iránti felelősséget* hangoztatjuk, hogy a keresztyén életet a *hitből* eredtetjük, ezek azok az alapvonások, amelyek mindenféle munkában megvannak, ha az református munka s amelyek ezeket a munkákat egymással egy egységbe állítják.

A református felfogás a munkában *nem uniformitást, hanem egységet, nem egyhangúságot, hanem közösséget keres, s minden munkát a maga belső törvényei szerint önállóságban* akar odaállítani az egyetlen cél: az Ige szolgálata alá. Ez adja és ez biztosítja az egységet az egyház munkái között, mert biztosítja azt, hogy egyik sem nézi magát önállónak, hanem mindegyik hitben rendeli alá magát Isten Igéje hirdetése törvényeinek.

*

Irodalom: László D.: Az egyház munkáinak egysége. A ref. lelkipásztor kézikönyve. Kolozsvár, 1937. 258. l.

II. AZ EGYHÁZ A VILÁGBAN

18. Az egyház és a világ

Az eddigiekben láttuk, hogyan áll a mi magyar református egyházunk, milyen helyzetben van, hogyan folyik annak élete azok között a közösségi formák között, amelyek körülveszik, milyen munkát folytat az Ige szolgálatában. Helytelen lenne azonban és hiányos, ha csak úgy néznénk az egyházat, mint valami magában álló alakulatot és nem vennénk tudomást arról, hogy a magyar református egyház benne áll a keresztyén anyaszentegyház nagy közösségében, ezen belül a református egyházak testvériségében az egész világon. Két okból szükséges erre tekintettel lenni. Először azért, mert az a világ, amelyben az egyház van, amelyben neki az Igét szolgálnia kell, nemcsak egy ország és nemzet világa, nemcsak annak kebelében van, hanem az emberiség egész világa, országok és nemzetek felett álló s azokat összefoglaló világ. Mikor Jézus azt mondja tanítványairól: a világban vannak, de nem a világból valók, hogy szemben állnak a világgal, akkor nemcsak egy kis, a közvetlen környezetet magában foglaló világot kell érteni ez alatt, hanem azt az egész embervilágot, amelyben Isten gyermekei, az anyaszentegyház közösségében élnek. Isten ebbe a világba, a bűn alatt lévő, de Krisztus váltságának eljöveteleért sóhajtozva nyögő embervilágba helyezte a maga egyházát, ha tehát az egyház ezt nem veszi tekintetbe, akkor helytelen és hamis képet alkot a maga feladatáról és helyzetéről. Ezért szükséges a legkisebb egyháznak is tudnia, hogy az, ami ellen neki küzdenie kell, nem csak a saját kis világában áll fenn, hanem megnyilvánul és érvényesül az egész, rajta kívül elterülő világban.

Másodszor szükséges erre tekintettel lenni azért, mert az egyháznak ebben a világban az Ige szolgálata a feladata, nemcsak egy korlátozott helyen, nem csak bizonyos körülmények között, hanem egyetemesen minden helyen és körülményre tekintettel kell Isten ítéletét és kegyelmét hirdetni. Abban a nagy megbízásban, amelyet Isten a keresztyén anyaszentegyháznak adott, a legkisebb és leggyöngébbnek látszó egyháznak is megvan a maga sajátos feladata s ha ezt szem elől téveszti, a munkája eljelentéktelenedik, eltokozódik s elszakad az egyetemes keresztyén anyaszentegyház nagy munkaközösségétől.

Ez a szemlélet adja meg az egyháznak azt a kitekintést, amire neki, feladata és hivatása világos látásához szüksége van,

ez adja meg a bátorságot mikor látja, hogyan győz Isten Igéje másutt akkor, mikor ő csak leveretést és kudarcot lát, ez adja meg a bűnbánatra való felhívást, mikor a saját maga gyarlóságait más egyházak munkájával szembeállítja.

Mikor a világban, az azzal való ellentétben s az abban való helyzetben nézzük az egyházat, *nem egyházakról, hanem egyházról* beszélünk, és pedig azért, mert itt az egyetemes keresztyén egyházat a maga egységében, mint Isten Igéje szolgálatára rendelt közösséget tekintjük. Mindamellett nem feledkezhetünk el arról, hogy ez az egységes és egyetemes keresztyén egyház, a maga földi alakjában több, egymástól független, egymással több ponton ellenkező felfogást valló egyházra oszlik. Ezt a tényt a református felfogás úgy itéli meg, mint Isten akaratából való, de a bűn következtében előállott helyzetet, amelyet nem szabad elleplezni, de amelynek megváltoztatására törekedni kell. A reformáció egyházainak felfogása az egyház feladatát az Igéhez való szigorú alkalmazkodásban, mértékét az Igében találja, s arra törekszik és azért imádkozik, hogy a keresztyén egyház egysége, tehát az az egység, amely Isten Igéjének feltétlen érvénnyel való elfogadása és minden emberi vetélkedéssel szemben annak való meghódolás gyümölcse lehet csak, megvalósuljon. Sőt erre törekszik is azzal, hogy az evangélium tiszta hirdetését, az annak való feltétlen engedelmességet maga is szolgálja s annak szolgálatát minden más egyházzal szemben követeli s más egyházban elő akarja mozdítani.

Ebben, az Ige tiszta, hamisítatlan, határozott érvényesítésében látják a reformáció egyházai s közelebről *a református egyház a maga hivatását*, amely reája ezen a világon vár s amelyet, külső körülmények, ellentétek, sőt üldözések között is vállalnia és végeznie kell. Ereje, jövődjöje, tekintélye és sikere nem másban, hanem egyedül ebben van s ebben van az a szolgálat is, amit a világnak és a világban Isten minden nép és nemzetség közül kiválasztott gyermekeinek tehet. Csak erre tekintve, kárnak ítélni és megvet minden világi előnyt, hatalmat, hogy megnyerhesse Krisztust s hogy őt és az ő váltságát megismertethesse mindeikkel.

19. A világhelyzet és az egyház

a) Meg kell most vizsgálnunk azt, *milyen a mai világhelyzet*, hogyan kell látni a világ mai képét, helyzetét abból a szempontból nézve, ahogyan az egyháznak néznie kell: *Isten Igéje világoosságában*. Ez azt jelenti, hogy a világ helyzetét először is nem az egyház mint szervezet abban elfoglalt súlya, tekintélye szerint kell megítélnünk, hanem az egyházat fenntartó Ige alapján.

Ha ezt nézzük, akkor a világot ma egy *forrongó és alakulásban* levő állapotban látjuk. A világ tulajdonképpen mindig forrongásban és alakulásban van, mert benne mindig „a világ fejlődeme” akarja gyakorolni az uralmat és mindig szembeáll Isten-

nek a világra vonatkozó akaratával. Más és más azonban az a helyzet, ahogyan ez a forrongás folyik s azok a jelszavak, amelyek ezt kifejezik. Minden emberi törekvés, amely a világot vezet, önmagában bűnös, bár Isten felhasználhatja az emberi akaratot és törekvéseket is arra, hogy akaratát megismertesse és érvényesítse. A mai világban úgy látszik egy teljes és gyökeres változás, az emberi felfogások és törekvések között egy megbékíthetetlen és kiegyenlíthetetlen harc folyik. Ezt mutatja maga a világban dúló állandó háborúság is, amelyet nem lehet csak egyoldalú gazdasági, politikai vagy egyéb célok harcának nézni, hanem olyan küzdelemnek, amelyben a világ arculata megváltozik. Erre mutatnak azok a tervek, amelyek a világban új rendet, új alakulást követelnek. A keresztyén egyháznak *óvakodnia kell attól is, hogy a világ ezen alakulásában fejlődést, vagy épen egy tökéletes és Isten akaratának megfelelő rendet keressen vagy reményljen, de attól is, hogy magát Isten ügyét elveszettnek tartsa* azért, mert emberi törekvések azt helyenként és időnként akadályozzák.

A világban most folyó változás a *világ életének minden területére* kiterjed. Egyik oldalon *világnézetek* változása ez, amikor a régi, liberális világnézetet fel készül váltani egy másik, amely az emberi felfogás és meggyőződés közfelfogásnak való alárendelését, a köz érdekéhez való alkalmazását követeli. Aztán *politikai* rendszerek változása, ahol az államnak, a politikai hatalomnak, a demokratikusnak nevezett felfogással szemben egyeduralmi szervezetet nyújt s a politikai, tehát az állam érdekét előtérbe állító szempontot az élet minden területén érvényesíti. Hasonló változás látható *kulturális* téren, a népi kultúra gondolatának kiemelésével, amikor a népi kultúrát minden művelődés mértékéül és céljául állítja oda, szemben a kultúra eddigi felfogásával. *Gazdasági* téren a közösség, a közös munka és annak eredményében és hasznában való egyetemes részesedés, a munka mindenkire nézve kötelező érvénye, a munka felségének gondolata áll szemben a régi felfogással.

Ezt a külső változást magára az *egyénnre vonatkozó* új felfogások egészítik ki, mint annak belső formálói. Az egyéniség értékével, amelyet a régi felfogás a legnagyobb értéknek tartott, különösen annak nemes formájában: a személyiségben, szemben áll a *közösség és a közösségi forma értéke* gondolata, amelynek az egyén a maga létét, érdekeit, céljait, felfogását, hitét és életfolytatását alárendeli, amelyben az ő élete egyedül alakulhat emberi létté és teljesezhet ki és ezek a közösségi formák adnak az egyénnek s az egyén életének igazi értelmet és jelentőséget. Ezek közül a közösségi formák közül a legfontosabb a *nemzet*, amelynek alapja és lényege a fajiság, amelyben egyedül élheti ki és valósíthatja meg az ember a maga életét. A faj tökéletesedése, érdekei, érvényesülése kormányozza az egyén életét, ezt szolgálja a család, amelynek feladata, hogy egészséges gyermekeket hoz-

zon a világra, a kultúra, amely a faj sajátos értékeinek megvalósítására van, ez a faj pedig a maga életét mint nemzet éli.

Ezzel szemben ott áll a másik felfogás, a közösség értékei, sorsa és feladatai iránt csak másodsorban felelősséget hordozó *individualista*, a reális valóság tényeivel nem számoló *idealista* világnézet, mindazokkal a nehézségekkel, amelyeket felmutatott, az egyéni érvényesülés önzésével, a családi élet megbomlásával, amit a házasság egészen felületes felfogása, a válások nagy száma, a család elleni bűnök eláradása mutatott, a munka közösségi jellegének elhomályosodásával, a gazdasági életben a nyomorúság és munkanélküliség átkával stb.

Ez a forrongásban, alakulásban levő világ az, *amelyben az egyház ma él*. Nem vonhatja ki magát alóla, nem zárkozhatik el, mert itt kell élnie, de ítéletét nem is szabhatja sem egyik, sem másik emberi vélemény szerint, hanem csak Isten Igéjét veheti ítélete mértékéül.

b) Ha most azt kérdezzük, hogy ebben a világban, amelynek jelen helyzetét csak vázlatosan és leglényegesebb vonásaiban tudtuk itt jellemezni, *mi a jelentősége és súlya az egyháznak*, akkor először is azt kell látnunk, hogy *különbséget kell tenni az egyház, a keresztyénség és az evangélium között*. Ennek a különbségnek figyelmen kívül hagyása nemcsak a múltban okozott sok félreértést és zavart, amikor az evangélium üzenetét azonosították a keresztyénséggel, mint világnézettel, vagy a keresztyének magatartásával, vagy közfelfogásával, az egyházat felelőssé tették a keresztyénségnek mint társadalmi és világnézeti jelenségnek mulasztásaiért, az egyház ellen emelt jogos vagy jogosulatlan panaszok alapján az evangélium ellen intéztek támadást, hanem ez a félreértés — amely tulajdonképpen a racionalista felfogás maradványa — sok tekintetben kísért még ma is. A református felfogás ezek között határozott és éles különbséget állít fel. Az *egyház* sohasem azonosítható az evangéliummal, Isten kijelentésével, hanem csak annak hirdetésével megbízott, földi alakjában gyarlóságokkal terhelt s a bűn alatt álló, de Isten megbízásából élő s az Ige szolgálatában nélkülözhetetlen közössége a választottaknak; az *evangélium* Isten kegyelmes üzenete a váltságról, az ő Igéje által; a *keresztyénség* pedig vagy a keresztyén emberek közössége a világon, azok egyházi szervezetétől eltekintve, vagy egy olyan rendszer, amelyben Isten Igéje, vagy az egyház tanítása alapján van összefoglalva mindaz, ami a keresztyén felfogásból az élet és világ kérdéseire vonatkozólag következik. Akármilyen magatartást vagy felfogást tanúsít is tehát a keresztyénség, mint a keresztyén emberek tömege, bizonyos kérdések iránt, ezért az egyház csak annyiban vonható felelősségre, amennyiben neki feladata a keresztyén közfelfogást az Ige mértéke alatt megítélni, az Igéhez mérve ahoz alkalmazni s a keresztyéneket nevelni arra, hogy magatartásukban és felfogásukban, a kérdések megítélésében Isten Igéjéhez alkalmazkodjanak. Még

kevésbé tulajdonítható az egyháznak vagy az ú. n. keresztyén-ségnek bármilyen hibája vagy mulasztása magának az evangéliumnak, vagy Isten Igéjének, mert az egyház ezt az Ige hirdetni köteles ugyan, de e világban való léte s ebből származó gyarlósága folytán tökéletesen érvényesíteni, az Ige parancsát a való életben keresztül vinni nem képes, különösen azért sem, mert ebben a világban az Isten uralma ellen törő és önmagát ezzel szemben érvényesíteni akaró emberi bűn ezt a törekvést gátolja és megfusítja.

Ezeket tekintetbe kell tehát vennünk akkor, mikor az egyháznak e világban látható súlyáról s a világ kérdései intézésében betöltött szerepéről beszélünk. Maga az a tény, hogy a világ lakosságának még *névtleg is csak egyharmada* tartozik valamelyik keresztyén egyházhoz, hogy hatalmas területek vannak, amelyekre még nem tette be a lábát senki, aki az evangélium hirdetését végezte volna⁵¹ s ilyenek vannak ú. n. keresztyén birodalmak hatalma alatt is, hogy az egész zsidó probléma tulajdonképen a keresztyén igehirdetés mulasztása következtében állott elő és másként, mint ezzel nem is oldható meg, hogy a keresztyén egyházhoz névtleg tartozók száma még mindig nem jelenti, sem a keresztyén sem a nem keresztyén népek között Isten Igéjének elfogadását, mutatja azt, hogy az egyháznak tulajdonképen csak számbeli súlyáról s még arról is csak igen mérsékeltlen lehet beszélni a világ alakulásában. Az egyház még olyan államban is, amely magát keresztyénnek nevezi, nagyon kevésbé tudta áthatni a közéletet az evangélium erőivel és nagyon kevés súllyal rendelkezik azoknak a kérdéseknek megoldásában, amelyek a mindennapi életet legégetőbben befolyásolják.

Ennek a jelenségnek *két oka van*, amelyek magában az egyházban rejlenek. Az egyik egy belső ok s ez magának az *egyháznak* már évtizedek, sőt évszázad óta folyó *belső erőtlenedése*. Némely egyházi alakulatban ezt felváltotta ugyan egy erőteljes akció az egyház külső súlya és belső megerősödése érdekében, de ez nem tudta a kívánt mértéket elérni. Ez az erőtlenedés a liberális-humanisztikus felfogás következtében abban nyilvánult, hogy az egyház a maga Isten által adott parancsát figyelmen kívül hagyta, az Ige helyett emberi világnézeteket és felfogásokat hirdetett, a maga erkölcsi súlyával támogatott, vagy legalább is nem gátolt meg, olyan törekvéseket, közszellemet és irányokat, amelyek kultúrális, gazdasági, politikai stb. oldalon Isten Igéjével teljesen ellenkeztek, a világban fellépő és elhatalmasodó bűnnel szemben nem tudott megfelelő eréllyel fellépni, saját magában az egyházban gyökeret vert a hitetlenség, az egyház hite tanná, világnézetté, vagy merev életgyakorlatokká változott, te-

⁵¹ Glover R. H.: The Progress of world wide Missions. New York, 1931. 337. l.

hát az egyház belsőleg szekularizálódott azáltal, hogy engedményeket tett a világnak, ahelyett, hogy Isten izenetének a világtól való különböző, minden emberivel szembenálló voltát határozottan hirdette volna.

Ezt a belső okot még súlyosabbá tette a belőle következő *külső ok*, az, hogy az egyház ezen szekularizálódása következtében a közfelfogásban, sokszor saját felfogása szerint is, mindinkább *egyikévé vált a társadalmi szerveknek*, némelyik egyház politikai súlyra való törésével, másik inkább saját feladatának a kulturális törekvésekkel, vagy gazdasági reformokkal való azonosításával s más ilyenekkel külső erejét növelte ugyan, de belső hatása és jelentősége rovására. Sokszor egyik-másik egyház azzal, hogy magát a politikai rendszerekhez kötötte s azok támogatásával akarta befolyását biztosítani, csak megerősítette azt a téves felfogást, amire már utaltunk, hogy az evangéliumot és keresztyénséget vele azonosítsák s ezzel nemcsak saját magának okozott kárt, de hitelvesztetté tette azt a megbízást is, amelyet hordoznia és őriznie kellett volna. Így minél nagyobb hatalmat nyert külsőleg, annál súlyosabb veszteséget szenvedett abban, hogy a lélekre gyakorolt hatása meggyengült s a híveket benne összetartó kapocs meglazult. A római, anglikán és görög keleti egyházak, amelyek mindig inkább tartották a kapcsolatot az államhatalommal s inkább igyekeztek politikai szerepet tölteni be, ennek a változásnak következtében külsőleg sok helyen megerősödtek, létszámban megnövekedtek, belső lelki súlyukban azonban szintén szenvedtek veszteségeket.

Az egyház belső súlyának csökkenése két nagy hatalomnak, *a pogányságnak és a zsidóságnak megerősödésével járt* az egész világon, amelyek úgy külső, mint belső oldalon sokkal nagyobb szerephez jutottak. A pogány és a judaista szellem kezdett bevonulni a közfelfogásba, néha csak a mélyben és titokban, másutt nyíltan és külsőleg is, Európa keresztyén államainak nagyvárosaiban mohamedán, buddhista közösségek alakultak, a spiritizmus, antropozófia, theozófia elterjedt, pogány és zsidó szellemű szekták ütötték fel a fejüket, politikai és világnézeti téren egy, hol a fajra, hol a gazdasági erőkre és viszonyokra, hol másra építő új pogányság világnézete kezdett terjedni, s kezdte kiszorítani a keresztyén felfogást. Ennek az előretörésnek nem csak az a veszedelme, hogy társadalmi és világnézeti súllyal lép fel, hanem az is, hogy mindezek megfertőzik jelszavaikkal magának az egyháznak belső életét, félrevezetik tagjai gondolkozását, aláássák a hitét s ezzel az egyháznak minden olyan törekvését és munkáját, amellyel a tiszta evangélium hirdetését igyekeznek szolgálni, lehetetlenné teszik.

A másik oldalon azt tapasztalhatjuk, hogy épen a pogányságban — de a keresztyénség területén is, — az egyház tanával szemben, az általa hirdetett felfogásban történt ilyen beszűrem-

lés miatt *ellentmondások támadnak*, sőt az egyházi tan elveszti a maga hitelét s vele szemben annak alapjára, az evangéliumra akarnak visszamenni. Ilyen történik a *theológiában*, mikor a reformátori theologia az Ige alapján revízió, illetve korrekció tárgyává teszi az egyház igehirdetését, tanítását, egész életét s követeli annak az Igéhez való visszatérését, sőt ez a korrekció nem is marad meg csak a protestáns theologia körében, hanem kiterjed a tudományok egész területére. Az *egyházakban magukban* újabb munka kezdődik, az egyház igazi feladatának érvényesítése irányában, amint azt a reformáció egyházain kívül a román és görög orthodox egyházban is láthatjuk. A pogány *misszió* mindinkább találkozik azzal az ellenvetéssel, hogy amire a pogányság vágyik nem a „keresztyénség”, nem is egy egyházi tan vagy még kevésbbé szervezet, hanem maga az evangélium, amelyet, szembeállítva minden egyházi tannal, világnézettel, keresztyén felfogással, a maga tisztaságában akarják megismerni és pedig úgy, ahogyan az épen hozzájuk szól. A misszióban az a törekvés, hogy *szabadulni igyekeznek* a missziót végző egyházak gyámságától és benszüllött egyházakat akarnak alakítani épenúgy jele ennek a gondolatnak, mint jele *a szeiktáknak* az egész világon való elterjedése, amelyet a hatalmon levő egyházak hiába akarnak meggátolni, vagy megsemmisíteni, mert bennük a keresés és vágyakozás szava zeng egy nem emberi izenet után. Amíg egyik oldalon a „keresztyén” Európában az evangélium mind kevesebb befolyást gyakorol a közéletben, mind kisebb térre szorul, néhol magában az egyházban is, addig a pogány országokban ha nem is szervezeten, de lélekben mind jobban hatja át a közélet egyes területeit, vezető személyiségek lelkében ébred rokonszenv az evangélium iránt, sőt fogadják el a keresztyénséget, mint élethatalmat. Beszélnek arról, hogy a keresztyénség igazi súlypontja Európáról Ázsiára, a keresztyén európai országokból arra az egyházra fog átszállani, amely, Oroszországban, az üldözések tüzeiben lett igazán kereszthordozó egyházzá.

A *politikai változások* ezt a forrongást nemcsak fokozták, hanem más irányba is terelték, mert a figyelmet elfordították ismét a külső, politikai és gazdasági életnyilvánulásokra, az egyház lelki befolyását az állam javára még nagyobb mértékben megcsökkentették, az igehirdetésnek világi, politikai, gazdasági, nemzeti jelszavakkal való felcserélésére irányuló kísértést megerősítették, viszont az egyháztól sok tekintetben elvették a lehetőségét annak, hogy tekintetét a muló és idői jelenségek fölött, Isten örök tervére és akaratára irányítsa, s hogy a pillanatnyi jelenségek, feladatok és események fölött a maga hivatására, Istennek az emberiség életében megnyilvánuló munkájára irányítsa, vagyis elvették tőle az eschatológiai kitekintést, ami nélkül egyház nincsen.

Az egyháznak a világban elfoglalt helyzete ma tehát még sokkal *kialakulatlanabb és bizonytalanabb*, mint volt, vagy ami-

lyennek látszott néhány évvel ezelőtt, ha annak csak emberi sorsát és kilátásait nézzük. Bizonyos azonban az, hogy az egyház sorsát és hivatását nem lehet politikai vagy világnézeti változások alá vetve szemlélni s nem szabad azt gondolni, hogy ezektől van függővé téve. Épen azért szükséges, hogy az egyház világosan lássa mindig a maga igazi feladatát és minden idői változás ellenére, sőt a szenvedés és megaláztatások, a külső súlya és hatalma elvesztésének, vagy épen a megsemmisülés kilátásának küzdelmei között is tudja, hogy az ő Feje a Krisztus, aki Ur és Király ezen a világon s hogy a reá szakadó próbák között, még külső szervezet formájában elszenvedett nehézségei között is, az Ő evangéliuma megtartó erő marad a világ számára.

Két módon küzdhet ezért az egyház: ha minél jobban meglátja az egyetemes keresztyén egyház egységét s ez egységnek munkálására kész, és ha saját magában minden egyház úgy akar megállani, mint Krisztusnak e föld és világ feletti hatalma hirdetője és bizonyágtevője. Az elsőt az egyház az egyetemes keresztyén közösség szolgálatával, a másikat a saját élete elmélyítésével végezheti. Ezért beszélünk először az oecumenikus gondolatról, azután az egyházzól mint hitvalló egyházzól. Ez a kettő teszi képessé az egyházat arra, hogy betöltse azt a hivatását, ami reá ebben a világban, Isten parancsa, a váltság és kegyelem hirdetésével a világ igazi békeiségének szolgálatával, vár.

20. A keresztyén egyházak közössége

a) Abban a küzdelemben, amit az egyház az egész világon, mint egyetemes keresztyén Anyaszentegyház Krisztus királyságáért vív, az egyes egyház *kétféle vonatkozásban* foglal helyet. Egyrészt úgy áll, mint tagja ennek a közösségnek, mint olyan lelkek közössége, akiket az *egyetemes keresztyén Anyaszentegyházhoz*, annak Fejéhez, minden különálló és egymással ellentétes szervezet különbségei mellett is, azonos bizonyágtétel — a kegyelemről és váltságról szóló bizonyágtétel — kapcsol elválaszthatatlanul. Az egyház, így a református egyház is, mindig tudja, hogy bármilyen ellentétek állanak is fenn hitvallásban, tanban, liturgiában, vallásos kegyességi gyakorlatokban közötté és más egyházak között, azért mindazokkal mégis egybetartozik, mert van egy olyan kapocs, ami azokkal összeköti: a Krisztusban lett váltság közössége. A másik oldalon azonban mindegyik egyház úgy áll ebben a küzdelemben, mint amelynek *saját hite, saját hitvallása* van, mint amely a váltságról szóló bizonyágtételt maga is kapta s ezt a maga tagjai között hirdeti, mint amely az Ige szolgálatát a saját hitvallása szerint végezni köteles.

Ezért az egyház *sohasem mondhat le* arról a törekvésről, hogy, nemcsak a láthatatlan és időfeletti formájában, de látható, a tér és idő kategóriái közötti életében is *a maga egységét ne igyekezzék munkálni*. Minél inkább törekszik erre az egyház, an-

nál inkább egyház, vagyis annál inkább vallja magát Isten házá-
népének, a szentek közösségének, s minél jobban elzárkózik más
egyházaktól, minél kizárólagosabb, annál jobban fosztja meg
magát azoktól az áldásoktól, amelyeket a keresztyén egyház földi
egységére való törekvésben nyújt neki Isten.

Abból a világhelyzetből, aminek rövid vázolását adtuk, kö-
vetkezett, hogy a keresztyén egyházakban az *egység megértésé-
nek, megvalósításának és munkálásának vágya* épen az utóbbi
évtizedekben nagyon magasra lángolt, és bár a legutóbbi idők
eseményei, a világ forrongásának súlyosabbá válása, ennek külső
kifejezését elnyomta is, az egyház hitének, hivatása felismerésé-
nek s egyúttal jövődő feladataira való alkalmasságának *mértéke*
az, mennyire őrzi ezt a vágyat magában a legkedvezőtlenebb kö-
rülmények, az egyes egyházak között feltámadt ellentétek és
harcok közepette is, és mennyire kész azt munkálni.

Nem beszélve azokról az uniós törekvésekről, amelyek a ke-
resztyén egyház történetében többször is felmerültek, egészen
más alapon lépett fel az *oecumenizmus* gondolata, amely már nem
az egyházak egyesítésére, hanem annak a közös alapnak megta-
lálására akart vállalkozni, amelyen minden egyház a saját hit-
vallása és szervezete alapján a többiekkel közös munkát folytathat,
a közösen felismert feladat teljesítésében. Az egyes, azonos
hitrendszerű és szervezetű egyházaknak egy közösségben való
egyesítését az amerikai protestánsizmus területén, már a múlt
század végén, a jelen század elején követte nagyobb és átfogóbb
egységre való törekvés, amelynek eredményeképpen létrejöttek
azok a mozgalmak, amelyek vagy az azonos hitrendszerű egyhá-
zakat igyekeztek az egész világon csoportosítani (Református Vi-
lágszövetség, Lutheránus Világkonferencia), vagy szintén azo-
nos hitrendszerű egyházakat egy ország területén (Federal Council of the Churches of Christ in America, stb.) vagy az evangé-
liumi egyházakat az egész világon (Evangelical Alliance) vagy az
összes keresztyén egyházakat összefogni (Life and Work, Faith
and Order), vagy pedig az egyes evangéliumi szellemű munkák-
nak elősegítésére igyekeztek az egyházak együttműködését biz-
tosítani (Vas. Isk. Világszövetség, Diákszövetség, Ker. Ifj. Egye-
sületek Világbizottsága, Nemzetközi Missziói Bizottság stb.). Az
utóbbi évtizedekben különösen ismertünk lelkeket, akik ennek a
munkának szentelték életüket s akikben a keresztyénség belső,
lelki egységének látása volt az az erő, amely őket erre az embe-
rileg kilátástalan és lehetetlen feladatra indította, különösen
Söderblom uppsalai érsek, Ch. Macfarland amerikai és A. Keller
svájci lelkészek.

Ezeknek a törekvéseknek *különböző kísérletei és sikerei*
voltak. Többen azt remélték ezektől a mozgalmaktól, hogy a ke-
resztyén egyház külső egységét is helyre lehet velük állítani, má-
sok, akik világosabban és realisabban láttak, meggyőződtek róla,

hogy az ilyen mozgalmaknak csak a belső lelki kapcsolat létesítésének és fenntartásának vonalán lehet mozogniok, ha nem akarják kockáztatni azt is, amit addig már elértek. Befolyásolta e mozgalmak közül többnek munkáját az is, hogy *nem tudták magukat politikai szempontoktól függetleníteni*, s a résztvevő egyházak részéről nem mindig a Krisztus ügyének szolgálata volt az az indíték, ami részvételükben őket vezette, hanem politikai és egyéb tekintetek is. Más oldalról, a kiéleződött és a folytonosan kirobbanásig hevült nemzetközi helyzet nem tudta biztosítani azt a *lelki előkészületet*, amellyel egy ilyen munkához fogni s azt komolyan véghezvinni lehet. Mindezek mellett el kell ismernünk, hogy ezek a mozgalmak sok oldalon jelentős szolgálatot végeztek a keresztyénség lelki egységének munkálásában. A különböző, egymástól eddig elzárkózottságban élt egyházak tagjai találkozására, egymás hitének és keresztyén életgyakorlatának megismerése, az evangéliumi munka szellemének és módszereinek olyan egyházakban is, amelyek ettől eddig idegenkedtek, a meggyökeresztése, a gyermekek, ifjúság keresztyén nevelésének hangsúlyozása, Isten Igéjének az egyházi és egyéni életbe való mélyebb bevitele, az egyházak hitének nagyobb öntudatosodása és elmélyülése, egymás iránti felelősség megérzése, a szociális élet súlyos kérdéseinek Isten Igéje világosságába való állítására törekvés és kezdeményezés, a szociális segítség gondolata bevitele, az egyház felelősségének ez irányban való felébredtése olyan jelentős eredmények, amelyeket nem lehet kicsinyelnünk.

A keresztyén oecumenizmus gondolata ezeknél a mozgalmaknál sok esetben volt csak utópia, egy olyan emberi elgondolás, amelyben egy külső szervezeti egység, vagy egy közös hitvallás, vagy az egész keresztyénségnek egy földi szervezett formában való egyesítése játszott szerepet. Ezek a várakozások és törekvések természetesen nem teljesedtek s nem is teljesedhetnek. Még kellett látni, hogy a keresztyén egység ebben a formában nem valósulhat meg, mert az az akadály, ami az embert még ebben a vonatkozásban is szembeállítja a másikkal, itt is érvényesül, az emberi bűn képtelenné teszi még az egyházat is arra, hogy a maga egységét e földön megőrizze. Ugyanakkor azonban Isten iránti hálával ismerhetjük fel a bűn ezen formája ellen küzdő és annak ellenére is diadalmaskodó kegyelmet, amely a Krisztus gyermekeit minden evangéliumi egyház kebelében mind mélyebb megismerésére ösztönzi Isten akaratának.

b) Ebből következik az a *magatartás* is, ahogyan ezekkel a mozgalmakkal s általában ezzel a gondolattal szemben a reformáció egyházainak viselkedniök szükséges. A református felfogás Isten Igéje alapján vallja, hogy *az egyház még földi formájában is mutatja azt az egységet*, amelyet a bűn miatt e földön az ember meglátni és szolgálni képes. A keresztyén egyházak ezen egységét legvilágosabban a kereszteselési formula közös használata is bizonyítja, míg viszont ebből az egységből s ennek a Jézus Krisz-

tus váltságára épült alapjából szakítja ki magát az az egyház, amely ennek használatától eltökint. Az egyháznak egyetlen igaz fundamentuma van s ez Jézus Krisztus, az egyház alapja és Feje, akiben a hívek szép renddel rakattatván a Szentlélek által, mint élő kövek épülnek Isten templomává. Ezért az Ujszövetségben is az egyház képe a templom, ahol minden résznek és kőnek meg van a maga helye és feladata. *Ha nem hiszünk abban, hogy az egyház egy s hogy a keresztyénségnek — minden különbözősége mellett a felfogásoknak és szervezeteknek — van egy egysége, akkor nem hiszünk Krisztus egységében s azt gondoljuk, hogy „részekre szaggattathatót a Krisztus”,* hogy nem egy üdvözítő evangélium van, hanem több. Az egyház egységét maga Krisztus jelenti és ő az, aki efelől kezeskedik.¹²

Ezzel szemben az egyházaknak e világban való szétszakadozottságát és a közöttük levő egység hiányát úgy kell tekintenünk, mint ami ellentétben van az egyház igazi lényegével s amit nem lehet másból, mint a bűn hatalmából magyarázni. Amikor tehát látjuk az egyház egységét, mint valóságot, ugyanakkor látnunk kell az egyház szétszakadozottságát mint épen olyan valóságos, de fájdalmas és megdöbbentő, Isten ítéletét hirdető tényt. Ezt a tényt az egyháznak magának el kell ismernie, de mint olyant, amely ellen küzdeni s amelynek megszüntetéséért imádkoznia kell. Ez a küzdelem nem másért folyik, mint Isten országa és Krisztus uralam beteljesüléséért s ez az imádkozás az ebben való reménységben folyik az egyházban. *Amelyik egyház ezt a küzdelmet feladja s az ezért való imádságról és reménységről lemond, magát kirekesztette a keresztyén közösségből és Krisztus főségét megtagadta.* De ez fordítva is igaz, minél jobban zárkózik el egy egyház s állít Krisztus helyett magának emberi uralkodót, annál jobban eltokozódik, még a legnagyobb és legszélesebb körű tevékenység ellenére is és zárja ki magát a keresztyén közösségből.

A keresztyén egységet tehát a reformátori felfogás *nem tartja valami ábrándos és ködös utópiának, nem is úgy hisz benne, mint ilyenben, hanem olyan feladatnak tartja, amelyre törekednie minden egyháznak kötelessége.* Nem tartja megvalósíthatónak ezt az egységet sem úgy, hogy minden egyház közös szervezetbe lenne tömöríthető, mert az egyházak szervezete azok hitvallásából következik, minden egyház a maga hitvallásából kifolyólag állapítja meg a maga szervezetét, egy külső, kényszerűleg, vagy önkényesen másoktól átvett, de a hitvallástól idegen szervezet nemcsak hogy nem munkálná az egységet, hanem épen mélyítené a szakadékokat. Nem lehet az egységet létrehozni úgy sem, hogy kijelöljük a minden egyház hitvallásában közösen található tételeket, mint olyanokat, amelyek egy közös hitvallás lényegét alkotják, mert a közösen vallott hittételek magyarázata

¹² Barth K.: Die Kirche und die Kirchen. München, 1935. 7. l.

mindenütt más a hitvallások szerint.⁵⁸ Az egység munkálásának egy lehetősége van: *minden egyház saját hitének mélyítése*, Isten Igéjének alapulvétele, annak minél tisztább magvarázata, nem a hitvallás elsőkélyesítése, hanem épen annak öntudatosítása, s ezek mellett az állandó reménység és imádkozás azért, hogy ezt az egységet az, aki egyedül meg tudja alkotni, az egyház Feje, alkossa meg. Így látjuk, hogy tulajdonképen nem valami külső, emberek által létesített egység az, amire törekedni kell, hanem annak a békességnek megismerése, amely Krisztusban „eggyé tette mindkét nemzetséget” s amely a hábeli külső emberi egységtörekvés helyett a Szentlélek pünkösti egységteremtő munkájára támaszkodik.

Ebben az értelemben a református felfogás számára *a keresztyénség egysége mindig forró váquakozás, imádság és alázatos munka tárgya marad*. Ez a vágy és törekvés teszi képessé az egyházat arra, hogy a világban a maga feladatát betöltse, ez által jelenik meg, minden különbözőség mellett is a keresztyénség mint egység, mint egyetemes és egységes állásfoglalás a bűnnek e világban áradó hatalma ellen.

A keresztyén egység gondolatának épen ezért *nemcsak az egyetemes egyház, hanem a gyülekezet, sőt az egyes egyháztag életében is helyet kell foglalnia*. A gyülekezetet arra kell nevelni, hogy meglássa a maga életét felekezeti elzárkózottságában, hanem lássa meg saját magát, mint tagját a keresztyén egyház nagy közösségének, ismerje meg azokat a feladatokat, amelyek az egyház előtt az egész világon állanak, azt a helyzetet, amelyben az egyház van s amelyben neki Isten megváltó izenetét hirdetnie kell. A legkisebb gyülekezetnek is meg kell éreznie azt, hogy tagja a Krisztus gyermekei nagy családjának, túl országhatárokon és felekezeti korlátokon s hogy ebben a családban rá hivatás vár. Az egyes hívő is úgy áll ebben a közösségben, mint akire ott szükség van. Megmutatni az Ige útját, diadalát és akadályait, megmutatni, hogy neki köze van ahhoz, hogyan áll Krisztus ügye a világon, hogy nem szabad elzárkózni és eltokozódni a saját életébe, hogy Krisztus ma is harcol a maga ügyéért, ez az ecumenizmus igazi jelentősége az egyház számára.

21. Az egyház mint hitvalló egyház

Azt mondtuk, hogy az egyház a világban kétféleképen teljesíti hivatását. Egyik oldalon, ha *a keresztyénség egységében* igyekszik szolgálni Isten Igéjét s ebben az egységben törekszik arra, hogy minden egyházban az Ige tisztán és elegyítetlenül hirdettessék. Másik oldalon ez a szolgálat abban áll, hogy saját maga, *a maga életében* akarja érvényesíteni az Ige parancsát és veti alá magát annak engedelmesen. Ez akkor történik, ha az

⁵⁸ Visser 't Hooft—Oldham: The Church and its functions in Society. London, 1937. 88—89. l.

egyház a maga hitét megvállja, vagyis, ha *hitvalló egyházzá* válik. Ezt a kifejezést nem abban az értelemben kell most vennünk, amint az a legújabb idők szóhasználatában előfordul, bár kétségtelen, hogy azok a harcok, amelyekben ez a kifejezés az egyház ténykedésére s annak világi felfogással való szembenállására vonatkoztatva előfordul, számunkra még világosabbá tették az egyház hitvallásra való kényszerítettését és azt, hogy az egyház csak akkor lehet igazán egyház, ha a maga hitvallását komolyan veszi s amellett minden esetben kitart. Hitvalló egyház alatt kell értenünk itt azt a követelést, hogy az egyház a maga hitéhez szigorúan ragaszkodik, azt az Ige világosságában állandóan hordozza, vizsgálja, az Igéhez állandóan alkalmazza s ezt a hitet minden körülmények között megvállja.

Az egyházat fenyegető veszedelem ma nem abban van a világ részéről, hogy elnyomják, hogy politikai és társadalmi súlya megcsökken, gazdaságilag megerőtlenedik, hanem abban, hogy a *maga hitét felcseréli* emberi felfogásokkal akár tévelygésből, akár félelemből. Éppen ezért az egyház igazi ereje csak a maga hitének világos látásában és annak megválllásában van. A világ fejedelme minden erejével és minden oldalú munkájával arra igyekszik, hogy azt az üzenetet, ami az egyház egyetlen kincsé, meghamisítsa, az egyházat ebben a tekintetben megalkuvásra bírja s a saját hatalmi körébe, eszközei és szolgálói közé az egyházat beállítsa. Ez a veszedelem sokkal nagyobb, mint az, amit az egyháznak az üldözések révén kell esetleg elszenvednie, mert véletlenül, észrevétlenül lepi meg s mert hívei legnagyobb részét félrevezeti.²⁴

Mi az a hit, amelyet az egyháznak meg kell vallania? Ez a hit a *váltságról és kegyelemről szóló hit*, amelyből származik minden egyéb, elsősorban az, hogy az egyház a maga Fejének Krisztusnak országát és diadalát hirdeti, ezt akarja a közéletben is, az egyéni életben is elismertetni. Minden emberi élet és akarat számára, amely ezt a váltságot elfogadja s ennek az uralomnak magát aláveti, ez az üzenet a szabadulás és öröm üzenete, mindenkinek, amely ezzel szembeáll, a pusztulás és megsemmisülés ítélete. Ezért ezt az üzenetet nem fogadhatja el sohasem más, csak az, akinek ezt Isten Szentleike által megadja, tehát ez az üzenet érthetetlen és elfogadhatatlan marad a világ számára is, míg Krisztus uralmát el nem ismeri. De éppen ezért csak ez az egyetlen megtartó üzenet, ami a világot megtarthatja s ezért az egyháznak ez az igehirdetése a világ egyetlen orvosságát, „nemzetek gyógyulását”, népek világosságát hirdeti. A váltság üzenetéből származik minden más, amit az egyház hitvallása tartalmaz s ebben a hitvallásban nem lehet semmi, ami nem a váltság és kegyelem alapján áll.

²⁴ Barth K.: Népegyház, szabad egyház, hitvalló egyház. Debrecen, 1938. 17. l.

A reformáció egyházaira ebben a szolgálatban *különös feladat* vár, és ez a feladat az, hogy minden emberi hozzáadástól, emberi tekintélytől függetlenül, *csak Isten feltétlen akaratát*, a Krisztusban lett szabadulás üzenetét hirdessék. Minél inkább teszik ezt, annál jobban töltik be azt a feladatot, amely a keresztyén egyházak közösségében épen reájuk van róva. Ezért volt mindig, valahányszor az egyház igazán ragaszkodott a maga hivatásához, ez az üzenet újból és újból meglátott és boldogan felismert kincse az egyháznak s azért tudott mindig, az üldözések és veszedelmek idején is emellett kitartani.

Ebből azonban világos az is, hogy Isten feltétlen uralmáról szóló igehirdetés épen a *legkevésbé rokonszenves és elfogadható* a világ számára, mert ellentmond azoknak az emberi igényeknek, amelyeket világhatalmi, társadalmi, világnézeti stb. érdekei megvalósításában az ember maga elé tűz, és amely igények az egyháztól azt követelik, hogy előttük meghódoljon s a maga igehirdetését hozzájuk igazítsa. Az emberi gondolkozás számára Isten igénye felesleges, jelentéktelen, vagy épen veszedelmes követelés s így épen a reformáció egyházai sokszor és könnyen jutnak abba a helyzetbe, hogy szembekerülnek a közvéleménnyel, hogy igehirdetésüket hol világ- és életellenesnek, hol meg egyenesen veszedelmesnek bélyegzik. Ez az oka annak, hogy a református egyház, minden munkája, minden erőfeszítése ellenére sem volt sohasem azon egyházak között, amelyek e világ ítélete szerint fényvel és tekintéllyel rendelkeztek. Minél inkább megvallja az egyház a maga hitét a Krisztus váltságának egyedüli hatalmáról, annál inkább tűnik fel a közvélemény szemében olyanak, mint amely valami ósdi, idejétmúlt, vagy épen veszélyes tudományt hirdet minden egyes esetben megisméltödvén rajta az, amit az Ur mondott tanítványairól: „e világ gyűlölte őket, mert nem voltak e világból valók”. Mikor tehát a református egyház rátette az életét ennek az üzenetnek határozott és bátor hirdetésére, egyúttal *eljegyezte magát annak a sorsnak is, hogy a világon nem fog a hatalmas, tekintélyes és gazdag egyházakhoz tartozni*, ide csak akkor tartozhat, ha erről a megbízatásáról lemondott. Azért az egyháznak számat kell vetnie azzal, hogy a maga feladatának felsége és egvetlensége mellett „*kárunk és szemétnek*” kell ítélnie mindent s nem szabad ezt a sorsot sem megvetnie, sem sajnálnia.

A hitvalló egyház tehát mindig kereszthordozó egyház s addig hitvalló, amíg keresztet hordoz s ezt a keresztet örömmel és alázatosan hordozza. Ez azért van, mert ahoz, hogy a hitét meg tudja vallani, szenvednie kell, mert csak a kereszt felvételével, önmaga megtagadásával lehet bizonytságot tennie, mert a bizonytságtétel első feltétele saját maga alávetése annak az igénynek, amelyet az egész világ számára hirdet. A Krisztus uralma hirdetése ott kezdődik, hogy maga lemond az uralomról, a váltság hirdetése ott, hogy megveti az emberi szabadulást s ügyét Istenre bizza, Isten országáról való bizonytságtétel azzal kezdődik,

hogy a jelenvaló világ javainak időlegességét, jelentéktelenségét állítja szembe Isten országa kincsével. Hitvallóvá tehát az egyház *nem azzal lesz*, hogy a maga hitvallását *megalkotja*, nem is, hogy azt *tunítja*, hogy annak *kifejezéseit használja*, hogy azokat *jelszavakká teszi*, nem úgy lesz, hogy magát hitvalló névvel illeti: *hitvallóvá lesz Isten Lelkének vezetése alatt, a bűnnel, a „világ fejedelmével”, emberi bölcsességgel és hatalmassággal való, szenvedéseken és megaláztatásokon át történő harca útján.* A hitvalló egyház nem címe az egyháznak, hanem *feladat, hivatás, egy nagy méltóság*, amire Isten a kereszttűzében móltatja, ha hozzája igazán ragaszkodik. A hitvallástétel nem az egyház hatóságai dolga, nem törvényben, rendeletekben, határozatokban mondja ki, hanem olyan *életnyilvánulása* az egyháznak, amely folyik a gyülekezeteiben, naponta történik hívei állásfoglalásában, tükröződik hivatalos intézkedéseiben, kifejezést nyer és megvalósul az egyház, a gyülekezet, az egyház minden egyes tagja egész életében.

Ezzel már látszik az is, *hogyan folyik* az egyház hitvalló, bizonyosságtevő munkája. Az egyház a maga hitéről az *Ige tiszta hirdetésével és szolgálatával* tesz vallást. Ezt az Igét kell tisztán hirdetnie elsősorban a maga tagjainak, hogy azok ne csak meglássák Istennek az ő életükre támasztott igényét s annak egész jelentőségét, hanem, ha erre őket Isten Szentlelke indítja, el is fogadják azt. Egész életével az egyház arról tesz bizonyosságot, hogy magát nem másnak, hanem Istennek veti alá, csak benne reménykedik, jövőjét nem emberi intézkedések által véli biztosítani, hanem Isten kegyelmére építi, hogy minden életnyilvánulásában az Ige szolgálatát akarja végezni. Tagjai által abban a körben, ahol azok élnek, ezt a szolgálatot akarja végezni s minden oldalán a közéletnek az egyház tagjai a Krisztus uralmának vetik magukat alá. Erre igyekszik nevelni már a gyermekeket és ifiúságot, ezt hangoztatja és érvényesíti a felnőtt egyháztagok között.

Az egyháznak ez a bizonyosságtevő munkája az, *amelynek útján a világ életében résztvesz* s a maga szolgálatát ott elvégzi. Amíg tehát egyik oldalon bizonyosságot tesz a keresztyén egységről, mint feladatról és mint valóságról, egvütmunkálkodva a többi keresztyén egyházakkal Isten Igéje szolgálatában, addig a másik oldalon saját maga, a maga hitének megvallásával, belülről szoleálja ezt az ügyet s e szolgálat által készíti fel tagjait, mindazokat, akik ebben a világban élnek, hogy bizonyosságot tehesenek Isten uralmáról szóval, tettel és étellel. Ez a két helyzet határozza meg az egyház feladatának teljesítését a világ életében és annak mai viszonyai között.

*

Irodalom: Dr. W. A. Visser 't Hooft és Dr. I. H. Oldham: *The Church and its Function in Society*. London, 1937. — Ch. S. Macfarland: *Die internationalen christlichen Bewegungen*. Berlin, 1925. — R. H. Wallau: *Die Einigung der Kirche*. Berlin, 1925. — P. Cornegie Simpson: *The evangelical*

- Church Catholic. London, 1934. — *The Christian Faith To-day*. Adresses at the Conference on International and Missionary Questions. London, 1933. — *Mukay M.*: A gyakorlati keresztyénség világmozgalma. Budapest, 1932. — *Barth K.*: Die Kirche und die Kirchen. München, 1935. — *Forgács Gy.*: A helmisszió és cura pastoralis kézikönyve. Budapest, 1917. — *Barth K.*: Das Bekenntniss der Reformation und unser Bekenntniss. München, 1935. — *Gogarten Fr.*: Die Bedeutung der Bekenntnisses. Zwischen den Zeiten. VII. évf. — *Bonhoeffer D.*: Zur Frage der Kirchengemeinschaft. Ev. Theologie. 1936. — *Tavaszy S.*: Az idői és örökkévaló egyház viszonya. Az Ut. XVI. évf. — *Barth K.*: Népegyház, szabad egyház, hitvalló egyház. Debrecen, 1936. — *Imre L.*: Liliom a tövisck között. Torda.

II. RÉSZ. A GYŰLEKEZET

A) A gyülekezet élete

Az egyház kérdései tárgyalása után a *gyülekezet kérdéseivel* kell foglalkoznunk és pedig két oldalon. Először úgy, hogy a gyülekezetet a maga helyzetében, külső adottságaiban tekintjük, keressük azokat az *életkörülményeket*, amelyekben a gyülekezet a maga munkáját kifejti s keressük azt, hogy ezek a külső vonások mennyiben akadályozzák vagy segítik elő az Ige szolgálatát, milyen kereteket nyújtanak annak a számára és milyen feladatokra mutatnak rá. Másodszor nézzük a gyülekezetben folyó *munkát* a munka egységében, mint az Ige szolgálatát az igehirdetés, a gyülekezet tagjainak, hitből folyó, Isten törvénye által meghatározott élete, egymással való szeretetközössége és azon külső rend szempontjából, amelyben annak élete lefolyik. Beszélünk tehát először a gyülekezet életéről, azután a gyülekezet alkatáról, vagyis arról az egységes közösségről, amelyben az Ige szolgálata történik.

22. A gyülekezet megismerése

a) Ahhoz, hogy a gyülekezetben Isten Igéjét szolgálni lehessen, vagyis hogy a gyülekezet maga mint Isten gyermekei közössége az Ige szolgálatát végezhesse, szükséges *ismerni magát a gyülekezetet* a maga jelen helyzetében, valóságában. Láttuk, hogy Isten Igéje mindig egy bizonyos helyzetben szól és ebben és erre nézve adja tudtul Isten akaratát a lelkeknek, s hogy e helyzet ismerete magát az Igét, annak tartalmát, mondanivalóját nem változtatja ugyan meg, de befolyásolja annak hirdetését, meghatározza a szolgálat módjait, eszközeit, irányát, tehát arra nézve nélkülözhetetlenül szükséges.

Ezt a gondolatot a modern theologia iránya vetette fel s mutatott rá ennek fontosságára, majd még világosabban meglát-szott ez akkor, mikor mélyebben kezdték mindenütt tanulmányozni azokat a feltételeket, amelyek között az emberek élnek s így a velük való munka is folyik. Nemcsak az egyházi munka terén, hanem a világi nevelés körében is több gondot fordítottak a munka tárgyául szolgáló egyének, azok külső és belső viszonyai, helyzete ismeretére s kialakult a társadalomtudománynak az az ága, amely a közösségi élet különböző kérdéseinek vizsgálatát tűzi ki céljául.

Az egyházi, bizonyos értelemben mondhatni theologiai téren megindult ezen kutatások a liberális theologiai felfogás azon alaptételéből indultak ki, hogy a gyülekezet ismerete, az adott

helyzet feltárása tudja nyújtani azt a módszert, vagy legalább is annak alapvető elveit, amelyek által a vallásos értékeket megfelelő súllyal és eredménnyel lehet a lelkek elé tárni. Ezért foglalkoztak először azoknak a külső viszonyoknak megismerésével, amelyek között a gyülekezet él, történeti adottságaival, lakossága, tagjai élete társadalmi vonatkozásaival stb. Ezek a kutatások azért voltak akkor és még ma is azért nagyjelentőségűek, mert először terelték a figyelmet a lélekszám, annak változásai, az egyháztagok helyzetének a gyülekezet helyzetével való kapcsolata kérdéseire. A másik iránya a kutatásnak valláslélektani oldalon folyt, keresték azokat a lelki jelenségeket, azok magyarázatát, lefolyásuk törvényszerűségeit, amelyek a vallásos érték elsajátításában döntő szerepet játszanak. Szélesebb körre hatol ki a vizsgálódás akkor, mikor a gyülekezet vallásos életét azoknak a szociális viszonyoknak vizsgálatával hozták kapcsolatba, amelyek a tagok életét meghatározzák, az életforma külső vonásai, az életmód, foglalkozás, szellemi és anyagi környezet tanulmányozása rámutat arra, hogy a gyülekezet „vallásos” életét nem lehet az egész élettől függetlenül és elszakítva nézni, hogy a vallásos élet nem egy szelete az emberi életnek, hanem olyan, amely az egész élet valóságába belenyulik, sőt azt meghatározza. A modern társadalomkutató munka, amelynek ma már igen jelentős eredményei és kifejtett módszerei vannak, világosan rámutatott, hogy nem lehet, mint azt sokan képzelték, elszakítva és függetlenül foglalkozni csak a vallásos életnyilvánulásaival egy közösségnek, hanem csak az élet egész egységében lehet megérteni és helyesen megítélni a gyülekezet vallásos életét is.

A gyülekezet megismerésének *jelenleg gyakorolt* módszerei az ilyen társadalomkutató munkájához kapcsolódnak, amelyek keresik a társadalmi közösségekben, kisebb vagy nagyobb egységekben felmerülő külső és belső jelenségeket, kutatják a közösségek életfeltételeit, azokat az alapokat, amelyek a közösség életét meghatározzák és irányítják. Ebben a kutató munkában a figyelem kiterjed természetesen az illető közösség lelki életére is. Egy komoly kutató munka nem mellőzheti a vallásos élet tényeinek ismeretét, jelenségeinek feltárását sem, ha teljesen és egészen be akar hatolni annak a közösségnek vagy azon egyéneknek életébe.

Kérdés az, hogy a gyülekezetnek általunk való megismerése *szükségessé teszi-e* az ilyen társadalomkutató munkát, ad-e ez a munka alapot a gyülekezet valóságos megismerésére, hogyan kell nekünk megismerni a gyülekezetet, hogy ez az ismerés az Ige szolgálatának munkájában bennünket segítsen?

b) Már láttuk azt, hogy a gyülekezet megismerésére szükség van, mert *ismernünk kell azt a helyzetet*, amelyben az Ige szolgálatának a gyülekezetben történnie kell. Isten Igéje ugyan minden gyülekezetnek és minden léleknek ugyanazt mondja, de más és másképpen szól abban a helyzetben, amelyben a gyülekezet van. Ez világosan látható már az apostoli leveleknél is. A nagy-

városi, „minden bölcsességben és ismeretben” magát tájékozott-nak tartó, perlekedő és a pogány bűnöknek kitett korintusi gyülekezethez ugyanaz a parancs másképen szól, mint a filippihez, amelynek tagjait az apostol személyéhez fűződő gyöngéd szeretet, az evangélium ügyében való „részvétel” jellemezte, az a gyülekezet, amelyhez Jakab írta a levelét más volt, mint az, amelyet a Péter levelei tükrében láthatunk.

Ha azonban azt kérdezzük, *hogyan kell megismernünk* a gyülekezetet, akkor itt már nem tarthatjuk elégnek erre azokat az adatokat, amelyeket számunkra a társadalomkutatás feltár, amely annak csak történelmi, társadalmi, lélektani adatait veheti számon. Ha a keresztyén gyülekezet csak valami világi alapon álló társaság volna, ezek az adatok kellő alapot nyújtanának megismeréséhez, de nem az, és mint gyülekezet épenséggel más, mint egyéb, világi közösségi forma. A gyülekezet szentek közössége, azoké, akiket Isten kiválasztó kegyelme az Ige hirdetése által elhívott s a szent életben a Szentlélek által vezérel. Az az élet, amit a gyülekezet és annak tagjai élnek, szent élet, a Lélek vezérlete alatt, de ugyanakkor a világban folyó, a bűn terhe alatt folytatott élet, amely Isten ítélete alatt áll. A gyülekezetnek nemcsak külső tevékenységei, hanem vallásos életnyilvánulásai, imádsága, kultusza, szeretetmunkája is a bűn alá van vetve, Isten ítélete alatt áll, mert önmagában nem lehet igaz és elfogadható Isten előtt, csak úgy, hogy Isten, a neki hitben felajánlott engedelmességet a Krisztusban megjelentett kegyelme szerint elfogadja. A gyülekezetet tehát *csak külső adatokból, sőt még annak lelki tevékenysége adataiból sem lehet megismerni*, ha nem vesszük tekintetbe azt a *két pontot*, amely annak egész valóságát és életét meghatározza: a *bűn valóságát*, amely miatt minden életnyilvánulás és minden erőfeszítés önmagában értéktelen, és a *kegyelem valóságát*, amellyel e gyarló és bűnös élet hithen felajánlva Isten Lelkének irányítása mellett eszközzé válhatik Isten szolgálatára.

Ez azt jelenti, hogy azok a külső adatok, amiket a társadalomkutató, vagy bármilyen néven nevezett munka a gyülekezet-ről nyújt, csak akkor érnek számunkra valamit s akkor segítenek a gyülekezet igazi megismeréséhez, ha egy *teológiai szempont alá helyezük őket*: vagyis, ha Isten Igéje világosságánál vizsgáljuk és értékeljük. A szociális, lélektani, társadalmi stb. megismerést fel kell váltania a gyülekezet teológiai megismerésének. Ennek adatait az említett utakon gyűjtjük össze, de az adatok jelentőségét, értékét megállapítani, azok értelmezését és magyarázatát végezni csak teológiai alapon tudjuk. Ebből következik, hogy a külső eszközökkel nyert adatokat nem tekintjük csálhatatlanoknak, nem alkalmazkodhatunk hozzájuk a munkában, hanem olyanoknak kell tekintenünk, mint amelyek mutatják a küzdelmet, amit Isten Igéje vív a bűn ellen abban a gyülekezetben. A feltalált nehézségek és akadályok tehát olyan korlátok, amelyek ledöntésénél az Ige hatalmára kell számítanunk, az eredmé-

nyek és sikerek olyanok, amelyek újabb lehetőséget nyújtanak az igehirdetés számára. Nagy nehézségek válhatnak eszközökké Isten kezében, hogy Igéje terjedését előmozdítsa, amint Pál fogsága előmenetelére lett az evangéliumnak, nagy emberi eredmények lehetnek Isten Igéje számára akadályok, mint a korintusiak „bölcsessége”. A gyülekezet külső életének adatait tehát ismernünk kell, de tudnunk kell azt is, hogy az evangélium minden emberi adottság vagy helyzet ellenére is képes győzelmet aratni.

*

Irodalom: Koch G.: Die häuerliche Seele. Berlin, 1935. — Imre L.: A falunevelés irányelvei. Kolozsvár, 1933. — Demeter B.: Hogyan tanulmányozzam a falu életét. Kolozsvár, 1931. — U. az: Az erdélyi falu és a szellemi áramlatok. Kolozsvár, 1932. — Ortutay Gy.: Magyar népméret. Budapest, 1934.

23. A falusi gyülekezet képe

a) Az egyházunkba tartozó gyülekezetek legnagyobb része falusi gyülekezet. Ezeknek sajátos helyzete és élete van, bár kétségtelenül igaz, hogy a falu képe az utóbbi néhány évtized alatt gyökeresen megváltozott, s ez a változás nemcsak annak külső életviszonyait, de belső életét is súlyosan érinti. Sokan egyenesen a falusi életforma bukásáról beszélnek. Mégis azt kell mondanunk, hogy a falu olyan sajátosan meghatározza a benne lakók életét, hogy a falusi gyülekezetről, mint határozott jellegű gyülekezetről kell megemlékeznünk. A falu életére vonatkozó újabkori kutatások sok értékes adatot gyűjtöttek össze, amelyek a falusi gyülekezet megismerésére is felhasználhatók. Mikor azonban a falusi gyülekezetről, mint gyülekezetről beszélünk, tudni kell, hogy ezek a *külső vonások csak jelenségei és kísérői* annak a valóságnak, amelyben a gyülekezet mint Isten gyermekei közössége a falu közösségében él. Ezt a valóságot, ennek belső meghatározó vonásait kell tehát vizsgálnunk és szemmeltartanunk, mert enélkül épen azt nem értjük meg, ami a falusi életforma lényegét alkotja.

A falvak között is *különbség van*, más az, ahol az iparosodás megindul és más a tiszta földműves falu, mint különbség van a földművesség és a falusi lakosság között. Az előbbi nem mindig falun lakik. A városi földművesség más jellemvonásokat árul el, ezeket a városi gyülekezet képénél tárgyaljuk. A falusi gyülekezet lehet homogén, egyfoglalkozású, vagy túlnyomóan ilyen, vagy heterogén, ahol több foglalkozású egyének laknak. A földműves falu jellemvonásai három oldalon, s három forrásból magyarázhatók: a körülményekből, a millióból, amelyben tartózkodnak és élnek; a hagyományokból, amelyekben felnőttek; a lelki alkat jellemvonásaiból. A *millió*⁵⁰ fogalmában a következők rej-

⁵⁰ Tomori Viola: A parasztság szemléletének alakulása. Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma. 1935, I. rész.

lenek: a természet, amellyel a falu szoros kapcsolatban van; a foglalkozás, amely meghatározza gondolkozását s világnézetét; a szociális viszonyok, gazdasági környezet, ebben azok a hatások, amelyeket a falun kívül, illetve városból kap a falu; egy szellemi hatás társadalmi helyzetében, irodalomban, művészetben, egyházi és polgári életben. Ezeket az adatokat a ma már kiterjedt irodalom legalább részbeni ismeretével, a lekipásztornak a saját gyülekezetére nézve gyűjteni és csoportosítani kell. A magyar falukutatás, különösen a református szerzők munkái ezekben megbízható tájékoztatást nyújtanak. A másik, amit tekintetbe kell venni a tradíció, a hagyományok. Ezek vagy az egész környezetre kiterjednek, (falusi szokások, kasztrendszer), mint társadalmiak (babonák, néphit), vagy csak egyénié (és családiak (régii családi szokások, vallásos gyakorlatok más és más eredettel). A gyülekezeti munkában ezek alkalmat nyújtanak arra, hogy őket az Isten Igéjével megítéljük. A harmadik forrás, ami a falut meghatározza a lelki struktúra. A falusi ember sajátos viszonyban van Istennel és a végtelennel.⁵⁶ Azt mondhatjuk, hogy tulajdonképpen ez az a gyökér, ami a falu életét meghatározólag jellemzi, s amit ennél fogva, a falu életjelenségei és jelleme magyarázó elvéül ismerhetünk fel. A falunak a végtelennel való kapcsolata nem fogalmi és nem is érzelmi, hanem az egész valóságra kiterjedő. Vagyis nem fogalmi úton akarja megérteni és meghatározni, nem is érzelmi úton megragadni, hanem egész valóságában, az élete minden vonatkozásában kapcsolatban érzi magát vele.⁵⁷ Ebből folyik a falu vallásosságának a falu életével való kapcsolata, életkörülményeinek ebből a szemszögből való nézése. A városiasodás ezt a kapcsolatot rontja le, ezért a vallásos élete vonásai is változnak. A végtelennel való ezen kapcsolata tulajdonképpen annak a primér viszonynak megítéléséből származik, amelyben az ember a végtelent, a fölötte álló és a valóságot meghatározó világot magára hatni engedi. Ezért Istenben az Ő felségét, a világ és az emberi élet fölötti abszolút hatalmát tiszteli, aki az ő életére közvetlenül befolvik, azt igazgatja és gondviseli. Ez a primér kapcsolat a felette való reflexió következtében egy primitív magyarázatnak ad helyet, ahol már a jelenségek értelmezése és értékelése, a megfelelő alapismeretek hiánya miatt, téves eredményekre jut.⁵⁸ Ilyen, már nem primér, hanem primitív jelenség a babona. A kapcsolatot a differenciáltság, a vele járó magyarázatra törekvéssel már megtöri s így a falu életét, első sorban ezért, módosítja. Ezt a differenciáltságra vezető irányt és törekvést látjuk ma a falu életébe bevonulni.

A falu vallásos élete alapjellemvonásait a következőkben találhatjuk: a keresztyén életet életrendnek tekinti, amelyhez

⁵⁶ Koch G.: Die bäuerliche Seele. Berlin, 1935. 35. 1.

⁵⁷ Imre L.: A falunevelés irányelvei. Kolozsvár, 1933. 17. 1.

⁵⁸ Koch i. m. 61. 1.

alkalmazkodni kell. Ehez a rendhez tartozik a vallásos gyakorlatokon való részvétel.⁶⁰ Az igehirdetésben Isten objektív akaratát keresi, mely egyik oldalon számára a mindennapi élet fölé való emelést, a pihenést, a csöndet, a másik oldalon a tényleges élet számára való parancsokat nyújtja. A „szép” prédikáció az, ami megható, ami a mindennapi élet kérdései fölött áll, érzelmi oldalú s ami érthetetlen, mert szerinte Isten dolgai az emberi értelen számára megfoghatatlanok. Lehetetlen ebben, ha öntudatlanul is, fel nem ismerni az „ἀσπρητον”, az elmondhatatlan, az Ige és az emberi gondolkodás közti kiegyeztetetlen ellentét gondolatát. Viszont másik oldalon az igehirdetésben a maga életével való kapcsolatot is keres, valami olyant, amiben ezt az istenit, a végtelent a maga élete kérdéseivel láthatja kapcsolatban. Azért az életre vonatkozó, emberi tekintély felett álló isteni parancs közvetítése szintén feladata nála az igehirdetésnek. A „szentség” alatt valami magasabbat, idegenszerűt ért, azért vele szemben babonás tisztelettel viseltetik (templom, Urasztala, kehely). A végtelennel való kapcsolat jelentkezik már eltorzult formában, mint primitív jelenségben, a babonában.

Nem állíthatjuk természetesen, hogy a falu vallásos élete minden esetben az itt közölt vonásokat hordja magán, de azt igen, hogy ezek a vonások teszik a *falut igazán faluvá* s ezek hiánya vagy romlása a falusi hit romlását okozza. Az, hogy a falu elvesztette valódi jellegét, nem az általánosan ismert romantikus vonások megszűnésében, hanem ennek a végtelennel való primér kapcsolatnak megbomlásában leli a magyarázatát.

b) Ha most a falusi gyülekezet életét vesszük, úgy találjuk, hogy a falu vallásos élete *cselekményekben* nyilvánul, nem intézményekben, vagy érzelmeiben. Számára a hit objektív hitvallás, valami olyan, amit tudunk, s ami az életet, a cselekedeteket szabályozza.⁶¹ Vallásos és erkölcsi élet egy forrásból származik, egy alapon áll. A református falvak vallásos életének főeleme: egy tradíció, amely az egyházzal való viszonyban nyilvánul (egyház, vallás, pap). Az *istentisztelet-látogatás* a református egyházban a falvakon a leggyakoribb, bár vannak notórius templomkerülők is. Az úrvacsoravétel az utóbbi évtizedekben sok helyen esett, de falun így is nagyobb. Az úrvacsora szentségét vele kapcsolatos szokások (bójt, önmegtartóztatás) emelik ki. Utána megkönynyebbül, bűneit leteszi, a feszültség megszűnik. Ez viszont az úrvacsora hatásának rövidegét mutatja. Az istentisztelet látogatása a mértéke az egyházhoz és a lelkipásztorhoz való ragaszkodásnak is. Ezért a templom kerülésére azonnal fel kell figyelni és azonnal segíteni azon. Mivel a szokás megerősödhet, az elején kell ellene védekezni úgy, hogy a lehetőség szerint keressük a

⁶⁰ Weiss I.: A magyar falu. Budapest, 1931. 55. l. megállapított felfogása csak a falusi vallásosság külső megnyilatkozásait veszi tekintetbe.

⁶¹ Innen ered a magyar paraszt „racionalizmusára” vonatkozó téves felfogás. (L. Weiss I. l. m. 65. l. is.)

jelenség okait. A templomkerülésre ok lehet: a munkával való elfoglaltság, szűk munkaidőben, van olyan hely, ahol az istentiszteletet hétköznap hajnalban tartják; az istentisztelet idejének rossz megválasztása (d. e. későn, d. u. korán); falusi szórakozások, tánc, korcsma stb. De lehetnek mélyebb lelki okok: az igehirdetés egyhangúsága, idegen hatások, ha például más templomba vagy istentiszteletre is járnak. Néhol elmennek a római katolikus templomba vagy a szektás gyülekezetbe is. Szükséges itt figyelni a római katolikus szokásra és felfogásra, amely megengedi, hogy a reformátusok is megjelenhessenek a vasárnapi misén azzal az indokolással, hogy senkit sem tiltanak el, alapjában véve azon meggyőződésből, hogy a római egyházba való visszatérésnek lehetőleg útát kell engedni. Meg kell vizsgálni azért, milyen okok (az istentisztelet pompája, családi hatások stb.) vonzzák őket oda. Lehet a templomkerülés oka az egyházzal, vagy a lelkéssel való ellentét is.

A vallásos élet másik vonása a *magános* és a *családi* kultuszban való részvétel. Régebben az előbbi szokásban volt, még ma is lehet találni öregeket, akik a Bibliából vagy énekeskönyvből naponként olvasgatnak. A családi, vagy házi istentisztelet néhol ritkán még szintén található. Sok helyen csak a lelkész igyekszik bevezetni, néhol ő jár názról-házra és végzi. Az igazi házi istentisztelet azonban nem az, amelyet a lelkész tart a családnak, sokszor a szomszédok jelenlétében, hanem mikor külső résztvevő nélkül a család tagjai gyűlnek össze az Ige körül. Ezért a lelkipásztor inkább arra törekszik, hogy megindítsa ezt a munkát és útmutatást adjon rá. Akadálya az időbeosztás (nyári munkaidő); az újdonságoktól való félelem. A következő forma a magánkultusz, a kegyességi gyakorlatok, böjtölés, stb. A magánkultusz legelőször imádságból áll, leginkább Miatyánk, Hiszekegy, néhol az „üdvözlégy” elmondásából. Legtöbbször a felnőtteknél az imádkozást csak egy sóhaj helyettesíti, amely a munka megkezdése előtt hagyja el az ajkakat. Az ilyen nem nevezhető imádságnak, öntudatlan és gépies szokása egyenesen akadályozza az imádkozás igazi gyakorlatát. A vallásos szokások közül a fogadalmak, a bizonyos napokon való böjtölés sok családban szokásos. Nem mindenütt veszedelmes ez, csak ott, ahol érdemszerző cselekménnyé válik. A *quermekek* keresztyén nevelése imádságok és néhol énekek tanításában áll, a többit az iskolára és a papra bízák. Sokat a gyermeknek nem kell tudnia, mert „nem lesz belőle pap”. Az *adakozás*, ami a református istentisztelet szerves alkotórésze és a keresztyén élet elmaradhatatlan következménye, a falusi gyülekezet életében csak kevés helyen áll fenn rendszeresen. A vasárnapi és hétköznapos istentiszteletről többnyire elmarad. Úrvacsoraosztáskor szokásos, olyankor is mérsékelten. A falusi ember inkább a nagyobb, alkalmi adakozást szereti, amikor szívesen járul hozzá a felmerülő szükséghez. Ennek oka nemcsak az, hogy a hiúságát legyezeti az ilyenkor szokásos elszámolás és az adakozók nevei felolvasása, hanem az is, hogy az egyház tényleges

szükségeit nem ismeri, nincs ránevelve a rendszeres áldozathozatalra. Ahol valódi szükségét lát, ott nem vonakodik az áldozattól.

A falu *erkölcsi életét* régebben az egyházi fegyelem szabályozta. Ma ez ismét kezd nehézzé lenni, pedig maga a nép is látja ennek szükségét. Az erkölcsi életet rontó bűnök közül gyakoriak falun elsősorban a családi élet elleni bűnök, vadházasság, paráznaság, bár ez nyíltan kevésbbé, mint városban, leányszöktetés, egyke stb. Ezek sokszor a városi könnyelműség hatásai: mozi, irodalom, városi hatások az ott szolgáló cselédeknel. Második csoport a vágyon elleni bűnök, a lopás, kapzsiság, zsugoriság, csalás, harmadik csoportot a káromkodás, iszákosság, pletyka alkotják. Az erkölcsi élet bomlása egyenes arányban van a vallásos élet hanyatlásával, mert az erkölcsiséget másutt sem, de falun legkevésbbé lehet függetleníteni a keresztyén élettől. Minél kevésbbé mutatja az igehirdetés Isten törvényét, a kegyelemben való élet parancsát, annál lazábbá válik az erkölcsi magatartás is. A jelen helyzet sajnosan magyarázható az igehirdetésnek az elmúlt évtizedekben tapasztalt megerőtlenedéséből, az Ige tiszta hirdetése helyett retorikai, moralizáló voltából; helyreállítása és orvoslása is az igehirdetés megelevenítésében van. A falu bűnismerte inga tag, a bűnt csak a cselekedetben, s itt is a nyilvános cselekedetben látja, azért a személyes gondozás és a tiszta életet követelő igehirdetés és egyházi fegyelem tudhat a dolgon segíteni.

24. A munka jellemző vonásai a falusi gyülekezetben

Beszélnünk kell most arról, milyen feladatok állanak az Ige szolgálata előtt a falusi gyülekezet általános ismerete alapján. Az, hogy tekintetbe vesszük a falusi gyülekezet helyzetét, nem azt jelenti, hogy alkalmazzuk Isten Igéjét ehez a helyzethez, hanem, hogy keressük: mit mond Isten épen az ilyen helyzetben levő lelkék számára, hogyan szól ezekhez a megtartó üzenet? Sokan hivatkoznak ma is arra, hogy a falusi gyülekezetben az igehirdetés más, hogy annak a „nép nyelvén” kell szólania. Amennyire igaz ez, épsnannyira tiltakozni és óvakodni kell attól, hogy a „nép nyelvén” történő igehirdetés alatt — amint sokszor szokták — nagy hangot, puffogó frázisokat, dagályos semmitmondást, vagy alacsony, malom-alatti bölcsekedést értsünk. A „nép nyelvén” beszélt az Úr, amikor tanította a sokaságot, amely olyan volt, mint a pásztor nélküli nyáj, és ez a nyelv, amelyen a „szegényeknek az evangélium prédikáltatott” isteni nyelv, a kegyelmes Isten szózata volt. Óvakodni kell tőle, hogy Isten szentsége és felsége iránti tiszteletet felületes és üres handa-bandázással lerontsuk.

Az *igehirdetés* keresse azt, hogy a reális helyzetben mit mond Isten a gyülekezetnek? Sokan ezt adott esetekre való hivatkozással végzik (kipredikálás), ez helytelen; de ne legyen a prédikáció nagy általánosságban mozgó sem. A főkérdés az, hogyan kapcsolódhatik az élettem Istenhez és mik ennek a következ-

ményei és módjai az életben? A falu reális élete viszonyait kell tehát felmutatni az Ige tükrében. Melyek ezek különösképen? Az élet, a megélhetés kérdése, a körülöttünk lévő világ, mint Isten alkotása, mint Isten hatalma és dicsősége tükröződése. A munka, mint amelynek eredménye Istentől függ, a természeti törvények és jelenségek, mint eszközök Isten kezében. A falu általában a Hiszekegy I. artikulusa alapján áll hitében, az igehirdetés problémája: hogy lehet a II. és III. artikulusra való kapcsolattal megadni az egész hit egységét. Sokszor az igehirdetés egészen az I. artikulus körében mozog falun. Sok igehirdető úgy érzi, hogy a hitvallás **egészéről** szóló igehirdetés a falutól idegen, s ezért van, hogy a természet, az emberi élet, Istennek ezek felett való hatalma, az erkölcsi élet egyes parancsai képezik a prédikáció anyagát. Ez nem helyes. Isten hatalmát Krisztus nélkül nem lehet megismerni s a Szentlélek nélkül nem lehet szolgálni. Az igehirdetés tehát a falusi életforma és lelki alkat keretei között a teremtő, megbékéltető és megváltó Isten valóságát kell hogy hirdesse. Az I. artikulus hite a személyes életben azonnal megbukik Jézus nélkül, mert Isten valósága félelmes hatalommá válik, vagy pedig megszűnik létezni az ember számára s helyét egy, az emberi gondolkozás által alkotott bálvány-istenkép foglalja el. Így vezet át a keresztyén élet kérdése a falusi igehirdetésben a keresztyén hit, az üdvözítő hit kérdéséhez. A hit a falusi gyülekezet előtt nem tételek elhívése, hanem Istennel a Krisztus által való mélységes kapcsolat. Az igehirdetés sokszor elracionalizálja a hitet, az életparancsot elmoralizálja, ezzel pedig éppen az Igét szűri ki az igehirdetésből, helyébe az emberi érzélem és bölcselkedés eredményeit ülteti, a kegyelem üzenetét elhomályosítja. Sokan, abból a gondolatból indulva ki, hogy a falusi ember a hit értelmileg fogalmazott tételei iránt közömbösséget és érzéketlenséget mutat, azt hiszik, hogy ezek reá nézve feleslegesek is. s helyette morális parancsokat hirdetnek, mint amely „közel áll” a faluhoz. Ez azonban tévedés. A dogmák megfogalmazása iránti látszólagos érzéketlenség annak a jele, hogy nem mutatták meg neki azt, amire pedig főképen kíváncsi: mit jelent a Szentháromság, a predestináció az *ő élete* számára, s nem éreztették meg, hogy a falu az úgynevezett morális és racionális adatokban és azok mögött is keresi a belső kapcsolatokat s azért, mert ezeket nem találja, válnak ezek számára megközelíthetetlenekké. A hit és erkölcs szétválását az ilyen „falusi” prédikációknak tulajdoníthatjuk elsősorban.

Azért fontos az igehirdetés *tartalmában* óvakodni a moralizálástól és a racionalizálástól. Rá kell mutatni arra, hogy Isten munkája az életben és világban valóságos s hogy ezt *Krisztusban ismerhetjük meg*. Fel kell ébreszteni érzékét az őt körülvevő isteni hatalom és irgalom után. Az igehirdetés tartalmában a második kör *az emberi élet az Isten ítélete alatt* s a váltság; Isten törvénye, mely valóságos s kikerülhetetlen. Isten törvénye prédikálása nem moralizálás, nem is legalizmus. Isten ezen törvénye

Krisztusban áll előttünk, nemcsak mint követelés, hanem mint kegyelem, mint a Szentlélek vezetése alatt álló élete Isten gyermekeinek. Ez a törvény életadó, életformáló akarat, kikerülhetetlen, de kegyelmes, Istennek való szolgálata, felelősség alatti élet. A harmadik kör a *keresztyén életgyakorlat* az egyházban, amely egy életközösség, a hívő lélek közössége, a Szentlélek eszköze és munkaterülete. Az, hogy a falu olyan közel érzi magához még mindig az egyházat, hogy annak életében személyes részt akar venni, nem tradíció, hanem a közösség belső valóságának megérésén alapul.

Az igehirdetés *formájára* nézve a következőket mondhatjuk: Sokan a stílusban látják a falusi igehirdetés jellegzetességét: szépség, színesség, szólamyszerűség, az előadás retorikumának kiemelése, hanghordozás, amely sokszor a színészeskedésig megy. Bizonyos, hogy ez a felfogás, sőt gyakorlat már eddig is nagyot rontott a falusi gyülekezetek izlésén és ítéletén. Az igehirdetés legyen egyszerű, nem szavalt, legyen Isten igaz beszédének világos hirdetése. Számba kell venni, hogy a falusi gyülekezet ismeretanyaga kevesebb, a vallásos alapismeretek közül sok hiányzik, ezért mondják, hogy „magas” a prédikáció. Sok kifejezés a keresztyén hit és élet terminológiájából, épen a vallástanítás és igehirdetés felületessége folytán, teljesen idegen tőlük. Ezért az igehirdetőnek tudnia kell, mit ismernek ezekből, ismerni kell a gyülekezet vallásos szókincsét és képzetkörét, s ezt tudatosan gyarapítani és szélesíteni, különösen a templomon kívüli munkában. Illusztráló anyag elsősorban a Biblia, az egyháztörténet és a saját életük, saját életkörülményeik, mint Isten megtartó kegyelmének jelei és példázatai. A falusi igehirdetésben nem levezetések, értelmi érvek, logikai munka kell, hanem az élet valóságaira való rámutatás. Ez bizonyítja, hogy ilyen élet van és ez kötelez. Az értelmi vonások csak másodsorban következzenek. Az igehirdetés visszhangjánál kétes a dicséret, ami „szép” az rendszeren érthetetlen, vagy csak külső tetszést ébresztő, hatást kiváltó volt. Az igazi visszhang a tapasztalat azonossága. A lelkipásztornak az ilyen visszhangra kell figyelnie, mert ezeken építhet tovább. Ezeket isvekezzük személyessé tenni, elmélyíteni, mert könnyen válik másra alkalmazott s mást megítélő tétellé.

Ugyanezek a vonások a *munka egyes ágaiban*. Különös gond fordítandó a *gyülekezeti istentiszteletre*, annak külső formájára, a liturgiára. A falu ebben különös fontosságot lát, ragaszkodik a külső megszokott formákhoz, s szintén nem csak tradícióból, hanem a szent dolgok állandóságába vetett hitéből is. Része van ebben annak is, hogy a liturgia lényegét, törvényszerűségét nem érti, ezért szükséges annak megelevenítése, a liturgia lényegének ismertetése által. Nagyon fontos a külső rend fenntartása, küzdelem a helytelen szokások ellen, de ez a küzdelem ne legyen okvetetlenkedő. Nem a forma, hanem a lényeg ellen kell küzdeni. Sokszor tévesztik el a dolgot úgy, hogy egy régi, de helytelen képzetekkel később teleszövődött formát akarnak megszüntetni

erőszakkal, ahelyett, hogy a formának új és helyes belső tartalmat adnának. A *pásztori* munkában a pásztori látogatás igen jelentős, igyekezni kell ennek épen falun felmerülő kísértéseit és veszélyeit kikerülni. Keresni kell a hívekkel való beszélgetés alkalmait és pedig lelki kérdések felől is, mert a falusi ember a személyes kérdéseket kerüli, kétséget nem nyilvánít, szégyenli őket előtárni, inkább magában hordozza, az ilyen kérdések azonban lesüllyedve sok későbbi lelki nehézség okozói lehetnek. Ezért a személyes kapcsolat és bizonyágtétel nagyon fontos, egyéni esetekből kell kiindulni s azokba kell bekapcsolódni. A hit kérdéseiben egyes szokások kapcsán mutatunk rá a kérdés lényegére, mert cselekedetekből láthatja meg világosan, mit jelent abban a kérdésben az Ige tanítása. Fontos a keresztyén irodalommal való ellátás és pedig nemcsak imakönyvek, hanem elsősorban a Biblia és azután más iratok terjesztése. Ezek is nagy segítséget nyújtanak a személyes munkában. A falusi *ifjúság* nyáj-emberekből áll, aki külön áll, megvetik. Itt a személyes munkával az erkölcsi bátorságot nevelni bele, a küzdelemre a faluban uralkodó bűnök ellen s azok felismerésére nevelni. Az ifjúságnál és a gyermekeknél sok rejtett érdeklődés van a kérdések iránt. Jellemző a falusi ifjúságnál a fantázia szerepének csökkent volta, ami az egész falusi nevelés és iskolázás racionalista, gazdasági irányának, a népi vonások háttérbe szorítottságának következménye. Az ifjúsági és gyermekek közötti munkában a tevékenység, az önálló megbízások sok erőt jelentenek. A gyermek és az ifjú a cselekedetben él, ebben és nem a gondolkozás logikai munkájában éli ki magát. A munkában és hitében is így lehet megközelíteni és fejleszteni. A falusi *vallástanítás és konfirmációra* való előkészítés igen fontos, a falusi iskolával való komoly együttműködés, hogy az a lelki nevelés helye legyen. Vallástanításnál és nevelésnél az állami iskolában a lelkipásztor igyekezzék a maga feladatát pontosan betölteni, súlyát megőrizni. Az órák pontos kitartása, a gyermekekkel a közösség megérettetése, kihasználása, a családi vallásos nevelés fejlesztése és felhasználása, kötelessége. Az egyház *igazgatásában* részvételt kell biztosítani — persze különböző súllyal — mindenkinek, aki erre érdemes. Azt, hogy a falusi ember szeret szavazni, szeret résztvenni a közügyekben, a helyes magatartás és kérdések megismertetése útján mozgassuk elő és használjuk ki. Különösen fontos az *evvházközség* vezetésének *lelki oldalaira* rámutatni s azokat érvényesíteni. A fegyelmzés a falusi gyülekezetben a gyülekezet erkölcsi súlyára épülve sikerülhet, azért elsősorban komoly nevelés szükséges, enélkül, egy, a bűn valósága iránt érzékét veszített gyülekezetben talajtalan és súlyos összeütközéseket hozhat létre. A megelőző pásztori gondozás és a fegyelem fenntartása azért itt többet segíthet, mint a megtorló szándékú fegyelmzés. Végül, a falusi gyülekezetben folyó munkát jellemzi az, hogy kapcsolatban áll *nem sajátosan vallásos* (gazdasági, kulturális) munkával. Az ilyen munkában a *lelkipásztornak* részt kell vennie, már csak

azért is, mert ezek a falu életközösségét érintik, s ha visszahúzódik, saját munkáját is kockáztatja. Mindazonáltal óvakodjék attól, hogy ebben a munkában kihasználják, saját feladatától eltérítsék s e munkában is igyekezék Isten Igéje parancsának érvényesítésére.

*

Irodalom: Koch G.: Die bäuerische Seele. Berlin, 1935. — Dietz H.: Das Dorf als Erziehungsgemeinde, Weimar, 1927. — Földes F.: Munkásság és parasztság kulturális helyzete Magyarországon. Budapest, 1941. — Weiss I.: A magyar falu. Budapest, 1931. — Ujszászy K.: A falu. Sárospatak, 1941. — Tomori Viola. A parasztság szemléletének alakulása. Szeged, 1935. — Ravasz L.: A magyar földművelő. (Legyen világosság, Budapest, 1938. III. 274. l.). — Iltyés E.: A magyar ref. földművelő nép lelki élete. Szeged, 1931. — Imre L.: A falu művelődése. Budapest, 1921. — U. a. Gyülekezeti munka egy falusi gyülekezetben. Az Ut. I—II. — Kurácsny S.: A magyar alsó néposztály lelki alkata és a népiskolai reform. (A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Budapest, 1939.) 14. sköv. l. — Rózsai T.: A babona, mint az egyházon kívüli vallásos magatartás. Igazság és Élet. VII. évf.

25. A városi gyülekezet helyzete, jellemvonásai

a) A mi egyházunk tagjai közül aránylag kisebb rész él városokban, bár az utóbbi évtizedekben a református lakosságnak a városokba való özönlése meghaladta más felekezetek ilyen irányú statisztikáját.⁴¹ Erős és öntudatos városi gyülekezeteink vannak, bár mindenütt ezek, a tömegekkel szemben látható munkáshiányban szenvednek. Aránylag sokkal kevesebb lelkész és tanító jut a városi, mint a falusi gyülekezet számára.⁴² A városi gyülekezetek között is különbséget kell tennünk a jobban ellátott és egységesebb kisvárosi és a széthullóbb, nehezebben áttekinthető, heterogénebb, nagy lélekszámú nagyvárosi gyülekezetek között. Utóbbiak gondozása sokszor emberfeletti erőt és munkát kíván. A városi gyülekezet is lehet heterogén és homogén, foglalkozás, társadalmi állás, világnézet, műveltség szerint. A foglalkozás meghatározza a gyülekezetét, amint rányomja bélyegét az egyes lélekre. A városi gyülekezet sajátossága, hogy az azonos foglalkozásúak is mások városán. A városi gyülekezet földműves lakossága más kapcsolatban él, különbözik a falusitól. A termé-

⁴¹ Belmíszói Utmutató, Budapest, 1940. 168. l. — Magyar Statisztikai Zsebkönyv. 1940. — Karner K.: A felekezetek Magyarországon. Theol. Szemle. VI—VII. évf. 620—628. l.

⁴² Maklái S.: A magyar ref. egyház élete. Debrecen, 1940. 60—61. l. Kiáltó példa erre az erdélyi egyházkerületben a kolozsvári egyházközség és a gyulafehérvári egyházmegye példája, az előbbiben 30.000 reformátusra 7, az utóbbiban 5500-ra 25 lelkész esik. Ez még akkor is aránytalan, ha számba vesszük, hogy a több, kisebb gyülekezet területileg több munkást igényel.

szettel való viszonya zavartabb, a kultúra és civilizáció hatásai erősebbek, más rétegekkel való érintkezése miatt idegen hatásokat vesz fel. A városiasodás jellemvonásai: a családi életközösség mellett a társadalmi is kialakul, a tradíció, a multhoz való kötöttség lazább, az ellentét anyagilag erősebb és gyöngébb családok között nagyobb, a közösségérzet, az összetartás kevesebb, a népi sajátosságokat hamarabb elveszti, hajlamos a fényűzésre. Még így is egy elkülönülési szándék és törekvés észlelhető a többi rétegekkel szemben, ez tartja meg legjobban, az iparosság már kevésbé, a másoktól való függetlenségét. A későbbi generációban már iparosodni kezd, beházasodás, a gyermekek ipari pályára való adása által, de azért titokban mindég lenézi az iparost. Hiányzik belőle jórészt a falut jellemző kapcsolódás a végtelenhez, ezért félszeg életet folytat. Szereti utánozni a többi társadalmi osztályokat, ez sokszor kivetkezteti a valóságából. Mégis mindenütt bizonyos különállásra is törekszik, ezért sajátos szokásait és életmódját ismernie kell. A földművesség az egyházi életben a városban kevés helyt egyházfenntartó. A munkában igyekezni kell arra, hogy a földműves élettel járó sajátosságoknak lehetőségét adjunk, azok benne kifejlődjenek, hogy azokat a vonásokat, amelyek foglalkozásából kifolyólag meghatározzák, megtartsa, fejlessze s erősítse.

A városi *iparos és kereskedő* réteg ma fontosságában megnőtt. A városokban legtöbb helyt egyházalkotó elem és pedig vagy általában az iparosság, vagy egyik-másik ipar üzöi, vagy a kereskedők, amint van gyűltekez, ahol a csizmadiák, másutt más iparosok képezik a református réteget. El kell ismernünk, hogy az iparos és kereskedő réteg nevelését az egyház nem végezte eléggé, ezzel nagy lehetőségeket adott a szociáldemokráciának és a kommunizmusnak, különösen a munkásság között. A városi intelligenciával szemben az egyház vezetésében is háttérbe szorult. Ma sok helyen a református intelligens réteg meggyérült, az iparosság megerősödött, ezért fontos ennek egyházi nevelése és gondozása. Társadalmi tekintetben eléggé zárt, más rétegekkel nem elegendik, a földműveseket lenézi. Legszívesebben a középosztályba kapcsolódnék, ennek sokszor rajta kívülálló akadályai vannak. Zártságának okai: neveltetése, régi családi és céhi tradíciók, foglalkozása, saját társadalmi érintkezése és időtöltése helyei (egyletek, szórakozási helyek, társaságok), műveltségi egyoldalúsága. Az iparos és kereskedő osztály műveltségi állapota ma javulóban van. Jelen iskolázási rendszerünk több gondot fordít arra is, hogy szakműveltségben részesüljön, ezzel az auto-didaxis nehéz, egyoldalúságra vezető, sokszor eredménytelen, nem is mindenki által vállalt munkáját egy határozottabb, nemzeti irányú nevelés és képzés váltotta fel. Mégis számba kell nála venni, hogy foglalkozása nem köti olyan szorosan, mint a földművest a földhöz, nemzethez, tradícióhoz, ezért az újításra hajlamosabb. Külön nevelés útján kapcsolatható az egyházi és nemzeti értékekhez. Foglalkozása miatt inkább ki van téve a válto-

zásoknak, elszegényedhetik. Rendes körülmények között is nehezen él, napi keresetére utalva, amely súlyos anyagi válságokba döntheti.⁹³

A városi gyülekezet másik rétege a *művelt középosztály*. Régebben ez volt a tulajdonképeni egyházfenntartó. Azt mondhatjuk, hogy az egész egyházi élet főleg erre a rétegre támaszkodott, ezt tekintette egyházalkotó rétegnek. Keresete és egzisztenciája alapja az állam és a nemzet volt, az egyházat a nemzeti élet egyik területének tekintette s ezért támogatta. A liberálisizmus erre a rétegre támaszkodott, kérdései ennek kérdései voltak: egyház és nemzet, hit és tudás, az egyház szerepe a műveltség terjesztésében, a modern ember vallása, a vallás jellemnevelő jelentősége stb. Világnézete a liberálisizmusé, benne a nemzeti lét a legmagasabb életforma, ahol a keresztyénség is megtalálja a helyét. Az egyházat és a vallást úgy nézi, mint amelyeknek ebben van a jelentőségük. Műveltségük legnagyobb részt humanisztikus konzervatív gondolkozású, a nemzeti hagyományokhoz állhatatosan ragaszkodik, a legidősebb nemzedék még benne él a magyar államélet liberális szellemű gondolatvilágában. Az intelligens réteg szintén elzárkózottságban él. Az iparos és kereskedő társadalomhoz nem kapcsolódik, magasabbra tartja magát. Nincs benne elég felelősségérzet a más osztályok iránt. Az utóbbi években a nép iránt fellépett érdeklődése sem elég mély, háttérben inkább a falu gazdasági jelentősége, vagy politikai látása, vagy divat, vagy egy, a bizonytalanból a biztonságosabbnak látszó elemhez való menekülés vágya áll. Nagy városokban teljesen el van szakadva a néptől, érdeklődése az exotikumok iránti érdeklődés, vagy üres jelszó. Itt a néppel való érintkezés és a többi társadalmi osztályokkal való kapcsolat útján kell amannak igazi megbecsültetése útjára rávezetni. Nehézsége, hogy az intelligencia az egyik legkonzervatívabb osztály, legzártabb s legnehezebben érti meg a változott feladatokat.⁹⁴

A *munkásosztály* ahol nem önálló gyülekezetet alkot, szintén elzárkózó. A református munkás számára a munkásmozgalmakban való részvétel sokszor csak gazdasági és politikai érvényesülés eszköze volt, menekülési törekvés, különösen a régi utódállamokban, a gazdasági és politikai elnyomottság ellen, nemzeti sőt vallásos meggyőződés ritkán érintette, bár nem hagyható figyelmen kívül, hogy ez úton súlyos hatásokat kapott világnézetileg is. Ezért nagyon fontos a munkásság lelki nevelése, az egyházhoz való kapcsolása, és nemzeti szellemű befolyásolása. Rendszeresen a perifériákon lakik, ezért megközelíthetetlen, más hatások észrevétlenül kerítik hatalmukba. Családi és társadalmi közösségi élete labilis, a szülők mindketten dolgoznak, ezért a kapcsolat közöttük lelkileg hiányos, a gyermeknevelés laza. A gyermekek

⁹³ Karácsony S.: A magyar középosztály lelki alkata és a középiskolai reform. (A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Budapest, 1939.) 79. l. A magyar felsőosztály lelki alkata és az egyetemi reform. U. o.

önállósodnak, ezért a szülők tekintélye és hatása kevés. Műveltsége és érdeklődési köre sokszor nemzetközi jellegű volt, a nemzeti műveltséget csak a polgári osztály tulajdonának nézte, sajátja propaganda iratokból és előadásokból állott és keletkezett. Ma már ezen a téren, még mindig inkább az állami és társadalmi, mint az egyházi munka, sok javulást hozott. Hajlandó az asszimilációra, az egyháztól nem kapott semmi tartó erőt. Egyik része, amely szolidabb anyagi állapotban van, a polgárosodás felé halad. Az egyházzal szemben bizalmatlan, a lelkéssel szemben is. Az egyházban két dolog tudja megragadni: a szeretetmunka és a róla való gondoskodás. Érzéke van a közösségi, együttes munka iránt, ha szerepet és feladatot kap, megbecsüli.⁶⁴

A városi gyülekezet általános *jelleme*. A református gyülekezet itt nem önmagában, s nem is a faluhoz hasonló függetlenséggel, hanem az egyház a többi egyházak között áll. Számolni kell itt egy állandó hatással, amelyben a lelkek különböző utakon (vallástanítás, más templomok látogatása, vegyes házasságok, baráti körök és társaságok, nem egyházi kulturális és egyéb egyesületek, munkák stb.) részesülnek más egyházak és társadalmi mozgalmak részéről. A nagyvárosban szétszórtan élő hívek sokszor jobban elvesznek, mint a szórványokban. A városi gyülekezet sokkal igényesebb, több oldalú munkát s látható eredményeket követel. A különböző rétegek közti ellentétek, vagy különbségek zavaró hatása jobban érvényesül, ezért fontos, hogy az egyház ne, vagy ne csak egy rétegre támaszkodjék. A szétszóródottság következtében egész vidékeken tűnhetnek el emberek, mert nem lehet ellenőrizni a kiköltözést s a bevándorlást. Vannak erősen fejlődő iparos és kereskedő városok és vannak, amelyek fejlődésükben megállottak. Előbbieknél állandó iramú munkára van szükség. A gyülekezet helyzete más itt a más felekezetekkel, hatóságokkal való viszonyban, sokat jelent, hogy milyen súlya van a közéletben.

b) Ha a városi gyülekezet *hitéletét és erkölcsi helyzetét* nézzük, azt látjuk, hogy az egyház a városi gyülekezetben inkább társadalmi intézménynek tűnik fel. Az egyháztagok is inkább egyházi, mint keresztyén hittudattal rendelkeznek s erre törek-szenek. A városi gyülekezet egyes rétegeiben a hitélet különböző. A legerősebb a *földműves* rétegben és a középosztályban. Az előbbiben a tradíció alapján, az utóbbiban inkább a szokás, a mások előtti példaadás gondolatával. A földműves réteg erősebben ragaszkodik a vallásos szokásokhoz és gyakorlatokhoz. Templom-gyakorlás, liturgikus funkciók igénybevétele gyakoriak. Viszont könnyen hathat a szekta, ez itt városon észrevétlenül és lopva végzi közöttük hódítását. Nem mindig elégíti ki a prédikáció, lelki és társadalmi igényei is vannak, amiket a lelkipásztor esetleg nem vesz észre. Könnyen úgy látja, hogy nem fordítanak rá elég gondot, utánjárást, dédelgetést kíván. Gyakori kísértése,

⁶⁴ Piechowszky: Proletarischer Glaube.

hogy ki akarja sajátítani a lelkészt. Ragaszkodik egyes régi szokásokhoz (liturgiális szokások: búcsúztató), a templomban és egyházban otthont keres, ahol megpihenhet. Az *iparos, kereskedő* réteg kisebb városokban, ahol a súlyát érzi, erősen ragaszkodik az egyházhoz, de inkább mint szervezethez. Foglalkozása sokszor akadályozza abban, hogy templomba járhasson. Rejtőzik benne azonban egy érdeklődés és vágy. Ha ezt fel lehet ébreszteni, akkor tud egész mély lelki életet élni, hálás a gondozásért és a támogatásért. Meg lehet vele láttatni az evangéliumot, nemcsak mint világnézetet, hanem mint életformáló hatalmat is. Különösen a fiatal generáció az, amely lágabb látkörű és az egyházhoz közelebb áll, erősen tudja támogatni az egyházat. Az *intelligens* réteg a városi gyülekezetben a legerősebben ragaszkodik az egyházhoz. A belmissziói munkák nagyon sok ilyen lelket hoztak közelebb az egyházhoz. Az utóbbi évek megrendítő bizonytalansága közel hozta az egyházhoz s rámutatott, hogy az élete Isten kezében van. A műveltségénél fogva a vallásos kérdéseket jobban megérti, de azokat érzelmi kérdéseknek nézi. A lelki élet kérdéseit világnézeti síkban akarja szemlélni s ez a nehézsége. Az egyházi életbe feladatokat útján lehet bevonni, de sokszor ezekben dísz és méltóságot keres. Nagy gondot kell fordítani a lelki nevelésére. Küzdeni kell az ellen, hogy az egyházban szociális szervezetet lánson. A *munkásosztály* lelki élete legelmaradottabb általában a városban. Lelki igényei nincsenek, ezeket egyenként is, csoportokban is, meg kell nyerni. Az egyház tényleges munkájából a szeretetmunka tudja őket az egyházhoz közelebb hozni, de az igehirdetés olyan módjai, melyek a személyes élet kérdéseivel foglalkoznak, semm értéktelenek. Változatos eszközökkel kell vele dolgozni, s bevonni az egyház tevékeny tagjai közé.

c) *A gyülekezeti hitélet általában.* A városi lakosság időben is kevesebbet szentel a hit ápolásának, viszont többféle alkalmat követel meg. A statisztika szerint a városban a leggyengébb a vasárnapi templombajárás. Minél nagyobb a gyülekezet s a város, annál kevesebb. Az erdélyi egyházkerületben 1936-ban Kolozsvárt 7.70, Marosvásárhelyen 4.90, Brassóban 9.10, Sepsiszentgyörgyön 7.40% járt templomba vasárnap, míg ugyanekkor az egyházkerületi átlag 14.69% volt. Azok a városok, ahol nagyobb az arány, rendszeren kisvárosok, nagyszámú földműves lakossággal, ahol városiasodás tulajdonképeni értelemben nincsen. A vasárnap délutáni istentisztelet-látogatások is csökkentek a városban, a hétköznapi istentiszteletek szintén, ekkor földműves és iparos egyének látogatják. Az úrvacsoravétel tekintetében is kisebb a városi gyülekezetekben az arányszám. 1936-ban az összes lélekszámból Kolozsváron 4.40, Marosvásárhelyen 4.00, Brassóban 6.80, Sepsiszentgyörgyön 4.00% (kerületi átlag 11.50%), volt az úrvacsorázók száma, kisvárosban ez is jobb. Az evangélicizációs munkák alkalmában is más a helyzet. Némely alkalomban jobb (vasárnapi iskola), másban gyengébb (ifjúsági és nőszövetségi bibliaóra). A szeretetmunka alkalmai jobbak a városban, a

szervezés könnyebb. A városi gyülekezetben hajlamosabbak a szervezkedésre, ez is a kísértése, hogy csak szervezetet lát az egyházban. Ennek oka, hogy a városi gyülekezet életkörülményei mások, a városi embernek kevesebb ideje van, figyelme elszóródottabb, érdeklődése változóbb, nem hajlandó áldozatokra. A városi ember képét az athéniek rajzában mesterien rajzolja a Cselekedetek könyve; eszerint újdonságra vágyik, változatos munkát követel, a figyelem ébrentartását, kérdéseire feleletet, napi kérdésekkel való foglalkozást. Az istentisztelet bizonyos időpontjai alkalmatlanok, például vasárnap délután nem megy templomba, a hétköznapi istentisztelet az időbeosztás miatt alkalmatlan. Ilyenkor alkalmazkodni kell a helyzethez. A szervezett egyházi munkákban nem mindenki tud résztvenni, viszont vannak, akik számára lehetséges, hogy csak ennek éljenek, az ilyeneket kell a munkába bevonni. A munkában inkább szereti a városi gyülekezet az önállóságot, falun inkább vezetni kell, itt mindenkinek önálló munkát kell adni. Az adakozás a városi gyülekezetben nagyobb, mint falun. (A perselypénzben például 1936-ban Kolozsvárt 4.40, az egész egyházkerületben átlag 1.88 lej esett egy lélekre). Oka a városi gyülekezet tagjainak kedvezőbb anyagi helyzete, hogy készpénzbevételük több, az adakozáshoz szokottabbak. Másrészt a rendkívüli szolgáltatásokra kevésbé hajlandók (templomépítés, iskolaépítés stb.). A rendszeres adakozás kérdése városban sok helyt nehéz. A gyülekezet köztudatában nincs benne az egyház anyagi élete kérdése, nem ismeri és nem is érdekli az, milyen szükségai vannak az egyháznak. Azért az egyházi adózás városban egészen más rendezést kíván, különösen az adó beszédében, mint falun. Az a kényelmes eljárás, hogy az egyházi adót a városi adóhivatal szedje be, az egyház iránti érdeklődésre és a vele való kapcsolatra halálos csapást mérhet.

d) A városi gyülekezet református *hittudata* részben erősebb, részben gyengébb mint falun. Az egyházhoz való tartozás tradíció dolga legtöbbször, de a lelki kapcsolat csekély, inkább világnézetet lát benne. A falunak van egy primér kapcsolata a végtelenséggel, egy ősi vágy és érzék a világfeletti után. A városban ez már nincs meg. Istennel való viszonyát a városi ember emberi eszközökkel keresi: kultúra, világnézet, kegyességi szokások, ezek pedig, ahelyett, hogy előmozdítanák a kapcsolatát Istennel, sokszor a külsőlegesség következtében, éppen meggátolják azt. A faluban kevesebb a hitkérdésekről való ismeret, de mélyebb a kapcsolat Istennel, itt ez utóbbi hiányzik. A református hit kérdései ismerete sokszor öntudatosabb, más egyházak felfogásával önkénytelenül szembeállítja a magáét. Ezért a református hit öntudatosítására több gondot kell fordítani. Ezek az alapismeretek ma már a családokban tradicionálisan kevésbé élnek, otthon kevésbé van benne a gyermek a református környezetben. Különösen fontos a vegyesházasságok hatása, városban ez több, azután a társadalmi érintkezés, a városi közszellem, nem egyházi mozgalmak és tevékenységek hatása. A város e tekin-

tetben közömbösítő hatású, az ellentéteket és különbségeket le-
terli, ezért a hittudatra való rendszeres nevelés fontos.

A városi gyülekezet *erkölcsi helyzeténél* szintén számba
veendők a társadalmi hatások. Az erkölcsi felfogás városon la-
zább, a mérték alacsonyabb, amit az is mutat, hogy a bűnügyi
statisztika városon rosszabb, mint falun. Viszont itt az erkölcsi
helyzet nehezebben látható és ellenőrizhető. Az emberek távol
állanak egymáshoz, kevésbé vannak beavatva egymás ügyeibe s
főleg igen kevés felelősséget hordoznak egymás iránt. Különösebb
társadalmi bűnök: a különböző társadalmi rétegek és egyének
közötti ellentétek, családi viszályok, a családi élet szentsége elleni
bűnök, a gyermekek és szülők ellentétei stb. Nehézség, hogy itt
ritkán lesz közismert és nyilvános a bűn, sokszor marad rejtve,
úgy, hogy a lelkipásztor nem tud róla. A kisvárosban a pletyka,
ellentétek, a lelki alacsonyosság sokszor mutatkozik. Ezért nehéz
itt a gyülekezet erkölcsi tisztaságát megővni, súlyosan befolyá-
solja ezt még a nyárspolgári morál, alacsony, a bűn valóságával
szemben való érzéketlenség mellett fellépő képmutatás, a saját
igazságára építő gondolkodás, kicsinyesség, ítélkezés stb.

26. A munka jellemző vonásai a városi gyülekezetben

a) Általánosságban meghatározza a városban folytatott
munkát a gyülekezet *nagyobb terjedelme*. A lelkipásztor kevésbé
ismeri a gyülekezet tagjait, kevésbé ismerik azok is egymást,
egyemtől távolesőbb életet élnek. A tagok összegyűjtése és ősz-
szertartása is nehezebb, könnyen történnek *átszűrődések*, mert az
idegen hatásokat nehezebben tudja a lelkipásztor észrevenni, vi-
szont az ilyen hatások gyakoribbak, mert vallásilag is heterogé-
nebb a gyülekezet vegyes házasságok, baráti kapcsolatok, üzleti-
stb. viszonyok miatt. A gyülekezet egyrésze valósággal *felismer-
hetetlen*. A széleken élnek, nemcsak a földrajzilag értelmezett
széleken, külvárosokban, gyár- és ipartelepeken, de lelkileg is a
széleken, vagyis távol maradva a gyülekezet életnyilvánulásaitól.
A lelki alkat sajátosságaiból folyó viszonyok szintén nehezítik
a munkát. A városi lakosság élete *differenciáltabb*, igényesebb,
többoldalú, vegyesebb érdeklődésű, például a kulturális és a val-
lásos érdeklődés megoszlik, ami a falun azonos, a figyelme el-
szórtabb, többre terjed ki, változatosságot kíván az egyház éle-
tében és munkájában, figyelmét inkább a külső kérdésekre for-
dítja. Az egyház, mint szervezettség iránt több a hajlama. Az egy-
ház *társadalmi jelentősége*, s így a lelkipásztor társadalmi je-
lentősége is, sokkal nagyobb. Személyes *érdekek* és osztályérde-
kek is érvényesülhetnek, mint arra már a Bibliában az efézusi
gyülekezetben látunk eseteket, ahol az ötvösök érdekeik sérelmét
látták a Diana-kultusz megszűnésében. (Az egyház könnyen vál-
hat egy társadalmi osztály exponensévé. (Korinthusban lenézték
a szegénysorsú keresztyéneket.) A hitélet szempontjából jellemzi

a városi munkát *a hatás ellenőrizhetetlensége*, mert a városi gyülekezet kritikusabb, nehezebben reagál; az evangélium ügyének más ügyekkel való azonosítása, vagy helyettesítése, az elvilágiasodás lehetősége, különösen a kultúrával való felcserélése az evangéliumnak, amiért az Ige tiszta hirdetése fontos. Jellemző nehézség a hitélet szempontjából *a különböző világnézetek bejátszása az evangélium kérdésébe*, az egyházzól vagy a lelkipásztorról könnyen kimondják, hogy egyikhez vagy másikhoz tartozik, s ez kitolja az érdeklődésből az Igét. Szóval a városi gyülekezetet mindig kísérti, hogy az Igét alávesse emberi gondolatoknak és azok szerint ítéljen.

b) *Az igehirdetés* ezért a városi gyülekezetben nagy figyelmet és sokoldalú munkát igényel. Általában az igehirdetésnél fontos *a határozottság*, az Ige tiszta hirdetése, szükséges ismerni a kérdéseket, amelyek a gyülekezetet zavarják, fontos *a változatoság*, hogy minél több úton jussunk el a városi emberhez. Az igehirdetés *tartalmára* nézve az Igének a személyes életben megnyugtató, gondok, válságok között eligazító s a kérdések közt irányadó munkája a fontos. Rohanó, válságos, bizonytalan élet, súlyos kérdések, az élet sokféle igénye és oldala, belső és külső nehézségek veszik körül a városi embert. Ezek között egy szó, Isten szava az, amely megnyugtató, biztat, erőt ad. Az emberek együttélésében is nehézségek, családi, közéleti ellentétek állanak elő, itt e kérdések megítélése és egymással Isten kegyelmében való kapcsolat, a felfogások és vélemények harca között, különösen ma, mikor ezek egyik napról a másikra változnak és jelszavak kerítik hatalmukba az embereket, rámutatni az egyetlen mértékre: Isten szava nagyobb, mint az emberi szó és vélemény, meg erősíteni abban, hogy Isten Igéje örökkévaló, — tud szilárd pontot nyújtani a léleknek. A városi ember egy zajos, zaklatott világból jön a templomba az igehirdetés alkalmára, lelkében még ott hordozza a maga élete kérdéseit. De nemcsak elnyugvásra és elpihenésre vágyik széttépett életében, — csak ezt adni az igehirdetés kísértése, — hanem szüksége van egy parancsra, az állásfoglalásban Isten Igéje alapvető volta felmutatására. Isten ügye úgy álljon eléje, mint amely az élete nagy alkalmában egyedül döntő, ahogyan Pál az efézusiak elé állította a szolgálat pillanata fontosságát. Az Ige életközelségét nem az elpihenés, nem a megnyugvás; hanem annak a személyes, közösségi, világi életben, a kérdések között megnyilvánuló széttépettségben, tájékozatlanságban felragyogó világossága adja, amely határozott feleletet ad, mint adott Korinthusban a társadalmi osztályok viszonya, a házasság, a lelki ajándékok, a római levélben az egymás megbecsülése, a felelőséggel való viszony, a más gyülekezetekkel való közösségi viszony kérdéseiben. A városi gyülekezet az Isten Igéjének személyes parancsát keresi, ezért az Igét mint élethatalmat, a személyes és közösségi élet nyomorúságait a kegyelemben feloldó, vigasztaló üzenetet kell megmutatni.

Az igehirdetés *formáiban*: a *prédikáció* kapcsolatban áll-

jön a gyülekezet élete kérdéseivel. Óvakodjunk az általánosságoktól, mert a városi embernek konkrét kérdések között folyik az élete, ezek tudatában hirdetjük neki Isten Igéjét. Gondot kell fordítani a prédikáció kidolgozására, a forma itt fontosabb, mint falun, az előadás tekintetében is igényesebbek a lelkek. Az étellel való kapcsolatot a felmerülő kérdések prédikációkban való felhasználása által tartjuk fenn, viszont fordítsunk figyelmet arra, hogy az igehirdetést lehetőleg a pásztori munka folyamán vigyük be az egyéni élet kérdéseit meghatározó tényező gyanánt. A *vallásos nevelés* és tanítás munkájára különös gond fordítandó. Igyekezünk a családokban folyó vallásos nevelést erősíteni a szülők befolyásolásával, a gyermekek látogatásával, a missziói egyesületek összejövetelén ilyen kérdések tárgyalásával. Az állami és nem református iskolák tanulói vallástanítására különös gonddal ügyeljünk. Tekintettel kell lenni a más egyházak hatására, amely a vallástanítás alkalmával rendszeren észrevehető és megfigyelhető. A nevelés kiegészítésére szolgál a gyermekek látogatása, személyes ismeretség, olvasmányok adása, a vallásos nevelésnek az egész jellemnevelésben való érvényesítése. Ismerni kell az iskolák szellemét, ott úgy viselkedni, hogy tudjuk képviselni az egyházat és összetartani a gyermekeket. A *pásztorációban* szükséges a családok felkeresése személyesen, vagy mások által, tájékozódás azok helyzetéről, személyes kérdések, nehézségek megbeszélése. Sokszor szükséges sürgetőleg fellépni (vegyesházasság stb. esetében), az ilyen esetekben nagy pásztori tapintatra, szeretetre van szükség. A lelkipásztor magatartása legyen komoly; fontos, hogy tudjon tájékoztatást adni a kérdésekben, óvakodjék, hogy felekezeti gyűlölködéssel vádolhassák, de attól is, hogy gyáva, megalkuvó, vagy mindent elnéző legyen. A személyes kapcsolat sok lelket megtartott már, akiket a tanítás, sőt fenytetés sem tudott volna megtartani. A városi gyülekezetben ezért nagyon fontos a lelkipásztor személyes fellépése és magatartása, mert itt sokszor a lelkipásztorról ítélik meg az egyházat és a keresztyéniséget is. A *missziói* munkaágakban a felnőttek között fontos a közösségre való törekvés, az Ige szolgálatának a gyülekezeti közösség munkája gyanánt való érvényesítése, mert enélkül a munka könnyen elvilágiasodik, mulatságokba vész. Ez ellen erőlyesen kell küzdeni. Az Ige hirdetése legyen előtérben, az Ige parancsát kell a különböző személyes és egyéb kérdésekre nézve a városi ember életében hirdetni. A bibliaórán fontos a megbeszélés, kérdéseket vetünk fel, vagy előkészítünk, igyekezünk azoknak mindig a személyes hátterébe behatolni, a saját kérdések mellett a hitre és életre vonatkozó szükséges kérdésekre is irányítani a figyelmet. Senki ne érezze az ilyen alkalmakkor magát háttérbe szorítotttnak, fontos, hogy ezek az órák a bizalmas, testvéri együttlét és a kérdéseknek az Ige világosságában való közös megtárgyalása alkalmai legyenek. A megbeszéléseket felhasználjuk más kérdések tisztázására is, itt történhetik legjobban a világnézeti és társadalmi kérdésekben az Ige alapján való tájékoztatás.

Az igényeket nem kielégíteni kell csak, hanem irányítani és helyes útra terelni. Törekedjünk a társadalmi osztályok együttműködésére, arra, hogy az egyházi egyesületekben mindenki találkozhassék, s ott eloszolják a feszélyezettség, ami a társadalmilag különálló embereket egymással szemben elfogja. Az egyházi egyesület legyen az a hely, ahol a találkozásnak és együttlétnek egy, a világban nem ismert és nem méltányolt, Isten gyermekei közösségéből származó, lehetősége tárul fel mindenki előtt. A városi ifjúsági munkában mindig fenn fog állani az a helyzet, hogy nem tudja az egész ifjúságot befogni. Meg kell mutatni, hogy az az ifjúság, amely a munkában résztvesz, felelős az egészért, azok legyenek Krisztus követői, akik felkeresik és megnyerni próbálják a többieket. Az ifjúsági munkában az Ige életteljes hirdetése, az ifjúságnak ez alapon a világnézeti és társadalmi kérdésekben való tájékoztatása, a munkába való bekapcsolása nagyon fontos. Még akkor is, ha az ifjúsági munkában az egyes rétegek vagy foglalkozási ágak külön csoportokban vesznek részt, időnként legyen alkalom, amikor ezek találkoznak egymással. A konfirmációi előkészítés alaposságától, a reáfordított időtől nagyon sok függ. A tanításon kívül a konfirmandusok meglátogatása, személyes életük és körülményeik ismerete, azon hatások tekintetbevétele, amelyek között élnek, ezeknek a tanítás folyamán helyes világításba állítása, a személyes keresztyén életgyakorlatba való bevezetés, végül a konfirmáció után az ifjúsági egyesületekben való összetartás itt fontosabb, mint bárhol, s ezért elengedhetetlenül szükséges.

c) A városi gyülekezet *szervezetére és igazgatására* nézve sokkal több munkát ad, mint a falusi gyülekezet. Szétterjedt, elágazó kérdéseivel és munkáival, különösen nagyobb városban, csak úgy lehet összetartani, ha jól meg van szervezve nemcsak külsőleg, de belsőleg is. A lelkipásztor egyedül ezt nem is képes végezni, itt fokozottabban fontos, hogy az egyház tagjait, különösen a presbitériumot a munkába bevonja, a presbitereket a gyülekezet éllete, feladatai, helyzete kérdéseivel megismertesse, s igyekezzék őket egy munkaközösségbe összekapcsolni. Nagy veszedelem, ha a presbitériumban csak a gyülekezet egyik rétege van képviselve, a többi, vagy valamelyik kimarad. A presbiterek lelki közösségét minden eszközzel (közös bibliatanulmány, konferenciák, szeretetvendégségek stb.) igyekezzünk megerősíteni. A presbiterek mellett az egyházközség minden tisztviselője, még az egyházi adószedő, vagy harangozó is, legyen missziói lelkületű, az egyház lelki céljait látó és magáévá tevő lélek, aki a hívekkel való érintkezésben igyekezzék az alkalmakat felhasználni az Ige szolgálatára. Nagy segítségére lehetnek a városi gyülekezetben a lelkipásztornak a tanítók, ezeken kívül a laikus munkások (vasárnapi iskolai vezetők, ifjúsági vezetők, iratterjesztő, diakonus, diakonissza stb.). Ezek munkáját nemcsak ellenőrizni, de irányítani és segíteni kell. A gyülekezet tagjai figyelmét állandóan ébren kell tartani, újabb és újabb feladatok, eszközök, célok, szük-

ségek megmutatásával. Nagyon fontos eszköz a *gyülekezeti lap*, amely legyen eleven, mozgalmas, a gyülekezethez szóló, s lehetőleg minden családnak külön előfizetés nélkül jusson el. Az egész munkában fontos a decentralizáció. *Ne a lelkipásztor csinálja mindent*, ne a parókhán folyjon le minden, hanem jusson el az üzenet a legszélső helyen lakó lélekhez is, de a lelkipásztor irányítása mellett. Óvakodnunk kell mindezek mellett *a munka üzemszerűségétől*, ami a városi munkát nagyon fenyegeti, s igyekezni a személyes, lelki oldal minden téren való érvényesítésére.

*

Irodalom: Karácsony Sándor: A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Budapest, 1939. — Weiss I.: A mai magyar társadalom. Budapest. — Dávid Gyula: Egy városi gyülekezet kérdése. Az Ut. XXII. — Imre L.: A protestantizmus és a proletariátus. Kolozsvár, 1932. — U. a.: Gyülekezeti munka egy városi gyülekezetben. Az Ut. I—II.

27. Sajátos gyülekezeti alakulások

a) A poimenikában olyan gyülekezetről beszélünk, amelyet Isten Igéjének hallgatására és annak való engedelmességre egy helyen együtt lakók közössége képez, s jogi formája az egyház-község. De vannak *sajátos gyülekezeti alakulások*, amelyekre ez nem talál. Ezeket nem állandóan egy helyben lakók alkotják, vagy ha ott laknak is csak kultuszi szolgálatra gyűltek össze, vagy egy más szervezett közösségben élnek, vagy pedig foglalkozásukban sajátos meghatározottságú tagokból állanak. Ha az ilyen eseteket nézzük, a következő *négy sajátos formát* látjuk, amelyek ezektől az eddig látott, egy helyen lakókból álló és tevékenységüket szervezett formában kifejtő gyülekezetektől különböznek s ezért róluk, mint sajátos gyülekezet-alakulásokról külön kell beszélnünk. Az egyik eset az, mikor egy *intézmény* keretei szolgáltatják a gyülekezeti keretet. Ilyen az iskolai gyülekezet, fogházi- vagy letartóztatási intézeti gyülekezet, ilyen egy kórház, árvaház vagy más nevelő vagy jótékonyági intézet, ilyen végül a katonaság, a hadsereg, amelynek református tagjai külön egyházi szervezetben élnek ugyan, de ezt a katonai szervezet lényege és működése meghatározza. Ezekben a gyülekezeti jelleg nem önállóan jelenik meg, bár a gyülekezeti tevékenység több ága megvan, vagy meg lehet bennük (kultusz, a tagok szeretetközössége stb.), mégis, nem teljesen fejthető ez ki. Ez különbözteti meg őket a tétlen gyülekezettől, mert annak, ha nem teszi is, kötelessége a gyülekezeti tevékenységet kifejteni. Az ilyen gyülekezet tagjai is tevékenységükben korlátozva vannak, vagy életkoruk (iskola), vagy állapotuk (fogház), vagy egy más szervezethez való tartozásuk (hadsereg), vagy valami más által, nem alkothatnak szervezett gyülekezetet. A gyülekezeti élethez pedig hozzátartozik, hogy egyházi közösséget alkosson. Az egyház külső formája nem

cestleges, nem mellékes, sőt szükséges az egyház életére. A gyülekezetnél is így van. A gyülekezet, mihelyt megszűnt egyes lelkeknek csak önmagukra gondoló csoportja lenni, hanem az Ige közös hallgatására összegyűltek gyülekezetévé vált, magának külső formát, szervezetet akar szerezni és pedig a hitéből folyó egyházközönségi szervezetet. Az ilyen intézmények keretei között élők-nél azonban ez legtöbbször lehetetlen. Másik eset, mikor a gyülekezet külső alkata is megvan, vagy meglehet, de a tagokat egy bizonyos szervezettségben lefolyó *foglalkozás* határozza meg, milyen például a munkásokból álló sajátos gyülekezet, ahol csak ezek alkotják a gyülekezetet, mint például a faluban a földművesek. Itt a külső forma lehetséges, de ezt is meghatározza a helyzet, amiben vannak. Harmadik lehetőség a *szórvány-* és *tanyai* gyülekezet. Az ilyen lelkileg lehet egységes, összetartó, munkásságában öntudatos, vagy ennek fordítottja, foglalkozásban homogén, vagy heterogén. De nem önálló szervezetet alkot, külső szervei nincsenek, függ egy másiktól, önálló munkája és munkása nincs, a tagjait nem köti össze külső kapocs. Végül ilyen az *alkalmi gyülekezet*, mikor egy vagy több gyülekezet tagjai egy bizonyos alkalomra jönnek össze. Nem nevezhetjük ezt kultuszi gyülekezetnek, mert a kultikus, igehirdetői alkalmakon kívül más is adhatja az összejövetelre a szükségét, és mert magán a liturgikus cselekményeken kívül a lelkipásztornak egyéb feladatai is vannak az így összegyűlt lelkek iránt. Lehet az ilyen csak kultuszi gyülekezet is, például temetések, házasságkötések alkalmainál, de lehet konferenciák, evangélizációs összejövetelek által nyújtott alkalmakra összejöttek közössége. Itt is hiányzik a külső kapocs, bár sokat az összejöttek közül ilyen is összeköt, esetleg tagjai a szervezett gyülekezetnek, de lehetnek közöttük idegenek, más felekezetből valók, vagy olyanok is, akik templomba nem járnak.

Ezeket az alakulásokat nem nézhetjük tehát szervezett gyülekezeteknek, amelyekben az egyháztagság, a gyülekezeti összetartozás tudata, a gyülekezet életében való tevékenység, vagy kevésbé tevékeny részvétel, bizonyos gyülekezeti öntudat és a hitvallásnak — még ha aránylag csekély mértékben is — de valamilyen közössége tartja össze a hívőket.

b) Nézzük most részleteiben milyen *vonások* jellemzik ezeket a sajátos alakulásokat? Az intézmény keretei között fennálló gyülekezetet az intézmény szervezete kapcsolja össze. A gyülekezeti összetartás tudata mérsékelt, másodrendű, vagy egészen hiányzik. Az *intézményben* mindig egy kényszer van, amely egyformásít. A nevelőintézetekben egy nevelői hatás, amelyeknek megvan a szelleme, ezt tekintetbe kell venni s el kell ismerni. Másutt is egy külső kapcsolat: a katonaságnál az állami szervezett kiképzés, életrend, fegyelem, amely, bár nem személyes, a személyes életet mégis befolyásolja, csak bizonyos körökre engedni terjedni. A fegyelmező intézeteknél az intézet rendjét kell ismerni. A modern büntetés hármasság feladata: az izolálás, megtorlás, ja-

vítás, előkészítés arra, hogy az illető később a társadalomnak hasznos tagja lehessen. A fiatalok javítónevelése különösen az izolálás és a javítás gondolatát kell szem előtt tartani. Azért ezen intézmények egész munkáját s a benne élőket meghatározza a szabadság korlátozottsága, ami sokszor megrögződésre, a társadalommal szemben való elkeseredésre, ellenséggé lételre vezethet. A *foglalkozás* által meghatározott speciális gyülekezeteknél látjuk, hogy a foglalkozás a lelkekre rányomja a maga bélyegét s így a gyülekezet életét is meghatározza. A foglalkozás, mint hivatás, a munka sajátos értékelésén alapul s azon a felfogáson, ahogyan az illető a munkát tekinti. A munkásság felfogásában a munka az anyag feletti uralom gondolata alapján áll, ezért itt az erőnek és tevékenységnek az anyag feletti való diadala szempontja emelkedik ki. Ez magyarázza utilista értékelését is. A földműves szemében a munka a természet életében és munkájában való részvétel, ezért ez a foglalkozás a természet erőinek és életének mélyebb megértésére vezeti az embert. A kereskedő az anyaggal már mint áruval, mint feldolgozott és az emberhez alkalmazott eszközzel foglalkozik, munkája közvetítés, az emberi szükségek kielégítése, már magával az emberi léttel szorosabb kapcsolatban áll. Itt különösen a munkás gyülekezetekről szólunk, mert a falusival már foglalkoztunk. Jellemzi a szervezettség nagyobb tudata, az egyház társadalmi feladatának előtérbe helyezése, kísérelése az, hogy az egyházban csak ezt látja, az egyházat a társadalmi és világnézeti viták eszközéül akarja odaállítani s ezek körébe bevonni. Állandó a törekvése az egyház lelki jellegének elhomályosítására. Az *alkalmi* gyülekezet előtt az alkalom áll, amelyik összegyűjtötte őket. Az igehirdetésben inkább alkalmi beszédet vár, esetleg szép szónoklatot, mert ez jobban is megmarad az emlékezetében. Az alkalom s a vele kapcsolatos dolgok, körülmények miatt nem elég kész az Ige befogadására, azt számára csak külső keretek teszik emlékezetessé, noha ezek sokszor egyenesen gátolják az igehirdetést (ünnepélyesség, gondok, a figyelem önmagára irányulása stb.). Utána szétmegy a gyülekezet, úgy, hogy speciális gondozása csak egyénenként eszközölhető. A szórvány- és tanyai gyülekezetekről, mint sajátos alakulásokról külön kell beszélnünk.

c) Milyen speciális formái és módjai vannak itt a munkának? Először is fontos látni azt, hogy ezek a speciális helyzetek az Ige mondanivalóját nem befolyásolják. Tehát nem egy alacsony alkalmiság szükséges, sőt a közönséges értelemben vett alkalmiságtól egyenesen óvakodni kell. Az ilyenek esetleg hatnak, de felszínesen és ideiglenesen, sőt sokszor éppen ellenkező hatást gyakorolnak (pl. az alkalmi beszédeknél az alluziók). Az alkalmiság abban a lelki helyzetben van, amelyben ezeket a lelkeket, a sajátos alakulásokat bármelyikében, az Ige találja s amelyben nekik az örök parancsot a helyzetükre nézve mondja. Nem emberi kiélelése s emlegetése kell tehát ezeknek, hanem azt kell keresnünk, hogyan élezi ki maga Isten Igéje a maga parancsát. Éppen

így óvakodni kell a nagyhangúságtól és póztól, amellyel sok külső hatást érünk el, de az Ige elvész. Az Ige azokhoz, akik egy *intézmény*, vagy szervezet kötelékébe tartoznak, arról beszél, hogy az a szervezet hogyan határozza meg a keresztyén embert: az iskolában úgy, hogy az ottani rend a keresztyén jellemet segíti kialakulásában, az ismeretek a maguk egységében feltárják Isten világának csodálatos titkait, ha a világot az Ige fényénél szemléljük, az egész nevelés Isten szolgálatára való előkészítés; a katonaságnál úgy, hogy a fegyelemben, az ország védelmére való felkészülésben megmutatja az „igát”, amit a próféta szavai szerint jó és szükséges viselni az embernek és engedelmességre kényszeríti kifelé, hogy a belső, Isten iránti engedelmességet megtanuljuk általa; a fegyelmező intézményeknél azt, hogy a bűnből van szabadulás és Isten új életet tud adni annak, aki hívó szavát meghallja s az szabaddá lesz belsőleg a Krisztusban való kegyelem által.

Az *egyfoglalkozású* gyülekezetekben a munkát, mely a bűn alatt átok, a kegyelem alatt Isten szolgálata eszközének mutatja meg, felelősségre ébreszt iránta, másokkal szemben kitekintést nyújt Isten egész egyházát alkotó s az őt szolgáló s általa megváltott lelkek közösségére.

Az igehirdetés *egyéb* formáiban arra törekszünk, hogy ezekben a speciális gyülekezeti alakulásokban is érvényesítsük őket, nem elégedve meg a csak néha történő igehirdetéssel. Az intézményekben a gyülekezeti élet mint szeretetközösség, mint Istennek való tényleges engedelmisségben való élet, többé-kevésbé megvalósítható, a személyes gondozás alkalmait felhasználni, a kapcsolatot lehetőleg fenntartani s az igehirdetést tovább építeni szükséges. Különösen az alkalmi gyülekezetek adnak erre lehetőséget is. A munkás-gyülekezetekben különösen fontos a keresztyén hit és élet kérdéseinek, a fennálló társadalmi és közéleti kérdéseknek személyes, az Ige alapján álló tisztázása. A gyülekezet szervezetére nézve, a munkás-gyülekezeteknél az egyházi munkába való bevonás, iratterjesztés megszervezése, az intézményeknél, különösen az ifjúsági nevelő intézményeknél, az egész ifjúság közösségi életének egyházi alapon vezetése, ifjúsági gyülekezet, ifjúsági egyesület, bibliaköri szervezet, stb. kiépítése, vele az ifjúságot az egyház szervezett életközösségében való részvételre készítjük elő.

28. A szórvány- és tanyai gyülekezet

a) Külön kell beszélnünk azokról a kérdésekről, amelyek a *szórványok és a tanyai gyülekezetek* munkájára és helyzetére vonatkoznak. Először is meg kell állapítani, hogy mind a kettő *egyedik* abban, hogy szervezett gyülekezeti életet nem él, nem rendelkezik a gyülekezet külső kereteivel, hanem egy anyaegyházközségtől függ s annak gondozására van bízva. *Különbözik*

ez a kettő azonban egymástól lényeges vonásokban. A szórvány tagjai más vallású vagy ezenkívül még más nemzetiségű lakosság között élnek, az anyagyülekezettől távol, más polgári község területén, gondozásukat az anyaegyházközség lelkésze végzi, kisebb-nagyobb időközben látogatva meg őket s látva el szükségüket. A tanya lakói hozzátartoznak ahhoz az anyaegyházközséghez, amelynek tagjai, csak lakásuk van attól és egymástól is távol, nagy területet népesítenek be, a távolság következtében egymással is ritkábban találkoznak.

A *szórványok* keletkezésük szerint vagy régebben önálló egyházközségek desolálódásából származtak, akár a lakosságnak idegen hódítás következtében való kipusztulása, akár az életlehetőség hiányában való kiköltözés által, amikor is az ott maradt csekély számú hívő lassanként kisebbségbe jutott, vagy egyenesen pár családra olvadt le; vagy beköltözés útján, amikor egy munkaalkalom vagy megélhetési lehetőség megnyíltával református családok költöztek be egy-egy városba, ipar- vagy gyártelepre, esetleg a munka megszűnése után is maradt ott még lakosság, akik már ott meggyökereztek, másutt nem találva új lehetőséget, ott szereztek valami megélhetést maguknak. A két keletkezési mód rányomja a maga bélvégét a szórványra később is; más az a szórvány, ahol egy ősi ottlakás tudata él s más az, ahol a hivek érzik talajtalanságukat az új környezetben. Minden szórványnál a gondozás tekintetében a keletkezés ismerete nagyon fontos, mert olyan adatokat nyújt, amiket tekintetbe kell vennünk.⁶⁵

A *tanyák* rendszeren nagybirtokokra kitelepített zsellér munkásság földhöz jutásából keletkeztek, vagy városi lakosoknak a várostól távoleső birtokain, ahová nyáron a munka végzésére a gazda kiköltözött, aki különben télen a városban lakik. Így tulajdonképpen kétféle tanyáról beszélhetünk s ez a megkülönböztetés fontos nemcsak közigazgatási, hanem lelki gondozói szempontból is: olyanokról, ahol, vagy olyan tanyai lakosokról, akik egész évben távol laknak a várostól és olyanokról, akik télen városi lakosok.⁶⁶ Az előbbiek egy-egy nagy mezőgazdasági város külső, sokszor óriási mértékben szétterjedt és távollakás következtében alig áttekinthető és átfogható külterületeit és annak lakosait képezik, akik a városi gyülekezetnek, amelyhez tartoznak, alig érzik valamilyen hatását, az utóbbiak a munkaidőn kívül a városi gyülekezethez tartozóknak érzik magukat, sőt erre súlyt is helyeznek s csak a munkaidőben van szükségük a, viszont ilyenkor meglehetősen nehéz, gondozásra. Az utóbbiaknál lehet számítani egy bizonyos közösségtudatra, ami őket az anyagyülekezethez kapcsolja, az előbbiek gyakran egészen egyedül, elhagyottan élnek.

⁶⁵ Nagy Odön: Szórvány és beolvadás. Hittel, 1938.

⁶⁶ Weiss I.: A magyar falu. Budapest, 1931. 12—14. l.

Mind a kettő, a szórvány is és a tanya is, megegyezik abban, hogy a gyülekezeti élet meghatározott és szervezett formától távol van, nem érezheti annak gondoskodását, ezért vagy a desolálódás, elerőtlenedés, vagy épen az asszimilálódás fenyegeti. A szórványosodásra nézve tudnunk kell, hogy egy, csekély mértékben állandóan folyó jelenség, mert beköltözések idegen környezetbe minden egyház hívei részéről állandóan történnek, úgy, hogy ezt gyökeresen és véglegesen megszüntetni nem is lehet, csak arra lehet vigyázni, hogy nagy mértékben és nagy kiterjedésben ne történjék.

b) Milyen belső vonások azok, amelyek a szórványgyülekezet és a tanyai gyülekezet lelki helyzetét jellemzik? Meg kell jegyeznünk azt, hogy a szórvány *nem mindig van pusztulásra ítélve*. Megtörténhetik, hogy a szórványban lakók öntudatosak a maguk hitében és egyházi kapcsolatukat fenntartják, annyira, hogy nemcsak nem veszítenek tért, hanem képesek arra, hogy az idegen környezetben erőteljesen tegyenek bizonyosságot a maguk hitéről. Egy ilyen öntudatlan törekvést minden szórványban találunk, ezért van, hogy a szórványgyülekezet legtöbbször nagy örömmel veszi, ha vele foglalkoznak, szívesen hallgatja az istentiszteletet s számarányban sokkal inkább látogatja azt, mint a nagy gyülekezetek tagjai. Ritka eset azonban, hogy ilyen öntudatos és határozott élet legyen egy szórványban, legtöbbször csak akkor, ha van ott valaki, aki őket összetartja és gondozza. Legtöbbször a szórványban is és a tanyai lakosságnál is, olyan kísértések lépnek fel, amelyeket a szórványhíveknél jellegzetes hibáknak ismerhetünk fel. Mind a két helyzetben azt kell megállapítanunk, hogy a tanyai és szórvány lakosságnak az egyháztól, a szórványbelieknek ezenkívül a nemzeti közösségtől való *elszakadása csak következménye annak a szakadásnak, amely bennük a hit dolgában beállott*. Téves tehát azt gondolni, hogy a szórványok elegyháziatlansága és elnemzetietlenedése, idegen szokások, nyelv, vallás felvétele, a tanyai lakosságnak az egyháztól való elidegenedése önálló jelenség. Mivel a nemzeti élethez és az egyházhoz való kapcsolata a léleknek a hit legmélyebb kérdései közé tartozik s függ attól, milyen az illető lélek hite, azért az *elidegenedés s ennek jelei csak kísérő jelenségei annak a ténynek, hogy az a lélek a maga hitében törést szenvedett*.⁶⁷ Az idegen szokások, felfogás átvétele, csak következménye ennek a ténynek, amelynek sajátossága, ami egyben az egész dolog tragikuma, hogy kezdetben nem lehet észrevenni, ha meg megindult, nem lehet megállítani. Ez a tény az egész szórvány és tanyakérdést s annak megoldását *elsősorban lelki kérdéssé, a lélek megtartásának kérdésévé teszi s ebből épen nekünk, reformátusoknak, akik a lélek elsőbbségét valljuk a testi és anyagi dolgok felett, nem szabad engedni*.

⁶⁷ Imre L.: A szórványmunka elvi és gyakorlati kérdései. Kolozsvár, 1940. 19--21. l.

Ebből a törésből s az ebből származó közösségihiányból következik a *csékélyebb értékűségnek* az az érzése, ami a szórványlelket jellemzi, különösen, mikor a maga hitét, nemzetét, felfogását, szokásait stb. úgy tekinti a többségével szemben, mint alacsonyabb értékű, jelentéktelenebb, ennél fogva időt nem álló, változásnak kitett és arra ítélt dolgokat. Ezért veszi át ezeket az idegentől s igyekszik magát szégyenkezve alávetni azoknak, amiket másoktól lát. Ugy a szórványban, mint a tanyai lakosságnál ez a csékélyebbértékűség tudata párosul az elhagyottság és egyedülvalóság érzésével, nem látja és nem érzi azt a közösséget, ami őt az egyházzal, a hívek nagy testvériségével összefűzi, árvának, magánosnak érzi magát, tehetetlennek és elhagyottnak. Mivel a hit és az egyházhoz való kapcsolat tartóerői és oszlopai azok a vallásos gyakorlatok, amelyekben Istennel való viszonya kifejeződik s e kifejezés által megerősödik, ezekben pedig nincs része, az elidegenedési folyamat egy idő múlva azzal erősödik, hogy ezeket a gyakorlatokat, amiknek szükségét érzi, más egyházban keresi és találja meg, olyanban, amely utánajár, amelyben van reá is kiterjedő közösség, s amelyben vallásos élete külső formáit kiélheti. Ezért terjed a tanyán a szekta, a szórványban a többségi vallás.

A tehetetlenség abban is nyilvánul, hogy még akkor is, ha az egyház ki akarja reá terjeszteni a munkáját, *nem érez magában semmi erőt* ennek támogatására. Elfogadja, sőt szívesen veszi és kéri a segítséget — ha csak félelem, vagy a többséghez kapcsoló érdeke nem gátolja — de magán nem tud segíteni. Olyan-nak érzi magát, mint egy tehetetlen beteg, várja, hogy odavigyék, ahol az angyalszárnyak megérintik a szent tó vizét, de maga nem tud odamenni. Ennek a tehetetlenségnek a legyőzése a gondozás egyik legfontosabb problémája.

Végül nagy kísértése különösen a szórványgyülekezetnek, amely nemzeti kisebbséget is alkot, hogy az egyházat és a hitet *nemzeti keret* gyanánt állítja oda. Ilyen helyen a „magyar” vallás az öntudatosabbak előtt a nemzeti élet egyik szervének tűnik fel. Ez a jelenség érthető, mert kisebbségi sorsát épen a nemzeti élet területén látja legvilágosabban, de ugyanakkor veszélyes is, mert a hit igazi lényegét elveszti s nemzeti jelszavakkal cseréli fel. Nálunk ma különösen kell ettől óvakodni s megmutatni a hit minden nemzeti kereten felülálló lényegét és jelentőségét.

c) *A munka*, amit a tanyai lakosság között és amit a szórványgyülekezetben végezni kell ismét mutat közös találkozó pontokat. Alapjában véve mindkét esetben *a lelkeknek Isten Igéjével az egyházon keresztül való kapcsolata megerősítése* fontos, hogy az idegenségnek, elhagyatottságnak érzése megszűnjék s a lélek Isten személyes megszólítására s ezzel együtt az egyház közösségére ráébredjen. A szekták munkájában ez a két elem van, ami azt a munkát olyan hatásossá teszi: személyes hitre vezetik és közösséget adnak neki. Ezért az anyaggyülekezet felelősségérzete s különösen a vezetők öntudatos és hűséges munkája itt sokat segíthet, hogy az anyaggyülekezet legyen valóban anya, aki gyer-

mekeit gondozza, táplálja és számontartja. A mai helyzetben, amikor lehetetlenség minden néhány család számára külön lelkesi állást tartani fenn, a tanyák és szórványok sorsa nagyrészen az anyagyülekezetek hűségétől és odaadásától függ, hogy azok ne tehernek, nyügnék tekintsék a tanyákon és szórványokban lakó gyermekeiket, hanem olyanoknak, akiket Isten reájuk bízott. Ezt az anyagyülekezetben hirdetni kell, erről bizonyosságot kell tenni s erre a munkára azt megszervezni.

A szórványokat, s ebben a tekintetben a tanya is ilyennek számít, a Szentírás „diasporá”-nak nevezi, vagyis olyan *magnak* (σπέρμα), amely elszórtott mások közé, vagy a földtől távol. Az így távolesett mag azonban nem mindig van halálra ítélve, csak akkor, ha egyedüllétében elhagyja magát és lemond az életről. Ha ezt nem teszi, meggyökerezhet, gyümölcsöt és újabb magot hozhat s évek múlva meggyarapodhat úgy, hogy otthon lesz, körülvéve azoktól, akik belőle származtak. A szórványgyülekezetet is lehet nemcsak úgy tekinteni, mint halálra ítélt, pusztuló gyülekezetet, hanem olyanak is, amelynek a tagjai Isten megbízásából vannak azon a helyen, hogy ott bizonyosságot tegyenek, ott Isten akaratát hirdessék, hogy másoknak világosságot nyujtsanak s másokat is rávezessenek az igazi élet útjára. A tanyákon lakó hívek a távoiság ellenére is lehetnek egyek, ha megéreztetjük velük Isten gyermekeinek az egyházban tér és idő felett álló közösségét és ebbe a közösségbe bekapcsoljuk őket.

Azt kell vallanunk azért, hogy a szórvány és tanyakérdés megoldása, ami annak alapvető, lelki kérdését illeti *gazdasági vagy társadalmi segítséggel, állami vagy más szervezeti úton nem reményelhető* és nem vezethet sikerre, épen azért, mert alapjában véve *lelki kérdés*. Nem foglalkozunk most azokkal a kísérletekkel, és tervekkel, amelyek telepítés, gazdasági megerősítés, kulturális munka által való öntudatra ébresztés, szociális irányú kezdeményezések terén felmerültek, amelyeknek lehet és van jogosultsága, de végső és igazi megoldást nem tudnak nyújtani.

Lelki téren elsősorban a meglévő eszközök igénybevételé szükséges, tehát az anyagyülekezet felelősségérzetének ébresztése, a rendszeres látogatás, amit ha a lelkipásztor nem tud végezni, vegye segítségül a presbitereket, ifjúságot, a gyülekezet más tagjait, akik beosztás szerint tegyenek ott látogatást, stb. Az egész gyülekezet köztudatába kell bevinni a felelősséget azokért, akik szétszórtságban laknak. A lelkipásztor, ha másképen nem is érintkezhetik gyakran a tanyai vagy szórványgyülekezet tagjaival, fenntarthatja velük a kapcsolatot levélben, iratok, lapok, egyházi sajtó útján stb. Természetesen az előírt és kötelességszerű istentisztelettartás, úrvacsoraosztás, látogatás elengedhetetlen és ne panaszkodjék a szórványkérdésről az, aki saját maga meg nem cselekszi, ami kötelessége.

A másik dolog magának a szórványnak, vagy tanyának *belső erősítése*, tehát annak a tehetetlenségnek megszüntetése, ami őket elfogja. Ezt úgy lehet megszüntetni, ha saját maguk is

résztvesznek a saját gondozásukban, ha van köztük egy tag, aki a többire gondot visel, felügyel, aki összegyűjti őket akkor is, mikor a lelkipásztor nem tud elmenni, aki levelezésben áll a lelkipásztorral, aki foglalkozik rendszeresen a családok látogatásával, esetleg a gyermekek tanításával, vagy legalább tanulásuk ellenőrzésével stb. Az istentiszteleti alkalmaknak maguk között imádsággal, esetleg egy prédikáció felolvasásával, bibliaolvasással való megtartása már sokat segít e tehetetlenség ellen. A szórványok és tanyák lakóit hozzászoktathatja a lelkipásztor, hogy mikor az anyaegyházköztségben járnak, mindig menjenek be a lelkipásztorhoz, aki beszélget velük, izen általuk a többinek, és sokféle apró pásztori tettel kapcsolhatja őket az egyház közösségéhez.

Intézményesen gondoskodhatunk a gyermekeknek, konfirmandusoknak az anyaegyházköztségben való taníttatásáról, internátusok, vagy externátusok útján, a sajtó szolgálatáról, stb. Ezek az intézményes eszközök azonban csak akkor érnek valamit, ha személyes gondozás járul hozzájuk. Ezek mellett az állami és társadalmi segítség eszközeit is meg kell ragadnunk és fel kell használnunk a lelki gondozás és nevelés szolgálatára.

*

Irodalom: Ágoston S.: A szórványok egyházi gondozása. Budapest, 1915. — Horváth I.—Szigethy B.: Szórványaink. Kolozsvár, 1932. — Fueter K.: Gemeinde- und Kirchenbildung in der Diaspora. — Imre L.: A szórványmunka elvi és gyakorlati kérdései. Kolozsvár, 1940. — Nagy Ödön: Szórvány és beolvadás. Hitel, 1938. — Belmissziói Utmutató. Budapest, 1940. 138. l.

B) A gyülekezet alkata

Eddigi fejtegetéseink során vizsgáltuk a gyülekezetet, amint ez a maga életét kifejti azokban a helyzetekben, külső formákban és meghatározottságokban, amelyek között él. A gyülekezetet azonban ezek csak egyik, *külső* oldalán határozzák meg. Több a gyülekezet, mint különféle viszonyok között élő emberek együttélése, ezt az együttélést az a lényeg szabályozza, amely a gyülekezetet alkotja. A külső keretekben ennek a lényegnek kell megnyilvánulnia. Azért beszélünk most a gyülekezet alkatáról. A gyülekezet *belső* életét alkotja az, hogy abban Isten Igéje szolgálata folyik, hogy annak tagjai, mint a kegyelem feltétele alatt álló lelkek, Isten törvénye szerint együtt élnek a háládatos engedelmesség életét, hogy ezeket a tagokat a Krisztusban való szeretet kapcsolja össze egy testvéri közösséggé, s hogy ennek az együttes életnek olyan szervezett eszközei, keretei vannak, amelyekben a hívek az Ige szolgálatát végzik. Az Ige hirdetése és hallgatása, az ebből folyó engedelmes élet, a testvéri közösség és a gyülekezet rendje tehát a gyülekezet életének belső vonásai s képezik a gyülekezet *alkatát*, amely az igehirdetés és hallgatás,

A gyülekezet

az együttes keresztyén élet, a tagok szeretetben való közössége és a szervezet által nyilvánul meg.

Ugyanezeket a területeket az egyházzól szólva tárgyaltuk az egész egyházra vonatkozólag, most azt kell néznünk, hogyan nyilvánulnak meg ezek a gyülekezetben, mint egységben.

29. A gyülekezet az egyházban

a) A gyülekezet az egyház tagjainak egy helyen, az Ige szolgálatára összegyűlt csoportja. Az egyházközség ennek jogilag szervezett formája. A gyülekezet még nem jogi szervezet. Lehet olyan gyülekezet is, melynek jogi szervezetsége nincs, bár tagjai az egyházba és az egyház közösségébe beletartoznak. A gyülekezet tehát lelki közösség, mely külső formájában lehet egyházközség. Az egyházközségnek is arra kell törekednie, hogy gyülekezet legyen, viszont a gyülekezet a maga munkáját az egyházközség szervezetében végzi. Az *egyház a gyülekezetben feje ki önmagát*, itt látható, a helyi szükségek és kérdések között, itt szól az Ige s a gyülekezetben lehet annak engedelmeskedni. A gyülekezet tehát nem esetleges összegyülekezése és közössége az egyház tagjainak. Nem abban áll, hogy ezek egy földrajzi helyen laknak, vagy oda gyűltek össze, mert ebből még nem lesz gyülekezet, hanem szükséges ehhez az, hogy ennek egy közösség, az Ige szolgálata közössége legyen az alapja és célja. Az Ige szolgálata azonban *nem véletlenül és esetlegesen*, hanem szándékosan és egy lelki szervezetségben találja a gyülekezet tagjait, mint olyanokat, akik magukat az Ige által megszólítottaknak tartják s ezt a megszólítást újból és újból felismerik. Az, hogy valaki egy gyülekezet tagja, nem véletlenség, úgy kell tekintenie, mint Isten parancsát, aki az ő szolgálatát abban a helyi és társadalmi meg meghatározottságban, tehát ott és azok között akarja igénybe venni, ahová helyezte. Ezért az apostoli felszólítás: „el nem hagyván a magunk gyülekezetét”⁶⁸ épen erre vonatkozik. Nem szakadhat ki tehát senki könnyelműen abból a gyülekezetből, amelybe Isten helyezte, sem érdekből, sem személyes tekintetéből, sem más okból. A gyülekezetnek nincs szükségképen egyházközségi szervezete is, mint már láttunk ilyen gyülekezeteket, de az ilyen alkotására törekedni kell, noha a kettőt, az egyik belső, a másik külső oldala ugyanannak a közösségnek, nem szabad összetéveszteni egymással.

Milyen viszony van most a gyülekezet és az egyház között? A bibliai szóhasználatban, úgy találjuk, hogy mind a kettőt —

⁶⁸ Zsid. 10:25: *ἐπισυναγωγή* = az összejövétel, azok, akik rendszeren össze szoktak gyűlni az Ige hallgatására. — Loew W.: Der Glaubensweg des Neuen Bundes. Berlin, 82. l. „aggregatio” Kálvin, Commentarius in Novum Testamentum. Berlin, 1834. VIII. k. 103. l. „qui alieni ad Ecclesia fuerant, Deus ad filios suos aggregabat”.

egyes kivételektől eltekintve — a Biblia az ἐκκλησία névvel jelöli. Ez a szó jelöli a láthatatlan egyházat is, a láthatót is, utóbbit egyetemességében, helyi megnyilvánulásaiban, sőt apróbb közösségi formáiban is. Az a felfogás, amely csak gyülekezetet ismer el egyház nélkül, ép annyira nem református, mint amely csak egyházat ismer el gyülekezet nélkül. Az egyház és a gyülekezet kapcsolatát lehet vizsgálni külső, szervezeti és belső, lelki viszonyaikban. A kettő tulajdonképpen egy, mert a szervezeti kapcsolat a lelkinek kell, hogy kifejezője legyen.

A gyülekezetnek az egyházzal való kapcsolata *külsőleg* abban áll, hogy az egyháznak, mint szociális és adminisztratív szervezetnek közösségében a gyülekezet benne van. Ez azt jelenti, hogy részt vesz az egyház életének külső megnyilvánulásaiban, abban a keretben, amit az egyház alkot, a többi gyülekezetekkel együtt az egyházmegyei, kerületi és egyetemes egyházi szervezetben, ezekkel egy egyházalkotmányi elv kapcsolja össze: a presbiteriális elv, mely a gyülekezetekből, az egyházközségekből egyházmegyét, kerületet s egyetemes egyházat képez. Ez, bár külső vonás, nem esetleges, alapja a református egyházalkotmányban rejlik. Emellett s ezzel együtt a gyülekezetnek van egy *belső* kapcsolata az egyházzal: a gyülekezet az egyház része. Az egyház és a gyülekezet viszonyát nem elég csak történetileg nézni. Történetileg és jogilag az egyes gyülekezetek mint jogi szervezetek alkottak szélesebbkörű egységeket s ezeknek adták át jogaikat. Valóságban tehát az egyház és a gyülekezet összetartoznak, elválaszthatatlanok. „Ahol ketten, vagy hárman összegyűlnek”, ott van gyülekezet, de ez feltételezi, hogy van láthatatlan egyház, kiválasztottak serege. A látható egyházban a hívek ezt az erről szóló bizonyoságtételt hallgatják meg, amely Ige őket összekapcsolja akkor is, ha szervezett gyülekezeti életben nem kapcsolódtak.

Az egyház és a gyülekezet tehát *nem gondolható el egymás nélkül*. Az első jeruzsálemi gyülekezet, bár tagjai egy helyen tartózkodtak, egyház volt, mint ahogy ezen egyház élt a filippi vagy korinthusi gyülekezetben, s mint ahogy a magyar református egyház legkisebb gyülekezete is egyház, teljes és hiánytalan közössége Isten népének. Ennek a viszornak szemléltetésére vagy meghatározására minden világi, profán hasonlat erőtlen. A gyülekezet nem fiókja az egyháznak, nem képvisellete, nem eszköze, nem helyi tagozata, mert önmagában is önáll, de nem is a gyülekezetek konglomerátuma az egyház, mert egyház ott is van, ahol gyülekezet nincs, csak egyes hívó. El kell tehát utasítani úgy a római egyház felfogását, amely csak az egyháznak tulajdonít valóságos létet, s a gyülekezetet csak az egyház prolongációjának tartja, mint az independens és kongregacionális felfogást, amely az egyház valóságát tagadja. Az egyház és a gyülekezet valójában egy és ugyanazon közösség, az egyik helyi a másik egyetemes megnyilvánulásában. Az egyháznak nem lehet olyan feladata, amelyet ne a helyi egyházak: a gyülekezetek által való-

sítana meg, s a gyülekezet nem végezhet olyan munkát, amely ne az egyházban, tehát az összes gyülekezetek közösségében folya. Minden olyan kísérlet, amely az egyetemes egyházat, vagy általában az egyház magasabb egységeit, a helyi egyházaktól függetleníteni akarja, nem református, Igeellenes s az egyház életét aláássa; minden olyan, amely a helyi egyházat akarja elszakítani a magasabb ervsérektől, szétszaggatja azt a kapcsot, amely egy test tagjait köti össze. Az egyház és a gyülekezet kapcsolata kérdése tehát nem szervezeti, nem jogi, hanem theologiai, illetve a hit kérdése, az igazi viszonyt abban a Krisztusban való hit által látjuk meg, akinek a teste az Anyaszentegyház, egyetemességében is, és helyi alakjában is. Azért is e fejezet címe nem ez: az egyház és a gyülekezet *viszonya*, hanem ez: a gyülekezet az *egyházban*.

Hogyan kell ezt a közösséget ápolni a gyülekezet és az egyház között? Mivel e közösség alapja lelki, ennek a *lelki közösségnek ápolása* fontos. Meg kell mutatni, hogy a gyülekezet az egyház lelki közösségének egy tagja. Ami a gyülekezetet az egyház közösségébe beiktatja, az közös minden gyülekezettel. A közösség gondozására szükség van. Az egyház csak úgy erősödik, ha a gyülekezetben az evgénék és a gyülekezet is erősödnek, mert az egyház ereje a gyülekezetben van. Viszont a gyülekezetnek nem szabad önmaguknál megállaniok. Erőt ad nekik, hogy nem mint külön egyes egyedek állanak egymás mellett, nem is mint külsőleg egybekapcsolt csoportja a gyülekezeteknek, nem is mint egy külső szervezet tagjai, hanem egy közösségben egy lelki kapocs által összeforrv. Az egyes tag nem a gyülekezetben át tagja az egyháznak, mintha a gyülekezet csak híd volna az egyházhoz, tehát a gyülekezethez tartozás jogi feltétele volna az egyházhoz való tartozásnak, hanem az egyháznak és gyülekezetnek, mint ugyanazon közösségnek a tagja, az egyházba való tartozását a gyülekezetben látja meg és teljesíti, viszont a gyülekezethez tartozik, mert tagja az egyháznak. Az egyházhoz és gyülekezethez való tartozás tehát ugyanegy, mert egy tényen, az elválasztás tényén alapul. Az egyházi közösséget az egyház lényege, alapja köti össze. A gyülekezet kapcsolata is annál világosabb az egyetemes egyházzal, minél inkább él a gyülekezet az egyház alapján, minél jobban felel meg az egyház lényegének. Tehát tulajdonképp nem is kapcsolatról van szó, hanem az egység meglátásáról és öntudatosításáról. *Minél öntudatosabban tartozik valaki a maga gyülekezetéhez, annál világosabban látja meg az egyházba való tartozását*, ha az a gyülekezet valóban az Ige alapján áll. Minél szorosabban van a gyülekezet az egyház közösségében, annál jobban ragaszkodik az egyetlen alaphoz: a kiválasztó és bennünket Krisztusban közösségre hívó kegyelem evangéliumához. Azért az egyházi közösség megérettetése annak a megérettetésétől függ, hogy az egyház lényegének a gyülekezetben kell kifejeződni.

b) A gyülekezet, mint az egyházban való lété is kifejezi, az *Ige szolgálata közössége*, életében az határoz meg mindent, hogy

benne az Ige szolgálata folyik. A munka alanya nem a gyülekezet, nem is a lelkész, hanem a Szentlélek Isten, aki Istennek kegyelmi üzenetét a gyülekezetben akarja a világnak tudtul adni, a világot meggyőzni a bűnről, igazságról és ítéltről. Ez az igehirdetés a gyülekezetben folyik, nem valamilyen emberi társaságban, amely emberi kezdeményezésből gyűlt volna egybe. Más oldalról a gyülekezetben az Ige szolgálata folyik és nem más, tehát a gyülekezet élete és léte problémája nem az egyház képviselése, megbízásai teljesítése, szervezete kiegészítése, hatása kiterjesztése, tehát nem egy szociális, lelki akció, hanem ugyanaz, ami az egyházé, azaz ez a munka az egyházban úgy folyik, hogy a gyülekezetben történik.

Mit jelent ez: az Ige szolgálata közössége? A gyülekezet az *igehirdetés közössége*; azaz az igehirdetés nem a lelkipásztor magánvállalkozása, nem is valami olyan feladat, amelyre ő egyéni különállásában kap Istentől megbízást, hanem a gyülekezet közösségében végzett feladat. A gyülekezet kötelessége gondoskodni arról, hogy az Ige hirdettessék. Minden életnyilvánulása arra való, hogy ez zavartalanul történjék. Minden életnyilvánulása arra való, hogy ez zavartalanul történjék, hogy ezt biztosítsa. A körülmények gátlásai elhárítása, az igehirdetés tisztaságának és rendjének biztosítása érdekében vannak az egyes alkalmak, (istentiszteleti idő, hely, mód, szokások, formák), a gyülekezet egyéb munkái (iskola, összejövetelek), ennek lehetővé tételére szolgálnak a gyülekezet igazgatása, szervei. Azután a gyülekezet az Ige *hallgatása* közössége. Az igehirdetés és hallgatás nem két külön tevékenység, hanem ugyanannak két oldala. Az Igét úgy hirdeti az egyház, hogy hallgat Isten szavára, úgy engedelmeskedik neki, hogy hirdeti. A gyülekezet tagjai életére nézve hirdeti az Isten Igéjének való alárendelést, tevékeny engedelmességet, ez a hit *megvallásában* nyilvánul. A gyülekezet *hitvalló közösség*. A hit megvallása Krisztusról való bizonyosgtétel, vagyis kinyilvánítása annak, hogy a gyülekezet a maga életét a Krisztusban történt kegyelemre akarja építeni, s átadása az életnek a Krisztus szolgálataiba. Ez is az egész egyház közösségében történik. Az Ige, ami hirdettetik és amit hallgatnak az, ami az egyház alapja, ami a gyülekezet alapja. Ezt az Igét nem lehet megmásítani. Az Ige hirdetéséből és hallgatásából a hit megvallása szükségképpen következik. A gyülekezet annyiban keresztyén gyülekezet, amennyiben a hitét megvallja. A hitvallás emberi célok, felfogások *ellen* történik, benne azt valljuk meg, hogy az egyház Krisztusé, a Krisztus főségét valljuk emberi hatalmasságok, kegyelmét a saját emberi igazságunk, váltságát az emberi megoldási tervek, az életünk Krisztusra bízását az önmagunk akarása helyett. Így ez a hitvallás tulajdonképpen szemben áll a világgal, a bűnt megtagadó, helyette Krisztusra építő bizonyosgtétel. Ez a szembenállás a gyülekezet lényegétől elválaszthatatlan, ha erről lemondott, békülékenységét mutat a világgal szemben, Krisztust árulja el. Ez a szembenállás *nem külső ellentétekben* áll, nem ellenségeskedésben, félrevonultságban, hanem *az Isten és a világ ellentéte tudatában*

s Istennek a világ feletti ítélete ismeretében. Tehát a különbség és ellentét az, ami a gyülekezetet lényegében függetleníti a világtól s figyelmezteti a maga igazi hivatására. A gyülekezetben elevenen kell élnie annak a tudatnak, hogy az az Ige, ami az ő élete alapja, nem azonos a világ semmiféle izenetével, sőt ellentéte annak. Mégis ez az ellentét nem világgyűlölet, nem emberi, hamis „messianizmus”, de nem is belemerülés a világba. A gyülekezetben Isten gyermekei vannak, e világban élnek, de nem e világból való. Tudni kell, hogy Istennek hatalma van e világ felett is. Tehát nem két külön uralomról van szó, az egyház és a világ uralmi köréről, hanem Isten uralkodásáról az egyházban is és a világban is. Az egyház és a világ között fennálló feszültséget a gyülekezetnek mindig éreznie kell s mindig szembe állítania a világ ideiglenességét Isten Igéje örökkévalóságával. Isten gyermekei mások a világ és mások Isten szemében. (II. Kor. 6:9—10.) és másképp is élnek ebben a világban (I. Kor. 7:30—31.).

30. A gyülekezet, mint kultuszközösség

a) Mikor a gyülekezetről, mint kultuszközösségről beszélünk, ez alatt tágabb értelemben azt értjük, hogy a gyülekezetben áll fenn a lelkeknek az Ige hirdetésében és az annak való engedelmségben, tehát az Ige szolgálatában álló, közössége. A református felfogás *nem ismer magános kultuszt*, az Ige magános hirdetését vagy hallgatását, még a magános imádkozó és bibliaolvasó is azok lelki közösségében áll, akik ugyanazt az Igét olvassák és és ugyanúgy imádkoznak. Még fontosabb az, hogy a gyülekezet valóban kultuszközösség: *Isten gyermekeinek őt szolgáló közössége*. Most azonban vegyük a kultuszközösséget szűkebb értelemben és értsük alatta azt, hogy a gyülekezetben Isten Igéjének liturgikus formák között vagy szabadabb formában, de *szóbeli hirdetése* folyik. A szorosabb értelemben vett igehirdetés is a gyülekezet közösségében történik, bár nem a gyülekezet bármely tagja végezheti az igehirdetést, de aki végzi, a gyülekezet megbízásából végzi ezt, maga is egyik tagja a közösségnek, az Ige, amit hirdet, hozzája szól, s az Igének való engedelmség a gyülekezet közösségében őt is kötelezi. Amint hallgatni nem lehet az Igét, csak közösségben, úgy hirdetni sem lehet magánosan. Kultuszközösséggé akkor lesz a gyülekezet, mikor az igehirdetés és annak való engedelmség *a gyülekezet életének központjává* lesz.

Az tehát itt a kérdésünk, *mimódon folyik a gyülekezetben az igehirdetés és mit lehet tenni arra, hogy az Ige hirdetése valóban központi helyet foglaljon el a gyülekezet életében*, döntő szerepet vigyen abban, tehát, hogy a gyülekezet igazán az igehirdetés és igehallgatás közösségévé váljék. E kérdés vizsgálatánál már nem a gyülekezet sajátos formáiról, kérdéseiről és nehézségeiről van szó, hanem azokról a kérdésekről, amelyek minden gyülekezetet egyformán illetnek.

Az igehirdetés munkája azonban nem néma tudomásulvétel, az Igének tétlen hallgatása, hanem annak nyomán Isten Szentlelke *hitvallásra*, döntésre kényszeríti a gyülekezet tagjait s ez a döntés a hit megvallása, szóval, étellel, imádsággal, cselekedettel. Ha ilyen hitmegvallás nem történik, nem mindig az igehirdetés gyarlóságát mutatja, de azért az Ige hirdetésének biztosítására mindig gondot kell fordítani. Az egyház, a lelkipásztor feladata az Ige hirdetése, hogy a hirdetett Ige meghallott és befogadott Igévé válik-e, hogy úgy fogadják-e be, szívesen, mint Isten valóságos izenetét (I. Thess. 2:3) és terem-e gyümölcsöt, indítja-e azokat a hit megvallására: ez Isten Lelkének dolga, aki azt elpeccésetelheti a lelkekben.

A gyülekezeti kultuszközösség megnyilvánul először a *legzártabb kultuszi formákban*: ilyen az istentiszteleteknek három típusa, a homília, sákramentumos és a szimbolikus. Ezek a legközvetlenebbek, minden gyülekezetben megvannak, minden emberhez eljutnak, a legmegszokottabbak. Éppen ebben van előnyük és nehézségük is. Előnyük, mert olyan állandó formákat képeznek, amelyek az idővel nem változnak. Az igehirdetés kultikus formái, a liturgia nem esetlegesek. Bennük, az énekekben, igeolvasásban, imádságban (bűnvallás és feloldozás), az Ige hirdetésében stb., a lélek Isten előtt való megállásának s Istennek a lélek számára való feleletének *alapformái* vannak megállapítva. Ezért fontos az, hogy a liturgiát, az istentiszteleti rendet *nem lehet önkényesen megváltoztatni*, módosítani, a benne levő és egymást meghatározott sorban követő *elemeket cserélni*. Nem véletlen, hogy az istentiszteletnek előfohással kell kezdődnie, áldással végződnie, hogy a bibliaolvasás után, amikor Isten megszólított, a bűnvalló és hitvalló imádság következik, mint az ember felelete stb. E tekintetben az erdélyi istentiszteleti rend reformátoribb, liturgikailag gondosabb a másikonál. A liturgia ezen állandósága *biztosítja a kultuszközösség létesülését és megmaradását* is, ezért érthető a gyülekezet makacs, sokszor ugyan indokolatlan, ragaszkodása a megszokott formákhoz. A kultuszi formáknak ez a zárt-sága azért sokszor okoz nehézséget is. A kötött forma lett a hitek előtt azonos az Isten tiszteletével. Állandó kísértés, hogy magát a liturgiát nem tartalmában, hanem formájában tekintik, és az istentisztelet rendjének egyes elemei, vagy az egész szertartás — ami pedig csak út az Ige elfogadására és annak való engedelmes-ségre — azonosul magával Isten tiszteletével. Ez a jelenség nemcsak a megszokottságból származik, hanem az a veszedelem ez, ami ellen már a próféták küzdöttek, a külsőleges istentisztelet megvetésével. (Ámos, Malakiás.) Az ember szívesebben imádkozik, áldozik, énekel, mintsem engedeimeskedjék, az engedelmesség parancsát felcseréli ezekkel s azt hiszi, kielégíti Istent, ha az ő tisztelete külső formáinak eleget tesz. Ez mindenkor fennálló nehézség marad, ami ellen küzdeni kell.

A másik csoport a szabadabb, *pásztori, missziói formájú igehirdetés*, ami különösen az utóbbi időben lett szokássá. Régebben is volt ilyen (prófétálás a skót egyházban). Itt a külső formák nem döntők, jellegük inkább pásztori, személyes, kisebb közösséghez szólnak, vagy ha nagyobbakhoz is, pásztorilag: néha egészen csak egyes lelkeknek hirdetik az Igét, máskor életkor szerinti csoportokban, gyermekek, ifjúság, nők, férfiak, máskor tömegnek, de személyesen. Előnyük a forma szabadsága, az Ige izenete személyes átadásának könnyebb volta. Viszont állandó nehézségük, hogy a katolikus formák hiánya miatt lazábbak, az egyéni szabadság szabodossággá válhat bennük, mivel lényegük a személyes igehirdetés, ez pedig nagyon nehéz, mert Isten Igéje személyes izenetét az ember maga, akihez szól, nem mindig találja meg és nem is akarja sokszor elfogadni, az igehirdető részéről nagy személyes ismeretet, tapintatot, a lelkekkel való kapcsolatot kíván, ami nagyobb gyülekezetben nagyon nehéz. Itt a feladat az étellel és szóval való hitvallásra ösztönözni s ennek útait megmutatni. Erre itt több alkalom nyílik s ez ennek a formának feladata is.

Az igehirdetés harmadik formáját azok a tevékenységek alkotják, amelyek a *tanítás körébe esnek*. Ilyenek a vallástanítás, a konfirmációi előkészítés, s más, esetleg szabadabb formájú nevelői munka. Ez legtávolabb áll a zárt formájú kultuszi alkalmaktól, bár nemcsak tanítást foglal magában, hanem nevelésnek is kell lennie. Itt egy *anyag* az, amely az igehirdetés munkáját szabályozza, amely anyag, még ha világi kérdésekről szól is. Isten Igéje mértéke alatt áll. Az egyházi tanítói munka nem ismerhet önmagában álló és önmagáért való anyagot, még a hitvallás is, mint a tanítás anyaga, csak magyarázata Isten Igéjének és eszköze az Ige megértésének; még inkább ez a helyzet a többiekkel. A tanítás formájában történő igehirdetés is *a kultuszközösségekben történik*, tehát attól el nem választható. Ez azt jelenti, hogy az egyház a maga tagjait az Ige szolgálatának közösségében tanítja, az , aki tanít épúgy, mint aki tanul, a keresztyén anyaszentegyház tagja. A vallástanítás és vallásos nevelés is tehát a felekezeti iskolában, de másutt is, nem egy tantárgy, nem egyéni vállalkozás, hanem mindig egyházi. Nemcsak úgy, hogy szervezetileg az egyházhoz tartozik, ő alkalmazza a vallástanítót, szabja meg az anyagot stb., hanem úgy is, hogy a tanítás és nevelés szellemének az egyház közösségében kell állania. A tanítói munka feladata Isten üzenete átadása. Megnehezíti ezt ebben a formában az, hogy az egy anyaghoz van kapcsolva, ezért kísért annak az anyaggal való azonosítása, az intellektuális ismeret előtérbe lépése, stb. Viszont előnye, hogy zárt módszere és rendszere kényszerít a rendes munkára és a külső eredményt jobban biztosítja. Az egyház tanítói munkáját *nem szabad csak iskolai tanításra korlátoznunk*. A tanítói munka ki kell, hogy terjedjen minden olyan területre, ahol az Ige izenetét a világ és az emberi élet kérdéseire az ismeretközlés formájában lehet átadni. A gyülekezetben azért a felnőtt tagok tanítására épen olyan gond fordítandó,

nézése régi bűn és gyakori a keresztyén gyülekezetben, amire már különösen Jakab levele is utal. Nagyobb gyülekezetben akadály a hívek közötti *kapcsolat hiánya*, a gyülekezet tagjainak vagy rétegeinek nincs érintkezése egymással, nem ismerik egymást, nem tudnak egymásról, nem is találkoznak, éppen csak a templomban, sőt néha ott sem, mert egyes rétegek más és más templomba járnak. Ez ellentétekre, gyanúra vezet egymás iránt. Ebből származik egymás megítélése, a közösség megtagadása mikor a másik valami hibát követett el, érdekek ellentétei, stb. Gátolja a gyülekezet szeretetközösséggé alakulását *a nyílvántartás hiánya is*. A gyülekezet vezetői nem tudnak azokról, akik segítségre szorulnak, akiken a gyülekezet gyakorolhatná a maga, hitből folyó szeretetmunkáját. Így nem hívódik fel a figyelem rájuk, a gyülekezet elszokik a szeretet gyakorlásától, önzővé és magának-élové válik. Sokszor így történik meg, hogy a gyülekezetben a nagy egyházi szeretetmunkák iránt is kevés az érdeklődés. A szeretetmunka *világiás felfogása* is gátolja a szeretetközösség kialakulását. A világiás „szeretetmunka” alapja az emberi részvét, a mások helyzetének meglátása által felébredt szánalom, vagy a hiúság, vagy idegen hatásra, az a gondolat, hogy ezáltal érdemeket szerez lehet előtt. Ezek nemcsak különböznek az igazi szeretetmunka lényegétől, hanem teljességgel ellenkeznek vele, s ahova bejutnak, ott a hitből folyó szeretetet kiölik és más indokokkal helyettesítik. Itt is a szeretet valódi bibliai értelmének tisztázása szükséges. Az áldozatkészség kérdéseinél sokszor akadály a gyülekezet *szükségei nem ismerése*, ezért vonakodnak sokszor az egyház anyagi segítésétől, mert nem tudják, hogy mire van szükség. Ez az oka rendszerint annak is, hogy általában az áldozatkészség meglankad, mert ez az igénybevétel fokozza, minél több oldalú szükségeket lát meg az ember, annál inkább indítja a lélek az adakozásra. Téves tehát az a felfogás, amely az állítja, hogy az áldozatkészséget csökkenti a lelkekben, ha sok oldalú szükségeket mutatnak fel előtte, hogy az egyházi adót azért nem fizetik, mert misszióra és árvaházra stb. gyűjtenek. Az igazság az, hogy az egyházi adót is azok fizetik a legpontosabban és legszívesebben, akik egyéb célra adakoznak, s más célokra is azok adnak, akik az egyház szükségleteit meglátják. Az adakozás és áldozatkészség, mint a keresztyén élet többi megnyilvánulása, *a gyakortás és igénybevétel által növekedik és erősödik*, minél többet és több munkára adok, annál többet és annál szívesebben tudok adni, ahogy az imádkozásnak, az Ige olvasásának gyakorlata teszi azt mind mélyebbé és gyümölcsözőbbé. Nagy kísértés a *reprezentatív adakozás*, amely csak rendkívüli szükségekre ad, ahol külön köszönetet követel érte. Az adakozás kérdésénél hangsúlyozni kell, hogy az egyház az Isten szolgálata céljára tart igényt tagjai adományaira, tehát az egyházi célra való adakozást más, világi célra adott adományok nem pótolják, vagy nem teszik feleslegessé.

Mindezeknél világosan lehet és kell is látni, hogy a szeretetközösség ezen akadályai *nem külső* nehézségekből származnak,

letlenség és az önképzés hiányára vezethető vissza, a megszokott gondolatmenet, idézetek, képek, bibliai mondások ismétlése az igehirdetőt egy korlátolt klaviaturájú lehangolt hangszerré teszi, amelyen csak egy nótát lehet kiverni, azt is hiányosan. Különösen a nem ünnepélyes formáknál (bibliaóra, vasárnapi iskola, vallástanítás) kísértő ez a veszedelem. A készülés ezeknél is nélkülözhetetlen, sőt még inkább, mert itt az egyes lelkek kérdéseit szorosabban kell szemügyre venni.

Az Ige *hallgatása* terén felmerülő akadályok között, a *megszokottság* a gyülekezet részéről az első súlyos akadály. A gyülekezeti istentiszteletben is, de másutt is, az alkalmak egy idő múlva megszokottá válnak. Sokszor a külső formák is hozzájárulnak ehhez, a liturgia kötöttségének ez a velejáró nehézsége. A bibliaóra, vasárnapi iskolába járás szokássá lesz, kihál az Isten beszéde után való vágyakozás, az alkalmak elvesztik vonzó erejüket, vagy más célnak (az együttes találkozásnak, társadalmi érintkezésnek stb.) szolgálatába kerülnek. A városi gyülekezetben jobban fenyeget ez a veszedelem, hogy az ilyen alkalmak elsekélyesednek, falun más a helyzet, ahol legtöbbször a vasárnap mindig egy új, külön elfogadott adománynak tűnik fel. Olyan cselekmény, mint az úrvacsora, szintén lehet megszokottá, néha tapasztaljuk, milyen botránkozató otthonossággal, minden meghatottság nélkül vesznek részt benne. Ez az Igét és annak hirdetését egy, a lelkesekre rótt kötelességnek tekintti, anélkül hallgatja, hogy annak fényébe helyezné magát és elmegy anélkül, hogy hatni engedte volna magára. Nem azért jár, nem azért hallgatja, hanem a prédikáció külső formáját nézi s azt dicséri meg. Az igehirdetésnek szónoklat, emberi teljesítmény, művészi produkció, vagy szép gondolatokat tartalmazó tanítás gyanánt való megítélése, ami az egyház tagjai között ma is nagyon el van terjedve, szintén az akadályok ezen csoportjába sorozható. Egy másik akadály a *templomkerülés*. Az erdélyi egyházkerületben az egyháztagoknak, az utóbbi öt éves átlagot számítva, 14—15%-a járt vasárnap délelőtt templomba, 1,50%-a hétköznap és 10%-a élt úrvacsorával. Ezek persze nem mindig ugyanazok, tehát ennél több részesül az Igében, de ahol az egyének változnak, ott egy ember ritkábban vesz részt istentiszteleten. A templomkerülés alapoka az Ige utáni vágy hiánya, közvetlen okai az elfoglaltság, az időbeosztás, a másirányú érdeklődés stb. Az *idegen hatások* a gyülekezetben általában az úrvacsorától való tartózkodásban látszanak meg, mert ez a legközvetlenebb közösség. Ha tehát egy gyülekezetben azt látjuk, hogy a kommunikáns (úrvacsora vételére felhatalmazott) egyháztagok kevesen vesznek úrvacsorát, azaz az istentiszteletre járók és úrvacsoravevők százalékszámában között nagy különbség van, ott valami idegen hatás gyanítható. A missziói formákban történő igehallgatásnál sokszor akadály a *várakozás, külsőleges érdeklődés* (ifjúsági munkáknál más szellemű munkák hatása, sport, stb.) vagy a munka *összezavarása* más intézmények kényszerével (vasárnapi iskola, hétköznapi iskola, ifjúsági isten-

tisztelet, iskolai kényszer, stb.). A pásztori jellegű munkáknál ilyen közvetlen külső akadályok lehetnek a *lelkipásztor személyével* kapcsolatos vélemények, ellenszenv stb. Az a közismert jelenség, hogy aki a lelkipásztorra megharagszik, távol marad az Ige hallgatásától és nem fordul hozzá pásztori kérdésekben, sőt az Ige iránti vágyakozását is elveszti, épúgy, mint ennek ellenkezője, hogy a lelkipásztor személyes „hívei” teszik ki a templomi gyülekezetet, a bibliaórák közösségét, és azok használják fel a vele való érintkezés pásztori alkalmait, nemcsak a falusi, de a városi gyülekezetben is gyakori. Bár ennek komoly magyarázata és értelme is van, mert az igehirdetés személyes vonatkozására utal, teljesen ellenkezik a református felfogással, amely szerint az Igét annak gyarló és esendő hirdetője személyétől el kell választani, sőt látni kell azt, hogy az Ige az igehirdető gyarlósága és bűnei ellenére is tud győzedelmeskedni. Mindezek abból az egy forrásból származnak, hogy *Isten Igéjét nem Isten szava gyanánt* hallgatják, hanem külső körülmények alá vetik és emberi véleménynel azonosítják, vagy helyettesítik és így megbontják a gyülekezet kultuszközösségét.

Az Igének való *engedelmesség* akadályai azok, amelyek megátolják, hogy az Ige a gyülekezet és tagjai életét alakítsa, hogy az Ige hallására döntés történhessék a lélekben s ez a döntés meghatározza az életet. Az akadályok közül, amelyek alapja ismét az, hogy az Igét nem mint Isten szavát hallgatják, legfőbb a *kettős vallásosság* gondolata, amely a vallást, az Istennel való viszonyt csak az élet egyik szeletének nézi s ezért az élet többi tevékenységétől függetleníti. Ebből következik, hogy Isten parancsait az élet általános szabályozójának tekinti, nem konkrét kérdésekre való feleletnek is. Az egyház igehirdetését az egyház olyan kötelességének tartja, amely életeleket ad, nem Isten abszolút Igéjét. Jóváhagyja, bólint rá, de nem követi, vagy mint anyagot a vallásórán, konfirmációi előkészítésen, úgy tekinti, mint amelyből „le lehet vizsgázni”. Ez a kettős vallásosság igen mélyen be van gyökerezve a gyülekezet köztudatába. Különösen tekintetbe kell itt venni a mai közfelfogást, amely az állam és társadalom szerepének kiterjesztésével a közéleti kérdések, a világnézet és az élet problémáinak az egyháztól s főleg az Igétől való függetlenítésével, ezt a gondolatot nemcsak táplálja, hanem általánossá teszi és így elősegíti a gyülekezetben az Ige szolgálata közösségének megomlását.

c) *Mit tehetünk* azért, hogy a gyülekezet valóban kultuszközösség is legyen? Alapja itt mindennek az, hogy az Ige tekintélye, egyedülisége és Istennek az egész életre vonatkozó igénye hangozzék ki az igehirdetés mindenféle munkájából. Az első feladat azért az *istentiszteletlátogatás* erősítése, az Ige hallgatására való ránevelés. Az istentisztelet látogatása alapja az Ige utáni vágyakozás. Szükséges megvizsgálni alaposan azon okokat, amelyek a gyülekezetben a kultuszközösség megvalósítását gátolják, utánajárni az akadályoknak. Ezek ismerete nélkül lehetetlen az orvos-

lás. Azután szükséges megmutatni, hogy az élet nehézségeit, kérdéseit csak Isten oldja meg. Az Igétől tartózkodó ember: a magában bizó ember, aki nem érzi, hogy Istenre van szorulva. Meg kell ingatni tehát ezt a hamis biztonságérzetet, amely az embert Isten nélkül elfogja, amelyben saját magát látja a maga élete urának. Meg kell mutatni, hogy az életnek egy kérdése van: a bűn kérdése, ebből származik minden egyéb, s hogy ez a bűn milyen formákban ássa alá az emberi életet s teszi tönkre éppen akkor, mikor önállósággal és szabadsággal kecséget. Az emberi tehetetlenség meglátása nélkül nincs vágyakozás az Ige, a szabadító kegyelem után. Minél tisztábban hirdetjük a bűn hatalmát, az afelett való ítéletet és a szabadulás üzenetét, annál több lélek kapcsolódik ehhez az üzenethez. Az *úrvacsorára* nevelés alapja a váltásáért való háládatosságra nevelés, az attól való tartózkodás a kegyelem meglátásának a hiánya. Azért az úrvacsora gyakorlása attól függ, mennyire látják meg a lelkek, hogy a Krisztusban kapott kegyelem őket háládatosságra kötelezi. Először is tehát a bűnbánat és bűnbocsánat üzenetét kell komolyan hirdetni, a bűnbánati istentiszteleteken, amelyek ne megszokott, gyér látogatottságú alkalmak legyenek csupán, hanem alkalmak arra is, hogy az úrvacsora jelentőségéről, értelméről beszéljünk, egészen a személyes akadályok megtárgyalásáig. Aztán szükséges, hogy az úrvacsoráról ne csak hatszor legyen egy évben szó, hanem máskor is; vallástanításban, konfirmációi előkészítésben meg kell mutatni ennek jelentőségét, pásztori beszélgetésben ajánlani a kétséges és zaklatott lelkeknek az ebben való részvételt stb., végül kiemelni az úrvacsora közösség-jellegét, ahol a gyülekezet egésze van jelen, s amely kapcsolatba hoz bennünket egymással Krisztusban. A külső fegyelmező eljárások: a vonakodók megintése, kényszer alkalmazása, csak megfelelő pásztori gondozás mellett vagy után használhatók. Esetleges személyi vagy egyéb akadályokat (külön kehely) igyekeznünk kell a lehetőség szerint leküzdeni. A *missziói és pásztori* munkában rámutatni a személyes élet kérdéseire, nevelni a saját életük megfigyelésére, a kérdések emberi megoldásai lehetetlenségét megmutatni, rászoktatni arra, hogy ezekre Isten Igéje válaszát keressék. Az igehirdetésben, a missziói és pásztori formákban, a személyes kérdések megbeszélése, a vallásos gyakorlatok jelentőségére figyelmeztetni, a gyülekezeti igehirdetésben kapcsolódni a gyülekezet életében felmerülő kérdésekhez. Hivatkozni kell arra, hogy a gyülekezet, mint kultuszközösség, minden tagjának részvételét követeli. Mindenek felett az alapnéheztség: az Ige tekintélye hiánya orvoslására törekedni. Ilyen külső eszköz a *gyülekezet külső rendje* biztosítása, a templomi rend fenntartásának ellenőrzése stb. Ezeknek a külsőségeknek nemcsak azért van jelentőségük, mert az Ige szolgálata méltóságához tartoznak, hanem azért is, mert az összetartozás tudatát ébrentartják, bizonyos közös tradíciókat teremtenek s ezzel a közösség tagjait egymáshoz kapcsolják. A pontosság, rend, a megfelelő formák fenntartása és megőrzése elsősorban a lelkipásztor kötelessége,

valamint az is, hogy erre a gyülekezetet ránevelje. Ezek a módok, amelyekkel a gyülekezet kultuszközösségi jellegét helyre próbáljuk állítani.

31. A gyülekezet, mint erkölcsi közösség

a) A református gyülekezet erkölcsi közössége a *hitközösségen épül fel* és ezzel tulajdonképpen egy. A keresztyén erkölcsi élet az Igével való kapcsolatból származik és az Istennek való háladatos engedelmisségben áll. A vallásos és az erkölcsös életet nem lehet elválasztani egymástól, az egyik a másik nélkül nem állhat meg. Az erkölcsi élet bajainál mindig a hitben van a baj, mert az Isten törvényét taposó ember nem adta át magát igazán hitben Istennek és nem neki szolgál. A gyülekezet *erkölcsi élete így mindig függ a gyülekezet hitéletétől* s azon épül fel. Az erkölcsi életközösség a gyülekezet tagjainak Isten törvényében való együttes élete, a hit engedelmissége, tehát tulajdonképpen a hitnek cselekedetekkel, étellel való megvallása, annak elismerése, hogy Istennek reája vonatkozó végzését elfogadja és a kegyelemnek magát odaadja. Az erkölcsi prédikáció, moralizálás, amely morális szabályokat, erkölcsi magatartás utasításait hirdeti, mindig ezt a kapcsolatot szakítja el s az embert a maga lábára állítja, a kegyelemtől függetleníti, önmaga mértékadójává teszi. *Ha a törvényt az evangélium, az erkölcsi életet a hit, a cselekedetet a háladatosság nélkül prédikáljuk, ezzel tulajdonképpen a válság evangéliumát tagadjuk meg* s vagy a cselekedeti kegyesség, vagy a „független erkölcs” alapjára helyezkedünk. Az engedelemesség helyett az önértékű cselekedet gondolata lopózik be az igehirdetésbe. A református igehirdetés elsekélyesedését éppen ez okozta és okozza ma is. Az az ember, aki ezt hallja, abba a téves és veszélyes útvesztőbe kerül, hogy azt hiszi: a keresztyén élet csak a saját elhatározástól függ, hogy csak „iparkodnia” kell megjavulni, s akkor az élete rendbe jön. A keresztyén igehirdetésnek *a megjavulás helyett megtérést kell hirdetni*. A gyülekezet, mint erkölcsi közösség, *nemcsak egy állapotban való megállást jelent, hanem a bűn ellen való állandó harcot*. A bűn Isten elleni lázadás, állandó menekülni akarás Istentől, törekvés arra, hogy az élet valamely körét és ezzel az egész életet Isten hatalma alól kiszakítsa. Ez a törekvés állandó, tehát a *gyülekezet soha sincs a bűn elleni küzdelem nélkül*. Az a gyülekezet, amelyben ez a küzdelem szünetel, amelyik ezt feleslegesnek látja, már engedett a bűnnek a legfontosabb dologban: a küzdelem megszűnésében. A bűn valóóságának meglátása, míg egyrészt *megalázza a gyülekezetet s folyton emlékezteti gyarlóságára, tehetetlenségére, fel is ébreszti benne, hogy csak Istenhez menekülhet, erősíti Istenhez tartozása tudatát s indítja a bűn ellen való harcra*. De csak akkor, ha az Ige hirdetik neki, amely nem engedi a bűnbe való berögződést. A bűn elleni harc mindig *a gyülekezet közösségi munkája*, akár

sokan, akár kevesen vannak a gyülekezetben, akik ezt folytatják. Ez a közösség nem annál erősebb, minél többen, hanem annál, minél komolyabb hívő lelkek tartoznak hozzá. Azért a gyülekezet tagjainak hite nem közömbös, sőt döntő jelentőségű az erkölcsi közösség kialakításában. Így lesz a gyülekezet erkölcsi közösséggé, Isten törvényét az életükben szolgáló, a bűn ellen viaskodó s diadalt Krisztusban remélők közösségévé. Ezért a diadalért a gyülekezetben Isten akaratát kell hirdetni és imádkozni kell azért, hogy a hívők életükkel bizonytságot telessenek Isten akaratáról. (Ef. 1.)

b) Milyen akadályai vannak, hogy a gyülekezet erkölcsi közösség lehessen? Az egyik akadály a *hit és az erkölcs* elválasztása, az a felfogás, amelyik az egyháztagságból nem következteti az erkölcsi élet tisztaságát, minden gyülekezetben előfordul, sokszor vezetők között is. Alapja a kettős vallásosság, az „egyházi vallásosság” gondolata, amely a hitben bizonyos elhívést lát, bizonyos tételek elfogadását, vagy bizonyos egyházi cselekmények gyakorlását. Sokszor egyházi vezető emberek is belesnek ebbe a tévedésbe, természetesnek találják, hogy egyházukhoz való külső hűség mellett megtaposhatják Isten törvényét s ez ellen elkövetett bűneiket mintegy a kegyességi gyakorlatban való buzgósággal akarják jóvátenni vagy elfelejteni. Ellene való küzdelemben hangoztassuk, hogy aki Krisztusban hisz, „megtisztítja magát, amint Ő is tiszta”. Az ilyen magatartás oka sokszor az egyház külsőleges felfogása és az igehirdetés életteljességének hiánya, általánossága. Vannak *speciális formái* a bűnöknek az egyes gyülekezetekben, ilyen a paráznaság, az alkoholizmus, lopás, káromkodás, verekedés stb. A bűn ezen egyes formái megnyilvánulások, soha a bűnnel magával nem azonosíthatók. A bűn forrása a „gonosz cselekedetekben gyönyörködő értelem”. Helytelen lenne tehát *a bűnt a maga sátáni, emberfeletti valóságában egyes cselekedetekre korlátozni*, amint helytelen azt gondolni, hogy az egyes cselekedetek megváltoztatásával a bűnnek korlátot lehet szabni, vagy azt ki lehet irtani, viszont igaz, hogy *a bűn mindig cselekedetben fejeződik ki*, azokban válik láthatóvá, nyilvánvalóvá s egyúttal fertőzővé is. A bűnnek e formái mégis megrontják a gyülekezetet, illetőleg annak erkölcsi közösségét, mert terjednek, másokat is bevonnak, mire észre lehetne venni, megrontják a gyülekezet erkölcsi itélőképességét. A baj ott kezdődik, mikor a gyülekezet *tudomásul veszi a bűnt, és szemet húnny reá*. Szükséges ezért ezeknek az elején ellenállani, míg nem terjednek el s a gyülekezet előtt Istennek a bűn feletti ítéletét hirdetni. Ez nemcsak akkor szükséges, amikor a bűn már botrányossá lett, hanem sokkal előbb. A botrányossá lett bűnnek már találkozni kell a gyülekezet ítéletével. Sokszor a gyülekezet ugyan nem mondja ki az ítéletét különböző okok miatt, de tudatában van annak és érzi súlyosságát. Ilyenkor ezt a tudatot mélyíteni és erősíteni kell. Nem az ítélet nyilvános kimondása, hanem annak tudata fontos, bár küzdeni kell ellene, hogy külső tekintetek (személyi, társadalmi stb. okok)

miatt a büntudat elhomályosodjék. Vannak a bűnek formái, amelyeket a *környezet* ad át a gyülekezetnek, a körülmények hoznak magukkal. Ilyenek a kisebb kihágások, ilyen az alkoholizmus (a szeszfőzés szokása révén), a templomkerülés más egyházak hatása miatt, a babona, amit másoktól eltanulnak stb. Itt a gyülekezetet lehetőleg elvonjuk a külső körülményektől, de mindenesetre igyekszünk olyan tudatot felébreszteni benne, amely Isten gyülekezete tisztaságára és szentségére irányul. Nagy nehézség, ha a *gyülekezet vezetőiben* vannak olyan bűnök, amelyek másokban is elítélendőek, még nagyobb, ha a vezetők ezt maguk nem veszik észre, vagy éppen kiváltságos helyzetet igényelnek maguknak. A vezetők bűnei ugyanis sokkal nagyobb bűnök merészebb gyakorlására jogosítják fel a gyülekezet tagjait, s elerőtlenítik a vezetők bűn elleni harcát. Ezért a lelkipásztornak ezektől óvakodni és a többi vezetőket is óvnia kell. Óvakodni kell könnyelmű nyilatkozatoktól, a bűn feletti szemhúnyástól, s attól, hogy magunkat kiváltságos és kedvezményezett helyzetben állónak tekintsük.

A gyülekezet mint erkölcsi közösség a bűn ellen *nemcsak negatív* harcot folytat, nemcsak megítéli a bűnt, hanem pozitíve is harcol két oldalon: egyrészt úgy, hogy a bűn hatalmába jutott *lelkeket vissza akarja vezetni* a kegyelem forrásához, és hogy a gyülekezet erkölcsi közösségének vonásait, a tisztaságot, a jócselekedetekben való gyönyörködést, Isten törvénye szerinti együttélés örömét *fenntartja és erősíti*. E pozitív munka nélkül a bűn elleni küzdelem nemcsak egyoldalú, ahnem sikertelen is lesz, mert csak ítéletet mond, de nem mond kegyelmet is, csak a bűn rütségát mutatja meg, de nem a tiszta élet örömét, csak tilt, nem parancsol, csak kizár, nem bekapcsol a szentek közösségébe. Sok ilyen küzdelem azért meddő, mert csak arról beszél, milyen megalázó, rüt és gonosz dolog a hűben élni, de nem mutatja meg, milyen örömteljes, felemelő és szép dolog élni Isten gyermekei közösségében. *Az erkölcsi közösség fenntartása* tehát *pozitív munka* s erre nagy gondot kell fordítani. Ennek a munkának most két oldala van: az egyik oldal az, mikor a gyülekezet állandóan *örködik affelett, hogy az Istenben való szent életben tagjai megálljanak és megmaradjanak*, ezt a munkát a *fegyelem fenntartásának* nevezzük; a másik feladat azoknak, akik ebből a közösségből kiszakadtak, akik a bűn hatalma alá jutottak, *az igaz útra való visszavezetése*: ez a *fegyelmezés* munkája.

c) A *fegyelem fenntartása* tehát azt jelenti, hogy a gyülekezet állandóan *örködik affelett*, hogy tagjai Isten törvénye alatt éljenek annak való engedelmisségben. Ez a munka állandó, nem szünetelő, kitarató munkája a gyülekezetnek magának, mint olyan lelkek közösségének, akik az Ige iránti engedelmisségben akarnak élni. *Megelőző* ez és egyúttal *feltételezi* a fegyelmezés munkáját. Csak ott lehet fegyelmezni, ahol a fegyelem fenntartásáról állandóan gondoskodás történik, ahol nem néha, véletlenül, esetlegesen háborodnak fel a bűn botrányossá vált megjelenése felett, hanem állandóan védekeznek ellene, ahol nem néha és egyes eset-

ben hivatkoznak Isten törvényére, hanem állandóan ismerik, maguk előtt tartják és engedelmeskednek neki. Ahol a keresztyén egyházi fegyelem ezen fenntartása nem folyik, ott a fegyelmezés ellenkezést, zavart, tiltakozást kelt, a személyeskedés gyanúját ébreszti fel, mint ahogyan az alig is kerülhető el, s ebből származnak azok a bajok, amelyek rendszeren felmerülnek a fegyelmezés során. *A fegyelem fenntartása tehát mindig megelőzi a fegyelmezés munkáját*, nemcsak, vagy nem időben, hanem abban, hogy csak azt lehet Isten törvényével megítélni, akinek ez a törvény hirdettetett s csak olyan gyülekezettől lehet várni a helyes állásfoglalást a bűnnel szemben, amely ezt a törvényt komolyan vette. Ha ez megtörténik, akkor nem merül fel az a vád, hogy a fegyelmező eljárás a lelkipásztor önkényeskedése, mert az ilyen esetben ez eljárás mögött az egész gyülekezet közvéleménye fog állani.

A fegyelem fenntartása a gyülekezetben *két módon* történik: Isten törvénye hirdetése és a bűn fennálló, a gyülekezetet állandóan fenyegető formái elleni küzdelmek útján.

A fegyelmet a gyülekezetben tulajdonképpen nem ember tartja fenn, hanem a Szentlélek Isten azzal, hogy *hirdeti Istennek a bűn felett fennálló ítéletét* és a kegyelemhez való menekülés szükségét. Nem erkölcsi parancsokat kell tehát hirdetni, nem morális szabályokra kell tanítani a gyülekezetet, hanem azt kell megmutatni és arról bizonyosságot tenni, hogyan váltott meg bennünket Krisztus a bűntől és részesített kegyelemben. A keresztyén élet a váltság és kegyelem tapasztalatából indul ki. Ezért Isten törvényét nem lehet hirdetni az evangélium hirdetése nélkül sem az evangéliumot a törvény nélkül, mint nem lehet hirdetni Istennek a bűn feletti ítéletét anélkül, hogy ne hirdetnénk a kegyelmet amely minket ettől megváltott. A keresztyén ember *nem magában*, egyedül, saját erejére támaszkodva küzd a bűn ellen, hanem Krisztus az, aki ezt a harcot vívja, aki már győzött is. Az igehirdetés tartalma az, hogy azok, akiket Krisztus már megszabadított a bűn hatalmától, nem adhatják megint oda magukat annak szolgálatába. Óvakodni kell az ostromozástól, fenyegetéstől, különösen személyes vonatkozásban, ezt Isten váégzzi el a Lélek által, ahol szükségesnek tartja.

Ez az igehirdetés folyik *állandóan és minden alkalommal*, nem mint az igehirdetés külön témája, nem mint egyes esetek kiemelése, de különösen folyik ott, ahol a gyülekezet bűntudata elhomályosult. Gondot kell fordítani Isten törvénye és a kegyelem hirdetésére a vallástanításnál, ahol külön is rá lehet mutatni egyes példák nyomán az ítélet súlyára, a konfirmációi előkészítésnél, ahol a konfirmándusokkal külön keli beszélgetni Istennek az élet különböző területeit szabályozó törvényéről, a bibliaórákon, ahol személyes vonatkozások is állhatnak előttünk stb. Éppen a református nevelésnél nagyon fontos a keresztyén élet erkölcsi vonatkozásainak kiemelése.

A fegyelem fenntartására másik feladatunk *a bűn meglevő formái ellen való küzdelem*. Nemcsak akkor kell ezt a küzdelmet

megkezdeni, mikor ezek már botrányos esetekben pattantak ki a gyülekezetben, hanem állandóan. Ez a küzdelem is pozitív, tehát nem csak tiltakozás, hanem tényleges erősítése a lelkeknek, hogy a kísértéssel fel tudják venni a harcot és a maguk kapcsolatát Isten Igéjével erősítsék. Minden gyülekezetben vannak ilyen sajátos, egyénekre és a gyülekezet egészére veszélyes, bár még botrányossá nem vált bűnök, ezekről a lelkipásztornak tudnia kell, sőt látnia kell a még csirájukban, kísértés gyanánt felmerült bűnöket. Ezek között legnehezebb a küzdelem az *alkoholizmus* ellen, amely nálunk sok helyen fertőzi meg és ássa alá a gyülekezeteket. Itt a meggyőzés, a bűn végzetes anyagi, erkölcsi, szociális következményeinek feltárása mellett az önuralom erősítése, a kísértéssel szemben való harcra felkészítés, a kísértés alkalmainak kerülése fontos. Ahol ez a veszély fenyeget, ott a gyülekezet vezetői példája az alkoholtól való teljes tartózkodásra, jelentős támogatást nyújthat a lelkeknek. Sok gyülekezetben a *sexuális* bűnök különböző nemei ellen kell küzdeni (paráznaság, egyke, születéskorlátozás súlyos esetei, vadházasság stb.) itt az egyház vezetőinek tiszta és Isten törvénye szerinti élete példája mellett a bűnt elősegítő esetleges külső nehézségek megszüntetése fontos, ezenkívül természetesen a lélek erősítése a kísértések ellen. Mindenütt nem a bűn tüneti jelentkezését, hanem annak alapját kell igyekezni orvosolni, mint erről a lelkipásztornak elmélete a bűn ellen való harccal kapcsolatban tanít. Fontos, hogy a *bűntől való irtózást, az az iránti gyűlöletet már a gyermekekben fel kell ébreszteni* s erre alkalom nyílik a gyermekek és ifjúság közötti munkában. A bűn elleni küzdelemnek erre az oldalára utal a Heidelbergi Káté a X. parancsolat magyarázatában. Fel kell használni erre, és pedig alapos felkészültséggel a sajtó, iratterjesztés, előadások, ismeretterjesztés eszközeit is.

d) A *fegyelmezés* munkája akkor szükséges, mikor egy bűn botrányossá vált a gyülekezetben. Az egyházi fenyíték alkalmazását egyházi törvényeink szabályozzák.⁴⁰ Ezek szerint az egyházi fegyelmezés az egyház bírói hatalmának egyik tevékenysége, amelyről a törvény azt mondja, hogy azt „az evangélium szellemben nem a megtorlás, hanem a szeretet fegyvereivel” kell gyakorolni. Megkülönbözteti az *előzetes* eljárást, amely a lelkipásztor részéről történő négy szemközti intésből s ennek az egyházközségi bíróság két tagja jelenlétében való megisméltéséből áll, amely intések eredménytelensége esetén az ügy *bíróság* elé vihető. Fejyelmi bíróság által kimondható büntetésnek tekinti s azok közé sorozza a törvény az úrasztalatói való eltiltást és az egyháztagokat illető jogoktól való megfosztást. Lehetőséget ad a törvény arra, hogy az, aki elkövetett bűnét megbánja s a presbitérium, illetve a gyülekezet előtt az egyházat megköveti, e büntetés hatálya alól felszabadítható. Mikor a törvény az egyházi fegyelmezés munkáját bírói s így jogi térre viszi át, egyúttal lehetőség-

⁴⁰ Egyházi Törvények V. t.-c.

get ad arra, hogy a fegyelmi büntetések, illetőleg ítéletek a fokozatos fellebbezés útján felülvizsgálhatók legyenek.

A törvénynek ezen intézkedése *nem képes megoldani* teljesen a fegyelmezés alapvető kérdéseit, mert a jogi és pásztori oldalt össze akarja kapcsolni. Az úrvacsora közösségéből való kizárást fellebbezés alapjává teszi, s ezzel módot nyújt arra, hogy az ítélet jogerőre emelkedéséig a botránnyos bűn elkövetője már úrvacsorával élhessen s a gyülekezetet megbotránkoztassa, az egyház a fegyelmi eseteket olyan vizsgálatoknak veti alá, amelyek lefolytatása éppen ezekben legtöbbször nem kívánatos, szóval összezavarja a törvénykezést az egyházfegyellemmel, holott az első jogi, a második pásztori tevékenység. Viszont azzal, hogy az ekkleziakövetésre bármikor megszüntetheti az eljárást, lehetőséget ad a pásztori közbelépésre. A törvény e nehézségét úgy lehet megoldani, ha mindig szem előtt tartjuk, hogy *az egyházi fegyelmezésnek elsősorban pásztori munkának kell lennie* s csak akkor szabad bírói eljárás alá vonni, mikor ezt nem lehet elkerülni s ekkor szigorúan meg kell tartani az erre vonatkozó törvényes előírásokat.

A fegyelmezés munkája is *a gyülekezet munkája*. Ez azt jelenti, hogy *nem a lelkipásztor fegyelmez*, nem az háborodik fel a bűn felett, nem az ítéli meg, *hanem a gyülekezet*. Arra kell tehát törekedni, hogy a gyülekezet érezze meg a felmerült bűn megszegyenítő és ítéletes voltát, és botránkozzék meg rajta. Pál azért hibáztatja a korintusiakat, hogy mikor köztük olyan bűn merült fel, akkor ők nem „keserednek meg”, az eredeti kifejezés szerint nem gyászolnak, nem keseregnek az esett baj miatt. A bűnt a gyülekezet ilyen szomorúságának kell követnie, meg kell érezze a gyülekezet, hogy ez a bűn nemcsak a bűnösnek, hanem az egész gyülekezetnek szégyene, benne nemcsak az hibás, hanem mindenki, mert *a bűn ilyen botránnyos fellépése a gyülekezet gyöngegyét bizonyítja*, amivel nem tudta egyik tagját a szent élet közösségében megtartani, nem hordozta imádságában, tehát Isten ítélete éppen úgy sújtja a gyülekezetet is, mint a bűnöst. Ha ilyen szomorúság él a gyülekezetben, akkor nem kell félni attól, hogy elnézi a bűnt, de attól sem, hogy farizeus-módra ítélkezik felette. Ezért mondtuk, hogy a fegyelmem fenntartása megelőzi a fegyelmezést, mert egy, a fegyelemtől elszokott, bűnben élő gyülekezetnek nem is lehet erre érzéke. Ha a gyülekezet köztudata nincs a lelkipásztor mellett a bűn megítélésében, akkor áll elő, hogy a bűnösnek fogják pártját, üldözöttnek tekintik, s a fegyelmezés munkája megbukik. *Ilyen esetben is kell a lelkipásztornak a bűn ellen küzdenie*, a fegyelmező eljárást le kell folytatnia, de igyekeznie kell, hogy különösen a pásztori oldalt emelje ki s zárjon ki minden gyanút afelől, hogy személyes bosszút emlegethessen valaki.

Nagyon fontos, hogy a fegyelmezésnél *a pásztori lehetőségeket teljesen kihasználjuk*. A bűn mámorában levő, elvakult embernek időt és alkalmat kell nyújtani arra, hogy rájöjjön, hogy a bűn megcsalta, hogy magához térjen, szeliden kell hívogatni, sze-

retettel kell a bűn veszedelmére figyelmeztetni, időt kell adni neki arra, hogy felébredhessen a bűn álmából és biztatni Isten kegyelmével, hogy ne lássa elzárva az utat s ne rögződjék meg a bűnben. Ezért *nem csak egyszer, hanem többször is kell a törvényben előírt intéseket alkalmazni*, mindig ismerve előre azt, milyen hatást gyakorolhat az a lélekre, igénybevenni a *környezet segítségét*, mindenekfelett pedig erősen *tusakodni érte Istennel*. Az a gyülekezet és lelkipásztor, aki nem hordozza imádságában a reabizottakat, ne csodálja, ha intó szava erőtlen és eredménytelen lesz.

Az *ítélet*, amit a gyülekezet az egyházközségi bíróság által kimond, *Isten ítélete és nem a gyülekezeté*. Benne Istennek a bűn feletti ítélkezése nyilvánul meg, nemcsak a bűnös, hanem maga a gyülekezet felett is. *Nem mondhatjuk úgy Isten ítéletét, hogy saját magunk ez ítélet alá ne vessük magunkat*. Óvakodni kell tehát attól, hogy akár a lelkipásztor, akár a gyülekezet lecsapjon a bűnösre, a maga ártatlansága és tökéletessége tudatában ítélkezék rajta, sőt lássák azt, hogy a bűnt gyűlöljük, de a bűnöst szeretjük és szánjuk. A büntetés alkalmazásánál szigorúan *követni kell a törvény előírásait*. A lelkipásztor senkit sem tilthat el az úrvacsorától, nem kerülhet ki a szent jegyekkel, nem fenyegethet, ha ezt teszi, jogtalanul teszi, s magára vessen, ha baja lesz belőle. *A visszatérésre minden utat nyitva kell hagyni*. A tékozló fiú atyja nemcsak szívesen fogadta a megtérő gyermeket, hanem elibe futott, hogy legyőzze a szégyenkezést, a vonakodást, amivel az hazafelé indult. Óvakodni kell attól, hogy a fegyelmi esetekből akár nyilvánosan, akár magánosan az illető előtt „tanúságokat” vonjunk le, azt felemléssük, Isten úgy a háta mögé veti bűneinket, hogy azok nem is említetnek, hogy volna hát jogunk nekünk a más bűnét felemlégetni. A helyesen levezetett eljárásnak úgyis meglesz az a hatása, hogy Isten törvényének tekintélyét helyreállítja. vagy megerősíti a gyülekezetben s ezzel a közösség tudatát is. A visszatérő bűnös *teljes jogú tagja* a gyülekezetnek. Az Atya jobban örvend a visszatértnak, mint száz igaznak, akiknek nincs szükségük a megtérésre, ezt az igazi örömet, a testvéri közösség örömét meg kell mutatni szeretettel, az illetőnek a közösségbe való szorosabb bevonásával, munkaalkalom nyújtásával, még akkor is, ha a gyülekezetben levő „igazak” ezt kifogásolják.

32. A gyülekezet, mint szeretetközösség

a) *A szeretetközösség alapja*. A szeretetközösség a hit közösségén épül fel. A gyülekezet tagjait az köti össze, hogy ugyanazon hit alapján állanak. Ez a hit nem valami általános tétel elhívése, nem is valami érzelmi felbuzdulás, hanem a Krisztus váltásághalálában és ezzel a bűn feletti győzelemben való meggyőződés és így az életnek a Krisztus megváltó kegyelmére való rábízása. A gyülekezet tagjai egymás iránti szeretetének alapja nem érzelem, nem egymás erkölcsi megbecsülése, mintha az emberben

valami önmagában való érték lenne, nem egy érdekközösség tagjainak a találkozása, hanem azok egymás iránt való testvéri szeretete, kik az Isten szeretetét a Krisztus megváltó halálában látták meg. „Ha (= amennyiben, mivel) Isten így szeretett minket, nekünk is szeretnünk kell egymást.” (I. Ján. 4:11.) A szeretet annál erősebb, minél mélyebb a hit, a szeretet gyöngesége mindig a hit erőtlenségét mutatja. Az apostoli levelekben a hit titkainak és kérdéseinek fejtegetése után ezért következik mindjárt a szeretetre való figyelmeztetés. A szeretet az I. Kor. levél szerint az a kiváltképpen való út, amelyen Isten ajándékait fel lehet használni, ami mellett azok valamit érnek, szeretet nélkül úgy a beszéd, mint a hit, a tudomány, az áldozat ajándéka felhasználhatatlan („semmi hasznom abból: „ζυδὲν ὀφελοςπα:”), tehát reám nézve értételemné válik. *A gyülekezet tehát annyiban szeretetközösség, amennyiben hitközösség, a Krisztusban igazán hívők közössége, hogy pedig mennyiben hitközösség, az onnan látszik meg, hogy szeretetközösség-e?* Mivel a hit a hit megvallásában, a bizonyágtételben lesz igazán hitté, azért *a szeretet a hit megvallásának egyik formája, eszköze és útja annak, hogy a hit közös hitté válhasson.*

Miben nyilvánul meg, hogy a gyülekezet szeretetközösség-e? A szeretet nem valami Istentől független dolog. Csak a szeretheti az Isten gyermekeit, aki Istent szereti. „Mi tudjuk, átmentünk a halálból az életbe, mert szeretjük a mi atyánkfiait” (I. Ján. 3:14). A szeretet tehát bizonyosága, *Isten Lelke által adott záloga és jele* a váltságban való részesülésnek. Viszont Isten szeretete a felebarát szeretetében nyilvánul meg. Az a szeretet tehát, amiről itt szó van *nem emberi szeretet*, hanem Isten Lelke ébreszti fel azt a gyülekezetben. Az egyik jele a szeretetnek *a hívők összetartása, együttélése, mint atyafiaké.* Az együttélés az egyházban történik a református gyülekezet tagjai közt, a mindenki iránt táplált szeretet mellett, a tagok iránt nagyobb összetartás van a szeretet által, közelebb érzik magukat egymáshoz. Mint egy család gyermekeinek, közös kapcsolópontjaik vannak, közös kérdéseik, közös feleleteik Isten Igéjéből. A gyülekezet szeretetközösségének a másik megnyilvánulása, *egymás támogatása.* Ez a támogatás nemcsak külső, anyagi, társadalmi, hanem lelki. A lelki közösségben való megállásra indít, ebben akar megtartani. Az anyagi támogatás, mint a szeretet kifejeződése csak másodlagos és a lelki közösség nélkül nem ér semmit, sőt káros, mert eltereli a figyelmet a lelkiről. Az első gyülekezet előbb megérezte a Szentlélekben való közösséget s *azért* gondoskodott róla, hogy szűkölködő ne legyen köztük. A világi jótékonykodás gondolata itt félrevezető, mert a belsőről a külsőre tereli a figyelmet, a belső összetartásról a külsőre, a lelki segítségről az anyagira, a lélekről a testi javakra helyezi át a közösség alapját, s *a személyi kapcsolat helyett tárgyi kapcsolatot létesít a tagok között.* Azután a gyülekezeti szeretetközösség *életközösség, az élet legkülső kérdéseireig is elhat, az egyház élete kérdéseire hordozásáig, itt a gyülekezet tagjai szeretetben hordozzák egymás terheit, gondjait.* Az a tény, hogy

emberek egy gyülekezetnek kebelébe tartoznak, közös életfelfogást és életnormát jelent, életnyilvánulásaik egymástól el nem szakítható belső közösségét. Ez nem jelenti a különbségek megszűnését, a társadalmi és egyéb különbségeken túl van a szeretetközösség ezeket áthidaló, de le nem romboló hatalma. Végül a szeretetközösség nyilvánul az *áldozatban*, adakozásban, javait mások szolgálata által Isten rendelkezésére bocsátásában. Mivel ez a leg súlyosabb formája a szeretetközösségnek, ez az *áldozat mutatja meg igazán a szeretet valóságát*, s ez mutat rá, hogy a szeretetközösség alapja az élet Istennek való áldozása abban a körben, ahol vagyunk és az élet minden javai odaadásával. *A keresztyén áldozat alapjában nem más, mint az életünk másokért való odaáldozása*, annak az életnek átadása, amely nem a miénk, hanem azé, aki bennünket megváltott. Ez az odaáldozás, mint Istennek való életfölaajánlás, mint magunk megtagadása, van ott a legkisebb adomány háttérében mint alap és indok, s ezért az áldozat értékét és nagyságát sohasem annak tárgya, vagy anyaga, hanem ez a benne rejlő önátadó indulat szabja meg. Ezért mondjuk, hogy az áldozat a hit és szeretet mértéke.

b) Milyen *akadályai* vannak, hogy a gyülekezet valóban szeretetközösségben lehessen, vagy milyen nehézségek vannak e közösségnek a kifejtésében? Mivel a szeretetközösség hitközösségből fakad, itt is a *hit hiánya* okozza ennek a romlását. A „hit a szeretet által munkás”, ha ez a munka megszűnik, ez a hit hiányára mutat. Ezért kell küzdeni a gyülekezetben a terméketlen álhít ellen, amely folytonosan emlegeti és felhányja a szeretetközösség hiányát, de nem tesz ellene semmit. Az a gyülekezeti öntudat, amely az egyház külső életében gyökerezik s nem a hitben, külsőleg összekapcsolja ugyan a híveket, de közösséget nem teremt közöttük. Ezért nem elégedhetünk meg azzal, ha a gyülekezet hármilyen mintaszerűen meg is van szervezve a maga külső formájában, ha az nem a hit megvallásának igazi közössége. Az ilyen jól szervezett, külsőleg öntudatos, pompásan adminisztrált gyülekezetekben sokszor legjobban hiányzik a szeretet közössége, mert öntudatuk csak szervezeti és nem testvéri, hitük csak szó, de nem közös vallástétel a kegyelemről.

Akadályai a gyülekezeti szeretetközösség kialakulásának, a *társadalmi, vagy vallási osztályellentétek*, bármilyen formában lépjenek is fel, és a velük kapcsolatos ellentétek, súrlódások irigység és gyűlölködés. Ez addig mehet, hogy a gyülekezet bizonyos tagjai kizáródnak a gyülekezeti közösségtudathól, visszavonulnak, vagy háttérbe szorulnak. Az egyes munkákban sokszor csak egy társadalmi réteg vesz részt. A gyülekezet egyes rétegei maguknak igénylik a vezetést, mások úgy érzik, hogy nincs helyük a gyülekezetben, idegenek abban, az ő életükre, munkájukra senki sem számít és azoknak senki sem tulajdonít jelentőséget. Minden gyülekezetben vannak egyének, vagy családok, akik elkülönítik magukat (falusi gyülekezetben sokszor az „intelligencia”), nem érznek közösséget a többivel. A személyválogatás, a szegényebbek le-

nézése régi bűn és gyakori a keresztyén gyülekezetben, amire már különösen Jakab levele is utal. Nagyobb gyülekezetben akadály a hívek közötti *kapcsolat hiánya*, a gyülekezet tagjainak vagy rétegeinek nincs érintkezése egymással, nem ismerik egymást, nem tudnak egymásról, nem is találkoznak, éppen csak a templomban, sőt néha ott sem, mert egyes rétegek más és más templomba járnak. Ez ellentétekre, gyanúra vezet egymás iránt. Ebből származik egymás megítélése, a közösség megtagadása mikor a másik valami hibát követett el, érdekek ellentétei, stb. Gátolja a gyülekezet szeretetközösséggé alakulását *a nyilvánartás hiánya is*. A gyülekezet vezetői nem tudnak azokról, akik segítségre szorulnak, akiken a gyülekezet gyakorolhatná a maga, hitből folyó szeretetmunkáját. Így nem hívódik fel a figyelem rájuk, a gyülekezet elszokik a szeretet gyakorlásától, önzővé és magának-élové válik. Sokszor így történik meg, hogy a gyülekezetben a nagy egyházi szeretetmunkák iránt is kevés az érdeklődés. A szeretetmunka *világias felfogása* is gátolja a szeretetközösség kialakulását. A világias „szeretetmunka” alapja az emberi részvét, a mások helyzetének meglátása által felébredt szánalom, vagy a hiúság, vagy idegen hatásra, az a gondolat, hogy ezáltal érdemeket szerez Isten előtt. Ezek nemcsak különböznek az igazi szeretetmunka lényegétől, hanem teljességgel ellenkeznek vele, s ahova bejutnak, ott a hitből folyó szeretetet kiölik és más indokokkal helyettesítik. Itt is a szeretet valódi bibliai értelmének tisztázása szükséges. Az áldozatkészség kérdéseinél sokszor akadály a gyülekezet *szükségei nem ismerése*, ezért vonakodnak sokszor az egyház anyagi segítségétől, mert nem tudják, hogy mire van szükség. Ez az oka rendszeresen annak is, hogy általában az áldozatkészség meglának, mert ezt az igénybevétel fokozza, minél több oldalú szükségeket lát meg az ember, annál inkább indítja a lélek az adakozásra. Téves tehát az a felfogás, amely az állítja, hogy az áldozatkészséget csökkenti a lelkekben, ha sok oldalú szükségeket mutatnak fel előtte, hogy az egyházi adót azért nem fizetik, mert misszióra és árvaházra stb. gyűjtenek. Az igazság az, hogy az egyházi adót is azok fizetik a legpontosabban és legszívesebben, akik egyéb célra adakoznak, s más célokra is azok adnak, akik az egyház szükségleteit meglátják. Az adakozás és áldozatkészség, mint a keresztyén élet többi megnyilvánulása, *a gyakorlás és igénybevétel által növekedik és erősödik*, minél többet és több munkára adok, annál többet és annál szívesebben tudok adni, ahogy az imádkozásnak, az Ige olvasásának gyakorlata teszi azt mind mélyebbé és gyümölcsözőbbé. Nagy kísértés a *reprezentatív adakozás*, amely csak rendkívüli szükségekre ad, ahol külön köszönetet követel érte. Az adakozás kérdésénél hangsúlyozni kell, hogy az egyház az Isten szolgálata céljára tart igényt tagjai adományaira, tehát az egyházi célra való adakozást más, világi célra adott adományok nem pótolják, vagy nem teszik feleslegessé.

Mindezeknél világosan lehet és kell is látni, hogy a szeretetközösség ezen akadályai *nem külső* nehézségekből származnak,

hanem a hit gyöngeségéből. Az a hit hiányzik itt, ami bennünket Isten kegyelmében összefűz, s aminek alapján „nincs zsidó és görög, hanem mindnyájan egyek vagyunk a Krisztusban”. Az a szeretet, amely bizonyos értelemben (részvét., barátság, szánalom) vagy a társadalmi kör egységében, vagy érdekkapcsolatokban látja alapját, nem keresztyén szeretet. A keresztyén szeretet nem jelenti a személyes rokonszenv, az együttélés külső vonásai azonosságát, hanem azokon felül áll. A keresztyén gyülekezetben is lehetnek az emberek egyes csoportjai közelebb egymáshoz, mert ezeket a külső vonásokat az Isten Lelke nem eltörli (társadalmi különbségek, közös érdeklődési kör stb.), hanem ezeken túli kapcsolatokat létesít, de ezeket viszont elmélyíti és megszenteli. Ez nagyon fontos, mert a szeretetközösség nem jelenti a gyülekezet tagjai lelki uniformizálását, hanem mindenkinek az adományával való közös szolgálatot. De a szolgálat közös célra, Isten dicsőségére való felajánlása, alapja a gyülekezet szeretetközösségének.

c) Most azt kérdezzük, *mit tehetünk* arra, hogy a gyülekezet szeretetközösségét előmozdítsuk, elmélyítsük? Mivel a szeretetközösséget az Istenben való élet, a hit közössége és öntudatossága teremti, azért ez is *az Ige hirdetésétől* függ. Meg kell mutatni az igehirdetés minden alkalmán, hogy a keresztyének szeretetközössége nem az egymásrautaltság és érdekvédelem, a „kéz kezét mos” elvén, hanem az Isten kegyelmében való közösségen épül fel. A szeretetet Isten Lelke indítja fel ugyan, de nekünk kötelességünk ennek engedni és küzdeni a szeretetlenség ellen saját magunkban. A mások megbecsülése, másoknak való segítség, a mások alázatos különbség tartása magunknál, az egymásért való imádkozás eszközeivel lehet az egymás iránti szeretetlenséget legyőzni. Fontos, hogy a lelkipásztor tartsa távol magát a szeretetlenség, személyválogatás, pártoskodás bűnének a látszatától is és ne szűnjék meg kérni Istent, hogy óvja meg ettől.

Az Ige hirdetése *a gyülekezet*hez szól, azokhoz akik egy test tagjai s egymásra vannak bízva. Ezt minden alkalommal hangoztatni kell. Akik az Ige hallgatásakor együtt vannak: atyafiak, testvérek, nem „hallgatóság”. A „szentek egyességében, az angyalok és idvezült lelkek társaságában” állanak Isten színe előtt az imádság alkalmával, így vannak együtt a nekik közösen szóló üzenet hallgatására. Bármilyen formájában az Ige szolgálatának ezt hangsúlyozni és érvényesíteni kell. Különösen az igehirdetés szabad, missziói és pásztori formáiban, ahol erre több alkalom van s viszont a személyes ellentétek észrevehetőbbek, kell közösség-kialakító igehirdető munkát végezni s ezt megbeszélés, leszámolás tárgyává tenni. Mindenütt az igehirdetésben éreztetni kell, hogy az testvérek gyülekezetében, testvérekhez szól s ennek következményét a lelkipásztor tapintatos, komoly magatartása és személyes gondozó munkája igyekezzék levonni. Az igehirdetéshez hozzátartozik annak szolgálata a tényleges egyházi munkában, ebbe a munkába a gyülekezet tagjait *minél inkább be kell vonni*, hogy

az együttes szolgálatban egymásra hatást gyakorolhassanak s egymáshoz közelebb jussanak.

A gyülekezet tagjai összetartását növelhetjük úgy, hogy gondoskodunk róla, hogy a gyülekezet tagjai minél többször *találkozzanak*, megismerjék egymást. A szektáknál szokásos az, hogy egész vasárnap együtt van a gyülekezet; ez szokásban volt a skót egyházban is, ahol — mivel vasárnap csak reggel és este étkeztek — a vasárnap délelőtti és délutáni istentisztelet közötti („between sermons”) időt a templomban és akörül töltötték, ekkor volt az úrvacsorára előkészítő katechizáció, a gyülekezet tagjai együtt voltak. Ilyen találkozásokat kell szervezni a presbiterek között presbiteri konferenciák útján, az egyes egyházközségekben is, s a gyülekezet egyes munkásai és munkaágai között s általában a gyülekezet tagjainak számára szeretetvendégségek stb. keretében, mindenütt alkalmat igyekezve adni a közös beszélgetésekre a szükséges bibliamagyarázaton és más ez alkalomra felvett pontokon kívül. Az ilyen összejöveteleket nem szabad azonban túlszűfölni, szereplésre nyíló alkalommá tenni, hanem igyekezni kell bensőséget és közösséget megtartani. Más gyülekezetek tagjaival való találkozás is hozzájárul a közösség fejlesztéséhez s erősítéséhez. Az esetleg fennálló *ellentétek* kiküszöbölésére szintén alkalmat kell szentelni a közös találkozásra. A lelkipásztor lássa meg világosan, mi az ellentét oka és miből táplálkozik az (érdekellet, hiúság, félreértés, személyi ambíciók), s a vezetőkkel külön és együtt történő tárgyalás és pásztori beszélgetés útján igyekezzék érvényesíteni azt, hogy Isten ügye szolgálatára előtt az ilyen érdekek és kérdések vonuljanak vissza. Ehhez sok pásztori bölcseségre, és Isten parancsa határozott hangoztatása mellett, nagy szeretetre és tapintatra van szükség. amelyet a lelkipásztor magától nem vehet, hanem, amely gyülekezetben a szeretetközösséget ilyen zavarok támadják, különösen kell kérnie buzgó imádsággal Istentől. Különösen vigyázzunk arra, hogy az ilyen ellentéteket már kezdetükben észrevegyük és az elmérgesedésüket meggátoljuk. Természetes, hogy vannak esetek, mikor ellentéteknek *kell* lenniök, mert az ellentét Isten ügye és a világ közötti ellentét kifejeződése. Ilyen esetben a hamis békességet kerülni kell, s az úgynevezett „békesség” kedvéért Isten ügyéről lemondani nem lehet. Egy ilyen harc megharcolása a gyülekezet közösségét csak elmélyíti és megerősíti. Vigyázni kell azonban, mert az, hogy mi Isten ügye s hogy az az emberi tekintély, hiúság, érdek kérdéseivel ne azonosíttassék, nehéz kérdés. A gyülekezetben nem okvetlen a lelkipásztor van Isten mellett és mások ellene, hanem a bűn van Isten ellen, amelyet elsősorban saját magunkban kell meglátnunk és meggyűlölnünk.

A gyülekezet szeretetközösségre való nevelésére szükséges, hogy a gyülekezet tagjai *egymásról tudjanak*. A szegények, betegek, elhagyottak nyilvántartása, ezek látogatása és gondozása beosztása, azok iránt a felelősség felébresztése, a lelkipásztor mellett a presbiterek és az egyházi szeretetmunka feladata. Az eze-

kért való imádkozás, amely az istentiszteleti liturgiából nem hiányozhat, az adakozásra való felhívás és adakozás, amely szintén nélkülözhetetlen része a református istentiszteletnek, ne csak előírt kötelesség legyen, hanem lélekből végzett munkája a lelkipásztoroknak és gyülekezeteknek. Itt vigyázni kell arra, hogy az ilyeneket ne tekintsék kisebb értékűeknek s a római katolikus érdemszerzés gondolata be ne lopózzék, mert ez a szeretetközösséget megöli. Azért az áldozat és a szolgálat Isten által adott parancsa igazi alapját, a háládatosságot kell hangsúlyozni. Az áldozatkészésre való nevelésnél szükséges megismertetni a gyülekezet *szükségeit*. Ne csak a presbitérium ismerje az egyházközség anyagi helyzetét, hanem a gyülekezet tagjai is, különösen abban a vonatkozásban, hogy mennyiben teszi az szükségessé az ő segítségüket. Ezért nagyon helytelen, és a református felfogással teljesen ellenkező eljárás, mikor az egyházközség vagyoni viszonyait a hívek előtt titkolni akarják, nehogy esetleg, ha a kedvező eredményt látják, az adakozásban és adófizetésben megrestüljenek. A gyülekezetnek világosan kell ismerni a helyzetet is, de azokat a feladatokat is, amiket Isten reája bízott, őszintén fel kell tárni a szükségeket előtte, hogy az egyháztagok mint felelős lelkek vegyenek részt ezek lelki és anyagi hordozásában. Ez nem azt jelenti, hogy folytonosan préselni kell és sírni és panaszkodni, mert az viszont elkedvetlenítheti a gyülekezetet. Rá kell mutatni a *sáfárság* gondolatára, mint amely egész életünk Istennek való áldozását kívánja. A sáfárság kérdése nem az anyagi élet kérdése elsősorban, hanem lelki kérdés. Alapja az a tanítás, hogy mindent, ami a miénk, — pénz, idő, tehetség, alkalmak, az egész élet, — Isten adott nekünk azért, hogy velük az Ő dicsőségét és országa terjedését szolgáljuk, ezeket tehát nem tarthatjuk a magunkénak, hanem olyan javaknak, amelyekkel neki számolni tartozunk. Ezeket a javakat, háládatosságból azon szeretetért, amellyel Ő Krisztusban hozzánk fordult, neki szenteljük úgy, hogy az Ő gyermekei közösségében, az anyaszentegyházban az Ő törvénye szerint használjuk fel. A lélek Istennek való átadásából következik, mint ennek gyümölcse, a javak neki való felajánlása, aminek jelképül sokan a jövedelmük egy tizedét kizárólag Isten szolgálatára — tehát nem társadalmi kötelezettségek fedezésére — teszik félre és használják. A híveknek a sáfárság gondolatára való ránevelése egyik fontos és komoly eszköze a gyülekezet szeretetközösséggé alakulásának. Végül a gyülekezet szeretetközösségre nevelése egyik módja az, hogy a gyülekezet *imádkozó* közösség legyen, hogy úgy a magános imádkozásban, mint a templomban és más alkalmakkor a lelkipásztor és a gyülekezet tagjai is közös imádságban terjesszék Isten elé a gyülekezeti közösség kérdéseit s az egész egyházi közösség fenntartását. Minél igazabban tudnak a gyülekezet tagjai egymásért imádkozni, egymás kérdéseit s a gyülekezet nagy feladatait imádságukban hordozni, annál mélyebb és komolyabb lesz köztük a szeretet, mert annál jobban válnak valóban „egy testté” a Krisztusban. Azért az imádság közösségének megőrzése és ki-

építése, úgy nagyobb gyülekezeti alkalmak, mint a gyülekezet egyes munkái (nőszövetség, ifjúsági szövetségek, vasárnapi iskola) felhasználásával, az igazi közösségre nézve nélkülözhetetlen.

*

Irodalom: Forgács Gyula: A helmisszió és cura pastoralis kézikönyve. Pápa, 1917. — Joó Sándor: Református diakonátus. Budapest, 1939. — Makkai S.: Az egyház missziói munkája. Budapest, 1938.

33. A gyülekezet mint adminisztratív közösség

a) A gyülekezeti közösség, amely a hit közösségéből indul ki és tagjait az Ige hirdetésében és annak való engedelmisségben kapcsolja össze, így válván a közös kultusz, egy együttesen élt Isten törvénye szerinti élet és egymást szeretetben hordozó lelkek közösségévé, a maga *külső formájában* alkotja olyan csoportját a tagoknak, amely a maga munkáját bizonyos külső formák által végzi és tartja össze. Így a gyülekezet egy *szervezet*, amelynek szabályai vannak és életrendje van s ez az életrend éppen a gyülekezet munkájára nézve nélkülözhetetlen. Éppen azért, mert a gyülekezet Isten gyülekezete, a Szentlélek Isten vezérlete alatt munkálkodik, nem lehet, hogy a maga munkáját rend, és bizonyos szabályok nélkül folytassa. Az istentiszteletek megtartásának, a tagok együttélésének, a pásztori nevelésnek, a misszió munkájának, szóval bármilyen ágát vagy tevékenységét nézzük is a gyülekezet életének, kell, hogy legyenek olyan szabályai, amelyek a közrendet, a munka menetét külső formákban is szabályozzák. Hogy ennek a gyülekezet életében milyen jelentősége van s hogyan kell a gyülekezetnek az igazgatás szempontjából megszervezve lennie éppen az Ige szolgálata érdekében, hogy ennek a szervezettségnek milyen, az Isten Igéjéből s ennek alapján álló református felfogásból származó követelményei vannak, erről a gyakorlati theologia többi disciplinái már beszéltek, az egyházjog, az igehirdetés, vallásos nevelés, lelkipozás kérdéseinél. Most az a kérdés, *hogyan kell ezt a rendet a gyülekezet jelen helyzetében*, a jelen nehézségek és lehetőségek között biztosítani és felhasználni.

Ezvik oldalon világosan kell látnunk azt, hogy ez a külső forma, ez a szervezet, amelyben a gyülekezet él, annak munkájára nézve *nélkülözhetetlenül fontos*, mert ez képezi azt a keretet, amelyben a gyülekezet a maga munkáját kifejti. Éppen olyan tisztán kell látni azonban azt is, hogy a szervezetnek és a gyülekezet egész igazgatásának *alapja a gyülekezetben az Ige szolgálatát lehetővé tenni*. Ebből két nehézség származhatik. Az egyik az, hogy a gyülekezet igazgatásának munkája önmagáért valóvá válhatik, a lelki célokat háttérbe szoríthatja vagy feleslegeseknek tüntetheti fel, ennek következménye az lesz, hogy a tulajdonképeni munka elsorvad, megcsontosodik, a gyülekezet elveszti érzékét

a maga lelki minősége iránt, egy külső szervezetté válik, amelyből a lélek ereje kihalt. A másik oldalon előállhat az a nehézség, hogy a gyülekezeti igazgatás munkáját valami felesleges és nélkülözhető dolognak tekintik, ekkor a lelki munkának sem lesz meg a rendje, az egyházi munkában felületesség, rendetlenség, zavar, mezítlábosság üti fel a fejét. Azért a gyülekezet életének és munkájának sorsa függ attól, hogy az *adminisztráció jelentőségét helyesen látja-e* a lelkipásztor és a gyülekezet, hogy látják-e a helyes szempontot, ahogyan ezt nézni kell s csakugyan Isten Igéje világosságánál látják-e a kérdéseket, az egyház lényegének megfelelőleg.

A gyülekezet adminisztrációja szintén a *gyülekezet közösségi munkája*, tehát nem a lelkipásztoré, vagy egyes tisztviselőké, mert hozzátartozik a gyülekezet azon életéhez, amit csak közösségekben lehet élni. Ahhoz, hogy a gyülekezet helyesen igazgattassék, nem elég a lelkipásztor munkája, szükséges hozzája az, hogy a tagok meglássák ennek fontosságát s saját maguk is vegyenek részt a munkában. A lelkipásztor minden erőfeszítése hiábavaló volna a gyülekezet rendjének biztosítására, mint ez sok esetben látszik, ha a tagok ezt a munkát nem értékelik, feleslegesnek tartják, vagy éppen ellene szegülnek. Az Ige szolgálatának külső rendjét megbecsülő, azt előmozdítani kész, a gyülekezet szervezett életének nyilvánulásaiban munkás tagok kellene, hogy a munka megbízható módon folyhasson. Igyekezni kell tehát a lelkipásztornak arra, hogy a gyülekezet tagjait a kormányzás és igazgatás munkájának jelentőségéről meggyőzze s abba bevonja.

A szervezett élet közössége ismét az *Ige szolgálatából folyik*, mint mindenféle életnyilvánulás. Az a gyülekezet, amely magát igazgatja, nem egy külső célokért összegyűlt társaság, hanem Isten gyermekei közössége, akiket az Ige hallgatása és hirdetése tart össze. Azért kell szervezett élet, azért kell rend, hogy az Ige annál inkább hirdettessék, hogy az minél többekhez eljuthasson, hogy annak akadályai elháruljanak, hogy az engedelmességben való élet minél inkább és minél szélesebb körben meg tudja ragadni a lelkeket, hogy a megszólított és megragadott lelkek annál öntudatosabban láthassák meg feladataikat, és helyesebben tudjanak annak megfelelni. Minél komolyabban veszi tehát a gyülekezet az Ige szolgálatát, minél szorosabb közösséget érez ebben, annál jobban együttműködik ennek a közösségnek külső rendje érdekében is. Az Ige tiszta hirdetése tehát nem közömbös, sőt igen fontos a gyülekezet igazgatásának közösségekben folyó munkája szempontjából sem. Csak így lehet ezt a feszültséget, ami a gyülekezet lelki és szervezeti élete között állandóan fennáll, a helyes szempontból nézni s annak zavarait kiküszöbölni.

Az, hogy a gyülekezet ezen munkája közösségi munka, azt is jelenti, hogy *a gyülekezet tagjainak ebben a munkában részt kell venniök*. A református felfogás nem ismer felülről igazgatót gyülekezetet, a tagokról azok tudta nélkül rendelkező veze-

tést. Egyházi törvényeink mindenütt biztosítani igyekeznek az egyes egyházközségek önkormányzatát s öröködnék afelett, hogy ezt a felsőbb szervek el ne nyomhassák. A református felfogással teljesen ellenkezik minden önkényuralom, éppenúgy, mint ahogyan ellenkezik minden demagógia és forradalmi törekvés. Innen nemcsak érthető, hanem jogosult is, hogy a gyülekezet tagjai igénylik az egyházközség dolgába való beleszólást és határozás jogát, amint ezt a presbiteri szervezet lehetővé is teszi. Az egyházalkotmányunk éppen legfontosabb s hitvallásainkkal leginkább meg egyező rendelkezései azok, amelyek az egyház tagjainak a legalsó fórumokon is, akár közvetlenül, akár képviseleti úton, vagy bizonyos esetekben mindkét formában, jogot adnak az egyházközség ügyeiről való döntésre. Ennek a jognak megvonása, vagy kijátszása nemcsak alkotmányellenes, hanem a gyülekezet életében is megbosszúlja magát, ezért kerülendő. Ahol az egyház tagjai nem folyhatnak be az egyházi ügyek intézésébe, ott közömbösség, pártoskodás, gyanú és bizalmatlanság fészkel be magát, míg ennek a jognak megadása erősíti a bizalmat, ráneveli a gyülekezet tagjait a felelősség megérzésére és vállalására, érdeklődést ébreszt a gyülekezet lelki céljai iránt, emeli a gyülekezet tagjainak egyházi öntudatát, alkalmat nyújt nekik betekinteni mélyebb kérdésekbe, szóval inkább teszi őket öntudatos tagokká, mint olyan tárgyakká, akikneknek dolgairól mások határoznak.

Kétségtelen azonban, hogy ennek a rendszernek *nehézségei* is vannak. Mikor a református felfogás vállalja azt, hogy a gyülekezet tagjainak befolyást enged az egyházközség dolgai intézésébe, és teszi ezt azért, mert minden tagot Isten Igéje szolgálatában öntudatos munkásnak vall s azzá akar tenni, akkor egyúttal olyan kockázatot is vállal, amellyel tisztában kell lennie. A felületés beavatkozás, s ennek különféle formái már az őskeresztény egyházban kísértettek, azért figyelmeztet az apostol: „ne legyetek sokan tanítók, hogy súlyosabb ítéletünk ne legyen”. Az egyházi törvényünk az egyházközségi közgyűlésnek, tehát annak a fórumnak, amely az egyházközség szinte összes választójogosult tagjait magában foglalja, a felállítását az egyházkerület rendelkezésétől teszi függővé. Vannak egyházkerületek, ahol nagyon kevés egyházközségben van ilyen közgyűlés, viszont van, pl. az erdélyi egyházkerület, ahol az minden egyházközségben fennáll. Ilyen helyen a gyülekezet tagjainak sokkal több lehetősége van a beleszólásra, mint másutt. Ennek kétségtelenül sok hasznos eredménye volt és van, mert ilyen helyen a tagok teljesen ismerik az egyházközség élete kérdéseit. Ugyanakkor azonban tudjuk, hogy szüklátókörűségből, személyi és pártérdekek érvényesítésének törekvéséből, oktalan ellenzékiességből, a lekipásztor személye iránti ellenszenvből, mennyi nehézség állott a munka előtt. Ezt a kockázatot vállalni kell s azért az érdekért, hogy a gyülekezet tagjait annál jobban kapcsolhassuk össze a közös munkára, igyekezni kell elszenvednünk, s állandó munkával kiküszöbölnünk azokat a bajokat, amelyek it előállhatnak.

b) Most azt kell kérdeznünk: *hogyan létesül a gyülekezetnek ez az adminisztratív, magát igazgató közössége és milyen területei vannak ennek?*

Ahhoz, hogy a gyülekezet olyan közösséggé legyen, amely öntudatosan szervezi magát s ezzel az Ige szolgálatának külső formáit megszabja, először az szükséges, hogy világosan lássa azt az összefüggést, ami a gyülekezet anyagi és szervezeti élete és az Ige szolgálata között van. Meg kell tehát mutatni a gyülekezetnek, hogy itt nem kétféle munkáról, hanem ugyanazon munka két oldaláról van szó. Az egyházközség vezetői arra valók, hogy az Ige szolgálatát végezzék, örködjenek ennek rendje felett, keressék a módokat, hogyan lehet az Igét mindenkihez eljuttatni, tartsák össze a gyülekezet tagjait, igyekezzenek érvényt szerezni Isten törvényének a gyülekezetben, számon tartsák azokat az anyagi eszközöket, amelyek a munkára szükségesek, maguk az anyagi eszközök is azért vannak, hogy előmozdíthassák a szolgálatot. Ezeket elsősorban maguk az egyházközség vezetői vallják s végezzék, másodsorban győzzék meg a tagokat arról, hogy ők csakugyan ezt tartják legfőbb feladatuknak. Meg kell mutatni, hogyan nyújt az egyházközség rendje és szervezett élete több módot az Ige szolgálatára s hogyan lehet és kell azt a szolgálatot a szervezet életnyilvánulásai által összekapcsolni, kiegészíteni, felhasználni. Így nevelni kell a gyülekezetet arra, hogy egyik életnyilvánulást se nézze függetlennek a másiktól, hanem lássa azokat egységben a lelki cél elérésére.

A másik, ami ezt a közösséget előmozdítja, ha az *egyház belső rendjét a tagok összetartása által igyekezünk növelni és biztosítani*. Ezt az összetartást a szervezet végzi, általa tudnak a tagok egymásról, ismerik a gyülekezetben elfoglalt helyüket, tudják, hányan vannak, hogyan élnek, mit dolgoznak stb. A gyülekezet képe a Bibliában a templom, az élő kövekből emelkedő épület, amelyben a tagok nem tétlenül hevernek a maguk helyén, hanem készakarva és önként helyezkednek be a nekik kielölt pontra s szolgálnak ott, ahová helyeztetek. Ebben a templomban az építő erő a Szentlélek, de külső formája és alkata egy látható szervezet, s a Lélek munkája arra irányul, hogy ebben a szervezett egységben, alkotmányban, mint élő alkatrészek vegyenek részt a tagok.

A gyülekezetnek, mint szervezetnek közösségi munkája a következő *területeken folyik*. Először ide tartoznak azok a feladatok, amelyek az egyházközség *igazgatására és kormányzására* vonatkoznak, tagok nyilvántartásának, az egyházközség anyagi helyzetének, munkája egyes formáinak vezetése. Bár ezeket, anyakönyveket, számadásokat, iskolai ügyeket, a munka külső számon tartását, a lelkínásztor s az egyházközség tisztviselői végzik, mégis van ezeknek is közösségi jellege s ezeknél is meg kell mutatni, milyen jelentőségük van a gyülekezeti lelki életre nézve. Másodszor fontos az, hogy az egyházközség vezetősége, elsősorban a lekipásztor, tisztában legyen a *gyülekezet külső helyzeté-*

vel, annak adataival, ismerje és figyelemmel kísérje azokat a változásokat, amelyek itt felmerülnek s tartsa nyilván ez adatokat, évről-évre összehasonlítva ezeket egymással, hogy a változások okait megtalálja s a szükséges tennivalókra figyelmezhessen. Harmadszor fontos, hogy ezeket ne csak maga ismerje, hanem hozzá megfelelő formában a *gyülekezet tudomására*. Presbiteri, egyház-községi közgyűléseken, vagy a hívek egyeteme előtt ismertesse a gyülekezet életének adatait, az istentiszteletlátogatás, úrvacsoravétel, perselypénz, a gyermek, ifjúság, felnőttek közötti munka változásait, hasonlítsa össze az előző évek adataival, tárja fel a változásokat, keresse ezek okait, mutasson rá a haladás, vagy visszaesés tényére, igyekezzék megtalálni ennek okait, tárja fel az orvoslás eszközeit stb. Mutassa be ezeket az adatokat az egész egyházmegye és egyházkerület hasonló adataival egybevetve, vagy a környező egyházközségekével, hogy lássa a gyülekezet, hol és hogyan áll az ő munkája az egész egyház közösségében. Különösen alkalmasak erre a missziói munka egyes ágainak adatai, nagyobb gyülekezetben ismertesse meg a lelkész ezek vezetőivel azokat az adatokat részletesen is, amelyek az illető munkaágra vonatkoznak (vasárnapi iskolai vezetőkkel a tankötelesek, különféle iskolába járó gyermekek, azok szociális helyzete stb.) adatait.

Ezeknek az adatoknak nemcsak a gyülekezet számára van jelentősége, hanem *az egész egyházkerület s egyetemes egyház számára is*. Azért fontos, hogy a lelkipásztor az ezen adatok *összeállítására és felterjesztésére vonatkozó kötelezettségét ne csak kényszerűségből és akárhogy, hanem szívesen és pontosan teljesítse*. Ezekből lehet ellenőrizni, milyen munka folyik az egész egyházban, mik ennek akadályai, hol láthatunk benne haladást, s az általános helyzet világot vet esetleg a gyülekezetekben folyó munka akadályaira is. Így számba kell venni: a hétköznapi és vasárnapi istentiszteletlátogatás, az úrvacsoravétel, a perselypénz arányszámát, az egyes missziói munkaágak által érintett lelkek számát, a munka mértékét, ezenkívül a gyülekezetek lélekszámának változásait, népmozgalmi adatait stb. Ezek beszédesen mutatják azt, hogy az egyház egésze s ebben a helyi gyülekezet milyen kérdésekkel küzd. De ebből származik a gyülekezeti közöségtudatot jelentősen előmozdító *kitekintése is* a gyülekezetnek. Ha látja az egész egyház munkáját, látja, hogy ebben milyen szerepe és szolgálata van neki, akkor ez a gyülekezetnek kitekintést ad arra, hogy a munkát ne csak saját körében, hanem szélesebb körben is tudja szemlélni. Sok helyen az a nehézség, hogy a gyülekezet csak önmagát látja, a saját kérdéseibe van belerekedve, nem tud távolabbra nézni, egyedül küzd, holott körülte egy egész egyház egyeteme van, amely ugyanazért dolgozik s ugyanazon alapon áll. Ezt a kitekintést a lelkipásztor igyekezzék megadni a gyülekezetnek, egyrészt a már említett, a munkáról való beszámolás útján, de másrészt úgy is, hogy *beszéljen otthon az egész egyház kérdéseiről, tárja fel a másutt folyó munka eseményeit*, ha saját maga gyűlésen, konferencián vett részt, a szükséges óva-

tossággal ismertesse meg a gyülekezetet azokkal, amelyek ott közérdekű kérdések gyanánt felmerültek.

c) A harmadik kérdésünk itt az, *hogyan kell a gyülekezet tagjait* ránevelni arra, hogy a gyülekezetben a szervezett közösségi életet helyesen értékeljék és abban részt tudjanak venni. Első feladta itt, hogy a hívők előtt a gyülekezet vezetését próbáljuk *Isten Igéje világosságába* helyezni. A mi református egyházunk alkotmánya nem demokratikus, amint azt sokan mondani szokták, mert benne nem a népnek, hanem Istennek akarata kell, hogy döntsön. Inkább theokratikusnak mondhatnánk tehát, de nem az ószövetségi gyülekezet értelmében. Isten a maga egyházát emberek által kormányozza, de ezeknek nem önmaguk, hanem Isten akaratát kell követniök s ezért Isten előtt felelősséggel tartoznak. A református felfogás vallja azt, hogy *tökéletes kormányzat még az egyházban sincs*, de vallja azt is, hogy *Isten még a tökéletlen, sőt gonosz emberek által is tudja vezetni az ő egyházát*, mert a kezében tartja s nem engedi elpusztulni. A gyülekezetben a legfőbb nehézséget az adja, hogy ezt vagy a vezetők, vagy a nép maga nem látja. Előbbiek, mert magukat és a saját vezetésüket hibátlanak tartják, utóbbiak, mert azt hiszik, hogy Isten ügye a gyülekezet külső vezetésének módjától és eredményétől függ, azzal áll, vagy esik. Mindkettő pedig azért nem, mert a saját véleményét tartja csalhatatlannak.

Ezért először is arra kell a gyülekezetet rávezetni, hogy ne a vezetés apró kérdéseit, hanem *mugát az ügyet tartsa szem előtt* s ne gondolja azt, hogy egy határozat, vagy intézkedés döntő jelentőségű lehet Isten ügyének végső kimenetelére. Rá kell nevelni arra, hogy az ügyek intézésében ne a maga akaratát, véleményét, hanem Isten akaratát tartsa döntőnek, amely mellett emberi véleményeknek el kell törpülniök. Hogy, ha a maga felfogását nem tudta érvényesíteni, még, ha szerinte helytelen, vagy éppen káros is az a határozat, a református ember — természetesen a fokozatos fellebbezési lehetőség esetleges felhasználásával — beletnyugszik, tudva, hogy a maga egyházát Isten vezeti s ő még egy helytelen vagy káros határozatból is hozhat ki jót. Küzdeni kell a makacsság, erőszakosság, sértődékenység, de ugyanakkor a zsarnokoskodás, kizárólagosság ellen is, amelyek a közösséget megbontják.

Hasonlóképpen szükséges, hogy a gyülekezet tagjait a *helyes választás módjára ráneveljük*. A magyar ember szeret szavazni, választani, szereti, ha a maga szavazatával úgy érzi, hogy befolyt az ügy előbbvitelére. A református evangéliumi felfogás az, hogy *Isten akaratát kell itt is tudakolni*, Ő választja ki és helyezi egyik embert egyik, másikat másik helyre s ő akarja felhasználni ott. A helyes választás tehát az, amely Isten akaratához akar alkalmazkodni. Mivel pedig ezt nem könnyű megtudni, gyakorolni kell magukat abban, hogy emberi szempontokat ne engedjünk elhatalmasodni, legkevésbé olyanokat, amelyek saját ítéletünk szerint is helytelenek, hanem nézzük az illető egyén arravalóságát, életét,

munkásságát. Természetesen ezt a nevelést legkevésbé akkor lehet megkezdeni vagy folytatni, mikor a gyülekezet választás előtt áll s annak az izgalmi között él, hanem *állandó nevelő munkával* kell végezni. Fel kell használni erre már a gyermekek gondozását, vasárnapi iskolában, ifjúságnál meg kell tanítani őket arra, hogy válasszák ki a legalkalmasabbat a munkára, hogy vonuljon félre saját maga az, aki nem alkalmas, hogy nyugodjanak bele a közhatározatba, hogyan nézzék az egész ügyet Isten ügye szempontjából. Alkalmat kell adni, hogy már itt meglássák, hogy a megbízással teher és felelősség jár, hogy a megbízott munkáját hogyan kell komolyan elősegíteni, ellenőrizni, támogatni, hogyan kell a személyes ambíciókat háttérbe szorítani magunkban és másokban. Az egyházi egyesületekben erre a nevelésre sok alkalom nyílik.

Fejleszti a gyülekezetnek, mint szervezett közösségnek tudatát *a vezetők megbecsülésére való nevelés*. Természetesen itt elsősorban az szükséges, hogy maguk *a vezetők méltók legyenek* erre a megbecsülésre. Ez azonban a könnyebb eset. Sokkal nehezebb a gyülekezetet ránevelni arra, hogy a vezetőkben levő *hibák iránt türelemmel, szeretettel viseltessenek*. Küzdeni kell az ellen, hogy a vezetővel szemben méltatlanul, ok nélküli kritikával viseltessenek. Ezt a küzdelmet megkönnyíti az, ha a gyülekezet tudja, hogy vezetői dolgoznak, hogy az ő érdekükben fáradoznak, ha ismerik az azok által elvégzett munkát. Az ilyen vezetőt rendszeren megbecsülik. Sokszor a téves rokonszenv olyan bűnöket is elnéz a vezetőnek, amiket nem szabadna, ezért van, hogy egyházi tisztviselők ellen csak akkor lépnek fel panasszal, ha személyes okok játszanak közre, mulasztásaikat, bűneiket, ha ilyen ok nincs, elnézik és elfelejtik. Küzdeni kell *az olyan tisztségvállalás ellen, amikor az az illetőnek csak dísz és méltóságot jelent*, mint sok helyen a presbiteri tiszt, azzal, hogy az ilyen emberre a munkából nagyobb terhet és a felelősségből többet vetünk, hogy lássa meg, mit vállalt. Viszont a presbiteri tisztség méltóságát igyekezzünk emelni a gyülekezetben, amint az Irás is parancsolja a „jól forgolódó” presbiterokról, sokszor maga egy ilyen tisztség nagyon tudja emelni lelkileg is a viselőjét. Mivel a presbitérium tagjai egyházi törvényeink szerint nagy felelősséget hordoznak, az egyházközség vagyonaért anyagilag is felelősek, igyekezzünk kell a presbiterek helyzetét lehetőleg megkönnyíteni, nem hajtani keresztül olyan ügyeket erőszakkal, amelyek végrehajtása lehetetlen, s amelyek képvisellete a presbiterekre vár. Sok helyen ennek az volt a következménye, hogy nem vállalkozott senki a presbiteri tisztség viselésére. Nem szabad elfelejteni, hogy *a lelkipásztor a presbitereknek is pásztora*, munkatársa, nekik is köteles hirdetni az Igét s őket is köteles gondozni.

Végül szükséges arra törekedni, hogy *a gyülekezet tagjainak minél nagyobb számát*, ha nem a közvetlen vezetésbe is, de az egyházközség élete és kérdései iránti *érdeklődésbe vonjuk be*. Időnként, mint már mondtuk, ismertessük az egyházközség helyze-

tét, kérdéseit, igyekezzünk érdeklődést ébresztetni bennük, megismertetni velük azt a közösséget, amelyben élnek. Ezt nemcsak a felnőttek, hanem a gyermekek és ifjúság között is kell végezni, mert így szokik hozzá már gyermekkorában mindenki, hogy igazán közösségben éljen azokkal, akik vele együtt szolgálják Isten Igéjét.

*

Irodalom: *As nussen* H.: *Theologie und Kirchenleitung*. München, 1935. — *Vogel* A.: *Wer regiert die Kirche?* München, 1934. — *Imre* L.: *Egyházi törvényalkotásunk új követelményei*. Az Ut. XXI. évf.

III. RÉSZ. AZ EGYÉN

34. Az egyén megismerése

a) Az egyház és a gyülekezet mai helyzetének főbb kérdései tárgyalása után most azzal kell foglalkoznunk, *ki az*, akihez az Ige hirdetése szól, *milyen az egyén*, a maga meghatározottságában. Az a követelmény, hogy az igehirdetés munkájára nézve az egyén ismerete fontos, ma már olyan, ami vitán felül áll. Ezt a gondolatot, amelyet egész súlyában és szélességében a modern theologia hirdetett először, ma mindenki úgy ismeri, mint az igehirdető munka egyik legfontosabb követelését. Isten Igéje az embernek szóló üzenetet tartalmaz, az emberhez van irányozva, ha tehát ezt az üzenetet átadom, tudnom kell, kinek szól az, mit követel tőle és milyen az a lélek, akihez az Igét közel kell vinnem. És éppen ebben különbözik Isten Igéje minden emberi tanácstól bölcseségtől, általánosan kimondott igazságtól. Az általános igazságok mindig és minden ember elé ugyanazt a kívánalmat állítják, egyformán és egyhangúan szólanak mindenkire. Isten ezzel szemben az embert a maga helyzetében, az idői és térbeli meghatározottságban szólítja meg, a parancs, amit annak a léleknek ki kell hallania Isten szavából, a neki szóló, az ő életét meghatározó személyes parancs. Ha nem ismerem ki az, akihez Isten szól, nem tudom a parancsot átadni, az igehirdetés elálátalánosodik és elsekélyesedik.

Hogy azonban *hogyan ismerhetem meg az egyént*, hogy az valójában milyen, erre a kérdésre már nem olyan egyértelmű a felelet.⁷⁰ Az ember megismerését sokan az ember *lélektani* megismerésével tartották egyértékűnek, abból a gondolatból kiindulva, hogy ha ismerjük az ember lelki életét, annak jelenségeit, e jelenségek egymással való viszonyát, magyarázatát, ismerjük azokat a feltételeket, amelyek a lelki élet egyes változásait meghatározzák, akkor már ismerjük magát az embert is. A lélektani kutatások, a személyiségkutatás, jellemkutatás különböző rendszerei és elméletei, majd az ebből származott theologiai eljárások, a vallásos élmények felkeltésének módjaitól egészen a tudatalattiak magyarázatáig és felhasználásáig, a különböző és különféle esetekben a pásztori és igehirdetői munkának ezek által való irányítása voltak a modern liberális theologiai felfogás által képviselt gondolatok s ez képezte ezen irány gyakorlati theológiájának módszeri alapelvét.

⁷⁰ Brunner E.: Der Mensch in Widerspruch. Berlin, 1937.

A materialista gondolkozás, amely az ember megismerését csakis annak külső életéből, *biológiai* alkatából, a reá hatással levő gazdasági erőkből vélte lehetőnek, természetesen nem adott módot arra, hogy az Ige hirdetésére nézve az ember valóságáról beszélni lehessen. Mégis egy dologban tartalmazott figyelmeztetést: felhívott arra, hogy a modern liberális, idealisztikus gondolkozás mulasztást követett el akkor, mikor az embert csak a maga szellemi és lelki életének változásaiból és adataiból akarta megítélni s rámutatott, hogy az ember valóságának ismeretéhez nem hanyagolhatjuk el annak tudomásul vételét sem, hogy ez az ember ebben a világban él, ennek a világnak nyomorúságai, anyagi kérdései és gondjai, testi életének ezerféle súlyos válsága között.

Sokan próbálják megérteni az embert és megismerni az egyént azokból a *társadalmi* viszonyokból, helyzetből, körülményekből, amelyek azt körülveszik. Ma különösen ez a gondolkozás uralkodó, az egyént mint egy közösségnek, családnak, nemzetnek, fajnak, osztálynak tagját, alkotórészét, vagy inkább mint annak legapróbb megnyilvánulását veszik tekintetbe, s úgy nézik, hogy az egyén tulajdonképpen csak függvénye, vagy jelentkezése annak a közösségnek, amely körülr van s amelynek az egyénnél magasabb élettörvényei vannak. Meg akarják érteni az embert abban a környezetben és abból a környezetből, amelyben él, a falusi embert a falu, a városit a város életteréből és egységéből, személyes élete változásait ennek a környezetnek — természetesen nemcsak anyagi, hanem lelki környezetnek is — változásaiból és alakulásából.

Mindezek, bár értékes vonásokat nyújtanak az ember helyzetének és a körülötte folyó életnek tanulmányozására és megismerésére, *nem adnak lehetőséget* arra, hogy az embert éppen az igehirdetés szempontjából helyesen megismerhessük. Ezen kutatások és vizsgálatok által nyújtott adatok sok mindenről beszélnek ugyan nekünk, de nem beszélnek arról, ami pedig az igehirdetés szempontjából fontos: hogyan áll az ember Isten előtt, milyen viszonyban van vele, hogyan válaszol arra, amit Isten neki mond, vagy hogyan tudja azt egyáltalában meghallani. Az ember valóságát, valóságos létét pedig nem külső körülményei, nem a környezet, nem az őt körülvevő közösség, mégcsak nem is azok a szellemi jelenségek döntik el és alkotják, amelyeket lélektani úton tudunk róla megállapítani, hanem valami, ami ezeknél több, s ami ezek mögött, mint az egész valóságát meghatározó döntő tény helyezkedik el, és ez az a kérdés: *milyen viszonyban van Istennel*. Az a kérdés, amelyet Fausthoz Gretchen intéz: „hogyan állasz vallás ügyében?”, tényleg döntő az ember valóságára nézve, bár nem úgy, ahogyan ezt a hitet Faust elmagyarázza, eláltalánosítja s személytelenné igyekszik tenni, hanem úgy, ahogyan az feleletre kényszerít. Az Istennel való viszonyból származik tulajdonképpen minden megoldás s kap feleletet minden kérdés, ami az ember életében felmerül, ebből magyarázható minden állásfoglalás, amit egyes kérdésekben tanusít.

b) Ha tehát az ember megismerésének kulcsát s így az egyén megismerésének kulcsát is az Ige szolgálata munkájában az egyén *hitében*, azaz *Istennel való viszonyában* kell keresnünk, erről legelőször azt kell megállapítani, hogy ez a viszony nem olyan, amely világosan és olvashatóan állhatna a lelkipásztor előtt. Ez a megismerés tehát nem ad olyan biztos és csalhatatlan alapot, aminőt az említett módok látszanak nyújtani, de amit ad, azt mélyebben és alaposabban s az ember valóságát jobban érintőleg adja. Az egyén Istennel való viszonyában a külső körülmények sokszor éppen akkor, mikor úgy tűnik fel, hogy elősegítőleg kellene hatniuk, egyenesen gátolják ezt a kapcsolatot, máskor olyanok, amelyeket gátló körülményeknek gondolunk, s amelyek másoknál azok is, annál az egyénnél hatalmas eszközök lehetnek Isten kezében az ő akaratahoz való közeljutásra. Azt kell mondanunk tehát, hogy az embernek Istennel való viszonyában való megismerése számára nem állnak olyan pontos eszközök a rendelkezésünkre. Az a viszony, miben egy ember Istennel van, tulajdonképpen titok, mert Isten felfoghatatlan és tudományos módszerekkel el nem érhető munkájától függ. Sőt azt látjuk, hogy ez a viszony nem is mindig egyforma, úgy, hogy az Ige szolgálatában nem számíthatunk mindig ugyanarra az emberre egyformán.

Ezt, az Ige világozottságában, Isten előtt való megállásában történő megismerését az embernek nevezzük, az előbb említett lélektani, biológiai, szociológiai stb. megismerési alapok mellett az ember *theologiai megismerésének*. Az Ige szolgálatában az egyénnek ilyen theologiai megismerésére van szükségünk, erre kell tehát törekednünk.

Az ember theologiai megismerésénél azonban most már melleseknek és *részlegeseknek* kell tartanunk ugyan azokat az adatokat, amelyeket a lélektan, a szociológia, vagy biológia nyújt a számunkra, de sohasem felejthetjük el, hogy ezek mégis *nélkülözhetetlenül hozzátartoznak* az ember valóságához, mint olyan keretek, amelyekben Istennel való viszonya kifejeződik s amelyeket ez a viszony meghatároz. A theologiai megismerés az embert *Isten Igéje fényé* mellett akarja megismerni. Ez azt jelenti, hogy nem azt tekintí irányadónak, amit az ember mond önmagáról, amivel az ember jellemzi önmagát, hanem amit Isten mond róla. Minden olyan anthropológiai kísérlet, amely ezt elhanyagolja, ami az embert Isten Igéjén kívül akarja megismerni, nemcsak theologiai szempontból s az egyház munkája szempontjából félrevezető, hanem egészen világi szempontból is. Isten az ő akarata ahhoz az emberhez akarja szólani, aki ebben a világban él, ennek a világnak kérdései között akar neki irányt mutatni, abban a helyzetben, amelyben dúslakodik, vagy nyomorog, szenved, vagy örvend, dolgozik vagy szórakozik, sikereket ér el, vagy kudarcoknak van kitéve, tehát nem egy elvont, általános emberhez szól, hanem egy életteljes, az élet küzdelmei között álló emberhez. Ezért az egyháznak ezt az embert kell megismernie, de úgy, hogy ezek a külső vonások el ne homályosítsák előtte az ember igazi valóságát.

gának alapját: Istennel való viszonyát, sőt azt éppen világossá teyék számára.

c.) Isten Igéje az embert úgy mutatja meg, mint *a bűn ítélte alatt* álló embert, tehát az egyént is, akárki legyen az, mint a bűn alatt álló lelket. A bűn hatalmának fel nem ismerése az egyén életében, alapjában meghamisítja az egyén megismerését. Az a lélek, akivel nekünk dolgunk van olyan, akit egyetlen szükség bánt, tudva, vagy tudatlanul, egyetlen nyomorúság üldöz, aminek következménye minden egyéb: a bűn nyomorúsága. Innen van békétlensége, innen van a világ javai után való eszeveszett tülekedése, innen fájdalmai, amelyekkel „átalszegezte magát”, innen a másokkal szemben való ellentétei, családi élete szótörtésége, elégedetlensége, sőt innen van az is, hogy ami életében jó és szép, amiért lelkesedik, amit alkot, az nem lehet állandó, hogy ki van téve felfogások és világnézetek, erkölcsi normák és társadalmi konvenciók változásából származó bizonytalanságnak. Amíg ezt a tényt: a bűn valóságát meg nem ismeri saját maga és ezzel le nem számol, amíg egy immánens világban akar csak élni, addig békétlen marad.

De ugyanezt az embert Isten Igéje úgy mutatja meg, mint *megváltott embert*, akit Isten a maga számára választott s akinek Krisztusban megkegyelmezett. Ha ezt az ember nem találja meg s erre az üzenetre nem ébred fel, marad a nyomorúságban, csak akkor igazán ember, Isten által adott név szerint az ő gyermeke, ha ezt a váltságot megismerte s az életét erre építi. A bűn valóságának látása az embert meggyőzi a saját tehetetlenségéről, a megváltás üzenete meggyőzi Isten mindenható kegyelméről. Az előbbi elszomorítja és kétségbeejti, az utóbbi megvigasztalja és felemeli. Ezért ez a kettő elválaszthatatlanul egybetartozik s csak együtt lehet őket hirdetni.

Az embernek nem Isten Igéje szerint való látása éppen ezért *két hibába* eshetik: vagy alapjában és reménytelenül *elveszettnek tartja* az embert, s innen származik sokszor a lelkipásztornál is a reménytelenség a reá bízott lelkek iránt, ez a gondolat a közfelfogásban úgy tűnik fel, mint kiábrándultság, vagy mint alkalom arra, hogy emberfeletti, természeti, természetfeletti, társadalmi vagy más hatalmak közbejöttével és uralmával igyekezzünk ezt a hibát orvosolni, hogy az egyén hiányait kényszerrel pótoljuk, tehát valami mesterséges eszközzel igyekezzünk az emberi bűn ellen küzdeni. Innen van a kultúrában, a gazdasági reformokban, a társadalmi újjászületésben, a nemzeti feltámadásban, a koreszmék diadalában vetett olyan hit, mintha azokkal a bűn hatalmát meg lehetne törni. A másik hiba az, ha az embert magában tökéletesnek, vagy *a tökéletességre képesnek* tartja, ekkor hisz a fejlődés erejében, a tökéletesedés hatalmában, az emberi ész, erő és akarat diadalában. Korunkban mind a két tévedés sokszorosan megtalálható és csak az Isten Igéjének világos látása és engedelmes elfogadása tudja képessé tenni az egyházat arra, hogy ezekbe a

veszedelmes, mert az ember valóságát teljesen félreismerő s ezért a vele való bánásmódot is eltévesztő babonákba beleessék.

Isten Igéje az emberről, mint bűn alatt levő, de megkegyelmezett lélekről beszél és pedig mint olyanról, aki ezt a kegyelmet az *egyház közösségében éli*, erről ott hall, s ott tesz maga is bizonyosságot. Az az egyén tehát, akivel nekünk dolgunk van, az egyháznak tagja. Tagja nemcsak azért, mert benne van az egyháztagok névsorában, hanem azért is, mert Isten ebben az egyházban neki a kegyelem izenetét akarja hirdetni. Erről a keresztségben adott Isten neki és nekünk biztosítékot. Az tehát, hogy az egyén éppen ehhez az egyházhoz tartozik, nem véletlen, nem az ő akaratnyilvánítása vagy döntése következménye, hanem Isten akarata. Az, hogy valaki egyik egyházhoz tartozik, arra mutat, hogy Isten éppen abban az egyházban akarja őt magával megismertetni, azokkal az eszközökkel, amelyeket annak az egyháznak ajándékozott. Ha ezeket nem használja fel, nem hallhatja meg Isten szavát, ha ebből a közösségből kiszakad, egyedülvalóvá és árvává válik, otthontalanná, aki elszakadt azoktól, akiknek közösségében Isten szava hozzája szólott. Ezért van, hogy *a legtöbb, egyházát elhagyott lélek olyan otthontalan*, még akkor is, ha ez az egyházi közösség látszólag semmit sem jelentett előbb a számára, mert akkor is jelentett sok mindent, amit csak azután érez, de lehet, hogy megérteni azután sem ért meg, miután onnan kiszakadt. A nyugtalanság, a bizonytalanság, tehetetlenség, az idegenség, ami új környezetében elfogja, mind ennek a következménye s az is, hogy vagy új környezetében kifejtett nagy huzgóssággal, a régi ellen támadó ellenszenvvel, amilyen a neofiták közmondásos s már a Bibliában óvatosságot kiváltó magatartása, igyekszik magát elfoglalni, ezzel leplezni, vagy pótolni régi környezetétől való távozásá miatti hiányérzetét, vagy idegen marad az újtól is és hitetlenség, babona, a valláspótlékok ezrei és változatos formái útján próbálja megtalálni azt, amiről azt gondolta, hogy a régi környezetében nem tudta megtalálni s most látja, hogy az újban még kevésbé találhatja meg.

Az, hogy az egyház az Ige szolgálatában az egyént úgy tekint és úgy ismeri meg, mint az egyház tagját, azt jelenti az egyházra nézve, hogy azt a lelket *valóban az egyház közösségében*, mint reá bízott s erre a közösségre és ebben neki nevelésre átadott lelket kell néznie. Az egyház tehát sohasem feledheti el, hogy neki az egyes lélekkel szemben nagy és súlyos feladatai vannak s hogy azok méltán várhatják tőle azt, ami nekik ebben ígértetett: Istennel való közösségük felismerését.

35. Az egyén mint az igehirdetés tárgya

a) Bármilyen képet alkot is az egyénről a lélektan, a szociológia, a biológia megállapításain felépülő tudományos vagy nem tudományos felfogás, a theologia számára az ember valóságát

egyetlen döntő tény határozza meg s ez az, hogy az ember a maga egyéni mivoltában, tehát másoktól való különbségében *Isten által megszólított ember*. Az ember az a lény, akihez Isten Igéje intézve van. Isten mást nem szólít meg, csak az embert, és pedig nem a tömegembert, nem a családot, a nemzetet, az osztályt, egy, a többivel azonos, gondolkodásában, magatartásában, egész életében azokhoz idomult tagját, hanem *mint egyént a maga személyességében*. Amíg minden emberi meghatározás az embert másokkal egyformává akarja tenni, addig Isten Igéje kiemeli ebből a tömegből, és egyéni voltában állítja maga elé. Isten nem így szól az emberhez: ti, hanem így: te. Azt mondhatjuk, hogy az ember *Isten megszólításával lesz személylé, Isten megszólításában* kapja meg a maga egyéni, személyes mivoltát, ébred a maga személyességének valóságára. Evvel a megszólítással Isten az embert önmagával állítja viszonyba s csak ekkor léphet az ember viszonyba másokkal is. Önmagától nem ébredhet a maga valóságának tudatára az ember, csak akkor, mikor Isten megszólítását meghallotta, de nem léphet igazi kapcsolatba másokkal sem, amíg ez a megszólítás fel nem hangzott előtte. Mihelyt ezt meghallotta, azonnal ráésszel arra és csak akkor ésszel rá, hogy neki valami olyan adottsága van, ami mástól megkülönbözteti s arra, hogy ez az adottság mi, enélkül a másoktól való különbséget nem abban keresi, amiben az tulajdonképpen van: *hogy saját maga, személyesen, a maga valóságában áll Isten előtt*. De amíg meg nem hallotta, nem ébred annak tudatára sem, hogy másokkal együtt van, mert a másokkal való kapcsolata addig hamis alapokon épül fel, nem azon, amin kell: hogy Isten előtt önmaga, de másokkal együtt, azonos megszólítás alapján áll.

A theologia s így az egyház munkája számára is tehát *az ember Isten által megszólított ember*. Ez annak egész valóságára döntő. Döntő azért, mert az egyház csak úgy fordulhat az egyénhez, hogy Isten azt meg akarja szólítani s az egyház éppen ezt a megszólítást juttatja el hozzá. Ha az egyház ezt nem tudná, akkor nem ismerhetné az embert a maga valóságában, akkor mindig kételkedhetne afelől, hogy ki az, aki előtt áll, akinek beszél, míg így tudja, hogy *előtte az áll, akit Isten keres*, akihez neki mondanivalója van s akihez ezt a mondanivalót általa, az egyház által akarja eljuttatni. Az egyháznak az egyén gondozásában tehát az adja meg a lehetőséget, hogy az egyéni lélek felől Isten már döntött. Mikor tehát az egyház az Igét hirdeti, nemcsak azt tudja, hogy valaki olyannak beszél, akit Isten meg akar szólítani, hanem tudja azt is, hogy Isten akaratából ez a megszólítás *nem hangozhat el a lélek mellett*. Ez adja meg az egyház munkájának a *biztonságát*. Akárhányszor visszautasítja, akármennyire nem törődik vele, az egyház tudja, hogy azon lélek felől Isten határozott és ebből a határozatból annak el kell jutnia hozzája még akkor is, ha emberi szemekkel ezt az eljutást mi nem tudjuk meglatni. Az egyháznak tudnia kell, hogy azt a lelket mindig ki akarja

emelni a tömegeből és maga elé állítva akarja megismertetni akaratával, s ebben az egyházat fel akarja használni.

Mit mond Isten az egyénnek? Az, amit mond, mindig ugyanaz, de mindig és minden lélek számára más az, ahogyan mondja. E megszólítás örökkévaló tartalma az, hogy: *térj meg, mert az enyém vagy!* A Bibliában ez a személyesség mindenütt ki van fejezve: „neveden hívtalak, megváltottalak, enyém vagy!”, „jer és kövess engem”, „aki engem követni akar, tagadja meg magát” stb. Hogy azonban ez a felhívás *hogyan hangzik* az egyes lélek esetében, milyen engedelmességet követel tőle, miben áll az az engedelenség, mit kell letenni, hogy magamat megtagadjam, mit kell eldobni, hogy a Krisztust megnyerjem, az már annak az egyéni életnek kérdése is, és titka is. Itt már a mai emberhez a mai élet ezerféle kérdése között szól, mindenkire másképen, és mindenkitől mást kívánva. Mikor az egyén ezt a parancsot a saját életére nézve megismerte, meghallotta, mikor meglátta magát saját életkérdései között állani Isten előtt: akkor lett egyén, akkor találta meg a maga igazi valóságát Istennel való személyes viszonyában.

Ez a megszólítás *feleletet követel*. Ez a felelet is *mindig ugyanaz*. Hol így hangzik: „itt vagyok én, küldj el engemet”, hol így: „követlek Uram, valahová mégy”, — hol így: „majdnem rávettél, hogy keresztyénné legyek”, vagy így: „csak küldd, akit küldeni akarsz!” Az előbbi esetekben a felelet tartalma egy: a készséges odaadás és hívő engedelmesség felelete, az utóbbiakban a tagadás és ellenkezés. De *mindig személyes* felelet, egyéni életátadás, vagy megtartás és elzárkózás. *Az ember maga csak az utóbbit tudja felelni*. Hogy az engedelmes és a hívő odaadás feleletét mondja, ahhoz az ember tehetetlen, ezt csak Isten Lelke teheti meg, ha ő felel helyette, rajta keresztül, ha ő veszi hatalmába az ellenkező embert és hatja át a lelkét az engedelmesség lelkével. De ebben az esetben megtalálja az egyén a maga legsajátosabb valóságát: *ez, aki így felelt, akit Isten ilyen feleltre tudott bírni, az én vagyok, az vagyok én, ebben van az én valóságom, mert életemet megtaláltam Istennek való személyes odaadásban*. Az ember önmaga, önmagától csak tagadni tud, s Ádám óta mindig bújik és menekül Isten előtt, míg Ő ott jár a világban és kiáltja a nevét. Az ember Isten elől menekülő, elzárkózó, tagadó, ezért egyéni valóságát a maga kiélésében kereső, de ezt mindig elvesztő lélek.

Az egyház, mikor így nézi az egyént, még ha külső életének meghatározottságai között nézi is, másképen, mélyebben és *igazi valóságának megfelelően* nézi, mint bármely más szemlélet. Erről a tekintetről az egyház soha le nem mondhat, mert vele az ember valósága iránti helyes látását veszítené el. Ebből következik, hogy az egyház igehirdetésében *mindig tekint az egyénre* és elutasít minden olyan felfogást, amely az egyént a maga Isten által adott és Isten megszólításában megnyert és megismert egyé-

niségétől megfosztaná s egyformásítani, tömegcikké és tömegemberré tenni akarná.

b) Most az a kérdés: ezek alapján *hogyan lehet a mai embert* a maga egyéniségében megismerni, miképen kell nézni, mint olyant, akihez Isten Igéje intézve van. Melyek azok, a mai ember életében, amelyek számára nehézsz teszik az Ige megszólításának meghallását és elfogadását s melyek azok az elemek, amelyek ebben őt elősegítik? A mai ember jellemvonásai közül elsősorban azt emelhetjük ki, hogy a mai ember egyik oldalon *megrettent ember*. A változások világában él, s ezek között az élete folytonos változások, bizonytalanság között folyik le. Az elmúlt század nyugodt, kiegyensúlyozott, élete körülményeire, jövőjére biztonsággal tekinteni képes ember helyett ma egy izgatott, ellenséges, kiszámíthatatlan, bizonytalan jövőben élő ember áll előttünk. Érdeklődése változatos és csapongó, ítéletei alkalmazkodnak a tömegéhez, felfogása a maga életéről és a világ kérdéseiről vagy simul a közzelfogáshoz, hogy ne kelljen a kérdésekkel szembeállani, vagy ha szembeáll, elégedetlen, nyugtalan, elzárkozó. Ezt a megrettentséget és bizonytalanságot másik oldalon *elbizottsággal*, saját erői túlbecsülésével, magára való építéssel próbálja hol leplezni, hol pótolni. Azok a sikerek, amelyeket a világ és a természet erőinek megismerése és felhasználása terén a technika útján tett, megszedítették s arra a meggyőződésre vezették, hogy az életet maga alakíthatja s ennek a technikai beállítottságnak következtében mindent a gyakorlati keresztülvitel szempontjából néz. Így a tudomány elaprózódott, részletkérdések és részletmegoldások tömegévé lett, az élet bizonyos formák és sablonok tömegévé, a vallás gyakorlattá. A lelki életben is ez a felfogás kísért, a lelki élet egyformaságának, kialakult eljárások gyakorlásának gondolata.

Isten Igéje ezekkel szemben *az embernek a maga egyéniségét annak igazi értelmében, akarja visszaadni*, mikor az egyház által a személyes megszólítás tényét hangsúlyozza, a váltság által fel akarja szabadítani az embert az anyag, a módszer, a gyakorlat, a tömeg, az eljárások rabságából és mint megváltott, Krisztusban szabadon és öntudatosan engedelmeskedő lelket akarja maga elé állítani. Az egyéni élet bizonytalanságával szemben *a kegyelem bizonyosságára* akarja figyelmeztetni, az emberi erő feltétlenségével a lelki életnek Isten kegyelmétől való függését, a közvélemény változandóságával szemben az Ige örök mondanivalóját állítja szembe. Mert az igehirdetés számára éppen ez a bizonytalanság és nyugtalanlás eszköz arra, hogy az ezektől való szabadulás vágya felbredjen s Isten megszólítását meghallhassa. A mai ember lelke mélyén, mint azt sok jelenség mutatja, *él a vágyakozás* a mélyebb, emberi erőktől független, békés élet után, az igehirdetés mutatja meg, hogy ez az élet az Istenben való élet lehet csak. Az egyháznak tehát úgy kell néznie a mai embert, mint ezen nehézségek között is Isten által keresett lelket, akít el kell vezetnie a kegyelem szabadító üzenete meghallására.

c) *Milyen teendői* vannak most ezzel az egyénnel kapcsolatban az egyháznak? Az első teendő mindenestre az, hogy az egyén számára *hirdesse Isten megváltó üzenetét*. Ma az egyház sok esetben épen ennek az üzenetnek egyénhez szóló vonását hanyagolja el, tömegeket akar mozgatni, engedve annak a szellemnek, ami más egyházak vagy társadalmi mozgalmak eljárásaiban megnyilvánul. Kétségtelen, hogy sohasem mondhat le arról, hogy igyekezzék az egyház tagjait a maguk egészében áthatni az Ige hirdetésének munkájával, de épen olyan fontos, hogy ennek a munkának személyessé, egyénivé, az egyéni életben megnyilvánulónak kell lennie. Hiába akarunk megnyerni tömegeket, ha azoknak személyesen nem hirdettük az evangélium üzenetét. Ezért a személyes munkának ma nagyobb fontossága van, s a munkában azoknak az eljárásoknak, amelyek az Ige személyes parancsának meglátására, annak való személyes engedelmisségre akarják a lelkeket elvezetni. A lelkipásztor előtt hiában öltöznek egyenruhába a lelkek, beszéjük, kifejezéseik, életmódjuk és felfogásuk szerint, neki tudnia kell, hogy ezen egyformaság mögött fájtó és vágyakozó egyéni lelkek rejtőznek, akik arra vágnak, hogy őket így vegyék észre, hogy személyes bajukat meglássák, egyéni kérdéseikben nekik segítsenek, velük együtt hordozzák azokat a terheket, amelyek súlvát és sebeit az egyforma külső csak eltakarja, de meg nem szünteti.

A második feladat ennek a megváltó üzenetnek igaz tartalmát: *a kegyelmet és az annak való átadásra hivatkozó szót* hirdetni. A mai ember, akármilyen elbizott is önmagában, s bármennyire meg is van győződve az emberi erő nagyságáról, minduntalan érzi, hogy ez az erő véges és hogy kegyelemre szorult, még akkor is érzi, ha ezt kifejezni nem tudja, vagy nem akarja. Az Ige üzenete a mai emberhez különösképen a vigasztalás szava, amely világossá tegye előtte, hogy az emberi erő meghiusulásával, emberi tervek kudarcával csak még erősebbé lesz Isten kegyelmének szabadítása. Ez az üzenet az, amely szemben áll a mai világ alapmeggyőződésével: hogy emberi erővel is meg lehet szabadulni a bűn hatalma alól. Az Ige azt mutatja meg, hogy ilyen szabadulás nincsen. Az ember, aki a saját ereje által való szabadulásban bíz, valójában vágyakozik az olyan, tőle független és erőit felülhaladó szabadulás után, amiben reménykedhet. Épen azért hirdetni kell az egyháznak az Ige ítéletét *minden emberi szabadulási terv és lehetőség felett* és ezekkel szemben a kegyelem valóságát.

Végül a harmadik feladata az egyháznak a mai egyéni élet számára annak a *bizonyosságának* a hirdetése, amelyet az ember a maga mostani életében hiában keres. A bizonytalan világban az emberi bizonyosságban való reménykedés és az emberi erőre és eredményekre való támaszkodás olyan súlyos kísértéseket tartalmaz az egyéni lelkek számára, amelyekből sok esetben lehet pusztító veszedelem. Az egyháznak el kell készülnie arra, hogy az emberi titanizmusból való kiábrándulás, az emberi ter-

vek összeomlása, másik oldalon a nyugtalanság és kielégületlenség által okozott válság kirobbanásának eseteiben, tudja hirdetni a lelkeknek az Isten országa evangéliumát s azt a reménységet, amit ez ad.

Ezért mindazok az eszközök és utak, amelyekkel az egyéni lelkeket elérheti, különösen fontosak az egyház számára mai munkájában. A lelkipásztornak nemcsak saját magának kell arra igyekeznie, hogy a lelkek igazi pásztora legyen, hanem arra kell nevelnie a gyülekezete tagjait, hogy egymást neveljék, pásztorolják, hogy a családokban a gyermekek hívő református szellemben való nevelése, az egyház egyesületi munkáiban a tagok személyes kérdéseinek megbeszélése, életük nehézségeiben való tájékoztatása és segítsége által meg tudja kapni az egyéni lélek azt a támaszt, amit az egyház tagjai is, nemcsak vezetői, egymásnak nyújtani kötelesek.

36. Az egyén és a gyülekezet

a) Megállapítottuk, hogy az egyén életére nézve egyetlen döntő tény az a megszólítás, amelyet Isten Igéje hozzája intéz s amelyre neki felelnie kell. Ennek a felhívásnak meghallásától s erre következő felelettől függ az egyén valóságának döntő sorsa: Istennel való viszonya.

Ez a megszólítás azonban az egyént *nem egyedül* éri. Isten felhívása egy közösségben hangzik hozzája, amely nélkül azt nem tudja meghallani.¹⁾ Ez a közösség: *az egyház*, s ennek helyi formája: *a gyülekezet*. Isten Igéje csak az egyházban szól és csak ott lehet az Igét *hallani*. Egyház nincsen igehirdetés nélkül s ahol csak az Ige hangzik, ott mindenütt van egyház, mert Isten a maga szavát azokhoz intézi s azokkal hallatja meg, akiket ő kiválasztott s a magáénak ismer. Mikor az egyén az egyházban meghallja Isten szavát, ez biztosítja afelől, hogy ő annak a közösségnek egyik tagja, közéje tartozik, mert az Ige épen arról beszél neki, hogy Isten befogadta őt azok közösségébe, akik az ő választottai. Ha ez egyházi közösség nem volna s az Ige nem abban szólana, akkor ez az Ige csak valami emberi ösztönzés, valami nemes és emelkedett, de emberi felhívás gyanánt volna hallgatható s aki hallja egyedül maradna az Ige elfogadásának kötelezettségével, egyedül küzdve és tusakodva, tévelyegve és botorkálva azon az úton, amelyen haladnia kell. Az egyház és gyülekezet közössége adja az egyes léleknek azt a támaszt, amely őt a keresztyén életében irányítja és elősegíti.

Ezért nemcsak meghallani nem lehet egyedül, hanem csak az egyház közösségében az Igét, hanem nem lehet másképen annak *engedelmeskedni* sem. Az a felelet, amit a lélek az Ige kérdé-

¹⁾ *Thurany S.: Református Keresztyén Dogmatika, Kolozsvár, 1932., 216. l.*

sére ad, nem egyedül, magánosan, visszhangtalanul hangzik el a mindenségben, hanem csatlakozik ahhoz a hanghoz, amellyel ugyanerre a kérdésre ugyanezt a feleletet évezredek óta mondták az egyház hitvalló tagjai, maga az egyház a maga hitvallásában, csatlakozik ahhoz az élethez, amelyet az egyes lélek együtt él le azokkal, akik az egyházban évezredekkel előtte éltek s akik most abban élnek. De ugyanez az eset a gyülekezettel is. Az a gyülekezet, amelyben benne van, vele együtt és ő azzal együtt felel Isten kérdésére, ez a felelet visszhangzik a százados templomban, ott él annak levegőjében, annak emléke él a templom padjaiban, ahol léleekben együtt ülnek mindazok, akik ott hallgatják az Igét és ott feleltek az Ige kérdésére azokkal együtt, akik most teszik ezt. Ha ebből a közösségből az egyén ki akarná magát szakítani, kiszakítja magát az Ige közösségéből, ha ebbe nem akar belekapcsolódni s visszahúzódik tőle, visszautasítja magát Isten Igéjét.

Az egyént tehát csak úgy lehet nézni az Ige hirdetése tekintetében is, mint *egy közösség* tagját és pedig mint *az egyház* tagját. Szoktak más szempontból is arról beszélni, hogy az ember önmagában nem érthető és nem nézhető. Ma különösen világos előttünk, hogy az ember minden olyan tekintete, amely elszakítva nézi a közösségtől, amelyben él, hibás és téves. Rá szoktak mutatni, mennyire csak abból lehet megmagyarázni az ember életét, gondolkodását, egész valóságát, hogy kik veszik körül, milyen hatásokat kap tőlük és hogyan viselkedik ezekkel szemben.⁷² Mikor azonban azt mondjuk, hogy az ember Istennel való viszonyában csak az egyházban érthető és ismerhető fel, hogy az egyén csak az egyház és az abban hangzó Ige által tud Istennel kapcsolatba kerülni, akkor egyház alatt *nem akármilyen társadalmi formát* értünk s e kapcsolat alatt nem azokat a hatásokat, amelyeket valamilyen egyéb, emberi közösségben kap. Az egyház ebben a vonatkozásban sem tekinthető csak emberi közösségi formának, hanem olyannak, amelyet Isten határoz meg. Az egyént itt nem képességei, társadalmi állása, világi tekintélye, anyagi súlya határozza meg, hanem az a tény, hogy Isten itt akar szólani hozzá. A gyülekezetnek a legkülönbözőbb tehetségű, társadalmi állású, vagyoni helyzetű egyének lehetnek tagjai, de ezeknek a gyülekezetben elfoglalt helyzetét mégis nem ezek, hanem az a közösség dönti el, amelyben Isten egyháza közösségében vannak. Ez az, ami minden embert egyé tesz és összeköt, olyan kapcsolattal, amelyet semmiféle más ellentét nem szabad, hogy elszakítson. Minden emberi kapcsolat felett tehát van a gyülekezetben egy közösség, a közös hitnek és az Ige közös szolgálatának kapcsa, amely mindenkit összefog s amely ha hiányzik, a gyülekezet szét hull, megsemmisül, még ha tagjai mind ugyanazon társadalmi formák között élnek is és egyazon felfogást vallják is. Mivel megszűnt a lelki kapocs, az Isten előtt közösen állás kapcsolata, a külső viszonyok ellenére is megszűnt az gyülekezet lenni.

⁷² Brunner E.: Das Gebot und die Ordnungen. Tübingen, 1932. 278. 79. l.

Azok, akiket Isten a gyülekezet tagjai gyanánt szólít meg az ő Igéjében, *nem egyformák*, hanem különféle oldalakon a változatosság elszámlálhatatlan eseteiben jelennek meg. Az egyéni sajátosságok végtelen változatossága mellett ott vannak a társadalmi, foglalkozásbeli, képességekben, anyagi helyzetben, stb. feltűnő különbségek a gyülekezet tagjai között. Ezért azt kell mondanunk, hogy a gyülekezet egyetlen tagja sem hasonlít a másikhöz, tehát nem beszélhetünk homogén gyülekezetről abban az értelemben, hogy bizonyos azonos formák és utak volnának követhetők minden, bizonyos csoportba tartozó lélek gondozásában. Bár az egyéni lelkeket némely vonatkozások egyes csoportokban hasonlókká teszik és összekapcsolják, tehát lehet beszélni arról, hogy pl. a földműves és iparos csoport, vagy, más csoportosításban a felnőttek és a gyermekek, a nők és a férfiak, stb. a munkában egy-egy ponton hasonló eljárással közelíthetők meg, mégis ezeken belül az egyes lelkek magában a gyülekezetben is, a legnagyobb változatosság képeit mutatják s egyéni gondozásuk és vezetésük nem nélkülözhető. Az egyének közötti különbségek tehát a munka számára mindig olyan adottságok maradnak, amelyeket tekintetbe kell vennünk, de amelyeknek túlságos jelentőséget tulajdonítani, vagy a munkában magát Isten Igéjét ehhez alkalmazni vagy ettől függővé tenni nem szabad.

A református felfogás az egyéni lelkek között fennálló különbséget úgy tekinti, mint *Isten akuratóból származókat*, amelyek el nem törölhetők. Ezen a földön mindig lesznek az emberek között különbözőségek úgy anyagi helyzet, mint társadalmi súly, mint képességek, stb. tekintetében s Isten Igéjével ellenkezik minden olyan törekvés, amely ezt a helyzetet félreértve egyformásítani akarja az embereket. A keresztyén igehirdetésnek nem feladata az, hogy az emberek közötti különbségek megszüntetésére és eltörlésére törekedjék, mert ezzel éppen azoknak a lehetőségeknek vágná útját, amelyeket Isten éppen ezekben elhelyezett s amelyek az illető egyén valóságos helyzetéhez hozzája tartoznak. Semmi ilyen egyformásítási törekvés sem sikerült társadalmilag sem soha, még kevésbbé fog sikerülni az, hogy az egyéneket azonos felfogás, gondolkozásmód, vélemény elfogadására kényszerítse.

Ellenben törekszik az igehirdetés arra, hogy ezen különbségek közötti *ellentétet kiküszöbölje*, vagyis megszüntesse azt, hogy ezek romboló, ellenséges, egymást megsemmisítő indulatok alapjai és eszközei lehessenek, hanem arra igyekszik, hogy mindenki a saját lelki és testi adottságai által és azok felhasználásával szolgálja Istent, az ő akarata alá rendelve magát. Így lehetnek az egyének közötti különbségek áldássá abban a szolgálatban, amit a gyülekezet az egyesülettől vár.

b) Mi most az *egyén helye a gyülekezetben*, milyen hatása van annak erre s a gyülekezetnek az egyénre? Ez a kérdés az Ige szolgálatában nagyon fontos, mert ennek tekintetbe vételétől a munkában nagyon sok függ. Ha csak az egyénre nézünk, akkor

a munkánk szakadozottá és elaprózottá válhatik, ha csak a gyülekezetre, akkor tekinteten kívül hagyja és elhanyagolja magát az egyéni lelket, akiért a munka van.

A református felfogás szerint a gyülekezetet egyének alkotják ugyan, de nem a maguk singuláris, független életében, hanem *mint a gyülekezet tagjai*. Ezért az egyént az egyház munkája mindig a maga gyülekezeti tag-mivoltában tekinti. Felette áll a gyülekezet, nem mint valami társadalmi közösségi forma, amelynek közakaratahoz neki hozzá kell járulnia, hanem mint Isten gyermekeinek azon a helyen összegyűlt közössége, amelynek tetteit, életét nem a közakarata, nem a többség, hanem Isten Igéje szabályozza. A gyülekezetben *nem az egyes tagok többsége dönt a gyülekezet életét elhatározó nagy dolgokban, hanem Isten akaratát*, s ezt kell szem előtt tartani még akkor is, amikor a legkisebb dolgokban való döntésről van szó. Nem lehet szavazással és többségi határozattal kimondani, hogy pl. megszüntetik az igehirdetést, vagy megtagadják a hitvallást, mert ez nem a gyülekezet egyéneinek meggyőződésétől, hanem Isten akaratától függ. De kisebb dolgokban, választásoknál, vagy az egyházközösség anyagi kérdéseiben is, ezt az isteni parancsot kell figyelembe venni s ennek feltétele alatt kell a határozatokat meghozni. Az egyén tehát a gyülekezetben nem érvényesítheti, még a jogi formák között is, szabadon a maga akaratát, mert ezt köti, ha külsőleg nem is, de belsőleg, az az Ige, amely az ő életének is alapja.

Két példa mutatja ezt világosan. Az egyik az, hogy az egyházi törvények szerint még akkor is, ha egy gyülekezet elnéptelenedik, ha tagjai mind más egyházhoz csatlakoznak, az egyházközösség vagyónáról való döntés nem áll jogukban, azt a vagyont nem vihetik magukkal, nem idegeníthetik el, nem oszthatják fel maguk között, az megmarad az egyházközösség vagyónának, s úgy szólván várja, hogy mikor jönnek megint olyanok, akik között Isten Igéje szolgálatára állhat. A másik példát erre mutatja a Heidelbergi Káté meghatározása, mikor a szentek egyességét úgy határozza meg, hogy „a hívők egyenként és együttesen mint tagok az Ur Krisztusban s minden ő javaiban és ajándékaiban részesek, s hogy mindenki kötelességének kell ismerje, hogy ajándékaival a többi tagok javára és üdvösségére készséggel és örömmel szolgáljon.”¹⁰⁰ Ebben a meghatározásban benne van az, hogy a Krisztus javaiban nemcsak egyenként részes az egyén, hanem részes úgy, mint egy közösség tagja s ennek a közösségnek javára kell adományaitval szolgálnia.

Ha most az egyén így áll a gyülekezetben, akkor világos, hogy ebben a közösségben bizonyos *hatásokat kap* másoktól, az egész gyülekezettől. Ilyen hatásokról nemcsak a keresztyén közösségben beszélhetünk, mert minden közösségi forma alakítja és formálja azt az egyént, aki hozzája tartozik. A gyülekezet hatása az egyénre azonban ezeknél a társadalmi hatásoknál maga-

¹⁰⁰ Heidelbergi Káté 55. kérdés.

sabbrendű, sőt sok tekintetben különböző. Az a hatás, amit a gyülekezet az egyénre gyakorol, természetesen attól függ, milyen maga a gyülekezet, annak hite, életgyakorlata, bizonyágtételre való készsége. Sokszor egy gyülekezet hiányosságai világosan megmutatkoznak az egyénre való hatásában, tagjai elhanyaglásában, a hitben való bizonytalanságban, erkölcsi lazaságában, s még akkor is, ha van a tagok között olyan, aki megpróbál küzdeni ezek ellen, vagy belefárad a küzdelembe, vagy egész életét elemésztí ez a harc. Máskor egy gyülekezet hitének elevenségével, az ott folyó munka mélységével, mintegy szárnyakon tudja magát ragadni tagjait, erősíti, öntudatosokká, munkásokká teszi őket. A gyülekezetben, mint minden emberi közösségben, tapasztalhatjuk, hogy nem mindig a legmélyebb és legértékesebb elemek viszik a döntő szót, sőt itt is érvényes az a megállapítás, hogy a gyülekezet színvonala mindig alacsonyabb, mint legkiválóbb tagjaié. Súlyos azonban ez a helyzet azért, mert itt nem szellemi, értelmi, még csak nem is erkölcsi színvonatról van szó, hanem a lelki élet szintjéről, a keresztyén hit és élet mértékéről. Épen azért a gyülekezet lelki színvonalának emelése, megőrzése, a gyülekezeti közszellem mértékének odaállítása mindig nagyon fontos. Igyekeznie kell a lelkipásztornak arra, hogy a gyülekezet minden tagjának figyelmét felhívja arra a felelősségre, amiről olyan sokszor emlékeznek az apostoli iratok, a gyengébbek, hitben erőtelenek, vagy épen a tévelygők és kísértések között forgók iránt, s az egész gyülekezetben öntudatosítsa, mennyire fontos magának a gyülekezetnek mindig az Ige mértéke alá állítani magát. Néha egyenesen arra van szükség, hogy a lelkipásztor egy belső, lelki frontot szervezzen meg a gyülekezet helytelen közszellemének megváltoztatására s az abban feltűnő bajok leküzdésére. Az egyháztagoknak különösen személyes gondozása, ebben az Ige felszólításának személyes meglátására való nevelése, az öntudatos keresztyén életfolytatás gyakorlásának elősegítése, egyik fontos eszköz arra, hogy a gyülekezet esetleges káros hatásaitól megóvjuk, s az egészséges hívő közösség tevékeny tagjává tessük az egyéni lelkeket.

A másik oldalon van azonban olyan hatás is, amit nem a gyülekezet gyakorol az egyénre, hanem az *egyén gyakorol a gyülekezetre*. Amint sokszor a gyülekezet káros vagy jótékony közszelleme, hite és életfolytatása hátráltatja vagy segíti az egyént, úgy történik meg, hogy egyesek hite, öntudatos bizonyágtétele, hívő kiállása Krisztus ügye mellett, megindít a gyülekezet életében olyan haladást, amire az magától képtelen lett volna. Ismerhetünk a gyülekezetben lelkeket, akik a maguk csendes munkájával, komoly, hívő életével, a próbák közötti megállásával, a bűn világában való néma, de épen ezért hathatós tiltakozással nemcsak másokat, a legközelebbi környezetükből, látnak el lelki támasszal, hanem a hatásuk túlterjed azokon s lassanként beitatódik az egész gyülekezet életébe. Sokszor az ilyeneknek nem az elismerés és követés, hanem a gúny és szidalom, vagy legalább is

a csöndes lenézés a sorsa, máskor, vagy néha ennek ellenére is, lassan terjed tovább a hatás és abból a pontból kiindul a megújulás az egész gyülekezet számára.

A lelkipásztornak épen ezért az ilyen jelenséget nemcsak észre kell vennie, hanem helyesen *vezetnie és felhasználnia* is kell. Ébressze fel a felelősséget a gyülekezet tagjaiban az egész gyülekezet iránt, azt, amit a Káté mond: „ajándékaival a többi tagok javára és üdvösségére szolgálni”, indítsa azt a lelket arra, hogy feltűnési vágy, nagyképűség, erőltettség nélkül végezze ezt a szolgálatot, igyekezzék összekapcsolni azokat, akikben a hitnek ez a mértéke megvan, igyekezzék megszervezni, nem külső, hanem belső értelemben a gyülekezet megújulására való ezen törekvést, próbáljon bevonni másokat is a munkába, azokkal, akik ennek a szükségét érzik, beszélje meg a gyülekezet kérdéseit, helyezze azokat Isten Igéje világosságába, próbálja őket felhasználni a munkában, az Ige és az imádság közösségében hordozza velük együtt a gyülekezet terheit. Igyekezzék ezzel megóvni ezeket a lelkeket az őket olyan gyakran fenyegető s épen a gyülekezet helyzetének látásából folyó természetlen kritikától, bizalmatlanságtól és öngazságosságtól, amelyekben való megrögződés a szektákhoz hajthatja a lelket. Ezt különösen úgy lehet megakadályozni, ha az ilyen lelkeknek munkát és megbízást adunk a gyülekezetben, hogy ne csak itélni, de dolgozni, felelősséget hordozni is alkalmuk legyen s a közösségbe ne csak kívülről nézzenek, hanem megérezzék ahhoz való tartozásukat és érte való felelősségüket. Viszont, velük szemben is áll az apostoli intés, amely arra figyelmeztet, hogy a hitben erőtelének vélekedéseit nem bírálgatással, cáfolatokkal, hanem az Ige parancsa határozott felmutatásával kell kezelni.

Tulajdonképpen, ha arról beszélünk, milyen hatást gyakorol a gyülekezet az egyénre és az a gyülekezetre, egy *kölcsönhatásról* beszélünk. Nincs olyan tag, aki csak tárgyva volna egy hatásnak, vagy aki csak alanya volna annak. Minden tag ad is és kap is hatásokat, ellenőrizhetetlen, kiszámíthatatlan, finom hatásokat, amelyek alakítják az életét. A lelkipásztornak látnia kell, hogy ezek között Isten Igéje és Szentlelke munkálkodik s e hatások felhasználása titka az, hogy az Ige mértékéhez mérjük s úgy erősítjük őket. A lelkipásztori munkának az egyéni lélekkel való foglalkozásában ez a legfontosabb tennivaló. Mikor a gyülekezet egészének hirdeti az Igét, gondolni arra, hogy ez az Ige mit mond az egyénnek, külön-külön, s mikor az egyéni lélekkel foglalkozik, gondolni arra, hogy ennek a léleknek megnyert ereje, megerősödött hite, megtisztult élete olyan ajándéka Istennek, amelyet azért adott, hogy mások szolgálatában az felhasználtassék. Ezért „közülünk senki sem él önmagának és senki sem hal önmagának, hanem ha élünk az Urnak élünk, ha meghalunk, az Urnak halunk meg”.

*

Irodalom: Kalman: Instituto III. 3. 6. II. 4. f. jz. — *Barth K.:* Vom christlichen Leben. München, 1926. — *U. a.:* Der Christ als Zeuge. München, 1931. — *Gogarten Fr.:* Das Problem der theol. Anthropologie. Zwischen den Zeiten VII. — *Weinhold O.:* Theol. Anthropologie und ev. Pädagogik. Zwischen d. Zeiten. IX. — *Brunner E.:* Das Gebot und die Ordnungen. Tübingen, 1932. — *U. a.:* Der Mensch in Widerspruch. Berlin, 1937. — *Makkai S.:* Az elátkozott óriások. Kolozsvár, 1928. — *Vasady B.:* A hit misztériuma. Sárospatak, 1931. — *Schlink E.:* Der Mensch in der Verkündigung der Kirche. München, 1936. — *Tavaszy S.:* Református Keresztényen dogmatika. Kolozsvár, 1932. — *Thurneysen E.:* Vom Wesen der Kirche (Das Wort Gottes u. die Kirche, München, 1927.) — *Imre L.:* Isten és az emberi lélek, Kolozsvár, 1929.

IV. RÉSZ. AZ EGYHÁZ MUNKÁSAI

37. A lelkipásztor, mint az Ige szolgálója

a) Mikor a lelkipásztorról itt beszélnünk kell, először is azt kell jeleznünk, hogy e név alatt nemcsak az Egyházi Törvényekben foglalt munkakörrel rendelkező s ott lelkipásztornak nevezett munkést értjük, hanem mindenkit, aki az Ige szolgálatában annak hirdetésére fel van hatalmazva, mert ez a megjelölés, szemben a más felfogásokat eláruló, vagy csak az egyház történetében egy időben használt, vagy épen helytelen megjelölésekkel (prédikátor, lelki tanító, pap, lelkész) legjobban kifejezi azt, amit e munkakör viselőjének, úgy a vallásos nevelés, mint a gyülekezeti igehirdetés, az egyházközség vezetése stb. terén végeznie kell. A pásztori vonás ezekből egyikből sem maradhat ki s állandó meghatározója kell, hogy legyen annak, aki az Ige szolgálatában forgolódik.

A lelkipásztort először is az jellemzi a maga munkájában, hogy *az Ige szolgálója*. Azért végez minden más munkát és úgy végez, hogy vele az Ige szolgálatára álljon vagy állhasson. Ha ezt elfelejti vagy elmulasztja, lehet akármilyen pompás adminisztrátor, akármilyen jó pedagógus, akármilyen kiváló gazdasági szakértő, vagy építhet akárhány egyházi épületet: a munkája csak időleges és felszínes, mert nem szolgálta az Igét, amelyről bizonyosságot tenni feladata. Viszont az Ige szolgálata rendje, szabályai, az ebben reá váró feladatok megkövetelik tőle, hogy az egész munkáját és életét ennek rendelje alá s csak ha ezt megtette, lesz a munkája értékes és jelentős. A lelkipásztornak ezt az Igét *szolgálnia* kell, vagyis az életét arra kell szánnia, hogy Isten Igéje a reábizott gyülekezetben és az egész egyházban megkapja azt a figyelmet, ami az Igéhez méltó, hogy annak megszólítása eljuttasson minden lélekhez, ahová neki azt el kell juttatnia, hogy azzal szolgáljon a szenvedők és bűnösök között s azzal vigasztaljon minden lelket.

Ennélfogva a lelkipásztor élete és munkája *egy feltételtől* függ: *az Igétől*. Azért van lelkipásztor, mert van Istennek hozánk intézett Igéje, csak ebben van a létjogosultsága, ereje és munkája sikere is. A lelkipásztor tehát azon feltétel alatt áll, hogy az Ige őt mint gyarló és erőtlen eszközt fel akarja használni. Ez pedig *Istennek kegyelmi ténye*. Isten szólhatna emberek nélkül is, de még inkább szólhatna nélkülem is és ő mégis azt akarja, hogy erőtlen ajkaim tesvenek róla bizonyosságot.⁷⁴ Azt a kegyelmet tehát, amelyet a lelkipásztor megtapasztal, mint Istennek a Krisztusban őt kiválasztó kegyelmét, Isten még egy újabb kegye-

⁷⁴ *Kálvin*: *Institució* IV. 3:1. II. Helvét Hitvallás XVIII. v. 1.

lemmel tetézi: azzal, hogy másoknak bizonyosságot tehet erről, hogy erre ő van választva abban a gyülekezetben, azon lelkek között s hogy Isten ezt a munkát elfogadja, követeli s megengedi, hogy végezze. Az üdvösségre hívó szót így követi egy másik: az üdvözítő evangéliumról szóló bizonyágtételre hívó szó, egyik elhívást egy másik elhívás. Ez a feltétele a lelkipásztor életének, ez az egyetlen magyarázata a lelkipásztori hivatásnak.

Niebergall, a gyakorlati theologiai előadásaiban nagyon szellemesen fejtegette azt a kérdést, hogy a lelkipásztori hivatásnak két *ütközőpontja* van: a *pogány pap és a keresztyén lelkipásztor* között egyfelől, a próféta és a lelkipásztor között másfelől. Próbáljuk meg ezek kapcsán megvilágítani a lelkipásztori hivatás felfogására vonatkozó különbségeket és a helyes felfogást.

Niebergall az első ütköző pont lényegét Péter és Simon márgus esetében mutatta be, amikor Simon, akiben „Istennek ama nagy erejét” látták honfitársai, látva, hogy az apostolok kézzrátétele által adatik a Szentlélek „megkinálá őket pénzzel”, amit Péter felháborodva utasít vissza.⁷⁵ A pogány papot ebből láthatólag az jellemzi, hogy magát isteni erők birtokosának tartja, amelyek felett rendelkezik, s amelyeket tetszése szerint használ fel, eszköze a varázslás, amellyel az istent a maga akaratának alávetheti, mint ezen erők birtokosa különbözik más emberektől s társaival együtt egy külön sajátos rendet alkot. A keresztyén lelkipásztor ezzel szemben nem rendelkezik Isten erejével, hanem csak megbízása van Istentől az ő szolgálatára. Az Ige nem az övé, nem rendelkezik felette, sőt ő annak alája van vetve. Nem kényszeríthet ki Istentől semmit, csak hirdetheti azt, amit Isten izen általa azoknak, akik olyanok, mint ő, akiktől ő csak abban különbözik, hogy tetszett Istennek, hogy épen ő általa hirdettesse akaratát. Ez az ellentét azonban nemcsak egyszer fejeződött ki az egyház életében, hanem *mindig kísértést képez* arra nézve, hogy a lelkipásztori hivatás felfogásába ilyen pogányos elemek csúszzanak be, sőt van egyház, amelynek felfogásába ezek bele is vannak építve. Mikor a lelkipásztor magának valami független tekintélyt követel, mikor szavának emberfeletti és rendkívüli súlyt igényel, mikor magát másoktól megkülönbözteti („egyházi-világi”), mikor papirendet akarnak alkotni, mikor magáról úgy beszél, mint „pap”-ról, mikor uralkodni akar a gyülekezetben (I. Pét. 5:3), mikor a hit dolgaiban magát abszolút és csalhatatlan tekintélynek akarja odaállítani — mindezekben ugyanez a kísértés válik uralkodóvá a lelkipásztor életében.⁷⁶ A reformátori és bibliai felfogás ezeknek határozottan ellentmond, mert ezek mind Isten Igéjének felségét és egyedülvalóságát akarják meg-

⁷⁵ Csel. 8:9—25.

⁷⁶ *Kálvin*: *Institució* IV. 11:8-ban erősen tiltja az uralkodást és uralomra való törekvést.

rontani. Ha most azt nézzük, hogy ma ebben a kérdésben milyen a helyzet, azt látjuk, hogy ez a kísértés ma is fennáll. Óvakodni kell tehát ma a lelkipásztornak attól, hogy az Ige felségét bármilyen emberi tekintély vagy vélemény alá rendelje, hogy magát másnak tekintse, mint az Ige engedelmes szolgájának, ha nem akarja, hogy az egész hitvallás felfogására nézve helytelen utakra tévedjen.

A másik ellentét, ami a hivatás lényegét megvilágítja a *Niebergall* magyarázata szerint a *pap és próféta* ellentéte. Ezt ő az Ámos és Amáziás esetében szemléltette, amikor Amáziás el akarva utasítani a „király és a szenthely” ellen prófétáló Ámost, ez azokat az ismert szavakat mondja: „nem vagyok én próféta, sem prófétának fia, barompásztor vagyok . . . de elhívott engem az Ur és mondá nekem: prófétálj az én népemnek . . .”⁷⁷ A meglévő kereteket védelmező, a tekintélyt, szokásokat, szervezetet minden áron fenntartani akaró pappal szemben áll a próféta, aki a papot megalkuvással, Isten akaratának elsikkasztásával és emberiesítésével, a formáknak a lélek fölé emelésével vádolja. Viszont a pap a prófétát felforgatással, az idők követelményeinek meg nem értésével, a lassú haladás értékének fel nem ismerésével s az egyház tekintélyének s vele együtt az egyházi tan és az Ige súlyának támadásával gyanúsítja. A papi, azaz a megszokottság, a tradíciók tisztelete és túlbecsülése, a külső eszközök értékelése, a szervezett életformák alapján álló, szellem mindig szembenállott az egyházban azzal, amely az Ige minden tekintet nélküli érvényesítését, kimélet és a következmények megfontolása nélküli hirdetését követelte.

Kétségtelen, hogy amint az egyház, úgy maga a lelkipásztori hivatás is *hordoz magában egy feszültséget*, amely fel nem oldható. Mihelyt ezt a feszültséget nem látja az egyház, vagy megnyugszik abban, ami van és Isten feltétlen és az emberi élet bevett formái és felfogásai ellen támadó és azt megítélő Igéjét tagadja meg, vagy szét igyekszik feszíteni azokat a kereteket, amelyek között él s így ismét az Igének az emberi élet számára való üzenetét hanyagolja el, sokszor — mint az a szektákban és vallásos mozgalmakban látható — újabb emberi véleményeknek esve áldozatul. A lelkipásztor is magában hordozza ezt a feszültséget. Épen, mert az Ige szolgája. látnia kell Isten ítéletét a világ, a jelen helyzet, az emberi uralkodó felfogások felett és sohasem felejtheti el, hogy amit hirdet, az több, mint minden emberi rendszer, s ezek alá magát sohasem vetheti úgy, hogy az Igéről megfélemedezzen. Ha a lelkipásztorból ez a prófétai lélek kihal, akkor megszűnt lelkipásztor, mert megszűnt az Ige szolgája lenni. De épenúgy látja, hogy ezt az Igét neki egy adott világban kell hirdetnie, hogy ebben a világban Isten lehetőségeket és eszközöket nyújtott, hogy ezeket fel kell használnia, mert ha ezeket el-

⁷⁷ Amós 7:10–17.

felelji, nem lesz alkalmas arra, hogy épen itt és épen most hirdesse Isten akaratát.

A lelkipásztori hivatásnak tehát ez a két oldala van az Ige szolgálatában: egyrészt *Isten prófétája*, akiből sohasem szabad kihálnia a prófétaság lelkének, amelynek alapja a Krisztus megváltó kegyelméről való bizonyágtétel, ennek frissességét, elevenességét, felségét mindig mélyen kell éreznie, de másrészt az *egyház szolgája*, aki ezt az üzenetet egy egyházban adja át, olyan viszonyok között, amiket nem ő alakít, amelyek javítására maga is mindent megtesz, de amelyekben Isten lehetőségeket rejtett el, amelyek útján Igéje diadalát akkor is elő tudja mozdítani, mikor azt emberi szem legkevésbé látja.⁷⁸

Ez a tény fejeződik ki abban, amit *elhívásnak* nevezünk s amelyről azt hallottuk, hogy az a lelkipásztori munkához szükséges. A belső, az Ige szolgálataira Isten által a lélekben adott elhívást követnie kell annak, amit erre a munkára az egyház ad.⁷⁹ *Kálvin* azt tanítja, hogy mind a kettőre egyformán szükség van. Istennek a lélekben adott elhívása a lelkipásztori munkára nem állhat ugyan ellentétben az egyház által eszközölt elhívással, mégis több esetben fordulhat elő különbség sőt ellenét a kettő között.⁸⁰ Mellőzve most azt a kérdést, ami az egyházjog körébe tartozik, hogy az egyház által való elhívásnak milyen szabályai vannak, csak azokra az esetekre utalunk, mikor a két elhívás közötti ellenét felmerülhet. Bár az egyház természetesen Isten megbizását kell, hogy szem előtt tartsa s annak adjon felhatalmazást a szolgálatra, akit Isten már erre a munkára elhívott, mégis megtörténik emberi gyarlóságból, hogy vagy az egyház rendje és szabályai szerint nem juthat ilyenhez valaki, aki pedig lélekben kész és alkalmas a munkára, vagy olyan kap az egyház részéről megbizást, aki erre nem alkalmas. Az első esetben meg kell gondolni, hogy Isten ügyét nemcsak a lelkipásztori munkakörben lehet szolgálni, tehát az is szolgálhatja Istent, aki erre formálisan, mint lelkipásztor nem kap felhatalmazást, abban a munkában, amelyben van s amelyben szintén, sokszor nagyobb haszonnal és áldással forgolódhatik, mint az olyan lelkipásztor a magáéban, akiben ez a lelki feltétel hiányzik. A másik esetben tudni kell, hogy Isten egy emberi szemek előtt alkalmatlannak látszó lelkét is meg tud ragadni a maga szolgálatára s nem tudhatjuk, nem épen ebben, a számára betölthetetlennek látszó munkában akarja-e Isten őt magával megismertetni. Az ilyen esetekben tehát türelmesnek és Isten akaratára figyelmesnek kell lenni, mert nem bizonyos, hogy Isten az alkalmatlannak látszó pásztor útján is nem épen a maga ügyét fogja szolgáltatni s hogy nem

⁷⁸ II. Helvét Hitvallás, XVIII. 2.

⁷⁹ *Kálvin*: *Institució* IV. 3:11–16.

⁸⁰ Szépen fejtegeti ezt a kérdést *Bod Péter* Szent Judás Lebheus le-
veléhez írt magyarázatában.

épen azért tette-e valaki előtt lehetetlenné a pásztori szolgálatot, hogy másutt annál inkább felhasználja.

b) Épen mivel a lelkipásztor az Ige szolgálja, erre a szolgálatra neki *elő kell készülnie*. Ez az előkészület kettős: az Ige iránti alázatosságban, a kegyelemnek való odaadásban megnyilvánuló lelki előkészület és azoknak a tudnivalóknak elsajátítása, amelyeket a szolgálat végzése érdekében tudni kell, tehát a tudományos előkészület. Ez a kettő egymás nélkül nemcsak, hogy nincsen, de ez tulajdonképpen nem is kettő, hanem egy. Igazán tudományossá csak úgy lesz az előkészület, ha az igazán Isten Igéjével, mint a lélek számára szóló kegyelmi izenettel foglalkozik, tehát az Igét hívő lélekkel kutatja, s igazán lelkivé és hívővé akkor lesz az előkészület, ha Isten Igéjét tisztán és minden emberi hozzáadáástól mentesen akarja kutatni és befogadni, s így akarja azt hirdetni és szolgálni. Minden olyan felfogás, amely ezt a kettőt, a tudományos és a lelki előkészületet szembeállítja egymással, vagy az egyik, vagy a másik oldalon súlyos hibát árul el, az olyan tudományos képzésből és előkészületből, amelyik a lelki előkészületet nem végzi, hiányzik az igazi theologiai tudomány, az olyan lelki előkészületből, amely a tudományos munkát megveti, hiányzik az igazi hit. Az Ige szolgálatára való előkészülethez hozzátartozik a folytonos *továbbképzés*, a szüntelen való tanulás, állandó belemélyedés a theologiai tanulmányokba, még akkor is, ha az illető azt érzi, hogy abban döntő és alapvetően új gondolatokat nem tudna kitermelni. Az önképzés nemcsak a gyülekezetért, hanem saját magunkért is elengedhetetlen. Ma már a mi egyházunkban ennek sok lehetősége van, ezeket nem szabad kihasználatlanul hagyni.

c) Az Ige szolgálatára való előkészület mellett szükséges az, hogy a lelkipásztor az Igével *személyes életében* is állandó kapcsolatban maradjon. Azért a lelkipásztor személyiségének alapvető vonása az ő hite. Amilyen a hite, olyan lesz a munkája is, mert az utóbbi az előbbiből táplálkozik. Nagy baj, ha csak egy élet javarészenek eltöltése után jut el a lelkipásztor oda, hogy tudjon az Igével a saját maga számára is táplálék gyanánt foglalkozni, még nagyobb, ha úgy éli le az életét, hogy amit másoknak hirdet, az az ő életében nem bizonyult megtartó erőnek. Bizonyos, hogy senki saját maga a hitre a maga erejével el nem juthat, de úgy kell tekinteni, hogy akit Isten a maga Igéjének szolgálatával megbízott, annak meg is tudja és meg is akarja adni ezt a hitet, ha azt az illető igazán kéri s annak táplálásáról gondoskodik. A „hívő” lelkipásztor nem szabad, hogy csak valami szektás megkülönböztetés legyen, vagy olyan követelmény, amit mások állítanak a lelkipásztor elé, bár természetesen a hit sohasem olyan birtok, aminek teljességével állandóan bír az ember, tehát a lelkipásztort is kísérhetik a kétségek, a hitetlenség és bizonytalanság, de neki még jobban kell tudnia, mint másnak, hogy ezekben hová kell folyamodnia. Csak az, aki ismeri a maga életében azt a kegyelmet, amit hirdetni kell, tudhatja megérezni,

milyen nagy kiváltság és öröm, hogy bizonyoságot tehet másoknak afelől, amit saját maga megtapasztalt, s aminek ismeretére másokat is el akar vezetni. Ma különösen, mikor az emberi lelkek bizonytalanság és kétségek között forognak, szükséges, hogy a lelkipásztor bizonyoságtételében olyan személyes tanúságot láthassanak, amely nem egy csak hallott és tanult, hanem a saját életében megtapasztalt kegyelem felől szól.

Azért szükséges itt megemlíteni azt a, különben mindenki által fontosnak ismert követelést, hogy a lelkipásztornak *Isten Igéjével és az imádsággal naponta foglalkoznia kell*. Az az idő, amit naponként ezzel eltölt, olyan alkalom legyen, amelyet mindenki tekintetbe vesz, amikor házi és családi ügyekkel nem zavarhatják, amikor mindenki tudhatja, hogy most egyedül akar lenni. Ilyenkor, bármely órájába is osztja be ezt a napnak rendszeresen, igyekezik keresni azt, mit mond Isten Igéje neki személyes élete és munkája nagy kérdéseiben, Isten elé viszi kétségeit és kérdéseit, feltárja Isten színe előtt bűneit és hiányosságait, meghallja Isten utasítását azokra nézve. Ezekből az alkalmakból származik igazán erő és megújulás az életére, itt dőlnek el tulajdonképpen azok a harcok, amelyeket odakint vívnia kell s itt kapja meg a parancsot, a királyi szót, amiről bizonyoságot tesz.

Ez, az Igével és imádsággal táplálkozó élet nem csak az övé, hanem mindazoké, akik körülötte vannak. A *lelkipásztori családban* minden azért van, hogy az Ige szolgálatát elősegítse. Nem olyan, mint bármely más magánember családjá, életük középpontjában az a hivatás áll, amit a lelkipásztor hordoz, és amiben a család is osztozik. A családi istentiszteletek és az egész keresztyén nevelés által a család minden tagja meg kell, hogy ismerje ezt a kegyelemre támaszkodó életet. Annyival fontosabb ez most, az emberi erőre és kiválóságokra támaszkodás világában, hogy a lelkipásztorok családjából kerüljenek ki olyan gyermekek, akik a hívő keresztyén életet már otthon megismerték s így Krisztus ügyének szolgálói lehessenek a világban. Lehetséges, hogy nem minden tagnak adatott meg a családban az, hogy tetteleg is kivegye a részét a lelkipásztor munkájából, noha az ő legtermészetesebb munkatársai a felesége és a gyermekei, de mindenik tagnak megadatott az, hogy az Ige szolgálatát figyelemmel kíséresse, hogy az iránt közömbös ne legyen, hogy annak jelentőségét lássa s azt tehetsége szerint előmozdítsa. A férje hivatását méltóságán alulinak tartó s lenézó „antipapné”, a gyülekezetben minden rosszban előljáró lelkészgyermek, ezek következtében a munkába belekeseredett és beleúnt lelkész, olyan terhei a gyülekezetnek, amelyeket az nem tud elbírní s előbb-utóbb minden lelki munka, ha volt is ilyen, belepusztul. De az Istennek szolgáló az ő ügyét minden egyéni kérdés felé helyezve, alázatos hívő lelkipásztori család szárnyakon viszi előre, még csalódásai és tévedései között is, azt a lelkipásztort, aki nemcsak a maga, hanem családjá életét is felajánlotta Istennek élő és szent áldozatul, mint az Ige szerinti áldozatot.

Az egész egyházban az Ige szolgálata emberileg nézve legnagyobb mértékben függ attól, hogy épen azok, akik ezt az Igét hirdetik, hogyan tudják *életüket ennek alárendelni*. Bármilyen külső támasztól fosszák is meg a körülmények az egyházat, amíg benne bizonyoságtevő és hívő lelkipásztorok maradnak, s ezek körül egy Isten törvényében élő család, addig ezekből a lelkekből bátorítás és erő származhatik ki azokra is, akik, az egyház tagjai közül olyan sokan, félreállottak az ügy szolgálatából, mint ahogyan régebbi nehéz időkben is az ilyen lelkek által vezette Isten megújulásra egyházát.

38. A lelkipásztor, mint az egyházközség vezetője

a) A lelkipásztorra az van bízva, hogy egy gyülekezetben és pedig annak szervezett formájában, egy egyházközségben végezze Isten Igéjének szolgálatát. Ennélfogva az Igének nemcsak időlegesen, esetekről-esetekre, saját önkéntes vállalkozásából folyólag hirdetője, hanem *rendszeresen és szervezetten kell gondoskodnia* mindarról, amit ez a gyülekezetben megkövetel. Ez a munkája nem a saját önkéntes vállalkozásának van alávetve, mert az egyház élete s az Ige szolgálatának módja megkövetel bizonyos olyan *rendet*, amelyet neki a munkában meg kell tartania s nem szolgáltatathatja ki a munkát a saját egyéni tetszése, véleménye vagy felfogása változásainak. Viszont ez a munka mindig annyiban *önkéntes* és az is kell, hogy maradjon, hogy eredetében egy önkéntes és hívő odaadásból folyik Isten iránt, akinek a kegyelmét saját maga megtapasztalta. Ennek a vonásnak a hiánya a lelkipásztor munkáját gépiesse, merevvé, élettelené tudja tenni. A másik oldalon feltétlenül szükséges, hogy a lelkipásztor munkájában tartson *bizonyos rendet*, amely a munka menetét, módszerét, lépéseit szemmel tartja, mert egy ilyen rend nélkül az egész munka ötletszerűvé és felületessé válik. Viszont tudnia kell azt is, hogy a külső szervezet és rend nem azért van, hogy meggátolja, hanem, hogy elősegítse a munkát, s óvakodnia kell a papiros-egyház uralmától, a munka adminisztrációjának túltengésétől, ami különösen ma a közélet egész vonalán kísértő jelenség. Minden ilyen túltengő adminisztráció arra vall, hogy ott a lélek csak másodrendű szerepet játszik, de minden szervezetlenség és rendetlenség viszont azt bizonyítja, hogy nem igazán a Lélek, hanem emberi ötletek vezetik az egyház munkáját.

Bár a lelkipásztorra van bízva az, hogy az egyházközségben Isten szolgálatát vezesse, ezt a munkát neki *mégsem egyedül* kell végeznie. A lelkipásztor nem vezér, akinek abszolút és felebezhetetlen akarata előtt mindenkinek meg kell hajolnia, nem uralkodó, aki legjobban tudja — vagy véli tudni — mi szolgál alattvalói javára, hanem pásztor, aki terelgeti a nyáját, előttük megy, mutatja nekik a jó utat, figyelmezteti a veszélyekre s maga után hívja őket, gyengéden vezetvén a vonakodókat. Isten szol-

gálata nem csak a lelkipásztor ügye az egyházközségben, hanem mindenkié, mindenkire rá van bízva, mások is felelősek érte, ezt a felelősséget a mások, az egész gyülekezet vállalról nem lehet, de nem is szabad levenni.

Megtörténhetik, hogy egy gyülekezet évtizedeken át nem figyel a tiszta evangélium hirdetésére, amit neki a lelkipásztor nyújt, és nyújt hívó és aláztos lélekkel, akkor sem szabad azt gondolnia, hogy munkája hiábavaló volt, nem tudhatja, hány lélekben készítette el Isten az Igének az útját, előtte észrevehetetlenül, de arra az időre, amikor azt gyümölcsözővé akarja tenni. Lehet, hogy évtizedes előkészületi időt szabott Isten arra a gyülekezetre, hogy majd, mikor a következő igehirdető jön, egyszerre megnyiljanak a szívek az Ige előtt, lehet, hogy büntetés gyanánt mérte rájuk a makacsság és elzárkózás időszakát, hogy azzal büntesse meg őket azért, mert a régen hirdetett Igét nem fogadták be. De meg is lehet fordítani ezt a kérdést. Megtörténhetik, hogy egy, az Ige után szomjúhozó gyülekezetnek évek hosszú során át van olyan lelkipásztora, akitől sohasem hallja az Ige tiszta evangéliumát, vagy, mert Isten éhséget és szomjúságot akar bennük ébreszteni az igazi Ige után, vagy mert sujtolni akarja őket azért, hogy valamikor megvetették a nekik hirdetett evangéliumot. Mindkét lehetőség mutatja, hogy *Isten a lelkipásztori munkában sőt azon túl is, szuverénül rendelkezik az ő evangéliumával*, adja, akinek akarja, megvonja, akitől jónak látja. De mind a két esetből csak az következik, hogy a felelősséget az Ige szolgálatáért nemcsak a lelkipásztor, hanem *az egész gyülekezet hordozza* s az az Ige drága kell, hogy legyen nemcsak annak, aki hirdeti, hanem azoknak is, akikhez szól.

Ezért beszélünk az előző részekben mindig az Ige hallgatása és hirdetése közösségéről. És ma különösen fontos ezt látni és érvényesíteni, hogy Isten Igéje nem valami általános tanács, nem egy életbölcesség, amelyet tudomásul kell venni, hanem *életteremtő tette Istennek*, amelyből az *egész gyülekezet* számára új erő, az engedelmesség új élete kell, hogy kisarjadjon. Nem tanítás, amit elzárhatunk a lelkünk mélyére, hanem életparancs, belőle a szegényeknek vigasztalás, a betegeknek gyógyulás, a tévelygőknek iránymutatás, az elhagyottaknak otthon, a gonoszoknak fegyelem és a kegyelemhez való visszatérés kell származzék. Mivel ma nagyon könnyen elismerik az evangélium izenetét, ha csak az az emberi igényeket nem támadja, a lelkipásztor épen azért mutassa meg, hogy épen az ilyen igények ítélete, egy szolgáló és cselekvő élet, a bűn minden formájával szemben való harc, a társadalmi életben a megújulás, ez az evangélium izenete. Így lesz ez az ügy, amelyet szolgál, a Krisztus ügye és annak szolgálata nemcsak az ő vállain, hanem az egész gyülekezet közös feladatává.

b) Egyházi törvényeink és rendelkezéseink előírják azokat a feladatokat, amik a lelkipásztorra a gyülekezet és az egyházközség vezetésében várnak. Ezek között vannak az egyházközség

igazgatásával együttjáró munkák mellett a lelki élet vezetésére irányuló feladatokig minden, ami ebbe a munkakörbe tartozik. Bármilyen szabatosan és részletesen legyenek is azonban ezek előírva, mégis a tény az, hogy *a lelkipásztor munkáját egész terjedelmében, annak minden tennivalóját, előírni és felsorolni lehetetlen*. Tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy bizonyos, a törvényben előírt köteleességeken kívül, amelyeknek elmulasztását a törvény bünteti, a lelkipásztornak annyi dolga van, amennyit akar végezni, vagy helyesebben, amennyi szükségét lát az Ige szolgálatára nézve. Lehetetlen lenne mindent felsorolni és előírni, amit végeznie kell, mert ez a munka tulajdonképpen *az egész élet szolgálatát a maga teljességében*, magában foglalja. És még ha fel is lehetne sorolni, akkor sem lehetne mindazt ellenőrizni, hogy elvégzi-e és úgy végzi-e el, amint azt kell. Ezért tulajdonképpen a lelkipásztor munkaköre *korlátlan*, nem lehet olyan, általa meglátott szükség, aminek felvételét, az egyház rendelkezésein túl, Istennek reá irányuló parancsa számára kötelezővé ne tenné. Reá még jobban áll az, amit Jézus mond: ha mindent elvégeztünk is, ami kötelességünk, akkor is csak haszontalan szolgálknak tekinthetjük magunkat, akik csak azt tették, ami kötelességük volt.

Ez mutatja, hogy a lelkipásztori munkától, a törvény által reá szabott köteleességeken túl, de azokon belül is, elválaszthatatlan az *önállóság gondolata*. Lelkipásztori munkát csak úgy lehet végezni, hogy az ember saját maga szemmel tartja a feladatokat, látja a szükségeket, saját maga állapítja meg, Isten előtti felelősséggel, mikor, mire van szükség, hol, mit kell végezni, s saját maga igyekszik ezt a munkát mindig jobban alkalmazni az Ige parancsához, azt igazán lelki munkává tenni. Nincs az az emberi erő, amellyel munkára lehetne kényszeríteni egy lelkipásztort, a hivatalosan előírt feladatok olyan-amiilyen betöltését leszámítva, hacsak őt Isten Lelkének kényszere nem űzi a munkára s nincs az az emberi lehetőség, amellyel a munkájának belső értékét meg lehetne mérni. Éppen ezért, *ebben az önállóságban a legnagyobb, mert nem emberi törvények, hanem Isten előtti felelőség titka rejlik*. A hivatalos köteleességeket tehát úgy kell tekintenünk, mint *kereteket, amelyekben túl az igazi munka kezdődik* s amelyeknek csak úgy lehet igazán megfelelni, ha nem azok kényszere, hanem Isten Lelkének indítása hajt.

Éppen a mai helyzetben azonban még inkább van arra szükség, hogy a lelkipásztor ne hivatalnoknak tekintse magát, aki elintézi az ügyiratokat, megtartja a kiszabott istentiszteleteket, vallásórákat, bibliaórákat, hanem egész idejét és *minden munkáerejét ennek a szolgálatnak* szentelje. A társadalmi élet ezerféle követelése, a lelkek kérdései, a munka módszerének és eszközeinek változatossága azt követeli ma a lelkipásztortól, hogy a munkát egyrészt határozott rendben és komoly megfontolással folytassa, másrészt, hogy abban állandóan friss, eleven, változatos, az Ige szolgálatának minden lehetőségét felhasználni kész legyen.

A törvény által reá rótt *hivatalos kötelességeket* úgy tekintse, mint amelyek ennek a sokoldalú, változatos, mindig eleven munkának a *külső formái*, ezekben kell elhelyezkednie magának a munka lelki oldalának. Még a legridegebb és legszárazabb hivatalos munkában is van helye a lélek elevenségének; az anyakönyvek is beszélnek a gyülekezet súlyos lelki nehézségeiről, a számadás is elárulja a hívek anyagi állapota mellett a bennük megfogyatkozott áldozatkésztséget, s ezek nyomán a lelkipásztort a felmerült szükségek orvoslására indítja, hogy ezeken a hivatalos kereteken és tennivalókon túl megnyiljék az út az önálló és öntudatos, ki nem kényszeríthető, de a háládatos lélek által annyival inkább boldogan felvett kötelességek felé.

Ezért a lelkipásztori munkát *nem is lehet rendeletekkel kormányozni* és kierőszakolni, függ az attól, hogy maga a lelkipásztori lélek milyen hűséges engedelmisséggel akar szolgálni Krisztusnak és állítja életét az ő rendelkezésére. De éppen azért fontos, hogy ezt a lelkiületet *ne csak a lelkipásztor hordozza, hanem az egész gyülekezet*, hogy a lelkipásztor odaadása fel tudjon ébreszteni másokat is a felelősség meglátására, hogy alakuljon ki az a kör, amelynek tagjai látják az Ige szolgálatának fontosságát s saját maguk is részt akarnak venni abban.

A lelkipásztor munkájának így a *számbavétele és ellenőrzése* is különbözik minden egyéb munkáétól. Egyházi törvényeink előírják, hogy milyen hatóságok milyen módon veszik számba ezt a munkát a különböző fokozatokon. De minden ilyen számbavétel csak a munka külső kereteit nézheti. Azt, hogy abból az igehirdetésből hogyan és milyen tisztán hangzott ki, nemcsak az egyház hite, hanem annak a hite is aki azt elmondotta, hogy a gyermekek között csakugyan az evangélium drága üzenetét mondotta-e vagy csak a valláskönyv anyagát tanította meg, hogy hány lélek és milyen vigasztalást kapott tőle — ezt senki meg nem állapíthatja, hát még azt, hogy ez az Ige hogyan talált választásra a lelkekben és milyen gyümölcsét termelte ki ott a háladatosságnak, ami már túl van minden emberi megfigyelés lehetőségén.

Ezért az egyházi ellenőrzésnek, a kötelességek teljesítésének hivatalos ellenőrzése mellett *ki kell terjeszkednie* egyéb dolgokra is. Ki kell terjeszkednie arra, hogy az Ige szolgálatának munkájában *segítségére jöjjön* annak a lelkipásztornak, aki a gyülekezetben nehéz munkával, egyedül és sok sikertelenséggel küzd, hogy ebben a munkában lelki támaszt nyújtson a lelkipásztornak, alkalmat adjon arra, hogy a gyülekezet állapotát nemcsak a hivatalos adatok, de annak lelki körülményei szerint is feltárhassa, kérdéseit megbeszélhesse, az egyház vezetőivel bizalmas és testvéri beszélgetést végezhesen, felhívja a lelkipásztor figyelmét a meglátott hiányokra, de tanácskozzék is azok orvoslása felől vele együtt az Ige közösségében. Így lesz a számbavétel egyúttal *az egész gyülekezet munkája számára* indítást adó, erősítő alkalom.

c) Annak a munkának, ami az egyházközségben folyik, mint mondtuk, *rendje van, nem ötletszerű és kapkodó munka*. Hogy ez a rend biztosítva legyen, erre kell a lelkipásztornak a *munkaprogramm*. Ez a program nem azt foglalja magában, hogy mi mit akarunk végezni a gyülekezetben, hanem azt, milyen szükséget állít Isten elénk, amire a figyelmet felhívja, amiben a munkát követeli. Nem a lelkipásztortól és nem is a gyülekezettől függ, milyen munkába kell kezdeni, hanem attól, mi az, amire szükség van. Nem mi „indítjuk be”, „szervezzük meg”, a munka különböző ágait, nem mi kezdeményezünk „akciókat”, hanem *Isten mutat rá* arra a pontra, ahol a szolgálatot végezni kell. A munkaprogramm tehát a felmerülő szükség megfigyelésén alapszik s aszerint készül el. Ha egy új nehézség támad a gyülekezetben, újabb akadály az Ige szolgálatában, a munkaprogrammnak ezt tekintetbe kell vennie.

Ez a program magában foglalja a szolgálat minden ágát s a munka egész körét. Tartalmazza, hogy a gyülekezeti istentiszteleteken az igehirdetésnek mi lesz az átfogó gondolata, milyen textusok alapján fogja a lelkipásztor hirdetni az Igét, vasárnap délelőtt is, és délután is. Tartalmazza azt a gondolatot, amire éppen most a vallásitanításban, a konfirmandusok előkészítésében különösen ki kell térni, amit különösen meg kell világítani. Ebből tartja számon az ifjúság, a gyermekek, a felnőttek közötti munkánál a bibliaórák anyagát, az előadások és megbeszélések témáit. Mindezekben nem széthúzó, szakadozott, hanem egységes és koncentrikus munkára törekszik, hogy ezek a munkák egymással kapcsolatban legyenek, hogy ugyanaz a gondolatkör, amit fontosnak felismert, mindegyikben érvényesüljön. Ha idegen hatásokat észlel a gyülekezetben, azokkal szemben az egyház hitvallásának helyes tanítása, ha egy nagy feladat előtt áll a gyülekezet, az abban előtte álló követelés, ha valami súlyos kísértés érezteti hatását, ellene az Ige megtartó erejének hirdetése, kell, hogy érvényesüljön úgy az igehirdetés, mint a nevelés és pásztoráció egész munkájában.

Ezt a munkát folytonosan *figyelemmel kell kísérni*. Milyen tapasztalatok vannak felőle, van-e visszhangja, látogatják-e a munka egyes alkalmait, mi az oka az elmaradásnak, mi érdeklő és mi nem érdeklő a hallgatókat, hol találunk olyan lelkeket, akik segítségét igénybevehetjük, hol van ellentmondás, amivel szemben tisztázni kell kérdéseket és oszlatni kell a homályosságot; ezeket akkor tudjuk megfigyelni s a szükséges lépéseket megtenni, ha nemcsak néha, hanem *állandóan számontartjuk a munka menetét*, ha mindig megjegyezzük azt, hogyan áll a munka helyzete a gyülekezetben. Ha ezt megtesszük, a munkánk egyenletes, a helyzettel mindig számoló lesz s nem történik meg, hogy a felmerülő szükség, vagy hiány kielégítetlenül maradjon.

Az egész munkának, az egyházközség életének egységes és öntudatos vezetését éppen ez, a határozott program, a kapkodás és felületességnélküli, de a felvetődő kérdések iránt mindig

érzékeny és azokkal szembeállani kész munkamenet biztosítja. Így látják meg a gyülekezet tagjai is, hogy az a munka, mi ott folyik, öntudatos, állandó, amiben nekik is részt lehet és kell venni, s hogy azt nem pillanatnyi érdekek, hanem az Ige szolgálatának állandó végzése jellemzi. Meglátják annak a *munkának egységét*, amelyet a lelkipásztor végez s így meglátják annak az *ügynek egységét* és jelentőségét is, amelynek szolgálatában nekik is részt kell venniük.

39. A lelkipásztor helyzete a gyülekezetben

a) Az a kérdés, hogy milyen helyzete van a lelkipásztornak a gyülekezetben és hogyan kell ennek a helyzetnek alakulnia, tulajdonképpen nem azért fontos, hogy az ő személyének súlyát, tekintélyét igyekezzünk tisztázni vagy biztosítani, hanem azért, mert a gyülekezetben, annak tagjaival való viszonyban elfoglalt *helyzete* sokszor *lényegesen befolyásolja azt a munkát*, amit neki végeznie kell. A lelkipásztor személye ebben másodrendű. Nem szabad félni kockára tenni a népszerűséget, ha ezzel Isten ügyét tudja előmozdítani és szolgálni, nyugodtan le kell mondani mindazon előnyről, amit a mások véleménye nyújt, ha az ennek az ügynek, mint sokszor történik, akadályul szolgál, de tudni kell azt is, hogy a gyülekezet alig tudja elválasztani a lelkipásztor személyiségétől az ügyet, ami reá van bízva s azt az ellenszenvet vagy rokonszenvet, amivel iránta viseltetik átviszi arra is, amit hirdet. Kétségtelen, hogy ez helytelen és hibás jelenség, mert az Ige ugyanaz marad akkor is, ha gyarló sőt méltatlan ember hirdeti, de ez mégis olyan, amit nem szabad elfelejtenünk, éppenúgy, mint azt sem, hogy a saját *személyünkre háruló dicséret még nem azonos az ügy iránti odaadással* s nekünk nem a magunk, hanem a Krisztus iránti szeretetre és bizalomra kell a gyülekezet tagjait indítani.

Vannak idők, mikor a lelkipásztor *személyes súlya és tekintélye* az egyházban megnövekszik. A racionalista kor lelkészei, akik „közhasznú” tevékenységet fejtettek ki, utánajártak a gyülekezetük tagjai szükségének, akiknek a munkáját a gyülekezet tagjai saját magukra nézve hasznosnak tekintették, igen nagy tekintélynek örvendtek. Viszont még nem régen is, gyakran lehetett hallani azt a véleményt, hogy a lelkipásztornak tulajdonképpen semmi dolga sincs, hogy csak eltartatja magát a hívekkel, a munkája haszontalan. Bizonyos, hogy az Ige szolgálatát s így annak szolgáját is, a gyakran felületes, emberi szempontok szerint ítélő gyülekezet sohasem fogja tudni igazi jelentőségében értékelni s mindig attól teszi függővé a róla való véleményét, milyen konkrét és mindennapi hasznot lát belőle. Ez azonban olyan örökség, amit hordozni kell, s ami ellen mi emberi erővel alig tudunk valamit tenni. Ha egy gyülekezet megtanulta becsülni Isten Igéjét, akkor tanulja meg igazán becsülni azt is, aki azt neki hirdeti.

Van olyan eset, amely egyszerre megerősíti a lelkipásztor helyzetét a gyülekezetben, mert összekapcsolja vele a híveket, megmutatja nekik a munka fontosságát s felébredési felelősségüket, az ilyen is rendesen külsőbb szempontokra támaszkodik, mint a kisebbségi helyzetben a magyarság összetartására stb. Viszont megtörténhetik, hogy egyszerre elfordulnak a lelkek tőle, és ez bekövetkezhetik nemcsak a lelkipásztor személyében talált kifogás, hanem az egész munka iránti érzéktelenség alapján is. Ma azt látjuk, hogy a lelkipásztor személyét és munkáját általában sokkal jobban megbecsülik, mint régebben. Közelebb érzik magukhoz, több bizalommal fordulnak feléje, nemcsak külső, hanem mélyebb, lelki kérdésekben is igénybeveszik segítségét, ezek nagy részben annak a következményei, hogy az egyház több oldalon és elevenebben foglalkozik a lelkekkel, közelebb tudott jutni hozzájuk. Bár ez még nem okvetlenül az Ige iránti mélyebb vágyakozásból fakad, de lehet egyik út arra, hogy ezt a vágyat, amennyire emberi eszközökkel lehetséges, felébredthessük a lelkekben. Minél inkább igyekszik a lelkipásztor magáról az *Igére, saját tetteiről Isten tetteire, az ő iránta való bizalomról a kegyelem iránti bizalomra terelni a figyelmet*, tehát, a Keresztelő János szavával saját maga alá szállani, hogy Krisztus emelkedjék fel az emberek előtt, annél értékesebbé és gyümölcsözőbbé válhatik ez a bizalom és ragaszkodás a munka számára.

Tulajdonképpen a gyülekezet előtt az a lelkipásztor ér legtöbbit, aki *legszívesebben foglalkozik velük* s akiben a reájuk való gondviselést legjobban látják. Ma azok, akik az egyházban vannak, a mindennapi élet zűrzavarában és bizonytalanságában élő, biztosságra, vigasztalásra szorult lelkek, még akkor is, ha ezt nem tudják, vagy nem akarják bevallani. Vágyakoznak arra, hogy legyen valaki, aki életük ezen titkát elismeri s aki velük együtt küzd, érti őket és aki egy magasabb gondolatnak, világnak vagy szempontnak üzenetét tudja hozzájuk vinni. Szeretnék, hogy valaki gyöngéden és szeretettel segítsen hordozni a terheiket, adjon nekik biztatást és utasítást s ha ezt látják a lelkipásztorban, bizalommal fordulnak hozzája. Az a lelkipásztor, akitől ezt megkapják, megbecsülésben részesül a gyülekezet tagjai előtt még akkor is, ha egyébként hibái és félszégei vannak, mert látják, hogy érettük él és dolgozik, mint ahogy megbecsülik azt a lelkipásztort is, akiről látják, hogy tanulmányaival foglalkozik, mert a gyülekezetnek tetszik, hogy a lelkipásztora „tudós ember”, noha saját maga ennek a tudósnak nem is látja sok értelmét.

Ellenben nem szereti a legtöbb gyülekezet sem a „*kolduspapot*”, sem a *gazdagot*, az előbbit nem, mert egy kicsit a gyülekezet szégyenének is érzik, hogy a lelkipásztor náluk nyomorog, de mindenesetre a lelkipásztor hibájának, hogy nem tudja a maga anyagi helyzetét valahogyan elviselhetővé tenni, még kevésbé, ha folytonosan a fizetés gyarlóságáról panaszodik. A gyülekezet a legtöbb esetben azt érzi, hogy ő megteszi amit tud a lelkipásztor anyagi helyzete rendezésére, ő a hibás, ha nem tud megélni úgy.

ahogyan kellene. De nem szereti a gazdag, kiöltözött „világfi-papot” sem, mert alapjában mindig azt gyanítja, hogy a munkától vonja el, vagy éppen a gyülekezet anyagi erejétől, azt, amit magára fordít, vagy mert felébred benne az irigység, hogy azért a kevés munkáért olyan életben lehessen része valakinek. Mind a kettőben egy alapjában egészséges érzék fejeződik ki a gyülekezet részéről, s az a kíváncsi, hogy a lelkipásztor közöttük éljen, külső életkörülményeiben náluk illendően magasabban, de nem úgy, hogy a közöttük való kapcsolat megszakadjon.

b) A lelkipásztornak a gyülekezetben való helyzetét tulajdonképpen a *hívekkel való viszonya* határozza meg. Ezt a viszonyt pedig nem könnyű úgy szabályozni, hogy megfeleljen azoknak a követelményeknek, amelyeket az Ige parancsa állít eléje. Általában a gyülekezet tagjai szívesen állanak a lelkipásztornal *barátságban*. Mindenuzt van egy néhány olyan család, akik közelebb állanak hozzája, akik bejáratosak, akik védelmezik másokkal szemben, s akinek meg van az a kiváltságuk is, hogy tanácsot adnak neki. Ez a barátság rendesen hízeleg az embereknek, de helytelen lenne ennek alapját csak a hiúságban, a saját társadalmi súlyuk emelésére való törekvésben, vagy éppen csak a haszon keresésében látni, bár bizonyos, hogy mindezekben inkább része van annak, aki a lelkipásztor bizalmasaihoz számíthatja magát. Van azonban ennek a ragaszkodásnak mélyebb gyökere is. Az emberek a lelkipásztornal mégis *valaki olyant látnak, aki magasabban áll náluk*, néha talán bizonyos olyan *kapcsolatot is Istennel*, vagy emberfeletti hatalmakkal, amelynek ők is hasznát vehetik. A lelkipásztor barátsága a legtöbb ilyen ember számára valami *magasabb léggör után való vágyat* jelent, egy, talán öntudatlanul keresett tisztább környezetet, a dolgok világosabb látását, személyiségében, a változó és bizonytalan életben egy állandóságot, egy megnyugodott és megnyugtató biztonságot igyekszik találni, amely eláradhat arra is, aki vele kapcsolatban áll, s amit jó mellette megtapasztalni még akkor is, ha látja róla, hogy az is tévedő és gyarló ember.

Ezt a várakozást jó ismerni és jó is igyekezni arra, hogy ennek megfeleljen, hogy a lelkipásztor környezetében csakugyan uralkodjék az a tisztább és magasabb léggör, Isten kegyelmében való biztonság, a szempontoknak és a dolgok megítélésének az, az Isten törvényéből merített mértéke, amely emberi érdekekre és jelszavakra tekintet nélkül nézi a dolgokat, uralkodjék az a gondolat, hogy ott csakugyan Isten ügye az egyetlen, amire néznek s amit fontosnak tartanak és ezt semmiféle egyéb dolognak alá nem vetik. Így csakugyan gyarapodhatik az, aki a lelkipásztor barátságával dicsekedhetik, és viszont nem szabad lenni senkinek, aki ettől el legyen zárva, ha közeledni akar.

De még ha nem is akar közeledni, akkor is *éreznie kell*, hogy őt a lelkipásztor *nem felületes emberi ítélkezéssel* nézi, hanem testvérnek, akinek szolgálni akar. Nehéz a rokonszenv és ellenszenv, sokszor egészen indokolatlan és rejtett alapokból folyó in-

dulatának ellenállani, és egyforma szeretettel viseltetni mindenkire, bár ez a szeretet természetesen sokkal több és egészen más, mint a személyes rokonszenv érzelme. Az emberek hamar változnak és válhatnak a legragaszzkodóbb barátból is egy alig említésre méltó esemény vagy szó miatt közömbös, vagy éppen ellenséges lélek, aki nemcsak elszakad a lelkipásztortól, hanem egyenesen meg is akar hiúsítani mindent, amit ez akar. És ilyen esetben a lelkipásztort gyakran hatalmába keríti az a kísértés, hogy azt, aki neki vált ellenségévé, Isten ügye ellenségének tekintse, hogy a saját személyét Isten ügyével azonosítsa s Isten ellen tusakodónak tüntesse fel azt, aki pedig nem Isten ellen, hanem csak ő elene, és esetleg jogosan, tusakodik. Sohasem mondhatjuk azt, hogy csak mi vagyunk Isten pártján és okvetlenül Isten ellenségei azok, akik ellenünk vannak, csak azt tehetjük meg, hogy Isten előtt vizsgáljuk meg magunkat s először saját magunkat vetjük ítélet alá. Aki nekünk ellenségünk, nem bizonyos, hogy Istennek is ellensége és nem szükséges, hogy a mi magaviseletünk miatt esetleg azzá legyen, mert azzá lehet, ha fölényes és igazságtalan magaviseletünkkel és bánásmódunkkal odahajjtjuk. De egy komoly és alázatos magatartás, az indulatnak szelídséggel való viszonzása, nem éreztetése az ellenséges indulatnak, hűséges várakozás arra az időre, amikor megint együtt lehetünk és együtt szolgálhatunk: esetleg vissza tudja hozni a közös szolgálat munkaterére.

c) A lelkipásztornak a gyülekezetben elfoglalt helyzetét sokban meghatározza az, hogyan tudja magát viselni ott, ahol *egy társadalmi körben* kell forognia. Ma a társadalomban elfoglalt helyzete valójában attól függ, hogy tudja ott a helyét megtalálni. Ez pedig azért nehéz, mert a lelkipásztor tulajdonképpen mindig érzi, hogy neki a társadalmi élet területe nem az egyetlen élet-eleme. Neki más mértéke van, mint azoknak, akik csak ott élnek, előtte sokszor mellékes az, ami azoknak életkérdés s érdeklődésük egyetlen tárgya, ő fontosabb dolgot is ismer annál, más mértékkel mér, mint azok, s egész valójában van valami, amit ezek, a csak társadalmi szempontok szerint élő emberek, sohasem fognak megérteni és elismerni. Még jobban fokozódik ez a nehézség, ha azt nézzük, hogy a lelkipásztornak ezen felül még erről a dologról bizonyosságot is kell tennie, hogy a többiek reá vannak bízva s *ő úgy jár közöttük, mint egy idegen világ követe*, akinek bizonyágtétele sokszor megközelíthetetlen azok számára. Ezért sokszor gúny, sokszor csodálkozás, sokszor méltányoló tisztelet tárgya előtük, és sohasem tudja, hogy mikor melyik.

Ezt, a világ szerint nem kedvező, de hivatásától mégis alig elválasztható helyzetet elveszítheti akkor, ha akár *visszovonja* magát minden társadalmi érintkezéstől, akár *odadobja* teljesen annak. Az első esetben teljesen meg tudhatja ugyan őrizni azt a „másit”, azt a „többet”, amit hivatása magában rejt, de elveszti a lehetőségét annak, hogy teljesítse feladatát azok iránt, akik éppen úgy reá vannak bízva, s elzárja magát olyan lelkektől, akiket úgy lehet megnyerni, hogy „zsidóknak zsidó és görögnek görög”

lesz. Ez a magatartás ma, mikor az élet egy jelentős szakasza éppen a társadalmi síkban folyik le, még veszedelmesebb, mint bármikor, noha el kell ismerni, hogy van idő, mikor éppen egy visszavonulással szolgáltatathat jelt a világ számára afelől, hogy az ő üzenete más, mint amit az hirdet és szolgál.

A másik, ha odadobja magát a társadalmi életnek, éppen ilyen veszedelmekkel jár. Annak életviszonyai, igényei, egész felületes világa észrevétlenül húzhatja le őt magához, fordíthatja el figyelmét éppen attól, ami az ő sajátos hivatása. Egy ideig még megpróbálja tartani a vonalat, megőrizni az ügy méltóságát, de csakhamar meglátszik, hogy ez alig lehetséges. Még egy nem felületes társadalmi kör is, a maga egészen más érdeklődési körével, lelki színvonalával, a dolgok emberi szempontok szerinti megítélésével, csak nagyon ritkán és csak olyan esetekben nem gyakorol hátráltató befolyást a lelkipásztorra, ha megvan a súlya és szellemi felsőbbbsége arra, hogy azt a kört a maga felfogásával irányítsa, emelje, és annak bizonyos mértékben legalább irányt szabjon.

Ennél a két kísértésnél még csak egy van rosszabb, ha a lelkipásztor *harcot indít az elsőségért* s így akarja a maga társadalmi helyzetét megalapozni. Az elsőségért, befolyásért való versengés, a kisvárosi és falusi gyülekezetben annyi keserves és csunya harcot, ellentétet kavarhat fel és termelhet ki, ami igazán nem érdemli meg, hogy abban a lelkipásztor résztvevően s amely harcból lényegében egyik sem fog győztesen kikerülni, de legkevésbé ő maga, és az a munka amelyet végeznie kell, mert az egymással szembenálló és egymást lesújtani akaró felek között teljesen elvesztheti a lehetőségét is annak, hogy Isten ügye szolgálatát végezhesse.

40. A lelkipásztorok együttműködése

A református felfogás szerint nem ismerhetünk el külön papirendet az egyházban, tehát *nem ismerhetünk el olyan lelkipásztori közösséget sem, amely tagjaiban magát elzárná és megkülönböztetné az egyház többi tagjaitól.* Míg egyrészt a lelkipásztorok a maguk sajátos munkakörük és megbízatásuk folytán kétségtelenül tarthatnak kapcsolatot egymással, másrészt bizonyos, hogy ez a kapcsolat nem alkothat olyan rendet az egyházban, amely külön önálló szervet, az egyház többi, az Ige szolgálata rendjén kialakult hatóságai felett álló és azoktól független csoportot képezzen. Voltak ugyan idők a református egyház életében, amikor a csak lelkipásztorokból alakult zsinat kormányozta az egyházat, de ennek csak, vagy legfőképpen a hitvallási kérdésekben volt döntő szava, s az egyházalkotmány kialakulása folyamán felváltotta ezt a református felfogásnak megfelelőbb, a világiak részvételét is biztosító szerv. Az olyan törekvés, amely a lelkipásztorokat külön rend gyanánt akarja beállítani az egyházba, nem református gondolatból táplálkozik.

Mindezek mellett kétségtelen, hogy a lelkipászoroknak *sükségük van* olyan közösségre, amely — anélkül, hogy őket külön rendnek tartaná — lehetővé tegye számukra, hogy az általuk nyert megbízásnak alapján munkájuk és személyes életük elősegítésére, kérdéseik megbeszélésére őket összegyűjtse. Az ilyen közösség kialakulására példát látunk a reformáció korában, ahol a genfi lelkészek társasága, a francia egyházban szokásban volt „kollokviumok”, a skót egyházban a lelkészeknek tartott összejövetelek, ezt a célt szolgálták.

Egyházi Törvényeink kimondják, hogy „az egyház szolgáltatásban álló tisztviselők akár együtt, akár hivatali ágak szerint tagozódva, alkothatnak az egyház minél tökéletesebb szolgálhatása érdekében közös feladataik és közös érdekű ügyeik tárgyalására és intézésére egyesületet”.⁸¹ Ez az engedély két dolgot állapít meg: először azt, hogy a lelkészek, mint más tisztviselői is az egyháznak, alkothatnak egyesületeket, tehát felhasználhatják mindazokat az előnyöket, amelyek egy ilyen szervezetben rejlenek, másodsorban, hogy az ilyen egyesülésnek célja az egyház minél tökéletesebb szolgálhatása, vagyis, hogy az ilyen egyesület mégis különbözik azoktól, az els-sorban érdekvédelmi egyesületektől, amelyeket világi alapon állók alakítanak. Ez a meghatározás döntő kell, hogy legyen a lelkészek együttműködésének szabályozásánál.

Milyen *feladatok* azok, amelyekben egy ilyen együttműködésre szükség van? Már maga az, hogy lelkipászorokról beszélünk, magával hozza, hogy ezek együttes találkozása és munkája egy dologra irányul: Isten Igéje szolgálatára. A lelkipásztor még akkor is az Ige szolgája, mikor élete legsajátosabb kérdéseiről beszél s nem lehet olyan munkakör vagy életterület, ahol ezt elfelejtetheti. Minden találkozását a társaival ez a szellem kell, hogy áthassa, noha ezen szellem alatt nem valami kegyeskedő, kenetes, mesterkéltszellemet, hanem az Ige szolgálatának igazi szellemét értjük. A lelkipászoroknak legelső sorban találkozniok és együttműködniök kell azért, hogy az *Igében saját maguk elmélyedhessenek*, hogy mikor olyan sokszor magyarázzák másnak az Igét, most meghallgassák és pedig együtt, mit mond nekik az Ige s miután másokat annyiszor vezetnek az imádkozásban, most együtt járulhassanak, közös imádkozás által Isten elé. Nem szabad, hogy legyen olyan lelkipásztori találkozás, amelyből ez, a közös igetannulmányozás és közös imádkozás hiányzik, amikor Isten Igéjét nem a prédikáció, a másoknak való hirdetés, hanem a saját élete számára adott vigasztaló üzenet gyanánt nézi. Ezekből az alkalmakból a személyes élet harcaira és a munkára magára is olyan erőket nyerhet, úgy megerősödhet a másokkal való közösség megérzésében, hogy ezt minden egyébvel összehasonlítani lehetetlen. Ha még ilyenkor olyan beszélgetésre is nyílik alkalom Isten színe előtt, amelyben mindenki testvéri közösségben Isten elé tárhatja élete legsajátosabb kérdéseit, amelyben ezekre, ha tanácsot és uta-

⁸¹ E. T. I. t.-c. 13. §.

sítást nem is — hiszen nem is ilyen emberi tanácsadás a legnagyobb segítség — hanem a kérdésekben való együtt tusakodását másoknak megtapasztalhatja, akkor ezek az alkalmak felejtethet-
lenek és pótolhatatlanok számára. Mivel pedig minden egyház lelki ereje és megújulása a lelkipásztorai életének erejéből és megújulásából indul ki, ma különösen szükség van arra, hogy ilyen alkalmak, kicsiny, bizalmas, testvéri közösségekben, nyiljanak a lelkipásztorok előtt.⁸²

A másik feladata ennek az együttműködésnek a munkára való alkalmasság erősítése, az *önképzés és továbbképzés* munkája. Ehhez a munkához tartozik elsősorban a tudományos továbbképzés, önképzés, a theologiai tudományban való elmélyülés, amelyet nem pótolhat semmiféle irodalmi, világnézeti, lélektani vagy egyéb irányú munka. A lelkipásztor elsősorban theologus és csak azután foglalkozik egyébvel, ha theologiai alapjainak továbbfejlesztésén túl még erre ideje marad. Különösen azért fontos ez, mert a lelkipásztornak theologiai szempontból, az Ige világosságánál kell néznie minden kérdést, bármely tudomány körébe tartozzék is az, ha ezt a theologiai alapot elhagyta, tudományos ismeretei elvesztik éppen azt az egységet, amelyet számára csak a theologiai alap nyújthat. Ma a szaktudományok elaprózódásával együttjár az a veszély, hogy a lelkipásztor a teológiától függetlenül más, reá közvetlenül nem tartozó szakkérdéssel foglalkozik, ebben akarja magát kiképezni vagy továbbképezni, aminek a következménye az lesz, hogy tulajdonképpen megszűnik theologus lenni, elveszti kapcsolatát magával a theologiai tudománnyal és ha nem is lesz másik tanulmányi körében dilettáns, egyiket sem művelheti úgy, ahogyan kellene. A lelkipásztor számára a theologiai tudomány művelése nemcsak foglalkozásával járó kötelességből, hanem azért is szükséges, mert neki látnia kell, hogy az élet és a világ kérdései igazi megvilágítását Isten Igéje tudja megadni. Ezért bármilyen szaktudománnyal való foglalkozásában a lelkipásztor többet és messzebbre kell, hogy lásson, mert magasabbról néz. A lelkipásztorok találkozásánál tehát a theologiai tudományos kérdések megtárgyalása sohasem nélkülözhető.

De ugyanilyen tudományos theologiai alapon kell foglalkozni a *munka módszerének* kérdéseivel is. Ezek a kérdések nem valami bizonytalan és tudománytalan „gyakorlat”, vagy éppen technika körébe tartoznak, hanem szigorúan tudományos alapon oldandók meg s ezért szükséges, hogy a lelkipásztorok közössége mint tudományos kérdésekkel foglalkozzék velük. Ennek is nagy fontosságot ad az a mai helyzetben előállott körülmény, hogy az egyházi munkák különböző eljárásainak változatossága olyan kísér-

⁸² A lelkipásztorok testvéri, Isten Igéje és az imádkozás gyakorlatán alapuló közösségére az erdélyi egyházkerületben a „Vécsi Szövetség”, a magyarországi református egyházban a „Péceli Kör” adott nemcsak példát, de jelentett az egész egyház számára is megújulást a lelkipásztorok megújult élete nyomán.

tést tartalmaz, amely a lelkipásztort könnyen vezetheti az Igével ellentétes módszerek használatára. Az Ige szolgálatának különbözőféle módszerei tudományos theologiai megvizsgálása, azok helyes elvei megállapítása ezért egyik legfontosabb feladata a lelkipásztorok együttműködésének.

Egy harmadik feladat, amit ennek szolgálnia kell, az, hogy *egymást a munkában segítsék és támogassák*. A felmerült nehézségeket itt beszélhetik meg, itt tárhatják fel egymás előtt az akadályokat és segítségeket, itt beszélhetik meg, hogyan jöhetnek egymás támogatására, kialakulhatnak olyan kisebb körök, amelyek közösen vegeznek a közellevő gyülekezetekben munkát, állandó kapcsolatban lehetnek egymással, de állandó kapcsolatba hozhatják gyülekezeteiket is, hogy így azok között is testvéri kapcsolat alakulhasson ki. Egy ilyen, a lelkipásztorok közös munkájából kialakult közös munka nagyon erősítheti a helyi gyülekezetek munkáját s megszüntetheti mindkét fél számára azt az elszigeteltséget, amelyben legtöbbször egymáshoz közellevő gyülekezetek is élnek.

Végül a lelkipásztorok együttműködése ki kell terjedjen arra is, hogy egymást nemcsak lelki, hanem *anyagi téren* is támogassák, anyagi helyzetük javítására az egyház törvényes szervei útján lépéseket tegyenek, számontartsák, milyen a lelkipásztorok szociális helyzete, milyen kívánalmak merülnek fel erre nézve, és hogyan lehetne ezeknek érvényt szerezni. Természetesen a lelkipásztorok ilyen irányú ténykedése sohasem öltheti a bérmozgalom, a fizetés és jövedelem kérdésének világias szempontú jellegét, minden ilyen lépésben ki kell fejeződnie annak a felfogásnak, ahogyan ők maguk, Isten Igéje alapján az anyagi kérdéseket nézik. Az anyagi kérdéseknél az egymás megsegítése, önszegélyző alapok, stb. létesítése különösen fontos, hogy elsősorban saját magukban igyekezzenek kifejleszteni az egymás iránti tevékeny szeretet indulatát. Egy olyan „lelkési kar”, amelyben a gazdag és jó jövedelmű tagok elnézik, hogy testvéreik nyomorogjanak, és a külső támogatásra utalnak az ilyen esetekben ahelyett, hogy először ők jönnének azok segítésére, ahol egymásnak lelki és anyagi terhet nem hordozzák, az nem is közösség és még kevésbé lelkipásztori közösség, mert csak „szóval és szájjal” hirdeti a szeretetet, de nem „cselekedettel és valósággal”. Bár egyházunkban a lelkészek jóléti kérdéseinek megoldására nemeslelkű indításból sikeres törekvések történnék, ez sohasem fogja eltörölni és a vállainkról levenni a személyes támogatás és felelősség kötelezettségét.

Hogyan lehet *szervezetileg* megoldani a lelkipásztorok együttműködése kérdését? Egyházunkban ennek munkálására az *Orsz. Ref. Lelkészegyesület* tiszteletreméltó munkát végez, amelyet támogatni és segíteni minden lelkipásztornak kötelessége. Ezen egyesület mellett a theologiai tudományosság szolgálatára létesített közösségében (*Coetus Theologorum*) tehetsége szerint résztvenni, anank kutatásai eredményeit figyelemmel kísérni, kiadványait tanulmányozni szintén nélkülözhetetlen annak, aki a

maga munkáját igazán az Ige alapján és komoly felkészültséggel végzett munkának s nem csak egyszer megtanult s azóta sem változó mesterségnek tekinti.

Az országos egyesület a maga munkájában azonban egyházkerületek és egyházmegyék szerint tagozódik. Nem közömbös magának a hivatalos egyháznak sem, hogy lelkipásztorai milyen együttműködést fejtenek ki, milyen kapcsolatot tartanak fenn egymással, ezért ezeket is kötelezi az a feladat, hogy használjanak fel minden alkalmat a lelkipásztorok közös munkájának elősegítésére. Az egyházkerület és egyházmegye gyűlései ne csak a hivatalos ügyek elintézésére szorítkozzanak, hanem adjanak lehetőséget arra, hogy ez alkalommal a lelkipásztorok együtt lehessenek, akár az illető szerv lelkészegyesületének, akár azon kívül tartott összejövetelnek keretében.

Végül, a legkisebb és legközelebb álló kapcsolatban, szükséges, hogy a lelkipásztorok között kialakuljanak olyan baráti körök, amelyekben, különösen az egymáshoz közel levők, az országos egyesület nagy társaságán belül is, egymást segítsék és támogassák. Az ilyen baráti körök meghittebb, a hivatalosságot és demonstrációt nélkülöző, közvetlen találkozásai, az Igével és imádsággal biztosított lelki közösség, megerősíti a nagyobb és szélesebbkörű kapcsolatokat is, elmélyíti és személyesebbé teszi azokat, s ezekből a találkozásokból frisseséget és elevenséget visz azok számára is, akik ezt kevésbé érzik. Sőt az egész egyház megélevenítesére s a munka mélyebb és öntudatosabb végzésére is jelentős segítséget nyújthat.

¶

IRODALOM: *Merz G.*: Das ev. Predigtamt und die moderne Gesellschaft. Zwischen den Zeiten. VIII. évf. *Barth K.*: Der Dienst am Worte Gottes. München. 1934. *Makkai S.*: Az egyház missziói munkája. Budapest, 1938. 133. sköv. II. *Tavaszy S.*: Mire kötelezi a lelkipásztort kálvinistasága? Az Ut VII. évf. *Vasády B.*: A lelkész mint... Debrecen 1940. *László D.*: Elmélet és gyakorlat a lelkipásztori életben. Az Ut, XVII. évf. *U. a.* A református lelkipásztor a magyar nép köztudatában. Az Ut, XVIII. évf. *Dávid Gyula*: Hogyan maradhat a lelkipásztor theologus? Az Ut, XI. évf. *Horváth J.*: A sáfárság a lelkipásztor életében. Az Ut, XIV. évf. *Inre L.*: A magyar református lelkipásztor eszménye. Kolozsvár 1921.

41. A tanító és tanár az egyházban és gyülekezetben

Eredetileg az egyház nem ismert külön tanítói munkakört a lelkipásztori mellett, az aki az Igét hirdette, mindent megadott a gyermekeknek, amire azoknak szükségük volt. A „tanító” „Mester” kifejezést használva találjuk Jézusra az újszövetségi iratokban több helyen, néhol úgy, mint ami egyértelmű az Ige hirdetésének munkakörével, másutt külön megemlítve a próféták, apostolok és pásztorok mellett.⁸³ *Kálvin* úgy magyarázza, hogy a taní-

⁸³ Csel. 13:1, I. Kor. 12:28. Jak. 8:1, Eféz. 4:11, Tim. 1:11.

tók (doktorok, akiknek munkáját az egyház sohasem nélkülözheti) a pásztoroktól abban különböznek, hogy „azok sem a foglalkozással, sem a szentségek kiszolgáltatásával nem foglalkoznak, hanem hatáskörükbe csak az írás magyarázata tartozik, hogy a tiszta és igaz tudomány a hívők között fennmaradjon.”⁸⁴ A *II. Helvét Hitvallás* az egyház szolgálói közé sorozza a tanítókat, akik „oktatják és tanítják az igaz hitet és kegyességet”⁸⁵ és hangsúlyozza, hogy az „egyházban minden szolgának egy és ugyanazon hatalom, vagyis foglalkozás adatott”.⁸⁶ A *Heidelbergi Káté* a IV. parancsolat magyarázatánál az iskolák fenntartását az igehirdetés fenntartásának kötelezettségével együtt említi, ennek *Ursinus* által irt magyarázata a doktorokat olyan lelkipásztoroknak nevezi, akiket az egyház egy bizonyos helyen való tanításra elhívott, s az Ige szolgálata körében követeli, hogy az olyan emberekre bízassék, akik képesek tanítani, azaz helyesen megérteni a keresztyén tant s adományuk van arra is, hogy azt helyesen megmagyarázzák.⁸⁷ Végül, *egyházunk* jelen *törvényeit* is tekintetbe véve, látjuk ott hangsúlyozva azt, hogy a keresztyén egyházi nevelés és iskolázás ügye az egyház egyik legfontosabb munkája gyanánt van említve, az iskolák céljául „a tanítás mellett az is” ki van tűzve, hogy „a növendékeket hazafias és tiszta evangéliumi szellemenben neveljék s bennük a református öntudatot fejlesszék és erősítsék”⁸⁸ a tanítókra nézve a feddhetetlen élet, református vallás, egyházas élet és oklevél van megkívánva.⁸⁹

Az egyházban a tanár és tanító munkaköre tehát, ha ez a mostani rendelkezésekből nem is tűnik ki világosan, tulajdonképpen az *Ige szolgálatával van szoros összefüggésben*, sőt mondhatjuk, annak egyik része. Már az iskola kérdésének tárgyalásánál láttuk, hogyan kell megítélni az iskola munkáját az Ige szolgálata szempontjából, most csak azt kell még hangsúlyozni, hogy ez a szempont nemcsak az iskolára, hanem az abban munkálkodókra nézve is kötelezőleg következik.

Mindezekből látszik, hogy a tanító munkája elsősorú fontosságú az egyházban és a tanár és tanító munkaköre abban nélkülözhetetlen. Nélkülözhetetlen lenne még *akkor is, ha az egyház nem tartana, vagy nem tarthatna fenn iskolát*, mert a munka mai terjedelmében, ami az Ige szolgálatánál az egyházra vár, az igehirdetés, a pásztori munka, a szeretetmunka, az igazgatás, stb. mellett a gyermekek és ifjúság vallásos nevelése olyan feladat, amelyet csak a lelkipásztorra és más lelkészekre bízni nem lehet, annyival inkább, mert a munkakör bizonyos pontokon egészen sajátos képzést követel meg.

⁸⁴ *Kálvin*: *Institució*, IV. 3:4.

⁸⁵ *II. Helvét Hitvallás*, XVIII. 4.

⁸⁶ *U. o.* XVIII. 12.

⁸⁷ *Ursinus*: *The Summe of Christian Religion*, London, 1611, 1001–2. 1.

⁸⁸ *E. T. V. t.-c.* 1. §.

⁸⁹ *E. T. V. t.-c.* 17. §.

Már az előbb említett újszövetségi helyekből világos, hogy az egyházban a tanítás munkájának s így a tanítói munkakörnek is van egy olyan *szempontja*, amelyet nem lehet elhanyagolni. Ez pedig az hogy a tanító és tanár tulajdonképpen *épp úgy az Ige szolgálója, mint a lelkész*. Nemcsak az ismeretanyag átadását kell végeznie, még nem is csak a nevelés munkáját, annak világi értelmében, hanem a gyermekek számára bizonyosságot kell tennie arról az Igéről, aminek hirdetése rá van bízva. Azt az ismeretanyagot és azt az egész nevelési célt, amelynek átadása és szolgálata reá vár, s amelyet, mint a közoktatás legfőbb irányítója, az állam szabályoz legfelsőbb fokon, neki az Ige világosságánál kell néznie s meg kell látni, hogy akkor szolgálja igazán a keresztyén nevelés ügyét, ha ez a „keresztyénség” munkájában nemcsak jelszó, hanem olyan fundamentum, amire egész munkáját építi.

Éppen azért a tanítói munkakör az egyházban olyan helyet tölt be, amelyet *mással nem lehetne betölteni*. Csak ez biztosítja, hogy az egyház ifjú tagjai nemcsak az Ige gyülekezeti és pásztori hirdetésében részesülnek, hanem megszerzik azt a szempontot is, amelyből a világ és a saját életük kérdéseit nézniük kell, hogy műveltségük által alkalmasabbakká válnak Isten szolgálatára, hogy a különféle emberi felfogásokat meg tudják Isten Igéje fényénél itélni és vizsgálni, hogy az egyház a maga ifjú tagjait rendszeres keresztyén nevelésben részesítheti, s ezen túl, vannak az egyháznak olyan munkásai, akiknek sajátos feladatuk éppen a kultúra kérdésével kapcsolatban tisztázni az evangélium tanítását. A tanítói munkakör tehát ma egyházunkban túlmegy azon, hogy csupán az Ige magyarázatával foglalkozzék, illetőleg ezt a magyarázatot kiterjeszti mindazon kérdésekre, amelyek az emberi művelődés munkájával kapcsolatosak. A tanári és tanítói képzés, amely éppen a nevelés és tanítás sajátos feladatait tartja szem előtt és arra készíti fel a hallgatókat, lehetőséget nyújt ezeknek arra, hogy *az egyház nevelői munkájával, és pedig nemcsak az iskolában, hanem az iskolán kívül is, foglalkozzanak*, azt irányítsák, abban a tiszta evangélium érvényesítése felett őrködjenek. Természetesen ez csak úgy lehetséges, ha az illetők saját maguk meglátják azt a különbséget, ami a világi nevelés és keresztyén nevelés között fennáll.

A mai viszonyok között a tanári és tanítói munkának *különösen nagy tere* nyílik. Az állam és a társadalom meglátta, hogy ezzel lehet az ifjú nemzedéket irányítani, ezzel lehet nekik átadni azt a szellemet, amelyben az állam és társadalom élni és dolgozni akar, úgy, hogy sok ponton a tanítás és nevelés munkája egyenesen propagandaeszközzé lett olyan mozgalmak kezében, amelyek befolyást akarnak ezzel a közösségre gyakorolni. A keresztyén nevelők feladata, hogy a munkájukat úgy végezzék, hogy az igazi keresztyén szellemű nevelés biztosítva legyen. Természetes, hogy ehhez a munkához elsősorban a saját maguk lelki előkészülete szükséges. Szükséges, hogy a református tanár és tanító, éppen úgy, mint a lelkipásztor, egyháza hívő és öntudatos tagja legyen,

magát nemcsak a saját szaktudománya, munkájának módszere, hanem a mindezeknek alapot nyújtó Ige tanulmányozásában is képezze, hogy így ismerje azt a szempontot, amiből a maga munkáját és szaktudományát is néznie kell. A tanárok és tanítók képzésénél az egyháznak erre a feladatra tekintettel kell lennie, mert ha nem szabad lelkipásztornak kikerülnie olyannak, aki Isten Igéjét nem gyakorolja, éppenúgy nem szabad a keresztyén nevelés munkájába állítani azt, aki személyes életében az Isten Igéje iránt közömbös. És ugyanúgy, mint a lelkipásztornál, itt is a gondoskodni kell arról, hogy erre, a lelkiekben való gyarapodásra később is legyen alkalma.

A *gyülekezetben* a tanár és tanító éppúgy szolgálja az Igét, mint a lelkipásztor csak más munkakörben. Ezért szükséges, hogy ne érezhesse azt, hogy az ő munkáját csak másodrendűnek tekintik, hanem mint munkatárs vehessen részt a gyülekezet egész munkájában. Elsősorban a saját egyéni munkaköre nyújt itt lehetőségeket, ha a reá bízott gyermekeket nemcsak tanítja, hanem azok igazi nevelését is végezni akarja. Alkalma nyílik a gyermekek figyelemmel kísérésére, különösen akkor, ha nemcsak az iskolában találkozik velük, hanem szüleik házában is. A gyermekek pásztori látogatása, otthonukban való felkeresése sokszor megismertet vele olyan körülményeket, amelyekből a gyermeket jobban meg lehet érteni, közelebb hozza őket hozzája, megvilágítja azokat a bajokat, nehézségeket, amelyek a gyermeket otthon körülveszik, lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermekre hatást gyakoroljon, akkor is, amikor az az iskolai hatásokat visszautasítja. A szülőket, akik általában az iskolát és tanítót meg szokták becsülni, meggyőzheti az Isten szolgálatában álló műveltség értékről, irányíthatja a gyermek otthoni nevelését, sőt a szülők életére is nyújthat támogatást, ami azután a gyermekben is meg fog látszani. Ha a hívek látják, hogy az Ige szolgálatának fontosságát nemcsak a lelkipásztor hangoztatja, ha rajta kívül mástól, a tanítótól is kapnak bátorító, vigasztaló szót, irányítást, meggyőződnek róla, hogy amit a lelkipásztor mond, nemcsak az ő véleménye, hanem másoké is. Bár a tanító az iskolán kívüli munkában, különösen a *missziói munkában*, egész napi iskolai elfoglaltsága miatt nehezen vehet részt, sőt vitatható is, hogy nem helyesebb-e, ha ezeket nem ő végzi, alkalma nyílik arra, hogy támogassa ezt a munkát, a gyermekpásztoráció, az ifjúság gondozása munkájában segítsen, ebben tapasztalatait és tanulmányait a lelkipásztor kérhesse, s ezzel az egész nevelésnek a gyülekezetben egységes irányítást szabhassanak. Az *egyházközség vezetésében* is van része a tanárnak és tanítónak. Nemcsak úgy végezheti ezt, hogy, mint egyházi törvényeink rendelik, a presbitériumban s más egyházi hatóságokban résztvesz, hanem ezenkívül úgy is, hogy az egyház életének kérdéseit ő is számontartja, azt a lelkipásztorral együtt megbeszéleik, a szükségeket és lehetőségeket feltárják, az orvoslásáról együtt gondoskodnak. Nem szabad elfelejteni, hogy a tanár és tanító munkájára, személyiségére, képzettségére az Ige szolgálatában szükség van és azt nélkülözni nem lehet.

Ezért fontos, hogy a lelkipásztor, valamint a tanár és tanító a gyülekezetben *együttműködjék*. Egyházi életünk egyik legsúlyosabb veszedelme, amelynél nem vigasztaló az, hogy más egyházakban is megtalálható, ha a lelkipásztor ezekkel a munkatársaival rossz viszonyban van, ha közöttük versengés, visszavonás, vagy éppen gyűlölködés uralkodik, s ebből kifolyólag abban a munkában, amelyre tulajdonképpen egyformán vannak hivatva s amelyért egyformán felelősek, nem tudnak együtt dolgozni. Holott egyiknek sem szabad elfelejteni, hogy nem csak a másik, hanem ő is éppenúgy felelős Isten előtt azért, hogy abban a gyülekezetben az Ige szolgálata Isten akarata szerint tisztán folytassék. Akármilyen is ennek az oka, mint ahogyan sokféleképpen és sok ízben vizsgálták már ezt és találták ennek okát a képzés különbözőségétől kezdve a fizetés különbségéig, a társadalmi ellentétektől kezdve a lelki alkat ellentétéig, a munkakör elhatárolatlanságában, vagy annak sajátosságában, — kétségtelen, hogy egyházunk egyik olyan betegsége ez, amelynek megszüntetésével és orvoslásával, a megbékélt és Isten szolgálatát együtt végző lelkek által, hatalmas lehetőségek nyílnának meg, és a viszálykodásból rengeteg erő szabadulna fel. Ha a lelkipásztor tudja a tanítót igazán munkatársának tekinteni, s tud vele szemben, bár a törvény őt bizza meg az iskola felügyeletével is, úgy viselkedni, hogy ebből a másik fél ne uralkodási vágyat olvasson ki, ha tud, mint másoknak és mint saját magának is köteles, pásztorra lenni annak is, aki mellette dolgozik, ha tudna melléje állani a munkában és segíteni azt; ha a tanító tudná a lelkipásztort nemcsak főnöknek, hanem munkatársának nézni, munkáját nem az egész munkától függetlenül, hanem annak egységében tekinteni, s lelkén viselni igazán az Ige szolgálatát az egész gyülekezetben, ha függetleníteni tudná magát attól, hogy esetleges félreértések vagy véleménykülönbségek miatt éket engedjen verni kettőjük közé; s ha mindkettő tudna elég alázatosan Isten szolgája lenni, — akkor ez az ellentét kiegyenlíthető lenne. Vagyis, ez azt mutatja, hogy ez a két munkaerő *egy helyen találkozhatik, Isten Igéje és az imádság gyakorlatában*, mert ez az Ige az, ami régen is egyé tette, most is egyé teszi „a két nemzetiséget”, amelynek világában nincs, nemcsak „zsidó, sem görög”, hanem nincs külön lelkipásztor, sem tanító, hanem mindnyájan egyek a Krisztusban. A lelkipásztorok és tanítók közös találkozása az Ige mellett, a theologiai hallgatók és tanítóielöltek közös találkozása és az Ige feletti közös beszélgetés, a keresztyén élet és az egyház kérdéseinek együttes megbeszélése, sokat javíthatna ezen a nehézségen és megadhatná egyházunknak azt, hogy együtt dolgozhatnának benne azok, akiket egy munkára, egy közösségben, ugyanaz az Ur, a különböző területű, de ugyanazon szolgálat Ura hívott el.

*

IRODALOM: *Ravasz L.*: A református tanító hivatása. Legyen világosság. Budapest. IV. kötet 429. l. *U. a.* Van-e szükség református tanítóra? *U. o.* 440. l. *Imre L.*: A tanár és tanító az egyházban. Az Ut XIX. évf.

42. A presbiterek

Itt nem a presbiteri tiszt kérdésével akarunk annak egyházi jogi vonatkozásaiban foglalkozni, nem is arról beszélünk, hogy általában a presbiter hogyan vehet részt a gyülekezet munkájában, és gondozásában, hanem arról, mi ma a *presbiter helyzete* az egyházban, milyen feladatok állanak előtte és hogyan kell a presbitereket ezekre a feladatokra elkészíteni.

a) Mégis meg kell állapítani legelőször azt, hogy a presbiterek munkaköre az egyházunk szervezetébe *szorosán és szervesen be van építve*. Az egyházi törvények szerint minden szervezett egyházközségi típusnak lehet presbitériuma, tehát olyan szerve, amely az egyházközség ügyeit testület formájában intézi. Tulajdonképpen a szervezett egyházközségi élet ott kezdődik, ahol egy ilyen testület fennállhat s ahol az Ige szolgálatában nemcsak a lelkipásztor, hanem maga a gyülekezet, választott szerve, a presbitérium által is, résztvesz. Ennek az a nagy jelentősége van, hogy azt a gondolatot domborítja ki, ami a református egyházfelfogásból következik, hogy az *Ige szolgálat*a nem egy ember, nem a lelkipásztor feladata, hanem a *gyülekezeté*, amelynek szervezett alakja egy testület vezetése alatt működik.⁹⁰ Nemcsak a lelkipásztor, nemcsak a presbitérium, hanem az egész egyházközség, illetőleg annak lelki formája, a gyülekezet felelős azért, hogy azon a helyen az Ige szolgálata megfelelő módon folyék. Viszont a presbitérium nemcsak egy végrehajtó szerve az egyházközségnek, hanem az a testület, amely annak nevében és megbízásából, mint általa választott tagokból álló szerv, az egyházközség összes ügyeit vezeti, csak némely esetben lévén feladata, hogy magát a hívek összességét megkérdesse. Ez az önálló hatáskör szintén egyik jellegzetessége a református egyházszervezetnek, mert benne két dolog nyer kifejezést: az egyik, hogy *a hívek nem mindig közvetlenül*, hanem legtöbbször képviselő útján döntenek az egyházközség élete kérdéseiben, másodsor, hogy a presbitérium alapjában véve *az egész gyülekezetet személyesíti*, tehát annak akarata ellenére nem dönthet az Ige szolgálatában. Az első az ú. n. demokrácia, a második az ú. n. arisztokrácia egyformán nem református elve ellen tiltakozik s helyébe Isten gyermekeinek felelős módon választott és felelősséget hordozó tagjai testülete munkáját állítja be.

Másodsor meg kell állapítani azt is, hogy a presbitérium és a presbiterek munkája *túlmegy az egyházközség igazgatásának* s főleg anyagi ügyei igazgatásának területén, amire szintén az egyházi törvényeink világosan tartalmazznak utasításokat, hanem

⁹⁰ Az E. T. I. t.-c. 22. §-a az egyházközség, 74. §-a a presbitérium kötelességei közé sorolja azon feladatokat, amelyek az ige hirdetése, a sákramentumok kiszolgáltatása, a hívek lelkigondozása, tanítása, az egyházfegyelem fenntartása, a szegények, árvák, elhagyottak és betegek gondviselése tekintetében az Isten anyaszentegyházára várna; amely feladatok végzésénél a jó rendre való felügyelet a presbitériumot illeti.

feladatuk az *Ige szolgálatára* irányul. Ez szintén a református felfogásból keletkező gondolat, amely nem ismer egyetlen tisztelet sem az egyházban, amely csak anyagi, vagy csak igazgatási dolgokkal lehetne elfoglalva, hanem mindenütt, az egyház lényegének megfelelőleg annak a munkakörnek kapcsolata van az Ige szolgálataival. Az, hogy az egyházközség vezetőit, a bibliai szóhasználatot átvéve presbitereknek és nem pl. igazgatóknak, vagy választmányoknak, vagy püspököknek hívják, amely mind csak a felügyelet, igazgatás munkáját fejezné ki, magában foglalja, hogy a hitben idősebbek testülete a presbitérium, akik a szolgálat minden formájában és ágában részt kell, hogy vegyenek. Még jobban megvilágítja ezt a feladatot az, ahogyan különböző bibliai helyek a presbiterek feladatait körvonalazzák.⁹¹ Ez megint folyik az egyház református felfogásából, abból, hogy az a Krisztusban elválasztottak közössége, amelynek egyetlen feladata az Ige hirdetése s annak való engedelmesség előmozdítása. A pásztoráció munkájához tartozik most annak körvonalazása, hogyan kell a presbitereket erre a szolgálatra felhasználni, hogyan lehet biztosítani, nemcsak elvben, hanem kivitelben is azt, hogy az Ige szolgálata valóban ne csak a lelkipásztorának, hanem az egyházközséget vezető presbitereknek a munkája is legyen s hogyan lehet meggátolni, hogy a presbiterek a maguk hivatását csak a lelkipásztor munkájának külső támogatásában, sokszor egyenesen csak annak felügyeletében, vagy éppen akadályozásában keressék.

Mindenesetre ennek a két gondolatnak: *a presbitérium felelősségének és szolgálatának* kiemelése különösen fontos egyházunkban éppen ma, amikor az Ige szolgálatának csak lelkipásztori feladat gyanánt való odaállítása, a hitnek és a hit kérdéseinek csak a lelki életre való korlátozása azzal a veszedelemmel fenyeget, hogy maga a való élet, a maga mindennapi kérdéseivel távolmarad Isten Igéjétől s mikor Istennek az egész életre való igényét emberi igényekkel és szempontokkal törekszenek kitolni a központból. Amint az eddigiekben láttuk, hogy az egyháznak a mai élet kérdéseire kell hirdetnie Isten akaratát, itt látjuk, hogy ennek a szolgálatnak abban is tekintetbe kell vennie a mai életet, hogy az egész egyházat igyekezze minden tagjában ennek a szolgálatnak végzésére felkészíteni.

b) Az előbbiekből következik, hogy ma egyházunkban a presbiterek munkájára sokkal nagyobb szükség van, mint eddig s *szélesebb körben* kell ezt a munkát igénybevenni. Különösen az teszi ezt szükségessé, hogy minden egyház növeli és mozgósítja a maga nem lelkészi képesítésű tagjait, mert csak azzal, hogy az egyháznak lehetőleg minél több tagja vegyen részt az egyház munkájában, tudja elvégezni feladatát s tudja a maga szellemével áthatni a közéletet. Ezt a jelenséget, amely a római egyházban is a laikus-apostolkodás gondolatát váltotta ki, határozottan protestáns, reformátori gondolatnak kell tartanunk, de azzal a magyarázat-

⁹¹ I. Pét. 5:1—4, Csel. 20:28. főképen.

tal s abban az értelemben, hogy az egyház tagjaira is éppenugy vár az Ige szolgálatának kötelezettsége, csak más formában, mint a lekipásztorokra.

Legfeltűnőbb a presbiterekre váró kötelességek közül, noha nem a legmélyebb az a feladat, amely az *egyház külső kereteinek védelme* tekintetében állít eléjük kötelességeket. A mi egyházunk ma egy harcban áll, sajnos, sokszor nem az Ige ellenségével, hanem annak e világban ellentéteket és visszavonást szító hatalmával, s ebben a harcban, bár az egyház belső élete nem ettől, vagy nem csak ettől függ, a külső védelemre is kell gondolnunk. Ez a külső védekezés, elsősorban a református egyházhoz való tartozás bátor megvallása, azután az egyház munkájának külső támogatása, öntudatos védelmezése mindenütt, ahol az egyház súlyának, tekintélyének, intézményeinek, munkalehetőségeinek megvédelmezéséről s azok továbbfejlesztése kötelezettségéről van szó, elsősorban a presbiterekre hárít feladatokat. De ezen belül a védelem igazában belső s az egyház életének a mélyében folyik le. Az egyházközség tagjainak összetartása az Ige és annak szolgálata körül, az igehirdetés alkalmainak felhasználására való indításuk, az egyház belső rendjéhez való alkalmazkodás, s ezekben a munkákban a lekipásztor támogatása, szintén olyan kötelessége a presbitereknek, amelyek ma fontosabbak, mint bármikor. Csak egy ilyen belső védelemből származhatik az igazi külső védekezés s ez az előbbi nélkül hiábavaló. A presbiternek tehát ott kell állania a maga egyháza mellett, mint annak őrállója, nemcsak belső kérdései intézésében, hanem akkor is, mikor kívülről jövő, ellentétes felfogások vagy törekvések akarják az egyház munkáját megbénítani vagy megerőtleníteni.

Hogy azonban ezt végezhesse, szükséges az is, hogy a presbiter ne csak *külső kapcsolatban* álljon az egyházával, ne csak úgy nézze azt, mint egy olyan társadalmi közösségi formát, amelybe beletartozik s amelyet így védelmezni is köteles, hanem egész lélekkel és hittel álljon amellett, amit az egyház hirdet, azaz Isten Igéje és az ő ügye mellett. Ma tehát még kevésbbé nélkülözhetjük az olyan presbitereket, akik személyes hitükkel és keresztyén életükkel tesznek vallást az ügy mellett, amelyet egyházuk szolgál. Ma már vannak örvendetes jelei annak, hogy a presbitereinktől ez a gondolat sem idegen, bár még nagyrészt kivételnek lehet tekinteni az olyan presbitert, aki ezt teljes mértékben gyakorolja is. Pedig az egyház igazi védelme akár külső, akár belső életvilvánulásában, csak egy ilven magatartástól várható, s még mindig küzd egyházunk azzal a képtelen és visszás helyzettel, hogy bár mi a Bibliát tartjuk a hit és élet egyetlen zsinórmértékének, az egyház világi tagjai felnőhetnek úgy és tisztségre juthatnak az egyházban, anélkül hogy a Bibliát magát személyes életükben ilyen zsinórmérték gyanánt elismernék, vagy ha el is ismerik elvileg, azt használnák. Kétségtelen, hogy egyházunk tagjai ebben a tekintetben nagyon sokkal hátramaradnak, a hitfelfogásuk és magatartásuk felől nagyon tájékozott, nagyon felkészült, a szükséges is-

mereti anyaggal alaposan ellátott többi egyházak és szekták tagjai mögött, és a református ember sokszor árul el megdöbbenő tudatlanságot és sokszor tanúsít az evangéliummal és egyháza hitvallásával megdöbbenő ellentétben álló magatartást bizonyos kérdésekben, még akkor is, ha presbiter.

Azért ma különösen fontos, hogy olyan presbitereink legyenek, akik nemcsak külső formájában tudják védelmezni az egyházat s nemcsak külső kérdésekben tudnak abban dolgozni, hanem akik megértik, hogy az egyháznak a Krisztus ügyének védelme és szolgálata a fő kötelessége s elsősorban saját maguk életében igyekeznek ezt az ügyet szolgálni. Akik a lelkipásztort nem úgy nézik, mint akinek egyedül feladata az egyház lelki munkájának vezetése, hanem ebben a munkában saját maguk is résztvesznek. Ezzel megszűnhetik az a nem református gondolkodás, amely a lelkészekben az egyházban egy külön rendet, a lelkipásztori munkában valami kényelmes tétlenséget, az igehirdetésben a napi élettől távoleső és felesleges dolgokról szóító beszédet, az egyház munkájában, misszióban stb. kegyes de haszontalan szórakozást lát.

Különösen fontos feladat gyanánt vár ma a presbiterekre az, hogy az egyház *belső életének kialakításában*, és pedig különösen *tagjai öntudatososságra való nevelésében segítsenek*. Ide tartozik elsősorban az egyház tagjai között a református öntudat szolgálata a *reverzális* kérdésében. Ebben a dologban a lelkipásztor munkája egyedül szinte teljesen kilátástalan, ha nincsenek az egyházközségnek olyan presbiterei, akik, mielőtt még egy-egy családban ez a kérdés elmérgesedik vagy végleges döntésre megérett, hogy mit követel tőle az egyháza és hite. A legtöbb kudarc ebben azért éri az egyházat, mert mikor a kérdés a lelkipásztor tudomáott nem állanak és nem tájékoztatják az illető egyháztagot arról, den beavatkozás csak háborúságot és zavart kelt. Ezért van, hogy rendszeren a református lelkipásztor szerepel úgy, mint aki a békeséget megzavarja s nem az, aki ezt már azelőtt megtette. Ha azonban a presbiter figyelni az eseményeket, módja nyílik rá, hogy mielőtt még a döntés megtörténne, vagy ő, vagy a lelkipásztor, irányítólag tudjon beavatkozni a kérdésbe.

Ugyancsak ennek a belső, öntudatosító szolgálatnak egyik területe az *egyház munkája iránti érdeklődés és annak támogatása*. Ma egyházi munkáink legnagyobb része már ismerős a presbiterek között, a baj azonban az, hogy ezeket sokszor nem azok belső oldaláról, nem mint az Ige szolgálatát nézik, és becsülik, hanem külső, társadalmi szempontok alá rendelik. Ennek következménye magára a munkára nézve, hogy az is eltolódik társadalmi területre, elveszti a mélységét, nagyvonalúvá és mutatványossá akar lenni. Sok keresztyén és református szellemű mozgalomnak is itt van a súlyos betegsége, hogy külsőségekben, tömegeket mozgató erőben, reklámszerűségben, demonstratív megmozdulásokban igyekszik kiélni magát s bensősége, mélysége ezért elvész. A presbiterek közül azoknak, akiknek az Ige igazi szolgálata iránt való felelősségük felébredt, ezeknek a munkáknak vezetésében irá-

nyítólag kell befolyjniok s igyekezniök kell, hogy a maguk súlyával másokat is ezen munkák helyes vezetésére és támogatására indítsanak.

c) A presbitereknek ezekre és még sok, itt nem részletezhető feladatra való *felkészítése* az egyház feladata. A presbiter nem uralkodó az egyház felett, nem hivatalnok, aki azért van, hogy ellenőrizze a munkát, hanem őrálló, akinek éppen úgy ott kell állania a munkában, mint a lelkipásztornak. A presbiter maga is hallgatója az Igének és szolgálja annak. De mivel ez a szolgálat különösen felelősséggel hárul reá, neki erre fel kell készülnie. A lelkipásztor a presbitereknek is pásztora, ezek is hallgatják az Igét s az nekik is szól. Rájuk is gondot kell viselni, az ő életüket is táplálni kell az Ige edelével, nem mondhatják, hogy ők már készen vannak, nekik már semmire sincs szükségük.

A presbiterek ezen gondozása elsősorban abban a *személyes kapcsolatban* történhetik, amelyben mint az egyházközség vezetőinek, a lelkipásztorral állaniok kell. Az egyház külső és belső kérdéseit gyakran kell nemcsak gyűléseken, hanem személyes beszélgetésben is velük megtárgyalni, saját életük nehézségeit együtt vinni Isten elé, olyan közös bibliaórák és közös imádság alkalmain, amikor csak a presbiterek vannak jelen. Ezek a megbeszélések, az Ige alapján való meglátása a kérdéseknek, olyan közöset tud teremteni az egyház vezetői között, amelyből sokkal nagyobb erő és tágabb kitekintés származik az egész munkára. Nemcsak a lelkipásztoroknak, de a presbitereknek is szükségük van rá, hogy Isten Igéjével együtt foglalkozzanak, hogy éppen azokat a kérdéseket, amelyek az ő munkájukban felmerülnek, a hívek lelkigondozásának kérdéseit, az Ige világosságában megbeszéljék.

Különösen alkalmas eszköz a presbiterek együttes találkozására a *presbiteri konferenciák tartása*. Amint egy iskola vezetésében résztvevő tanítóknak és tanároknak szükséges időnként a munka módszerét és menetét megtárgyaló megbeszéléseket tartaniok, úgy szükséges az is, hogy a presbiterek, mint az egyházközség vezetői ilyeneken együtt találkozzanak. Ekkor már nem csak az Ige magyarázata történik, hanem elszámolása azoknak a nehézségeknek, amiket munkájukban találnak, egyes esetek megbeszélése, a munka különböző ágairól, módszeréről folytatott tanácskozás. Ezek a presbiteri konferenciák más egyházközségekkel együtt is rendezhetők. Vannak vidékeknek, egyházmegyéknek sajátos lelki kérdései, amelyek együttes megbeszélése szükséges. A presbiteri konferenciák sem lehetnek természetesen az Ige hirdetése nélkül, de emellett a sajátos alkalm szerű kérdések is felveendőek ide. Szükséges gondoskodni az ilyen alkalmakkor arról is, hogy a presbiterek tájékozódást kapjanak az egész egyház helyzetéről, az abban felmerült kérdésekről, hogy a maguk gyülekezete munkáját az egésznek távlatában láthassák. Az ilyen összejövetelen nemcsak egymás tapasztalataiból meríthetnek erőt és tájékozódást, hanem megláthatják azt is, hogy bizonyos kérdésekben milyen felfogást és magatartást kell a református presbiternek ta-

nusítani, hogy munkájában az Ige szerint járjon el. Ez tehát bizonyos önképző és továbbképző munkát is jelent, nem áll meg ott, hogy állandóan csak buzdítson és lelkesítsen, hanem tovább is megy ennél, a kérdésekbe való belemélyedés és azok részletezése munkájára.

Az egész anyaszentegyházban a presbiterek együttes nevelése, gondozása és munkájuk irányítása tekintetében az egyházkerületekben tartott presbiteri konferenciákon kívül az *Országos Református Presbiteri Szövetség* tesz nagy szolgálatokat. Ennek a munkája különösen azért fontos és előmozdítandó, mert elősegíti azt a közösséget, ami a lelkipásztorok és presbiterek között az egész egyház, de a presbiterek között is létesülhet. Megéretteti, hogy az a feladat, ami rájuk vár, tulajdonképpen egy és ugyanaz, minden gyülekezetben, hogy ugyanaz a szellem is, amelyben dolgozniok kell, s a távoleső, egyedülálló kis gyülekezet presbitereit bekapcsolja abba a nagy lelki közösségbe, amelyet az egész anyaszentegyház vezetőinek nagy serege alkot. Ezzel a kapcsolattal az egész egyház közössége új erőt nyer és munkája megelevenedik.

*

IRODALOM: *Domján J.*: A magyar református presbiter. Budapest, 1941. *Imre L.*: A református presbiter kis kátéja. Kolozsvár 1929. VI. kiadás.

43. A diakonusok és diakonisszák

Bár ez a munka a mi egyházunk gyülekezeteibe még mindig csak szórványos helyen és módon van beállítva, ha az egyház munkásairól beszélünk s arról, mi ma ezeknek helyük és feladatuk az egyház munkájában, nem mellőzhetjük, hogy a diakonusok és diakonisszák munkakörére is néhány utalást ne tegyünk. Anélkül, hogy a diakoniáról mint az egyház feladatáról részletesen beszélnénk, csak meg kell állapítani azt, hogy ez a munkakör is, mint az egyház minden munkája, az *Ige szolgálatához tartozik*. Amint egyik oldalon az Ige hirdetését végzi az egyház, különböző formákban és módokon; amint ennek az ígehirdetésnek külső formáit és lehetőségeit a maga szervezett élete fenntartásával az egyházkormányzásban és igazgatásban biztosítani igyekszik; a fegyelemben és fegyelmezésben pedig gondoskodni kíván arról, hogy tagjai között az Ige szerinti életet fenntartsa s az attól eltérőket a helyes útra visszavezesse; úgy a diakoniában végzi az egyház a szeretetmunkát, vagyis a Krisztus kegyelméről való bizonyosságtétel munkáját a szegények, betegek, elhagyottak, szenvedők s mindazok körében, akiket Krisztus az egyházra bízott. A diakonia munkája tehát az Ige szolgálatától elválaszthatatlan, annak cselekedettel, látható segítséggel való végzése. *Semmiféle világi jótékonyosság a diakonia munkáját nem teszi feleslegessé, sőt semmiféle világi jólét sem*, mert Krisztus szerint Isten akarata az, hogy szegények mindenkor legyenek velünk. Az egyház szeretetmunkája az *egyház hitéből* fakad, tehát azt emberi indulatból szár-

mazó intézmények és szervezetek soha úgy, ahogyan az egyház végzi, el nem végezhetik. Ezért erre a munkára s azokra, akik ezt a munkát Isten Igéje által megszabott és hitvallásaink által felismert kötelesség és sajátos munkakör gyanánt végzik, mindig szükség van az egyházban. Ha az egyház minden tagja gondoskodnék is saját magáról, ha anyagi szükség nem is merülne fel, a lelki szükség, amely, amíg a bűn alatt álló világban élünk, mindig fennáll közöttünk, nélkülözhetetlenné teszi ezt a munkát s ennek a szolgáltatnak végzésére hívnak. Az az egyház tehát, amelynek diakóniája nincs, nem igazi egyház, mert az Ige szolgáltatának ezt a fontos és nélkülözhetetlen oldalát elhanyagolja.

Eppen, mivel a diakonia az Ige szolgáltatának egyik része, természetes, hogy *az Igehirdetés alapján áll*. Csak olyan egyházban lehet diakonia, amelyben igehirdetés van s ez mindig megelőzi am azt. A diakonus és diakonissza is szolgálhat az Igével és szolgál is, akár betegeknek, akár szegényeknek, sőt munkája csak akkor igazán szolgálat, ha az Igével szolgál s nemcsak időleges és anyagi segítséget nyújt; de ez a szolgálat feltételezi a gyülekezetben való igehirdetést, annak alapján áll, azért lehetséges, mert van egy egyház, egy gyülekezet, amelyben hirdetik és hallgatják az Igét s így — a diakonia munkájában — engedelmeskednek neki. Ez a szolgálat tehát másodlagos az igehirdetés után, abból következik, nem lehet tehát sem olyan egyház, amely csak igehirdetést ismer, diakóniát nem, de olyan sem, amely csak diakóniát ismer, igehirdetést nem. Ezért minden keresztyén egyházi rend, már az újszövetségi is, a diakóniát az igehirdetőszolgálat után, mint annak következményét helyezte. Ezt azért fontos tudni, mert az egyház eltársadalmiasítására, munkájának külső, látható eredmények szerint való megítélésére irányuló törekvés azt a kísértést rejti magában, hogy az igehirdetést másodrangúnak állítják, mint „beszédet” a látható, eredményeket felmutató, „tettek” mögött, ami az egyháznak is, az Igének is helytelen felfogásából származik.

Egyházi törvényeink szabályozzák azt, hogy a diakonusok és diakonisszák *képzése* az egyetemes egyház feladata, valamint az egyház feladata az is, hogy őket megfelelő módon a munkára képesítse. Világos, hogy ennek a képzésnek az Ige magyarázatában és egyházunk hitvallásában való felkészítés mellett, olyannak kell lennie, hogy az megadja e munkásoknak azt a lelki előkészületet is, a munkájukhoz szükséges ismeretek nyújtása mellett, ami ezt a munkát valóban az Ige szolgálatává teheti. Ma, amikor egyházunkban ezeknek a munkásoknak képzését részben az egyház közvetlen hatáskörén kívül álló szervezetek és egyesületek végzik, viszont amikor egyházunk maga is látja a szükségét ilyen saját intézmények felállításának, két dolog az, amit figyelembe kell venni. Az egyik az, hogy a diakonia munkásainak képzésében az egyházi, református *hitvallási szellem érvényesítése nincsen feltétlenül ahhoz kötve*, hogy ezek az intézmények egyházi alapításúak legyenek, csak ahhoz, hogy magában a képzésben és különösen a képesítésben *az egyház döntő befolyást* gyakorolhasson. Mi-

vel az egyházat nem lehet azonosítani annak külső szerveivel, s mivel nem állíthatjuk azt, hogy a református szellemű munka csak az egyházi szervek által létesített intézményekben nyilvánulhat meg, — hiszen csak a felekezeti iskolákra kell gondolnunk, amelyekből, pedig az egyházhoz tartoznak, nagyon sokszor hiányzott éppen az a szellem, amit egy egyházi intézmény nem nélkülözhet, — tehát nem állíthatjuk, hogy maga az egyház hivatalos szerveiben, mindig hitelesen és teljesen képviseli az Isten Igéjét annak református magyarázata szerint, mert akkor azt kellene vallanunk, hogy az Ige objektivizálódott az egyházban — *az egyház elismerhet nem saját maga által alapított és fenntartott intézményeket is*, de csak annyiban, amennyiben az itt folyó munkára hivatalos szervei által *felügyeletet* gyakorolhat. Mivel a református egyház természetével együttjár, hogy tagjai, szervei, intézményei a kevésbbé lényeges kérdésekben nem ugyanazt a felfogást vallják, s a református egyház nem is akarja ezeket a felfogásokat egyformásítani, különbözőségüket nem tartja veszedelmesnek mindaddig, míg Isten Igéjével ellenkezésbe nem jutnak; az egyház felhasználhatja ezeknek a szervezeteknek vagy intézményeknek a munkáját úgy, hogy azt az Ige mértéke alá állítja s az egyház szolgálata körében közösségre igyekszik hozni.

A másik, amit figyelembe kell venni az egyháznak az a kötelezettsége, hogy a diakonia munkáját *saját intézmények létesítésével is* végezze, hogy tagjai közül minél többen legyenek olyanok, akik, mint diakonusok és diakonisszák, a szeretetmunkában résztvesznek. Ma még mindig ott állunk, hogy a diakonia az egyház tagjai legnagyobb részének köztudatába nem jutott bele, mutatja ezt az is, hogy kevesen vállalkoznak aránylag a diakonusi és diakonisszai munkára. Ezek számának növekedése nem propagandával, hanem a szeretetmunka lényegének és az ez iránti felelősség gondolatának terjesztésével érhető el, amihez előszörban az szükséges, hogy magukban a gyülekezetekben a Krisztus megváltó szeretetének hirdetése helyesen történjék és a gyülekezeti életben is gyakoroltassék.

A diakonia szolgálatára képesítettek *alkalmazása* már határozottan az egyház feladata, amint azt az egyházi törvények akár a gyülekezet, akár a felsőbb egyházi hatóságok által fenntartott intézményekre előírják. Ebben a kérdésben most itt különösen annak a gondolatnak akarunk kifejezést adni, hogy a diakonus és a diakonissza mindig bele kell, hogy tartozzék azok sorába, akik az Ige szolgálatát ott azon a helyen végzik, tehát *az egyház munkásai* közé. Bár különleges és sajátos munkára van kiképezve, nem alkothat külön rendet, hanem *be* kell vonni a gyülekezet, illetőleg az egész egyház munkaközösségébe, hogy munkája kapcsolódjék azokéhoz, akik az egész egyházban az Ige szolgálatát végzik. Egyházi törvényeink ezért megszabják ezek alkalmazásának feltételeit és módjait s ezekben mindig fontos dolog, hogy az egyház vezetői részéről ezek munkája mindig megfelelő támogatásban részesüljön.

A diakonus és diakonissza *szolgálatára* vonatkozólag kell még egy pár megjegyzést tennünk. Először azt, hogy az a munka, amit ez az egyházban végez, tulajdonképen *az egyház, a gyülekezet munkája*, a diakonus és diakonissza csak az, aki ezt a munkát mint megbízott vezeti. Magának a gyülekezetnek tudnia kell tehát, hogy nem valaki dolgozik helyette, hogy ő nem munkaadó, nem főnök, hanem tulajdonképen ő maga dolgozik s néki magának kell ezt a munkát végeznie. Ezért szükséges a gyülekezet köztudatába belevinni, hogy a munka iránti felelősséget nem háríthatja át senkire s ne gondolja, hogy az egyház bármilyen munkásának is átadhatja azt a gondot, amit saját magának a szegényekért és elhagyottakért hordoznia kell. Ezt úgy lehet elérni, ha a végzett munkát időnként a gyülekezettel ismertetjük, ha arra a gyülekezet áldozatkészségét és imádkozó közösségét igénybe vesszük s a nehézségek leküzdésébe azt is bevonjuk. Ezenkívül a szolgálatot végző mellé jó beosztani a gyülekezet tagjaiból is olyanokat, akik erre a munkára alkalmasak.

Másik oldalon szükséges magukat ezeket *a munkásokat is belevonni az egyház és a gyülekezet életébe*, hogy a munka specializáltságával gyakran együttjáró egyoldalúságtól, amely miatt sokszor az illető csak a saját munkáját látja s csak annak a fontosságát veszi észre, megszabaduljon. Ezek a munkások nem lehetnek ugyan hivatalból tagjai a presbitériumnak, ahol a gyülekezet életének tulajdonképeni vezetése folyik, de alkalmat kereshetünk arra, hogy az összes gyülekezeti munkásokkal tartott időnkénti értekezleteken, ahol a munka minden ágáról megbeszélést folytatunk s azok irányítására a szükséges indításokat megadjuk, ezek jelen legyenek s így a munka egységének és közösségének tényét megérezzék.

*

IRODALOM: *Kálvin*: *Institució* IV. 3., 4., 5. *Ravasz L.*: Tudnivalók a diakonissza-ügyről. Isten rostájában. Bp. 1941. III. k. 473. l. *Joó Sándor*: A református diakonátus. Budapest 1939. *Borbáth D.*: A diakonia missziói oldala. Az *Ut.* XIX. évf.

44. A laikus munkások az egyházban és a gyülekezetben

Ebben a fejezetben szólanunk kell az egyház olyan munkásairól, akiket laikus munkásoknak nevezhetünk, vagyis akik az egyház tagjai közül nem állandó jelleggel és nem is javadalmazás mellett, hanem önként, Isten ügye iránti szeretetből, időlegesen végeznek bizonyos munkát az egyházban és a gyülekezetben. Egyházi törvényünk a diakonusok és diakonisszák mellett említést tesz az iratterjesztőről, akit az egyházkerület, egyházmegye vagy egyházközség alkalmazhat a presbitérium, illetve a felsőbb hatóságok felügyelete alatt. Ilyen laikus munkás azonban lehet más is, lehet olyan, aki vasárnapi iskolát vezet, vagy az ifjúsággal foglalkozik, lehet, amilyenről a törvény szintén rendelkezik, a sze-

gények gondnoka stb. Az egyházban folyó munka szempontjából fontos, hogy *minél több* ilyen munkás álljon rendelkezésre, és pedig azokon kívül, akik mint az egyház tisztviselői, rendes javadalmazásban részesülnek és megszabott eljárások alapján alkalmaztatnak, olyanok is, akik önként vállalnak valamilyen munkát az egyházban s akiknek képzése és képesítése nincsen olyan szigorú szabályokhoz kötve. Az, hogy az egyházban, vagy egy gyülekezetben fokozódik a munka nagysága, előáll a szükség, hogy minél több munkása legyen, megnövekednek a munkaalkalmak, ez tulajdonképpen *Isten kegyelmének jele*, mert azt mutatja, hogy Isten abban az egyházban újabb és újabb lehetőségeket akar adni az ő Igéje szolgálatára. Ezzel szemben a munkalehetőségek elzáródása, a munkára vállalkozó egyháztagek számának csökkenése, mindig azt mutatja, hogy az egyház által hirdetett evangélium iránt csökken a felelősség, hogy mind kevesebben akarnak abban résztvenni s így az egyház munkaköre összehúzódik és erőtlenedik. Ma református egyházunkban a munkára vállalkozók számának növekedése, az, hogy mind szélesebb körben mutatkoznak meg a feladatok, úgy, hogy azokat az egyház hivatalos vezetői saját maguk nem tudják ellátni, határozottan jele annak, hogy Isten ezt az egyházat nem akarja elhagyni, hanem újabb feladatokkal látja el.

Szükséges tehát, hogy a lekipásztor *minél több olyan egyháztageot nyerjen meg*, akik az egyház munkájában neki segítsenek, s az egyes munkakörökben önállóan is dolgozhassanak. Meg kell természetesen különböztetnünk az ilyen, laikus munkásokat azoktól, akik hivatásszerűleg folytatnak az egyházban valami munkát, így meg kell különböztetni a lekipásztori és tanítói munkakörtől. A kettő között az a különbség áll fenn, hogy a lekipásztor és tanító megfelelő tudományos előképzettség alapján, ezáltal nyert képesítéssel és állandó munka gyanánt végzik feladatukat, mindkettő munkája az Ige szolgálata a gyülekezeti igehirdetés és a nevelés munkájában. A laikus munkások kisebb kiképzést nyernek, képzésük a diakonia munkásainál is elemibb, munkájukat a lekipásztor irányítása mellett végzik, önállóan az Igét nem hirdetik, nem magyarázzák, hanem *annak az igehirdetésnek és igemagyarázatnak alapján dolgoznak, amit a lekipásztor végez*. Feladatuk az Igének az igehirdetésben és hitvallásban adott magyarázata szerint adni tovább a tanítást abban a körben, amelyben dolgoznak.

Azok a *munkakörök*, amelyekben a laikus munkások a gyülekezetben felhasználhatók, a következők: elsősorban az, amit már az egyházi törvények is megneveznek, az iratterjesztés munkája, amelyben fontos az, hogy az iratterjesztő, főleg pedig bibliaterjesztő, fel legyen készítve arra, hogy munkáját az Ige szolgálata szempontja alatt nézze, tudatában legyen annak, hogy munkájával az Ige hirdetését segíti, ismerje a Bibliát, a terjesztésére reá-bízott iratokat, igyekezzék azokat ne üzleti érdekből, hanem az ügy iránti szeretetből terjesztetni s munkájában alkalmazkodjék az egyház egységes munkájához. De ezenkívül fontos szolgálato-

kat végezhet a gyülekezetben az olyan egyháztag, aki vasárnapi iskolai, ifjúsági munka végzésére vállalkozik, az evangélizációban segédkezik, esetleg pásztori munkában van a lelkipásztor segítségére, bibliaórát vezet stb. Ezek rendes napi elfoglaltságukon és foglalkozásukon kívüli időben állanak az egyház munkájának szolgálatában, de arra kell törekedni, hogy azt a munkát, ami saját óhajításukra rájuk van bízva, hűségesen és alaposan elvégezzék. Mint az egyház tagjai, sokkal könnyebben és közelebb tudnak odajutni a lelkekhez, nem áll fenn velük szemben sok olyan előítélet, amitől a lelkipásztor személye tekintetében a gyülekezet nem tud szabadulni, mintegy az egyház olyan munkaeszközei, akik sokkal közvetlenebbül és személyesebben szolgálhatják Krisztus ügyét, mint az, akinek ez hivatása. Igyekeznünk kell, hogy rendelkezhessenek mindazzal az ismerettel és lelki felkészültséggel, ami munkájukat áldásossá teheti.

Kik *alkalmasok* erre a munkára és hogyan kell *előkészíteni* őket? A lelkipásztor legtermészetesebb munkatársai, a presbitereken s más egyházi tisztviselőkön kívül, a *családjából* kerülnek ki. Ha a lelkipásztor felesége, gyermekei, igazán meglátják azt a munkát, amit annak végeznie kell, s ha az ebben való segítségre adományuk van, lehetetlenség, hogy ne segítsenek örömmel és önként Isten szolgálatában. Egy női bibliakör, amit a lelkipásztor felesége, leányegyesület, vagy fiúbibliakör, vagy vasárnapi iskola, amit leánya, vagy fia vezet, sokkal áldásosabb, mintha mindezt maga a lelkipásztor végzi. De, ha ezek nem tudják vállalni, vagy ezeken kívül is, a gyülekezet tagjai között lehetnek olyanok, akik erre a munkára alkalmasok, és vállalkoznak. Ezek előkészítése egyrészt a gyülekezetben történik, de másrészt az egyetemes egyház feladata. A *gyülekezetben* történik ezek kiválogatása, arravalóságuk megfigyelése s az a lelki képzés, ami őket a munka komoly vállalására felkészíti. A munkába való bevezetés, bizonyos önálló feladatokkal való megbízás, a munka iránti felelősség felelősségteljesítése, a személyes keresztyén élet gyakorlatába való indítás, amelyek nélkül nem vehet senki részt a munkában, a gyülekezetben történik és a lelkipásztor feladata. Viszont az *egyetemes egyház* kötelessége megszabni azt, miben kell tájékozottnak lennie annak, aki vasárnapi iskolát, bibliakört, stb. akar vezetni. Ezt az ismeretanyagot legjobb egységesen megállapítani, és pedig úgy, hogy abban a Biblia, az egyház történetének, hitvallásának ismerete mellett a munka módszerének kérdései is szerepeljenek. Az anyagnak nem annyira nagy általános, vagy tudományos részletességgel kell összeállítva lennie, hanem azokat kell tartalmaznia, ami épen ahoz a munkához nélkülözhetetlen. Különösen két szempontot kell itt kiemelni. Az egyik az, hogy az anyagnak meglegyen a *theológiai és hitvallási alapja*, hogy meg tudjuk mutatni minden kérdésnek erre az alapra való visszamenetelét. Az, hogy a vasárnapi iskolai vezető hogyan kell nézze a gyermeket, a Bibliát, a munkát magát stb. mindig függ attól, hogyan mutatják meg azt neki theológiai és hitvallási alapon. Kapnia kell tehát út-

mutatást arra, mi az a szellem, amiből a kérdéseket néznie, a munkát végeznie kell. A másik szempont az, hogy a *gyakorlati és módszerei* kérdésekben nem annyira az eljárások aprólékossága, mint annak *nagy általános elvei* döntenek az előkészítésben. Ezeknek a munkáknak, bár módszerei alapjukat a megfelelő theologiai tudományágak szabályozzák, nincsen zárt és előírt módszerük, mint amit a didaktika, vagy a pásztoráció nyújt, azokra az eljárásokra, amelyeket követni kell, a legtöbb esetben egy buzgó és kellő képességgel ellátott lélek maga is rájön s nagy veszedelem volna itt módszeres utasítások útvesztőjébe elmeríteni azt a munkát, amelynek lényege mégis az Ige hirdetésének személyes továbbvitele a lelkekhez.

A képzésnek ezt az oldalát, ahelyet tanfolyamokon, konferenciákon kell végezni, kiegészíti a képzés *lelki oldala*, amikor az Igével való foglalkozás és az imádkozás által igyekezünk abban a lélekben a szolgálat iránti felelősséget ébreszteni, mélyíteni, felmutatni a szolgálat alkalmait, feladatait, a munka egész jelentőségét és tartalmát. Ehez járul az is, hogy az ilyen munkásoknak *továbbképzéséről* is kell gondoskodni, megfelelő folyóiratok, irodalom, újabb tanfolyamok és konferenciák által. Az ilyen képzés és továbbképzés mellett szükséges, hogy a *lelkipásztor* ezekkel állandó *kapcsolatban* legyen, őket a munkájukban segítse, az önképzésre nekik alkalmat nyújtson, szóval ne csak felügyeljen a munkára, hanem azt a lelket a maga részéről is igyekezzék erre alkalmasabbá tenni. Így eloszlik az az aggodalom, amelyet sokan táplálnak az ilyen munkások iránt, hogy egyházunk hitével ellenkező felfogásokat hirdethetnek, hogy szembekerülhetnek az egyházzal stb. Az erdélyi egyházkerületben az elszakítotttság évtizedei alatt százával voltak olyan, igen sokszor csak alsó középiszkolai végzettséggel bíró egyháztagek, akik pl. vasárnapi iskolában dolgoztak, s akiket az egyházkerület így képezett ki, de egyetlen egy sem volt közöttük, akiről, bár a gyanú is felmerült volna, hogy az egyház hitével ellenkező magatartást vagy felfogást tanúsít. Ha ilyen valahol előfordul, rendszeren a baj már előbb kezdődött, s nem a munka miatt, hanem annak ellenére folytatódik. Az a lélek, aki a munkára való felhívást az egyházban kapta meg, akit ott készítettek erre elő, aki az egyházban találkozott Krisztussal, aki munkáját az egyházban végzi, nem fog az egyház hitével ellenkező magatartást vagy felfogást tanúsítani. Sőt a habozókat, tévút felé hajlókat néha éppen a munkába való beállítással és abban való állandó segítséggel lehet ismét odakapcsolni az egyházhoz s a mi hitünk igazságáról úgy győződik meg s azt úgy tanulja meg legjobban, hogy saját maga tanítja másoknak.

Viszont, elszámlálhatatlanul nagy azoknak az *áldásoknak* sora, amelyeket éppen az ilyen munkásokban és ezek útján kaphat az egyház. Maga az, hogy lelkek ébrednek fel és jutnak sokkal komolyabb öntudatra akkor, mikor az Igéről, a hitről, az egyházzal s annak munkájáról hallanak, hogy lelkek vesznek részt a munkában úgy, hogy az ügyet, amelyet az egyház szolgál, nem

kivülről, hanem belülről nézik, már nagyon sokat jelent. Azok, akik a munkában részt vesznek, egészen más szemmel nézik az egyházat, az igehirdetést, az egyház vezetőit, ha az utóbbiakban a nekik olyan drága munka igaz támogatóját látják. Csak természetesen, ha az egyház vezetői ezt a munkát megvetik, lekicsinylik, akkor ellenszenv ébred bennük, de ennek már nem ők az okai. A munkában résztvevő lelkeknek az egyházhoz való kapcsolódásán kívül maga a munka is sok áldást hoz az egyházra. Sok eset történt, ahol a gyermekeket látogató vasárnapi iskolai vezető tudta Isten vigasztalását közelvinni ahhoz a lélekhez, akihez a lelkipásztor nem ért el, ahol ettől értették meg, vagyis fogadták el a felekezeti iskola jelentőségét, amiről addig nem akartak tudni, ahol a lelkipásztor figyelmét ilyenek hívták fel bajokra, amelyeket ő nem láthatott, ahol az ezek által otthagyt bibliajelző vagy mondas új irányt adott a család életének stb. Csak ahol az ilyen munkásokat magukra hagyják, ahol rendszeres nevelésükre és gondozásukra az egyház vezetősége nem gondol, ott válhatnak ezek s válhatik az egész munka széthúzóvá, erőtlenné, elszigeteltté, károsná.

Szükséges természetesen, hogy az ilyen laikus munkásoknak *alkalmazását* ne magában a lelkipásztor, hanem az egész presbitérium végezze. Az iratterjesztőre nézve ezt a törvény elő is írja, de szükséges az ilyen egyéb munkások vezetőire nézve is. Ez nemcsak azért fontos, mert ezek megbizásának komolyságát, felelőségük érzését emeli, megmutatja nekik, hogy nem magánvállalkozásból, hanem a gyülekezet megbizásából végzik munkájukat, hanem azért is, hogy maga a gyülekezet s elsősorban a presbitérium legyen tudatában a munka fontosságának. Ne történjék meg az, hogy a gyülekezetben a gyermekek, ifjúság, asszonyok, stb. között folyik ugyan a munka, de a presbiterek azt sem tudják van-e, nincs-e, nem törődnek vele, ha ugyan nem gátolják és kisebbitik. Ha meg lehet tenni, hogy a presbiterek közül egyiket a vasárnapi iskolai, a másikat az ifjúsági munka stb. felügyelőjévé tegyék, akkor ez a tudat még erőteljesebb, mert ezek időnként a presbitériumban beszámolhatnak a vezetésük alatt álló munka haladásáról és állásáról. Ezek kötelessége akkor az is, hogy az esetleges akadályokat elhárítani, a gyülekezet közérdeklődését s felelőségét a munka iránt felébreszteni igyekezzenek.

A laikus munkásokkal, mint említettük, *a lelkipásztornak állandó kapcsolatban* kell lennie. Az, hogy ezek végzik a munkát, nem azt jelenti, hogy ő levehet a válláról minden felelősséget, hanem azt, hogy a munka irányítását mégis neki kell végeznie. Azért időnként minden munkát meglátogat, ott megfigyeli a szükségeket, hiányokat, igyekszik irányítást és tanácsot adni a vezetőknek. Ezzel azok is, akik abban a munkában résztvesznek, a gyermekek, az ifjúság stb. látják, hogy a vezető mögött a lelkipásztor áll a maga irányításával és súlyával, de a vezető is látja, hogy nincs egyedül a munkában. Ezenkívül a vezetőket állandóan tovább kell *képezni*, nyújtani kell nekik segédeszközöket, hogy ol-

vashassanak, tanulhassanak, rá kell őket szoktatni, hogy a felmerülő kérdésekben bizalommal fordulhassanak a lelkipásztorhoz, azokat vele megbeszélhessék. A lelkipásztor minden vezetőt bizonyos időközökben *gyűjtsön össze*, esetleg ugyanakkor a presbitereket és más egyházi munkásokat is, hogy a munka állását meg tárgyalják, ilyenkor hallgassa meg a laikus vezetők jelentéseit s a felmerülő kérdéseket. Szükséges, hogy a vezetők számára rendszeres *előkészítő órákat* tartsanak, mert ezeknél könnyen előfordulhat, hogy egy megszokott és kitaposott útra szoknak rá s betanult kifejezéseket ismételnék. Ezeken az előkészítő órákon, a heti munkára való való előkészítés mellett lelki előkészítés is folyjon, az Ige és imádság közösségében legyenek együtt azok, akik abban a gyülekezetben az Ige szolgálatát végzik.

*

Az egyház munkálkodó egyház; akkor igazán a Krisztus gyermekei közössége, ha abban mindenki dolgozik az ő szolgálatában. Minél több lelket tudunk háládatos szolgálatra ébreszteni és beállítani, annál elevenebb, öntudatosabb, mélyebb lesz a gyülekezet élete is. Ebben az egész könyvben épen arról volt szó, mi ma az egyház helyzete és mik a mai feladatai az Ige szolgálatában. Mikor a végére jutottunk a fejtegetéseknek, nem véletlen, hogy épen ahoz a kérdéshez jutottunk el, hogy *az egyház minden tagjának feladata van az egyházban*. A Sátán serege hatalmas munkát végez, félelmes tömegekben vonul fel és nagy eredményekkel dicsekedik. A mi egyházunk most is, — mint mindig is az volt, — az a „kicsiny sereg”, amely ott áll a Sátán hadseregével szemben, a győzelem minden emberi reménysége nélkül. De akármilyen kicsinynek és gyöngének látszik is s bármennyire ellene szól is minden, reménység ellenére hiszi, hogy a győzelem az övé lesz. Ezt a hitét nem magára alapítja, mert magát erőtlennek és bűnösnek ismeri, hanem arra, aki már meggyőzte a világot s aki ezt a már kivívott győzelmet újból megnyeri az egyháza, kiválasztott gyermekei neki átadott, mert általa megváltott életében.

A KIADÓ SZAVA AZ OLVASÓHOZ

E könyv a Coetus Theologorum — Református Theologusok Munkaközösségének kiadásában jelenik meg és az egyesület alapító, működő és pártoló tagjainak 1941. évi illetménykötetétől szolgál.

A Coetus Theologorum 1939. őszén alakult Debrecenben. Egyetlen célkitűzése a theologiai tudományok iránti érdeklődés ébrentartása és e tudományok valamennyi ágazatának eredményes művelése. E célkitűzését elsősorban felolvasó és vitaulések rendezésével, valamint közérdekű theologiai tudományos munkák és egyházépítő művek kiadásával igyekszik megvalósítani. 1941. januárja óta a Theologiai Szemle, ez egyetlen theologiai tudományos szaklapunk is a Coetus kiadásában jelenik meg.

Imre Lajos Ekkleziasztikája a Coetus második évi illetménykötete. Az 1940. évi illetménykötet a csaknem huszonnégy éves Károlyi Emlékkönyv volt, a vizsolyi biblia megjelenésének 350. évfordulójára. Ez a mostani illetménykötet az elsónél sokkal kisebb terjedelmű. Legyen szabad azonban mindenkit emlékeztetnünk arra, hogy a Munkaközösség vezetősége egyesületünk megalakulásakor csak körülbelül ekkora terjedelmű illetménykötetekre tett a tagoknak kötelező ígéretet. A Károlyi Emlékkönyv kiadása pedig annak idején csak úgy volt lehetséges, hogy a Coetus a fedezetül szolgáló tagsági díjak mellett az Emlékkönyv terjedelmének növelhetése céljából még a Tiszántúli Református Egyházkerület Sajtóalapjából is anyagi támogatásban részesült. Ezért a segítségért az egyházkerületi közgyűlésnek ezen a helyen is hálás köszönetünket nyilvánítjuk.

Ez ekkleziasztika-kötet kiadásával egyesületünk többszörös célt óhajt szolgálni. Első helyen az egyház kérdése iránti theologiai tudományos érdeklődésből fakadó szükséglet kielégítéséhez szeretne e könyvvel némileg hozzájárulni. Thurneysen Ede, a kiváló bázeli igehirdető és theologus írja egyik tanulmányában: „Mondd meg nékem, miként gondolkozol az egyházról és én megmondom neked, hogy ki vagy?!” A mai apokalyptikus időkben csakugyan senki sem kerülheti ki az egyházat és a vele kapcsolatos, létfontosságú kérdésekkel való foglalkozást. Valamiképpen mindenkinek színt kell vallania, állást kell foglalnia. E színvallásban és állásfoglalásban akar e kötet is segítségül lenni, és pedig nemcsak azoknak, akik a theológiával hivatásszerűen foglalkoznak, hanem általában mindazoknak, akik az egyház kérdései iránt érdeklődéssel viseltetnek.

A két évvel ezelőtt bevezetett új ötéves theologiai tanterv az ekkleziasztika előadását is előírja. Azelőtt ily nevű diszciplína nem szerepelt theologiai főiskoláink tantárgyai sorában. Kivételt a kolozsvári theologiai fakultás képezett, amelyen az ötéves the-

logiai oktatást már jóval előbb bevezették s az ekkleziasztikát is, mint külön tárgyat, már évek óta előadták. Hadd fejezzük itt ki azon reményünket is, hogy ez ekkleziasztikukötet mint kézikönyv theologiai főiskoláinkon szintén jó szolgálatot tehet.

Különös örömünk az, hogy a Coetus második illetménykötetét éppen kolozsvári theologiai professzor írhatta. Amikor 1940. augusztus 8-án a Károlyi Emlékkönyvet útrabocsátottuk, előszavában többek között a következőket írtuk: „Az Emlékkönyv munkatársai közül hárman az ezidőszerint tőlünk még elszakított Erdély területén élnek. Annak a meg nem szégyenítő reménységnek jegyében bocsátjuk újjára ez Emlékkönyvet, hogy röviddel a megjelenése után őket is újra magunkhoz ölelhetjük és hogy ez Emlékkönyv szabadon eljuthat majd a bibliafordító Károlyi Gáspár szülőföldjének s a bibliaolvasó Bethlen Gábor dicső Erdélyének magyar reformátusságához is. Addig is jelképezze ez az Emlékkönyv is méltó módon azt, hogy a magyar református egyház lelki és szellemi egységét mesterséges és erőszakos határmegvonásokkal megszüntetni soha nem lehet”. Néhány nappal a kötet megjelenése után megtörtént a második bécsi döntés és így a Coetus első illetménykötetete már Északerdély magyar reformátusaihoz is szabadon eljuthatott. Csakhamar a kolozsvári theologiai professzorok és erdélyi lelkipásztorok is csatlakozhattak a Coetushoz, most pedig ez illetménykötet az eddigieknél is méltóbb módon dokumentálhatja azt a lelki és szellemi egységet, amely az egyetemes magyar református egyházban (az összes visszatért egyházzrészeket is beleértve) oly örvendetesen megtalálható és Isten Igéje és Szentlelke segítségével minden időkre meg is marad.

Ezen a helyen mondunk köszönetet Imre Lajos professzor úrnak e kötet kéziratának elkészítéséért és rendelkezésünkre bocsátásáért. Északerdély visszatérése kolozsvári theologiai tanár-testvéreink munkáját is ugyancsak megnövelte. Imre Lajos mégis tudott időt szakítani arra, hogy e könyv kéziratát sajtó alá rendezze. Ezzel nemcsak egyesületünknek, de egyetemes egyházunknak is igen nagy szolgálatot tett. Az Úr áldása legyen és nyugodjék meg ezért is Órajta.

Debrecen, 1941. december hó.

Dr. Vasady Béla
a Coetus Theologorum —

Református Theologusok Munkaközösségének
vezetője.

T A R T A L O M

Előszó	Oldal
-----	3

Bevezetés.

1. Az Ekkleziasztika, mint gyakorlati theologiai disciplina	5
2. Az Ekkleziasztika problémaköre	10
3. Az Ige és az aktuális helyzet	14

I. Rész. Az egyház.

<i>I. A magyarországi református egyház</i>	25
<i>A. Helyzete.</i>	
4. Egyházunk jelen képe	25
<i>B. Élete.</i>	
5. Egyházunk viszonya az államhoz	31
6. Egyházunk viszonya más egyházakhoz és vallásos egyesületekhez	39
7. Egyházunk viszonya a társadalmi mozgalmakhoz és egyesületekhez	44
<i>C. Munkája.</i>	
8. Az igehirdetés	50
9. A szeretetmunka	55
10. A fegyelem és fegyelmezés	59
11. Az egyházkormányzás és igazgatás munkája	63
12. Az egyházi vagyon és kezelése	67
13. Az egyház és az iskola	73
14. A külmisziói munka	76
15. A theologia mint az egyház munkája	78
16. Egyházunk szolgálata a nemzeti életben	81
17. Az egyház munkája, mint egység	90
<i>II. Az egyház a világban</i>	93
18. Az egyház és a világ	93
19. A világhelyzet és az egyház	94
20. A keresztyén egyházak közössége	106
21. Az egyház, mint hitvalló egyház	104

II. Rész. A gyülekezet.

<i>A. A gyülekezet élete</i>	109
22. A gyülekezet megismerése	109
23. A falusi gyülekezet képe	112
24. A munka jellemző vonásai a falusi gyülekezetben	116
25. A városi gyülekezet helyzete, jellemvonásai	120
26. A munka jellemző vonásai a városi gyülekezetben	126

	Oldal
27. Sajátos gyülekezet-alakulások — — — — —	130
28. A szórvány- és tanyai gyülekezet — — — — —	133
B. A gyülekezet alkata — — — — —	138
29. A gyülekezet az egyházban — — — — —	139
30. A gyülekezet mint kultuszközösség — — — — —	143
31. A gyülekezet mint erkölcsi közösség — — — — —	150
32. A gyülekezet mint szeretetközösség — — — — —	156
33. A gyülekezet mint adminisztratív közösség — — — — —	163

III. Rész. Az egyén.

34. Az egyén megismerése — — — — —	171
35. Az egyén, mint az 'üldetés tárgya — — — — —	175
36. Az egyén és a gyülekezet — — — — —	180

IV. Rész. Az egyház munkásai.

37. A lelkipásztor, mint az Ige szolgálója — — — — —	187
38. A lelkipásztor, mint az egyházköztség vezetője — — — — —	193
39. A lelkipásztor helyzete a gyülekezetben — — — — —	198
40. A lelkipásztorok együttműködése — — — — —	202
41. A tanító és tanár az egyházban és gyülekezetben — — — — —	206
42. A presbiterek — — — — —	211
43. A diakonusok és diakonisszák — — — — —	216
44. A laikus munkások az egyházban és a gyülekezetben — — — — —	219
A kiadó szava az olvasóhoz — — — — —	225

Coetus Theologorum – Református Theologusok Munkaközössége

Az egyesület célja: a theologiai tudományok valamennyi ágának művelése és az irántuk való érdeklődés ébrentartása.

Az egyesület székhelye: Debrecen, Központi Egyetem.

Az egyesület vezetője: Dr. Vasady Béla, főtitkára: Dr. Török István.

Az egyesület célját a munkaközösség helyi tagozatai Budapesten, Kolozsvárt, Pápán és Sárospatakon felolvasó- és vitaülések rendezésével igyekeznek megvalósítani.

A Coetusnak vannak alapító, működő és pártoló tagjai. Alapító tagsági díj: 50 P. Működő tagsági díj: évi 5 P. Pártoló tagsági díj: hittanhallgatóknak évi 3 P, segédlelkészeknek évi 4 P, lelkipásztoroknak és mindenki másnak évi 5 P, jogi személyeknek évi 6 P.

Az egyesület alapító, működő és pártoló tagjai tagsági díjuk ellenében a munkaközösség évi illetményköteteiben részesülnek. — A munkaközösség kiadásában megjelenő *Theologiai Szemlé*hez pedig kedvezményes előfizetéssel juthatnak hozzá.

Postatakarékpénztári számla száma: 49,801.

THEOLOGIAI SZEMLE

Református tudományos theologiai folyóirat. Kiadja a Coetus Theologorum. — Református Theologusok Munkaközössége.

Megjelenik negyedévenként.

Főszerkesztő: Dr. Vasady Béla. Felelős szerk.: Dr. Czeglédy Sándor.
Társszerkesztő: Dr. Módos László.

A szerkesztőség csak előre megbeszélt cikkeket közöl.

A kiadóhivatal vezetője: Dr. Farkas Ignác kollégiumi vallásnár.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debrecen, Központi Egyetem.

Postatakarékpénztári csekkszámja száma: 53,735. — Theologiai Szemle Fenntartási Alap, Debrecen.

Előfizetési díjak: Theologiai hallgatóknak, ha Coetus-tagok: 3 pengő, ha nem tagok: 4 pengő. Segédlelkészeknek 4 pengő, illetőleg 5 pengő. Lelkészeknek 6 P, ill. 7 pengő. Jogi személyeknek 9 P, ill. 10 pengő. Egyes szám ára 3 pengő.

IGAZSÁG ÉS ÉLET

Folyóirat a lelkipásztori és nevelői munka számára.

Megjelenik minden hó elsején.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Vasady Béla.

Szerkesztik: Dr. Révész Imre, Dr. Szabó Zoltán, Dr. Vasady Béla.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debrecen, Központi Egyetem.

A szerkesztőség csak előre megbeszélt cikkek közlését biztosítja.

Előfizetési ár: lelkipásztoroknak és vallásnáraknak 4 pengő, vallás-
oktató-lelkészeknek, tanítóknak, segédlelkészeknek és theologusoknak
3 pengő. Másoknak anyagi helyzetükhöz képest 3 vagy 4 pengő. — Kül-
földre 5 pengő. — Amerikában 1½ dollár. — Egyes szám ára 50 fillér.

Postatakarékpénztári számla száma: 42,569.